

1905
ABONYI LAJOS

KENYÉR ÉS BECSÜLET

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

ILLUSZTRÁLTA

ENDRŐDI SÁNDOR

G ARAY ÁKOS

II. KÖTET.

BUDAPEST MDCCCXVI
VIII., ÜLLŐI-ÚT 18. SZAM.

RÉVAI TESTVÉREK
IRODALMI INTÉZET R.-T.

ABONYI LAJOS MUNKÁI

Első egyöntetű illusztrált díszkiadás 20 kötetben

SAJTÓ ALÁ RENDEZI:

ENDRŐDI SÁNDOR

ILLUSZTRÁLJÁK:

GARAY, GARA, POGÁNY ÉS SARKADI

Eddigélé megjelent a következő 15 kötet:

- A mi nótáink.** Regény 2 kötetben Sarkadi Emil rajzaival.
- A fonó krónikája.** Elbeszélések 2 kötetben Sarkadi Emil rajzaival.
- Itt a szép Alföldön.** Elbeszélések 1 kötetben Garay Ákos rajzaival.
- Az egyetem pallosa.** Regény 1 kötetben Sarkadi Emil rajzaival.
- Árvaleányhaj.** Elbeszélések 1 kötetben. Garay Ákos, Gara Richárd és Sarkadi Emil rajzaival.
- Magduska öröksége.** Regény Garay Ákos rajzaival. — **A pénz molnár románcza.** Elbeszélés Gara Richárd rajzaival. A kettő 1 kötetben.
- Apró regények.** 2 kötetben Gara Richárd rajzaival.
E két kötet tartalma:
Az özvegy tehéncskéje.
A Tyuki prókátor kliensel.
A fejetlen barát.
A fekete kutya.
- Kenyér és becsület.** Regény 2 kötetben Garay Ákos rajzaival.
- Ágról ágra.** Elbeszélések 1 kötetben Pogány Willy rajzaival.
- A betyár kendője.** Elbeszélések 1 kötetben Garay Ákos rajzaival.
- Kandalló mellett.** Elbeszélések 1 kötetben Pogány Willy rajzaival.

Meg fognak jelenni még:

- Az utolsó kuruczvilág.** Regény. 2 kötet.
- Pásztortűz.** Elbeszélések. 2 kötet.
- Emlékek.** — **Életrajz.** 1 kötet.

Egy-egy kötet ára füzve 4 korona, rendkívül díszes vászonkötésben 6 korona.

ABONYI LAJOS MUNKÁI

XII. KÖTET.

KENYÉR ÉS BECSÜLET

ABONYI LAJOS MUNKÁI

XII.

KENYÉR ÉS BECSÜLET

II. KÖTET.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

ENDRŐDI SÁNDOR

BUDAPEST MDCCCXVI
VIII., ÜLLŐI-ÚT 18. SZÁM.

RÉVAI TESTVÉREK
IRODALMI INTÉZET R.-T.

ABONYI LAJOS

KENYÉR ÉS BECSÜLET

II. KÖTET.

ILLUSZTRÁLTA

GARAY ÁKOS

BUDAPEST MDCCCXVI
VIII., ULLÓI-ÚT 18. SZÁM.

RÉVAI TESTVÉREK
IRODALMI INTÉZET R.-T.

~~P.o. könyv
267x~~

AZ ÖSSZES JOGOK FENTARTÁSÁVAL

88772

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
A. Nyomt. Növedésknyló
1907. év 90. sz.

Légrády Testvérek könyvnyomdája, Budapesten.

I.

EGY HASZONTALAN EMBER GONDOLATA HASZNOSSÁ IS VÁLHATIK.

NEMSOKÁRA vasárnap következett. Szabadi, mint ez vasárnaponkint gyakran megtörtént, ismét a főnöknél volt ebéden, vagy a mint irnoktársai maguk között egy kissé irigykedve a kitüntetésre, a szokásos szójárással emlegették: nagy kanállal evett. Ez többnyire valamely ünnepies díszebédet jelent, hol választékos ételek pompáznak.

A főnök úr ebédjét pedig korántsem lehetett ennek nevezni. A ki azt így címezte, ha nem is a szegénységből, de mindenesetre az egyszerűségből üzött gúnyt. Semmiképen sem lehetett azt a hajdani főispáni nyilvános ebédekhez hasonlítani. Nem is említve, hogy csillogó ezüstös húszárok, bér ruhás keztyüs inasok helyett egy polgári öltözetű kiszolgált katona s egy kis pesztónka végezték a felszolgálat, s legfőlebb egy alkalomkor két vendéget nyílt terök kiszolgálhatni, maga az

ebéd mindig egyszerű családi ebéd volt. A vasárnapi csak annyiban különbözött a hétköznapiaktól, hogy akkor a különben mindennap szereplő viaszkos-vászon-tekeres hiányzott az abrosz közepéről.

Ebben a városban persze, hol azelőtt nagyságos úr nem lakott, a főnök nagyságos címével igen magas fogalmakat s gondolatokat kötöttek össze, mely fogalmak örömet gyanították a legnagyobb kényelmet és fényűzést. — Ezeken maga a főnök mosolygott legjobban. Ő maga tudta, érezte legjobban állásban való küzdelmeit; ha jövőjéről csak némileg akarna is gondolkodni, többet mint a szükségeset meg kell magától vonnia, s hogy mindaz, a miért egészségét, személyét, előbbi összeköttetéseit és honpolgári állását kockáztatta, napi élelmén kívül csak azt fedezi, hogy gyermekeit illendően felneveltetheti.

Ebédjének is hát egyetlen fényűzési czikke a kis csésze fekete kávé volt, melyet Vendel szokás szerint most is akkor vitt be a másik szobába, mikor a főnök úr és vendége ott már kényelemmel rágyújtottak.

A főnök úrnak valódi gyógyszer volt Szabadi társasága, az egyedüli kellemesen szórakozó társalgás volt ez, melyben osztozott. Hivatalából és házi körülményeiből származott gondjai enyhültek Szabadi mellett.

Míg hivatalbeli alárendeltjei részéről, mint az ezredes az alsóbb tisztek részéről, csak merev tisztelettel, vagy ami még ennél sokkal kényelmetlenebb: féltékeny hunyázkodással, a városiak részéről hideg meg-

tiszteléssel s tartózkodó bizalmatlansággal találkozott: ez az egy ember volt az, ki minden hazafias nézetek és érdekek mellett, képes volt benne az embert, mint családapát tekinteni. Ezért nem érzett soha sem unalmat, sem szemrehányást Szabadi társaságában, s ezért váltak számára kedvesekké azok a perczek, melyeket vele töltött.

Ilyenkor megtörtént az a rendkívül esemény is, hogy a komor ember, feledve mindent, multat, jövőt, képes volt mosolyogni s vitorább színt adni ki-ejtett szavainak, melyekből visszatükröződött az a fiatal rugékonny lélek, éles elme, mely hajdanában elevenítette s mely most csüggedve és bizalmatlanul meghasonlott kedélye mögé rejtőzködött.

Neje, az angyaljó asszony, a titkos küzdelek és szenvedések hű társa, ez alkalmat a világerő nem szalasztotta volna el. — Most is, a mint azok ott egymás mellett üldögéltek, — közel egy zsölyében foglalt helyet s gyönyörrel nézte férje arczán a felfrissült életet. — A gyermekek közül csak a kis Szerénának volt szabad állandóan közöttük lenni, mert ez a legjobb, legcsendesebb volt mindannyi között.

— Tehát most már, édes Szabadi, — folytatott a főnök egy már elébb kezdett párbeszédet, — meg-

tudta, hogy az életnek mily viszonyai s mily körülményei között találkoztunk, — s nem csodálkozhatik azon, hogy mikor hozzám jött, első látásra nevén tudtam szólítani. Ez kettőnk édes titka — s mély sóhajjal tette utána — és keserű emléke . . . Egyébiránt lett volna ön előttem egészen ismeretlen, ne láttam volna egyszer sem, akkor sem tettem volna másként . . .

— Tudom jól — felelte Szabadi — s arra, hogy láttam, most már én is kezdek emlékezni.

— Tudván azt, hogy létezésem attól az állástól függött, melyet elfoglaltam s mely azután megszűnt, meg fogja érteni, hogy mikor az ostromállapot alá esett területen szorultam pénz nélkül, állás nélkül, beteges nővel, gyermekekkel, — mikor egy egész keserves éven át küzdöttem s egy hónapig családomat tápláltam, a . . .

— Ugyan, kedves, — szólt közbe hirtelen a nő.

— De hadd tudja meg! — folytatta az élénken. A napszámomból tápláltam . . . és mivel tápláltam . . .

— Mihály! . . . az égre kérlek, — szólt ismét hirtelen a szemérmében megaláztatása fájdalmát érező nő.

— De hadd tudja meg, — folytatta az ismét élénken, — tápláltam őket a piacon vett gárasos kész ételekkel . . .

A főnök e szavak után korántsem lett szomorú, korántsem szégyelte magát, — hanem önelégülten nézett Szabadira.

— Evett-e ön valaha ily ételleket? — kérdezte komolyan, de mindamellett gúnyos hangsúlylyal.

— Igen, egyszer! — felelt Szabadi borzongva.

— Nos! Mit szól hozzá?

— Ugyan hadd el már, kérlek! — szólt közbe esengve a nő.

— Nos? Mit szólt hozzá? — kérdezte Morágyi mosolyogva.

— Éhezni jobb és kellemesebb — felelt Szabadi . . .

— Csalatkozik ön — felelt a főnök. — kérdezze meg e kis szöszke lányt, kinek fejét simogatom! . . . Nem olyan rossz étkek azok. — Higyje meg, ott is lehet tiszta és jóízű étkeket kapni. Sőt ezeknél a mi laczi-konyhásainknál még lelkiismeret is uralkodik. Megadják savát, borsát, különben hogy is lett volna ízlése hozzá Ulászló ő felségének, ki köztudomásu hagyomány szerint igen sokszor volt kosztosa a piaczi konyhának s nevével ajándékozta meg. Nekem voltak ebédjeim azóta, melyek sokkal rosszabbul ízlettek . . .

— Édesem, tudod-e, hogy ez nekem épen nem a legnagyobb bók.

— Légy nyugodt, kedves — felelt a mogorva ember szeliden, — épen nem a te, s nem a szakácsnéd főztére célzok . . . Tálaltak nekem azóta máshol is . . . s még e mellett alárendeltjeim is folyvást tudnak valamit főzni ellenem.

— Ej, kedvesem — szólt vigasztalón neje, — fel se vedd az egészset . . . Tudhatod, hogy az egész Basa Simontól jön . . . bizonyosan ő tett feljelentéseket.

A főnök keserűen mosolygott.

— És ennek én vagyok az oka — szólt közbe Szabadi sajnálkozva, — miattam történik az egész; hogy nagyságod engemet, aki vele szemben álltam, pártfogásába vett . . .

A főnök szeliden nyujtotta neki a kezét.

— Legyen nyugodt . . . Az ő áskálódása sokkal

régibb. Nem mondom, hogy ez is nem adott hozzá valamit, — hanem a legfőbb ok az, hogy az Endrényi ügyben közbeléptem s egy, az ügyet vizsgáló bíróság kiküldését eszközöltem. — Az igaz, hogy a hűségtelenség nyomán történt lefoglalás alól a jószág felmentették, de mindazáltal a tetejébe áradt terhek felemésztették. — És az egész ügyből az a tanúság származott, hogy Basa Simon még jobban megszilárdította magát állá-

sában . . . Ilyen emberek, kik annak az ügynek, melyet szolgálunk, cselekedeteikkel inkább hátrányára s szégyenére vannak, többnyire tulbuzgóságukkal takarják el a hibákat, melyeket elkövettek.

— És valóban olyan befolyásos egyéniség ez, hogy még hatalmában állana nagyságod állását is kétségessé tenni.

A főnök arra, hogy e meggyőződést kifejezze, csak pár másodperczig várt.

— Igen! — Hogyne tehetné azt egy olyan ember, ki ellenem mindent képes felhasználni? — Legközelebb, a mint értesültem, a hivatalos nyelv ügyében tett felterjesztést, melyben benne foglaltatik, hogy a rendszabályok alkalmazása azért nem emelkedik teljes érvényességre, mert mindjárt én vagyok az első, ki a rendeletekhez épen nem szigoruan alkalmazkodom. Persze, ő is azok közé tartozik, kik azt tartják, hogy a mi szegény nyelvünk az idegenszerű hivatalos műszavak kifejezését nem bírván, nem alkalmas hivatalos használatra. E kifogást örömet használják arra, hogy mögé a valóságos czélt, melyet hébe-korba nyiltan is bevallanak, takargassák . . . Én pedig, bármily nevetségessé váljunk is nyelvészek s irodalmárok előtt, s bármennyire is visszautasítsák s rosszra magyarázzák nyelvészeti működésünket, azok közé tartozó-
nak vallom magamat, a kik legalább a nyelv, e nemzeti kincs megtartásáért, a mint helyzetünkben lehetséges, szép csendesen munkálkodunk.

— Nekem pedig, tudod-e, kedvesem, — szólt

közbe a főnökné, — hogy mindezek a dolgok igen fájnak. — Én mindentől félek, rettegek, a mivel állásodat kockáztatod . . . Nagyon csalatkozol, kedvesem, ha azt hiszed, hogy ezekért az életben kevesebb nehezteléssel fogsz találkozni . . .

— Jól tudom! — felelt a főnök keserü mosolylyal, — ámbár meggyőződéseim szerint soha sem lesz idő és alkalom, hogy e neheztelés következményei kedvezők vagy kedvezőtlenek legyenek számomra, de legalább saját magamnál találkozom kevesebb szemrehányással.

— Ugyan, az égre kérlek . . . kimélj engemet . . . Ne bántsd mindig a szívemet ilyen szavakkal . . . Az elébb már derült voltál, — hát már csak ismét visszaesel komorságodba . . . Hányszor mondjam, hányszor ismételjem . . . Én vagyok oka, édesem, meg a szöszeke kis lány, meg az a többi . . . Sokszor, igazán, olyan meggondolatlanul beszélsz . . .

A szegény főnökné aggódva nézett széjjel, mintha a falaktól is félne.

A főnök mosolyogva nyújtotta Szabadi felé kezét s feddőleg nézett nejeére.

— Isten mentsen! — sietett mentegetőzni a főnökné, — isten mentsen, hogy mostanra is szóljon célzásom, hanem csak figyelmeztetek, hogy a minap is Huzódi előtt, mikor tudja isten miért járt itt, — talán oka sem volt, — mikor erővel szavalt neked, — attól még csak nem ijedtem meg, hogy miket szavalt, . . . hanem jut-e még eszedbe, minő megjegyzéseket tet-

tél . . . Pedig Huzódi Basa Simonnal közel összekötetésben áll.

A főnök elnevette magát:

— Azt mondtam neki, hogy nagyszerű agitátor válnék belőle.

— Ugy van, édesem, a többi között azt is mondtad . . . Egy főnöknek szabad-e ilyenent mondani?

— Azt hiszem szabad, mert biz én ezt, lelkem, szokott gúnyorossággal mondtam. Ha esze volt neki, azt csak lefőzésnek vette.

— De mikor nem volt esze, — hidd meg, olyan bolond, hogy komolyan vette . . . Láttam, hogy fújta fel mellét tőle.

A főnök megint nevetett, s Szabadi felé fordult.

— Ismeri ön ezt az embert . . . Az igaz, hogyne ismerte volna meg azóta . . . bizonynyal agyon is szavalta.

— Van szerencsém ismerni, — felelt Szabadi mosolyogva. — Igaza van nagyságodnak, ez egy szavallati omnibus. Nem tekintve azokat a szép költeményeket, melyeket éktelen ágálások mellett előad, előttem bármily mulatságos eredetiségnek tűnnék is fel . . . előbb unalmassá, azután szánandóvá válnék. Az ember nincs tisztában vele.

A főnök jól mulatott ezen a megjegyzésen, ő is ilyenformán gondolkozott róla.

— Ön is úgy találta, nemde?

— Hát nagysád mit tart felőle . . . Engem, megvallom, kissé érdekel, mert egy komoly ügyet is pendített meg előttem . . .

A főökné vidor mosolylyal szólt közbe:

— Fogadni mernék, kitalálom azt a komoly ügyet...

— Hogy mit tartok felöle, — felelt a főnök. —

Az ilyen embereket tartom az igazi talányoknak . . .

Az ember soha se tudja, hányadán van velök. Egyszer nagyon okosnak, másszor ismét nagyon ostobának mutatkoznak, majd becsületesnek, majd ismét semmirevalónak látszanak. — Az ilyen emberek az éretlen görögdinnyéhez hasonlítanak. Szép, fényes dinnyének látszanak, valójában azonban mégis tökök. Alkalmazható rájuk az a legegyszerűbb számtani feladat, ha két egyenlő mennyiség egymást fedezi, mi marad . . . Felelet: semmi . . . Úgy vagyok tehát ez emberrel, mint a semmivel. Mivel pedig magában véve a semmi is talány, egy cseppet se jövök következtelésbe magammal, ha semminek se tekintem . . .

— Mind a mellett mulatságos jelenség, szólt közbe a főökné . . . De Szabadi még tartozik nekünk, valamely köztök történt dolog elbeszélésével. Ő valami komoly ügyet említett . . . Szeretném tudni, ha jól gyanítottam-e?

Mintha mindhárman egyet gondoltak volna, elmosolyodtak.

— Némely részben igen . . .

— No úgy-e?

— Gondolja nagyságod, szólt Szabadi majdnem kaczagva, — gondolja, az a jámbor ember engem megházasítani akart . . .

— Nos hát nem találom-e el? . . . Nem nyertem

volna-e meg fogadásomat . . . És persze mindjárt kész volt nála az ajánlat is . . . Ajánlott úgy-e valakit . . .

A főnökné nemének érdekelt kíváncsiságával nézett Szabadira.

— Ah annyira még nem ment ez első ízben . . . Csak általánosságban beszélt . . . Csupán ígérte, hogy számos nevekkal bővelkedő sorozatából ki fog szemelni egyet számomra.

— S ön mit mondott rá édes Szabadi, kérdezte a főnökné hasonló kíváncsisággal.

— Mit mondott volna, válaszolt Szabadi helyett a főnök . . . Nagyon természetes, hogy nevette. Nemde Szabadi? . . .

— Tudtam, hogy ajánlata jámbor egvügyüségéből s nem rosszakaratú élczeskedésből vagy éppen gúnyból ered, néztem korát, komoly fontoskodását, . . . nem pirongattam, hanem nem is utasítottam rendre.

— Azt ugyan bármelyiket is rosszul tette volna . . .

— Pedig helyzetemet, személyiségemet szorosan véve . . .

— Nos?

— Azt kellett volna tennem!

— Miért? . . .

Szabadi keserű mosolylyal ajkain, vállat vont s fejét bólingatta . . .

— Oh nagysád! Azért, mert nem hiszem, hogy valaki nekem komolyan ajánlhatná a házasságot. Ily ajánlat vagy csak könnyelmű fecsegés, vagy csak gúny lehet irányomban . . . Én házasodni? . . . Egy koldus,

— nem csak mint a templom egeréhez hasonló szegény, hanem mint béna. — Hogy tehetnék én valakit szerencsétlenné . . . Hogy lennék én valakinek kínzó terhe, nyüge. — Hogy érezhetne én irántam valamely nő más érzelmet, mint szánalmat. — Egy szegény nőnek én csak irtózata lennék . . . Azután még sok minden baj van ilyen csonkával, — testi fájdalmainak pillanataiban ezer szeszélyei vannak, semmi sincs kedvére . . . Azután egy ilyen csonka, olyan mint a gyermek . . . éppen úgy dajkaságra szorul . . .

Ezután szinte bánva, hogy komolyan kezdett e tárgyhoz szólani, hirtelen elnevette magát s tréfásan mondta:

— Mondja csak nagyságod, hogy venné ki magát, ha én reggelenként így kiáltanék: Jöjj be kedvesem, légy oly szives, add ide a lábomat, a hivatalba akarok menni . . .

A főnök elkaczagta magát. A főnökné nem, a helyett szemrehányóan nézett férjére, . . . s határozott véleményénél maradt, a dolgot komoly színben tekintette . . .

— És édes Szabadi, ha én ajánlanám a házasságot önnek, — hinné felőlem, hogy gúnyolódok, vagy hogy minden komoly életnézeteim mellett könnyelműn fecsegek . . .

— Nagyságod meggyőződéséből ily ajánlat lehetetlen . . .

A főnökné azonban határozott hangon vette fel a szót:

— Ha, ismétlem, hogy a házasságot önnek komolyan is tudom ajánlani. Minek venné ön részemről? . . . Szóljon, én erre határozott választ várok . . .

Szabadi mosolyogva csóválta a fejét s felelt:

— Csak túlságos jóakaratra vehetném! . . .

A főnökné kezét nyújtotta neki, s pillanatra a megfogott kezét visszatartva, baráti biztatással csügesztette rá szemeit.

— Úgy van, édes Szabadi, . . . köszönöm, hogy annak tekinteti, mert én meggyőződésemet egyenesen szívémből merítettem.

— Elhizsem nagysád . . . de miután ezt a jóakaratot túlságosnak neveztem, ez állításomnál folyvást megmaradok. Mert ez a szép érzés, mely emberszereténél fogva, felebarátainak boldogságával foglalkozni meg nem szünik, túlzásba ragadtatja magát az által, hogy azok számára még a lehetetlenséget is kivihetőnek képzei . . .

— Hogy lehetetlenség-e vagy nem, hogy birnék-e én oly erővel, hogy egy kedves, önt becsülő és szerető nőt szerezhetnék-e számára, kiben ön is megnyugodna, az az én dolgom lenne.

A főnök, aki a társalgást szórakozásul hallgatta, mosolyogva közbevágott . . .

— Ime, itt van Huzódi senator úr női kiadásban . . .

— Azzal a különbséggel, hogy nem szaval, — felelt vissza tréfásan az asszony . . . Ámde a tárgyhoz térve, ha én tehát megczáfolnám a lehetetlenséget . . .

Szabadi, mivel e tárgygyal szomorú pillanataiban néha előrebent gondolatai nyomán régen számot vett, rögtön kész volt a felelettel:

— A lehetetlenségen kívül még fennmaradna a kérdés, hogy czélszerű-e vagy nem, ilyen embernek házasodni . . .

A főnökné, mintha csodálkoznék, összecsapta kezét . . .

— Czélszerű-e vagy nem, és ezt mondhatja ön. . . . Nemcsak czélszerű, nemcsak szükséges, hanem elkerülhetetlen . . . Éppen az ilyen embernek kell okvetlenül megházasodni . . . Éppen az ilyen embernek, mint ön, van legnagyobb szüksége ápolásra, gyámolításra és vigaszra . . . Ön, Szabadi, oly mívelt, nemesen érző ember, kétkednék a nők legnemesebb rendeltetésén: hogy azok a szenvedés mellé vigasztalásul, a csüggedés mellé őrangyalul vannak küldve . . . S higye el nekem, a nő e szép rendeltetésnek magát örömmel feláldozza . . .

— Ime, nagyságod önmaga czáfolja meg magát, mikor a nőnek e rendeltetését feláldozásnak, áldozatnak nevezi. Az áldozatnál boldogságról szó sem lehet . . . A nő tehát boldogtalan . . . Boldogtalansága meghozza a férj boldogtalanságát is . . . Nem szól-e ez a czélszerűség ellen . . .

— Nem uram! A nőt az önérzet büszkesége boldoggá is teszi. — Értsen meg jól, nemcsak olyan boldoggá, mely hivatásának hű betöltése által nyert érdemekben vállalatosan megnyugszik, — hanem olyan bol-

doggá, mely a hű szeretet által viszontébredtett forró ragaszkodásban élte legfőbb örömeit érezi . . .

Szabadi bevallotta magának, hogy oly nemesen érző nő részéről, mint a főnökné. ily érzések igazak lehetnek. De vajjon hány nő bir százak közül ily magas-tos érzelmekkel, melyek a földön észlelt keserőségektől csakhamar visszariadnának.

A főnökné folytatta:

— Elkerülhetlen önre nézve a házasság, édes Szabadi, azért, mert ön nem lesz mindig fiatal. Lesz beteg, erőtlen és öreg is. Azt az ápolást, azt a gondot, a mit ön akkor igényel, senki más nem képes nyújtani, mint a kit az élet arra rendelt . . . Az öreg beteg mellett a hű ápoló, gondos, vigasztaló tisztet nincs férfi, ki képes legyen pontosan betölteni, csupán a feleség . . . Ezért édes Szabadi, bármily együgyü ember legyen is Huzódi úr, az egyszer okos gondolata az, melyet önnek tanácsolt s jó lesz ezzel a gondolattal megbarátkoznia . . .

Bár Szabadi mosolygott, mikor fejét meghajtotta, még sem tagadhatta meg, hogy a főnökné utóbbi szavai nagyon hatottak reá, s kissé meg is szomorították.

Most már a főnök úr is közbevágott:

— Erre hát most már én is mondok egyet. — Tudja Isten, de én magam is bölcseségnek kezdem hinni, a mit ez a nő beszél . . . Azért is, barátom Szabadi, a tanácshoz én is járulok egy nem megvetendő tanáccsal. Ez annyiból áll, hogy addig is, míg én úgy nem járnék mint a citrom, melynek levét kifacsarták, engedjen gondolkoznom valamely jó, biztos állás felől.

Szabadi köszönetet mondott s mentegetőzött egyszerre . . . s neki pirult a megindulás miatt . . .

— Derék! . . . Az én Szabadim fülig pirul. — Kedvesem, te hatalmas rábeszélő tehetséggel birsz. Most tehát én is előléptetek már pár hete tervbe vett meglepetésemmel, melyről még akkor nem is álmodtam, hogy egyszersmind kiházásítás is lehet. — E meglepetés egy üresedésbe jött igen jó falusi jegyzői állomás, innen pár órányira . . . A hely ideiglenesen az iskola-mester által kezeltetik s betöltetlen marad mindaddig, míg azt Szabadi elfoglalhatja . . .

A főnök mosolyogva kérdezte; ha jól van-e?

Két meleg, szeretetteljes tekintettel találkozott egyszerre . . . Neje megindulva simult kebelére . . . és Szabadi bár egyszerű, de mély megindulást tanusító szavakkal rebegette el köszönetét. Hálája mellett kifejezte azt a reményét, hogy a vele éreztetett jótékonyaságok mind a két részről áldást és örömet fognak teremni . . .

Összefüggött-e ez ezzel az előzményekkel, vagy pedig sajátlag csak a véletlen hozta úgy magával, hogy az egész idő alatt, míg Szabadi a főnökségtől hazáig botorkált, Juczikáról gondolkozott. Az a kedves előzékenység, melyet az utóbbi napokban részéről tapasztalt, most e pillanatokban, mikor reá, mint eladó leányra gondolt, régen nem érzett hullámsokba hozták szívét.

Majd átvonult előtte gondolatban ismét minden, a mit a főnökne, a főnök s ő viszont ezeknek mondott. Majd mosolygott e mondásokon, majd komolyan gon-

dolgozott, majd ismét kárhoztatta magát e gondolatokért.

Azonban, a mi legfőbb ezek között, úgy vette észre, hogy koránt sincs meg az a nyugalma, melylyel még reggel birt . . .

Korholta magát: Ugyan bohó vagyok, hogy helyt adok ilyen gondolatoknak. — Azonban azok a gondolatok megint csak visszatértek . . . Illik is egy ilyen szegény nyomoréknak, mint én vagyok, e dolgokkal gondolatait elfoglalni. — Igazán, különös ragály ez, ha még soká gondolkozom, még utoljára szívem is beleszól ebbe a dologba.

Mikor a kapuhoz ért, szinte elszégyelte magát gondolataiért, elúzta magától azoknak legkisebbikét is. És — mégis, mikor a kis ajtón belépett, igyekezett magát egyenesen tartani, arczát nyájas mosolygóvá tenni.

Igy közeledett a folyosó felé, s számítva a már pár nap óta tapasztalt szives kedélyességre, előre örült, hogy a nap hátralevő részét kellemesen fogja eltölteni.

Juczika és anyja, mint üres idejökben rendes szokásuk volt, a virágágyak által szegélyezett folyosón ültek, — de szomorúak voltak és szemök ki volt sirva. — Ő is elszomorodott.

Juczika nem is igen beszélt, csakhamar bement a szobába.

Az anya kívül maradt egy ideig, beszélt, beszélt, de meglátszott rajta, hogy valami emésztő gondolat foglalja el.

Mintha minduntalan akart volna már mondani valamit, s azt megint csak elhallgatta volna. — Szabadi úgy sejtette, hogy valami kellemetlen közlést akarna tenni, azzal küzd, s nem bír elég erővel belé kezdeni. Végre egy óranegyed után elbirta mondani. —

Nem csoda, hogy zavarban volt, a mit elmondott, azt egyiránt szégyelte s fájlalta . . .

Szabadi megdöbbsent . . . A mit hallott, az valóban nagyon kellemetlen volt.

A jó öreg asszony a szállást és kosztot felmondotta neki.

Ámde a mint felmondta, abban a pillanatban szemei tele lettek könnyel, s mintha nehezére esnék

neki ott állni Szabadi előtt, besietett a szobába leányához.

Valaminek kellett történni.

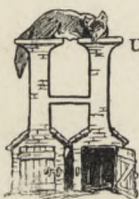
Szabadi, hogy megtudja mi történt, nem birt ellenállni vágyának, bement utánnok a szobába.

II.

MIRE KÉPES EGY SEMMIREVALÓ S MIRE EGY BECSÜLETES EMBER.

UZÓDI urnál estély volt. — Künn a folyosón tenyeres talpas szolgálók vigyorogva hordták a hűsítőket s a legszebb őszi gyümölcsöket a nagy teremnek nevezett negyedfél öl hosszú ebédlő felé, hol is egy meglehetősen lehangolt zongorán Kalimander ur Straussnak elég kedélyes, de nekünk abban az időben nem igen szivünkhöz szóló keringőiből játszott . . . Kalimander ur játéka különben, ha valamivel jobb volt is, mint a hangszer, éppen alkalmas volt e zongorához, melyen játszott. A fülsértő hamis fogásokat, melyeket néhanéha, rendesen a prima volta és seconda voltáknál halaltott, egy grimászos orrfintorítással könnyű volt a szerencsétlen hangszerre kenni . . . Ily grimászok a nem szakértők előtt az ő művészi értékét még emelték is . . . Egyedüli érdeme volt, hogy az ütemet úgy a hogy megtartotta, s zenéjén táncolni lehetett, mit a fehérruhás, keztyűs leánykák nekipirosodott arcza

eléggé tanusított. Timián ur Vortänzer volt, s e hivatását elszánt dühvel töltötte be. Mikor a kotillion jött, oroszlánná vált, se eget, se földet nem látott, székeket kapdosott, párokat rángatott, a pár ölnyi térségen minden lépést rohanva tett, bősziült volt, s francia műszavakat kiabált. Ezt a nemes lelkesülést csak Huzódi ur szavalási tüze mulhatta fölül.

Ebben a zsvajban Huzódi úr úgy érezte magát, mintha a paradicsomban lett volna... Meg lehetünk arról győződve, hogy nem egy házassági tervet főzött ki . . .

Ezen kívül a hűsítőkből és süteményekből mint a féle jó számító nyalánk ember, folyvást vendégelte magát. Hogy valahogy vendégei túl ne tegyenek rajta, s mert igazság szerint az elsőség mindenestre őt illeti, az oroszlánrészt minden tálból kijuttatta magának. — A táncszüneteket pedig igen ügyesen felhasználva, kénye kedve szerint szavalt . . . Az iránta, mint házigazda iránt tartozó figyelem ebben nem is háborgatta őt . . .

Huzódi ur tehát mivel jól lakott, kedvére szavalt, rendkívül boldog volt, mosolygott, mint egy teljesen kinyílt bazsarózsa és ha utja a mellékszobákba vitte, büszke méltósággal sétált, mint egy diadalmas Caesar. A Caesarok közül pedig a legkövérebb fejüeket kell hozzáképzelni.

Huzódi ur javába mulatott vendégeivel. Éppen bevégezte Petőfi „Utolsó emberének“ szavalatát, s a lekötelezettség okozta csendben gyönyörködött az utóhatáson. Fikluvecz urat kivéve, ki zsebkendőjével tömte

be a száját, s csuklási roham alá rejtőzött, a többi fiatal nagyon jól adta azt az alakoskodó borzadást, mint mikor felnőtt emberek, hogy a kis gyermekeknek gyönyörüséget okozzanak, mumuskodásaikra ijedtséget tettetnek. E pillanatban lépett oda a nagy hatást idéző férfihoz az egyik vaskos szolgáló, s lassu hangon titokteljesen valamit jelentett neki. Huzódi ur gyönyörködését rögtön abba hagyva, mintha valami sietős dolga akadt volna, a tornácra nyíló ajtó felé sietett . . .

Mivel mindenki örült, hogy a tisztelt férfiut még mielőtt egy másik szavalásba foghatott volna, elhívták, megragadták a kínálkozó alkalmat s tánczba fogtak. Nem is volt senki kíváncsi a távozás okára s fel sem tűnt Huzódi urnak elég hangosan ejtett szava, melyet a tornácra kilépve, a küszöbön hangoztatott, mely is senkihez sem lévén intézve, inkább fennszóval való gondolkodásnak nevezhető.

— Valóban meglepő reám nézve . . . Minden bizonynyal kellemes meglepetés. Tegnap nem találtam honn . . . Nem várta be harmadik látogatásomat . . . Ez jó jel! De az Isten szerelméért, mily bizalmatlanság, be nem jönni e diszes társaság közé. Bizony csak állat ez a Márta, — a helyett, hogy a vendéget illedelemmel bevezetné, engem hiv ki! Ehhez csakugyan olyan ostobaság kell, mint az övé . . .

Szabadi pedig, ki ez utóbbi szavakat hallhatta, a mint arczán, s a köszönés kölcsönés váltása után magaviseletén látszott, inkább helyeselte, mint rosszalta Márta eljárását. Szavai ezt mindjárt igazolták is.

— Meglepő és váratlan lehet önre nézve kedves urambátyám e látogatásom! Magamra nézve is az. — Kivált azon előzmény után, hogy ajánlatát teljesen és feltétlenül visszautasítottam, még nagyobb meglepetés fog lenni az, a mi e késő órákban történő látogatásomból következik . . .

— Meglepetésnek, meglepetés, de szavamra mondom, kellemes meglepetés. Kedves uram öcsém nálam mindig szívesen látott vendég . . . Most én rajtam a sor meglepetést csinálni . . . Nálam most éppen nincs késő, sőt a legjobbkor, mert éppen egy diszes vendégkoszoru kedvére mulatja magát . . .

— Csakis éppen ez volt oka, hogy az időt még nem találtam későnek . . .

— Tehát kedves uramöcsém, ha úgy tetszik — szólt Huzódi ur az ajtót fedezetlenül hagyva s vendégét belépésre kínálva.

Szabadi az ilyenmü meghívás elfogadásához legkisebb kedvet sem mutatott . . . Különben pedig egyáltalában nem volt kedve, látszott, hogy mikor e lépést tenné, magára nagy kényszerüséget erőltet.

— Köszönöm — kedves urambátyámmal négy-szem közt lenne elvégzendőm. Csak az iránt jöttem egy pillanatra, hogy megtudjam, ha holnap reggel nyolcz órakor nem lennék-e alkalmatlan, s ama bizonyosajánlatot, melynek elfogadására most már elhatároztam magamat, kiegyenlíthetnénk-e ugyanakkor? . . .

Huzódi ur szemei karikát vetettek. majd elkiáltotta magát örömeiben e szavakra. — Jól hallott! . . .

Azért is Szabadi felé hajtott ábrázatát ragyogó nyájassá tette, édeskés hangon igyekezett az ügyet kedvező állásában megerősíteni . . . s a nyilatkozatot újra kicsalni . . .

— Oh kedves uramöcsém! nem holnap, nem reggel, bármelyik pillanatban, akár a következő másodperczen elvégezhetnék a legutolsó kelléig . . . Mihelyt akarná . . . Én már ma reggel intézkedtem . . . elláttam magamat . . .

A mint látszott, Huzódi urnak s a félnek, kit képviselt, még nagyobb érdekében volt az alkalmat megragadni . . . Láthatta, hogy nem ő, hanem inkább Huzódi az, ki nem igen szeretné azt elmulasztani, . . .

Huzódi ur talán gondolta is, ha most elszalasztom, — ki tudja, az éjjel nem mást álmodik-e megint. Az ily béna emberek, az idők változása szerint álmodnak, szeszélyeiket legjobb rögtön fülön csipni . . .

Huzódi ur rosszul találgatott, a mi szerint most Szabadi cselekedett, sem álom, sem szeszély nem volt, hanem a legszomorubb erkölcsi kényszerűségek egyike, melynek súlya majdnem beteggé tette. — Az a részvét volt mások balsorsa iránt. Az erős, a büszke férfi, a ki saját ereje, becsülete által akart inkább nyomorogva élni, mint azoktól, kiknél őszinte rokoni érzelmet s hűséget nem talált, s részükről csak megbántással találkozott, alamizsnát elfogadva, türhető életmódot biztosítani, — most ellentétbe látszott jönni nemes kitarásával. Valami nagynak kellett történni, hogy — ame-

lyet az előtt Szabadi megvetett, erre a lépésre most részánja magát.

Az egész az volt, hogy a holnapi nap a szegény özvegy papnét és leányát házoktól, szőlejtől, minden ingóságaiktól megfosztja, s a holnaputáni nap úgy virrad rájuk, mint koldusokra . . . A szerencsétlenek csak most eszméltek a példakon, a meghatározott végrehajtás előnapján vetettek számot magukkal, hogy az árverési csekély árak mellett terhök, mely felényi volt vagyonuk értékénél, minden vagyonukat fel fogja emészteni.

Elveszetteknek, megmenthetetlennek látták magukat, s ily értelemben, kétségbeeséssel közölték ügyöket Szabadival . . .

Szabadinak szíve elszorult, könnyezett . . . Felkelt, . . . távozott, de mikor távozott, már egyszerűsmind határozott is. Határozott pedig úgy, hogy óriási erőt kellett magában visszafojtania, harcolni jellemzilárdságával, küzdenie pirongásával . . . feledést mutatni s rá szorulni olyanokra, kik őt az életben legjobban megkeserítették, kik neki többet vétettek annál a golyónál, mely lábát elsodorta.

— Mindegy! — sóhajtott Szabadi . . . Szíve kintől facsarodott. Oda nyult, s azt mondta magának vigasztalásul: . . . nem lehet másként . . .

Szerencsére Huzódi ur nem azok közé tartozott, kiknél a tényt, ügyet, indokok, lélektani változatok fürkészése mellőzné. Minden szavallati mániája mellett az életet s annak mozzanatait a gyakorlatban szerette

legjobban . . . Itt is legjobban nem a csodálatos hirtelen változás, hanem az ragadta meg figyelmét, hogy Szabadi az ajánlatot elfogadni nyilatkozván, ez ügyet óhajtása szerint végezheti be . . . Természetes, hogy a jó urnak ez óhajtas mögött mindkét részről pár száz forint közbenjárási jutalomra is volt kilátása, melyet eddigelé jellemének ép fényben őrzése miatt titokban tartogatott . . .

Hogy óhajtotta volna tehát Huzódi ur ez alkalmat elszalasztani . . . A mint az imént a következő másodperczre hivatkozott, ugy meg is felelt e várakozásnak, s a következő másodperczben a folyosó végén levő ajtóra mutatott . . .

— Ha terhére lenne kedves uramöcsémnek a nagy társaság, sétáljunk be oda . . . Itt e kis szoba egész külön van válva a többitől . . . Ez a szoba az én muzeumom, laboratóriumom. — Itt szoktam olvasgatni, délutáni álmodni, s szavallati tanulmányokat ismételni . . . Mivel közbe-közbe beszoktam az estély ideje alatt is tekintgetni, a lámpa ég . . . tehát itt a nélkül, hogy valaki zavarna, az ügyet akár mindjárt elvégezhethjük . . . Ha ugy tetszik . . .

Szabadi számított-e rá vagy nem, hogy az ügyön még ma átesik, teljes bizonyossággal állítani nem lehet, — azonban további felszólítást nem várt, nem is mentegetőzött, hogy a házigazdát a társaságtól elvonja, — belépett a kis szobába, hol legelőször is magát volt alkalma tetőtől talpig megpillantani egy természetes lábas állótükörben, melyből a házigazda szokta szavallati ta-

nulmányait először is saját maga magának elprodu-
kálni és a megkivántató taglejtéseket, arcztorzításokat
vagy mosolyokat eltanulni.

— Tehát kedves uramöcsém, látja, hogy itt há-
borítlanul végezhetünk. Üdvözlöm hajlékomban. —
Tessék helyet foglalni . . . Itt ni, az asztal mellett, mi-
vel beszélgetésünk . . . azaz tárgyalásunk veleje asztalt
igényel . . .

Ezzel Huzódi ur maga menve elő jó példával,
leült s mint minden olyan fajta pénzkezelő elbizott em-
ber, aki magát szorult emberrel hiszi szemben, s ez állá-
sában némi fitogtatás mellett egyeszersmind a vele
szembelevőt megfogni akarja, . . . kivetette a horgot . . .
Egy duzzadt tárczát tett maga elé az asztalra, — s e
mozdulat nem volt ment egy kis szemtelen mosolytól . . .

Szabadi legkisebb tetszést vagy visszatetszést nem
mutatott. — A mosolyért, melynél már bántóbb fulán-
kokat is érzett az életben, csak sajnálni tudta a jámbor
embert . . .

Huzódi ur beszélni kezdett. Nagy feneket kerekí-
tett a dolognak, s az egész mesterkedés napnál világo-
sabb színben mutatta azt, hogy e teketória előjátéka
akar lenni az eddigelé még csak féligmeddig sejtett
önérdeknek, mely az általa mindkét fél iránt vallott,
tolmácsolt részvétteljes érzelmeket elhomályosította . . .

Huzódi ur felebarátból, emberbarátból az ügy el-
döntésének perceiben egyszerre leszállott alkusznak.
— Mást várni nem is lehetett . . . Nemes érzelmeket,
önzéstelenséget, részvétet, rokonszenvet tolmácsolni

azonban most sem szünt meg. — Erővel tért akart szerezni annak a meggyőződésnek, hogy ő most nagy szívességet tesz, és eljárása lekötelező . . .

Szabadi előtt a nyilatkozatok tisztába hozták emberét s oly tompa hangon, mely a legkisebb izgatottságot, megindulást vagy kedvetlenséget is elfedett, felelt Huzódinak:

— Mindent megértettem és köszönöm urambátyám figyelmét. Látom, hogy az a készség, mely mindkét fél iránt való ragaszkodásánál fogva az ügyet e pillanatban saját pénzének, vagy akarom mondani, az általa eszközölt pénzüsszegnél felajánlásával egészen egyszerűen tisztába hozni akarja, méltánylást érdemel . . . Engem erre biztatni sem kell, amaz összegben felül, melyet bizonyos célra fordítani némely jó lelkek iránt tartozó hálám s lekötelezésem parancsol, örülök, ha ebből a pénzüsszegből magamnak minél kevesebbet kell megtartanom. Azt hiszem nemcsak zsebemet, kezemet, hanem lelkemet is égeti ez a nyomorult pénz . . . Azért is nyíltan, őszintén mondom, tegyen felszámítást a legkisebb krajczárig, melybe ez ügy létrehozása és véghezvitele került. Kárát nem kívánom . . .

Huzódi ur nagyot lélezett s elhatározta magában, hogy kétszer annyit fog kérni, mint a mennyire előre számított, s bő uzsorát fog venni abból az ötezer forintból, melyet sem kölcsön nem vett, sem sajátja nem volt, hanem csupán a másik fél által kezéhez volt letéve az ügy elintézésére . . . Nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy ez ötezer forint csak éppen csalétek volt, s

hogy Huzódi magasabb összegig alkudozni meg volt hatalmazva, oly feltétellel, hogy minden lealkudott ezertől százalékot fog kapni.

Huzódi tehát bátran nagyot lélekezhetett. Maga is elálmélkodhatott a nyereségen, melyre kilátása bizonyos lett. Őszintén bevallotta magának, hogy ezért esélyt, Timián urat, Kalimander urat, szavallatot érdemes volt elhagyni.

Tárczájához nyult és szólt:

— Mig én számlálni fogok, kérem, tessék a nyugtát, de . . . egészen ötezer forintról kiállítani . . .

Szabadi egy csomag irást vett ki zsebéből . . .

— A nyugta készen van nálam, szólott az előbbeni egykedvűséggel, s nemcsak az, de a lemondási okmány is . . . Im. itt vannak . . .

Huzódi ur nem bírta tovább megállni, egy bravót kiáltott örömeiben . . . Azonban hirtelen még is egy kis aggály lepte meg . . .

— Kérem, vajjon el vannak-e látva a szükséges bélyegekkel, a mint a törvény kívánja? . . .

Most meg már Szabadi nem bírta megállni, hogy szánólag ne mosolyogjon . . . s felelt:

— A mint csak a pátens kívánja, pontosan elvannak látva a fokozat szerint . . .

Erre Huzódi ur megdörzsölte kezeit.

— Igen jól van! Bocsánatot kérek uramöcsém! Hogy is tudtam ilyesmit kérdezni, hiszen tudhattam, hogy hivatalnokkal van dolgom, kinek az egész a kisujjában van . . .

— Csak egy szegény főnökségi irnokkal van dolga, urambátyám.

— A szöveg, az irány, előre is tudom, hogy a legpontosabb, a legügyesebb, hiszen gyakorlata van benne, — folytatta hízlgő hadarással Huzódi, — azonban mégis, ne vegye rossz néven, átfutom egy kissé.

— Tessék! — felelt Szabadi szárazon, . . . s míg amaz az iratot olvasgatta, a szobában méltóbb tárgyat keresett szemeinek.

Huzódi átfutván az iratot, letette, s fejével és tenyerével egyszerre bólintgatva, hízlgő nyájassággal fordult Szabadihoz

— Jól van . . . Igen jól van! Tökéletes, az utolsó szóig . . . Se több, se kevesebb. Azonban, ha megengedi, kedves uramöcsém, ide ni . . . itt a hol írva van: „*minden, akár most, akár a jövőben létező jogomról . . .*“ sor közé szeretném oda tenni: „*és létehető jogomról.*“

Szabadi vállat vont.

— Hát tegye oda urambátyám . . .

Huzódi tollat vett, de habozva megállt vele a papír fölött.

— De vajjon nem ellenkezik-e ily közbeszúrás a bélyegpátenssel, nem lesz-e ebből bélyegcsonkítás?

Szabadi mosolyogva megnyugtatta.

— Most tehát én elteszem az iratokat, — szólt Huzódi uram nyugodtan, — s leolvasom uramöcsémnek a járandóságot . . . A mint megtetszett jegyezni, a leszámítandók figyelembe vételével.

Huzódi nagy lélekzetet vett, s fontos, bölcs képet öltött.

— Azt nagyon jól tudja, kedves uramöcsém, hogy a mai világban a pénz a legdrágább és legritkább forgandó cikk . . . Az ember, ha 25 száztólira kap kölcsönt, még boldognak, szerencsésnek nevezheti magát... Annak elbeszélésével, mennyi fáradság- és utánjárással sikerült a kérdéses összegre egy becsületesebb hitelezőnél szert tennem, nem is untatom. Csak annyit említek, a mi szükséges, hogy bizony az egész évre járó kamat a levonásba számíttatott. Persze, hogy uramöcsémnek szívességet tegyek, reá kellett állnom . . . Hála istennek, csak tizenöt száztóli számíttatott . . . Most már uramöcsémtől függ, ha akarja-e így, vagy nem akarja?

Huzódi azért intézte ily bátran e kérdést, mert dolga kimenetele felől bizonyos volt. Más embernek nem, de Szabadinak nála megjelenése sürgős szükségét bizonyított. — A ravasz még az első pillanatban belátta ez előnyt, melyet a helyzet nyújt, örült s elhatározta azt lehetőleg felhasználni.

— Akarom! — felelt türelmetlenül Szabadi.

E félreértett türelmetlenség csak fokozta Huzódi ur örömének ingerét.

— Tehát 5000 forint évi 15 száztóli tesz 750 forintot . . . a váltóbélyeg és másféle apró kiadások, melyeket a hitelező házában szolgának, könyvvivőnek tettem, rá mennek 31 forintra. Tegyük 30-ra. Gondolom, édes uramöcsém, hogy jól van.

Szabadi elfojtotta az undort, melyet e perczen

érezett, s mely e pillanatban még az egy hét előtt megvetéssel visszautasított ajánlat elfogadásánál is jobban bántotta.

Szabadi előtt leplezetlenül állott az óriási szemtelenség, melyet Huzódi ur mosolygó ábrázat és hazudott érzelmek álarca alatt szivesség gyanánt árult. Megvetése mellett egyszersmind mosolyogta a semmirevaló ostoba merészségét, ki a gondjaira bizott pénzt így vakmerősködik kezelni, s hazudni meri, hogy ő futva fáradozott már reggel kölcson után, holott az ajánlat elfogadását csak e pillanatokban tudta meg, s mind ez ideig annak csak visszautasításáról lehetett meggyőződve. Ezen kívül nem szégyenl az által rablást elkövetni, hogy a másik fél helyett, kinek az ügy bevégzése javára történt, kamatokat neki számít fel.

Szabadi mindent jól látott, keblébe, szívébe látott annak az embernek, jól tudta, hogy ez ügyben eljárását illető minden szava hazugság és ravaszság; ha más irányában tapasztalt volna ily eljárást, talán vére felázadt volna. Most csak az bosszantotta, hogy ez ember elég szemtelen és ostoba őt oly jámbornak tartani, hogy az előadottakat elhigyeje.

Szabadi nem sokat adott erre a pénzre, inkább megvetette, utálta azt, azért csak ismét szánólag mosolygott s Huzódi fennebbi tapogatózására, ha nem sokkalja-e felszámításait, némi gunytól nem menten válaszolt, de többé nem nevezte urambátyámnak.

— Igen jól van! csak számíton fel mindent . . .
A mint mondtam, ugysem szándékozok magamnak

megtartani belőle egy krajczárt is . . . Ha véletlenül valamennyi talál maradni, oda adom valamely jótékony célra.

Huzódi e szavaknál hirtelen megütközött, de korántsem a bámulat miatt, hogy a legszegényebb emberek egyike jótékony célra akar adakozni. — Ily emberek, kik egy szegény, nyomorult csonka ügyéből is, kit még multjáért tisztelni is kötelesek volnának, képek maguknak hasznot, zsákmányt húzni, sőt megrabolni, azok nem birnak fogékonysággal a nemesebb tettek megbámulására.

Huzódi ur egész következetesen szemrehányást téve magának, hogy dolgát talán elhírtelenkedte, azon üttődött meg, hogy miért nem tudta e szándékot elébb, mily könnyen lehetett volna még többet felszámítani.

Talán még nem késő, — gondolta. s törte fejét, hogyha valamicskével, ha nem többel is, mint pár forinttal toldhatná.

— Tudja kedves uramöcsém, hogy közbenjárásomért nem kívánok semmit. Attól az isten mentsen, hanem családos ember lévén, a mi apró költségeim, kiadásaim voltak, tartozó kötelességem felemlíteni, — hogy ne is említsek mást, mint azt, hogy Andó ügyvéd urnak e tárgyban tanácskozásért adtam 10 forintot, mielőtt uramöcsémhez mentem, nála voltam, Málinak irtam többrendbeli rekomendált levelet, az is rámegy egy pár forintra.

A jó ur itt nagyot sóhajtott, nem birt tovább menni, bármint csigázta eszét, semmi elhihetőt sem tu-

dott kigondolni. Vakarta fejét, végre is megadta magát, s csüggedve mondá:

— Az egész tesz 792 forintot és 30 pengő krajczárt. Jár hát uramöcsémnek 4207 forint 30 krajczár.

Ezzel kinyitotta tárczáját s elkezdte számolni a bankjegyeket.

A bankjegyek százasokból és tizesekből állottak.

Most egyszerre öröm villant át arcán. Hátha Szabadi nem tud visszaadni egy tizesből sem. Akkor azt mondja rá, hogy adós maradok uramöcsémnek ennyivel meg ennyivel. És azután valóban adós fog maradni a szó szoros értelmében örökre.

Huzódi számlál tovább.

— Ezer . . . itt van . . . tolom ide félre . . . Hadl maradjon rakáson . . . Egy, kettő, három, négy . . . tiz. — Másik ezer. Tiz, husz, harmincz, száz, kétszáz, ötszáz . . . ezer . . . Ime, megint másik ezer, a harmadik ezer . . . Egy, kettő, három . . .

Huzódi urnak most hirtelen egy másik jó gondolatja támadt, egy százast szépen becsusszantott egy az asztalon levő iratesomag alá és pedig oly ügyesen, hogy Szabadi észre sem vette . . . Nyugodtan tovább folytatta az olvasást:

— Négy, öt hat, hét . . . tiz . . . tizenegy . . .

Itt megállt s felkiáltott:

— Uram teremtem! . . . Egy százas hiányzik . . . vagy eltévesztettem volna az olvasást . . . Bizonyosan eltévesztettem . . . Vagy pedig, kívánja uramöcsém, hogy újra olvassuk?

Szabadi nem látta, de meg volt győződve, hogy itt ismét valamely cselt használt a jámbor férfiú. Bár az aljasság iránt már vére lázadni kezdett, mégis kellő higgadságot erőltetett magára, — hidegen szólott:

— Ne civassuk . . . hagyjuk . . . Örülök, ha e kellemetlen ügyön minél hamarabb áteshetem.

Ezzel a bankjegycsomagokat papírba göngyöive zsebre dugta . . . egy tizes kivételével, melyet Huzódi ur kezében rázogatótt.

— Kedves uramöcsémnek még ebből a tizforintosból visszajárna, de nem tudok visszaadni, vagy uramöcsém se adhat vissza? Ugy hát adós maradok . . .

Ezzel Huzódi ur egy szót se várva be, a tizforintost mellénye zsebébe csúsztotta.

Szabadi felkelt és igyekezett minél előbb elhagyni e helyet, melyben a szép szín alatt lappangó aljasságot egész meztelenségében láthatta.

A tisztelt férfiú újra dicsekvék rokonszenvével, ragaszkodásával, újra felhozta, hogy szivességből mily áldozatokat képes cselekedni, tizszer is megszorongatta Szabadi kezét, — estélyére egész a csömörlésig vitt nyájassággal marasztotta, — házasságokat emlegetett, bemutatásokat ígért, és mindezeknek koronájául szavallásával fenyegetőzött.

Nem használt semmi, Szabadi örült, hogy megmenekülhetett.

Huzódi ur feltünő jó kedvvel jelent meg vendégei között, s pár pillanat múlva nemes elveket és nemes érzéseket tolmácsoló költeményeket szavalt.

Szabadi mióta csonka volt, talán soha sem lépdelt még oly sietve. Óhajtott minél előbb hazaérni. Most már azzal volt eltelve, hogy minő örömet, meglepetést fog ottan okozni.

Az özvegy papné és Juczika, annyi sok szívbeli küzdések, gyötrelmek után közömbösen fogadták volna a halált, akár a következő perczben.

Szegénynek lenni, vagy semmivel sem birni, soha sem oly lesújtó, soha sem oly borzasztó, mint elveszíteni vagyont, a mit az ember sajátjának nevezett. Hátha még az elvesztés egész véletlenül, minden számítás nélkül jön, s kétségessé teszi további lételünket.

A szegény özvegy asszony jól tudta, hogy ezelőtt évekkal csinált 1800 forint adóssága megkészserezte magát, s gondolhatta azt is, hogy e költségekkel együtt 4000 forint összegre egészül; ámde házának értékét 6000, két szöllejének értékét 4 vagy 5000 forintra vélvén tehetni, tizezer forintot meghaladó vagyonértékkel hitt birni.

Azonban ezelőtt mintegy két héttel, csupa kíváncsiságból, egy árverésen lévén jelen, kétszer annyi értékű házat, mint az övé, látott 3000 forinton elkelni.

Megrémült, átlátta, hogy menthetetlenül tönkre

ment, szegény megboldogult férjének egész keresménye meg fog semmisülni.

Mikor az árverezés napját megelőző este elérkezett, úgy érezte magát, mint a halálra ítélt. Saját hibáinak szemrehányásával, kárhoztatásával foglalkozván, irtózva gondolt és tekintett a holnapi nap elé, mely utolsóként tűnt fel az életben.

Könnyeiket már kisírták, s csak azon inádkoztak, hogy elméjüket, melynek gondolatait a boldogtalanság vésze hánytá-vetette, épségben megtarthassák . . .

Azonban ismét, ha a holnapi nap történendőire gondoltak, szivök, vérök, gondolatok, eszök megállt; a holnapi napon túl nem is bírtak gondolni. Azontul megszűnt az élet.

És e nehéz pillanatban, kétségbeesve, elhagyva, a lemondás szomorú csüggedésében visszatér a szegény csonka, arcza derült, ajka mosolygó, szeme ragyog . . . Édes figyelemmel, illedelmes kiméletességgel közli a váratlant, a hihetlent, hogy épen ő fog rajtok segíteni, s eltitkolva, hogy az neki mily önfelelálkozásába került, közli eljárását, melyről még csak álmodni sem tudtak volna.

Azt, a kit szobájába vonulva, már talán aludni hittek, látják közójök visszatoppanni bankjegyekkel, a földi nyomoruság cifra papirosaival.

Bizony csak szánandók vagyunk! Egy pár ilyen hitvány papiros örömmre képes gerjeszteni . . . s a hatalmas ember, a föld kevély ura bevallja, hogy sorsa ezek lengeségére van bízva.

Az első perc az öröm, a gyönyör ittas percze volt. A vízből kihuzott az első perczen nem is gondol egyébre, mint a megmentett életre, a második perc a háláé a megmentő iránt . . . Csak a harmadik perc enged eszmélni továbbra.

Az első perczen csak azt látták, hogy meg vannak mentve.

Az első perczen az özvegy és Juczika magukon kívül, örömsikoltva rohantak Szabadi felé, az anya keblére borult és Juczika könnyeit hullatta kezére. — Soha

még férfikéz felé nem hajlította ajkait, de hogy ezt a kezét megcsókolja, arra ellenállhatlan erő vonta. Hogy ez nem történhetett meg s csupán könnyei hullhattak rája, nem ő volt az oka, Szabadi a világért sem engedte ezt.

Szabadi megindulva állt közöttük, s e pillanatban ez édes öröméért, ez édes megindulásért megbocsátotta magának azt, hogy ama gyűlölt pénzt elfogadta.

A látott vigasztalódás megszentelte azt a pénzt.

Hanem most eszmélt még csak a pénzre, mint pénzre, az özvegy papné.

Az igaz, hogy holnap reggel az adósság kifizetése az árverést megelőzheti, minden további eljárást megszüntethet, s a szegény asszony bátran a szemébe mosolyoghat, vagy ha neki éppen úgy tetszik, lenézheti ellenségét, ki számára ezt a napot bizonyosan kínpadui szánta, — de ez a pénz, bár jó szívtől jön, mégis csak nem olyan, mintha az embernek tulajdona volna. Egy kis szeméremmel jár, s egy kis önmehtagadás kell annak elfogadásához.

A helyzetet, melyben egymással szemben állanak, semmi esetre sem lehet olyan összenőttnek tekinteni, hogy az jogosítva ezeket ajándékozni, s ezeket elfogadni ajándékol. Ha Szabadi úgy adná is azt, hogy annak kamatja fejében mint életjáradék után tartatnék a háznál, s az tenné a ház tagjává, még ez is elhirtelenkedt bizalom lenne.

Egy szóval, az özvegy papné, mikor első örömröhamája elmúlt, e pénzről úgy gondolkozott, hogy úgy ahogy azt Szabadi adta: minden feltétel és mellékes

megjegyzés nélkül elfogadni, reá nézve bántó és meg-
alázó lenne.

— Ha mégis közelebbi viszonyban állanánk egy-
máshoz, — szólt tanakodva az özvegy asszony.

Szabadi magában igazat adott neki, de a kö-
rülmény sürgőssége ellenkezően ismét ő mellette
beszélt.

— Igaz, igaz! . . . de mivel a dolog oly sürgős,
ne nézze azt asszonynéném, hogy másként lenne, ha kö-
zelebbi viszonyban állanánk egymáshoz.

— De mikor az is lehetséges, kedves uramöcsém!
— szólt nyájasan az özvegy.

Szabadi csak nézett.

— De hiszen az csak önön áll, kedves uramöcsém,
— folytatta az özvegy papné.

Szabadi véletlenül odatekintett, Juczika ott állott
szemlesítve. Hogy esett, hogy nem, de egyszerre cél-
zást magyarázott magának az özvegy előbbi szavaiból.

Olyan komoly nő ajkairól, minő az özvegy volt,
ily mondás egyértelmű volt a nyilatkozattal

Szabadi csodálkozására Juczika ellent sem mond-
ván, fölemelt tekintetével igenleni látszott anyja nyilat-
kozatát. Még különösebb volt az, hogy sem bosszús nem
lett e nyilatkozat után, sem zavarba nem jött.

Ez a körülmény a nyilatkozat értékét csak azért
is emelte Szabadi előtt, mert nyíltan mutatta, hogy az
anya és a leány e tárgyról még e mai napnál régebben
gondolkoztak, különben nem tudták volna, ha egymás
nézetével találkoznak-e?

Ugy van, a hónapok óta folyvást nőtt figyelem s tapasztalt gyöngédség ennek előjele s előkészítője volt.

Szabadi azt tartotta, hogy becsületes embernek ily helyzetben elmulaszthatlan kötelessége nyilatkozni... Megindult hangon szólott:

— Az csak nekem lenne örömömre, kedves asz-szonynéném!

Az özvegy papné erre elmondta, mily mélyen, mily buzgón tiszteli, szereti, mily legőszintébb bizalommal adná éltök sorsa intézését az ő bölcs és okos vezetése alá, csak az lenne megnyugtatósa, reménye, öröme, boldogsága; elárulta, hogy Juczika már eleitől fogva mily forró ragaszkodással viseltetik hozzá, hogy boldognak tartaná magát, ha egy oly becsületes, nemeskeblű jeles embernek napjait megédesíthetné, s vigasztaló nemtője lehetne.

Szabadi szédült . . .

Az özvegy beszélt tovább . . . S csodák csodája, mi tette ezt, a nemes hivatás meggyőződése-e vagy a hála feláldozása, Juczika arca ragyogott . . . Anyja minden szavát heyeselni látszott . . .

Szabadi feléjük nyujtotta kezét. Megragadták, s érzékenyen, melegen megszorongatták. — Az anya csakhamar elvonta, de Juczika önként ott feledte az övét . . . Ily kezet kellemes volt tartani, e kéz puha és meleg volt. Szabadi a mint tartotta, még lélekzetét is visszafojtotta. E nagy csendben hallotta először Juczika szívének dobogását.

Mint egy egyszerű virág teljes pompájában, tel-

jes virágzásában állott mellette a leány, — úgy nézte őt, mint a minék már magában nézése is üdvösség. És Juczika kedvesen mosolygott.

Szabadi úgy hitte, hogy nincs többé visszalépés.

Ki is gondolna visszalépésre, és hogy gondolna, mikor a leány oly gyönyörű, oly remek, oly jó.

Szabadi mégis inkább megdöbbent, mint megörült.

III.

A MYRTHUS MINT BABÉR.

BASA Simon azt hitte, hogy a szegény özvegyet tönkre tevő végrehajtással minden eszközt kezében tart, hogy Juczikát magáévá tehesse. Már számított is reá, hogy az árverésen vevő gyanánt lépvén fel, mint végső menedékhez, a szorult család örömet fog menekülni védő pártfogása alá.

Csalódott. A következő nap minden számításait meghiusította . . . A szegény özvegy nem hitellel, hanem tudja isten mily titkolt pártfogó által szerzett készpénzével a további eljárást teljesen megszüntette. — Kevés hujja volt, hogy a guta meg nem ütötte. A végrehajtási kiküldött Strublik úr, mióta csak magát hivatalos orgánumnak nevezte, soha életében nem találkozott rútabb és vérben forgóbb szemekkel, mint mikor a befejezett jegyzőkönyvet neki bemutatta. Szemrehányással förmedt reá, hogy most már a lefizetést el sem kellett volna fogadnia, a rendszerhű Strublik úr ő ellenében

pedig paragrafussal állított elő, melyet sokkal nagyobb odaadással tisztelt, mint Simon urat.

Mit volt mit nem tennie, Simon urnak nem maradt egyéb hátra, mint magában dühöngenie s haragja egész fergetegét, melylyel, tapasztalás szerint, kérlelhetlen szokott lenni, most már a nyomorult család

mellett a titkos pártfogó számára is készen tartotta. Hát mikor sejteni kezdé, hogy a titkos pártfogó nem más, mint az a szegény csonka, ki őt oly érzékenyen megszegényítette . . . Ez az ember, kinek hivatalos búzgalmát is az önérdek fondorkodásai vezették, dühös bosszút esküdött magában, . . . bosszút, mely megsemmisítését tűzé ki czélul mindazoknak, kik személyességének útjában állni látszanak, kik cselekedeteit ellensúlyozzák, kik magasra törő becs- és haszonvágyának gátolói.

Haragja az elhagyott özvegyről a szegény csonkára, a szegény csonkáról pártfogója, a főnök felé emelkedett . . . Az élettől elkedvetlenedett főnök jól sejtett, mikor állása bizonytalanságára czélozva, a citrom gúnyos sorsáról vont magára hasonlatot . . . Ő az árulkozásokat, áskálódásokat régen gyanította már, meggyőződése volt a felől, hogy a rendszernek, melynek szolgálja, természetében fekszik az ellenőrzés adatai által szabadulni elhasznált hivatalnokoktól, hogy az előléptetés ingerével maga iránt búzgalmat és hűséget növeljen.

Ez eljárásnak, melynek fonalait titkos levelezések kezelték, a mily ellensége és épen azért kiszemelt áldozata volt a főnök úr, oly hű és búzgó bajnoka vala Basa Simon. — A felterjesztések a főnök ellen most már naponként szaporodtak. Ha e felterjesztések teljes hitellel találtak volna légyen, úgy a főnök úr pontos szorgalma mellett mindinkább közelebb jött amaz eshetőség felé, hogy hivatalos állása ellenére nem kevesebbnek tekintessék, mint a rendszer ellenségének.

Hogy Basa Simon sejtéseiben nem csalódott, azt az idők folyása csakhamar megerősítette . . . Az újdonság sóvárgása a legszűkebb kört érdeklő eseményt is mindjárt felveszi pletykái közé . . . A szegény csonka, és az özvegy papné szép leánya között fejlődött összeköttetés, úgy a főnök úr által a szegény embernek felajánlott hivatal, köztudomásra jutottak . . . Az emberek, a viruló szép ifju leány s egy az életkor tavaszát meghaladott, a mellett nyomorék férfi között kötendő

házasságról mint kuriozumról beszéltek. A higgadtabbak komolyan rosszalták, a közönség könnyelműbb része, a valóságos szószátyárok pedig lelkiismeretfurdalást sem csináltak belőle, ha kinevették. Voltak semmirevalók, kik gúnyos mosolyaik közé csípős megjegyzéseket is szőttek, nem is véve tekintetbe azt, hogy a kit illet, megalázott sorsában a legtiszteletreméltóbb emberek egyike, s a sorsot, melyet oszt, büszkeség és dicsőség fénye ragyogja körül. Az emberi gyarlóság, mely mindent feledni tud, mely kegyeletekről feledkezik, oly hangon tud beszélni egy nemes eszme által megszentésített elhatározásról, mint más hétköznapi házasságok számításairól.

Mintha már egy olyan embernek, kinek egyik lába élettelen fa, boldognak sem volna szabad lennie, s nem volna jogosítva családi életre gondolni. Mintha szívének dobognia, eszének a jövő nyugalmát óhajtania nem volna megengedve. És lehetetlennek kellene lennie annak, hogy legyen nő, a ki felebaráti szereteten fölül vonzódnék hozzája, s életét, sorsát, rendeltetését az övéhez kösse.

Az özvegy papné mindenesetre állott a lélek- és szívemelkedettség azon a fokán, hogy a női feláldozás ilyenemű magasztosságáról nemcsak fogalma volt, hanem annak lehetőségét hitte, s egyszersmind a legszebb és nemesebb kötelezettségek egyikének tekintette. — Ha nem birt volna ennek tudatával s átérzésével, kényeszerű helyzetüket s a hálát sem tartotta volna elég indoknak arra, hogy leányának e lépésébe beleegyezzen ...

Szabadit olyannak ismerte az özvegy papné, és olyan is volt: a ki az emberi gondolatot, az emberi érzést kellő méltóságában megtartotta . . . Ész, becsület, munkásság, szív, minden kellék meg volt benne, a mi ahhoz megkívántatik, hogy egy családnak feje, vezetője legyen . . . Szerinte Szabadinál nem hibázott más, csak az a darab lábszár, melyet az ágyúgolyó el sodort, s e hiány az ő mondásaként az ismerős és szerető szemek előtt, ha el nem enyészik is egészen, hanem teljesen megszokottá válik, mint a hogy megszokjuk az általunk szeretetteknek némely megrögzött szeszélyét, mely ama hiánynál előttünk sokkal rútabb s kiállhatlanabb lehet.

Mikor legelőször volt szó közte és leánya között e hiányról, így szólott hozzá: „Leányom! csak gondoldj arra, hogy hátha e kedves, szeretetreméltó és becsületes embernek már akkor neje lettél volna, mikor a csapás vele történt. Mondd csak, elhagynád-e akkor hűtlenül, nem kevésbé szeretnéd-e, mint azelőtt szeretted volna? Képzeld magadat abba a helyzetbe s meglátod, hogy kibékülsz e gondolattal is és nagyra fogod magadat becsülni, végtelen jónak, becsületesnek fogod tartani magadat, és kebled nemességére büszke leszel, ha örömet leled abban, hogy napjait megvidámítod . . . Hátha még valaha eléred azt, hogy a tisztelet, becsülés és őszinte vonzalmon kívül, mely hozzá köt, szíved szerelemre fog ébredni iránta, akkor nemcsak szerelmed, hanem felmagasztosító büszkeséged által is boldog leszel.“

A jó özvegy valóban Szabadi irányában elfogult volt.

— E férfi olyan férfi, kinek jelleme kezeskedik, hogy soha miatta legkisebb okod nem lehet pirulni. Bár szegény, állásod, jövőd az ő kezében sokkal biztosabb, mint más gazdag kezében, mert ő a csüggedhetlenség mintaképe . . . És hány van az életben, a ki ép testtel, két kézzel, két lábbal sokkal élhetlenebb, gyámoltalanabb, mint ő. Ő szemben a mai világ összetörött, vézna, magukat kizajlott ifjaival, valóságos erőteljes alak. Szemei élénkek, nem oly bágyadtak mint azoké, kik éltöket éji tivornyákban töltik el; kik ifjui napjaikból a férfikerba egy egész ispotályt hoznak által . . . Őt így csonkán, a mint van, épebb, egészségesebb embernek lehet tekinteni . . . Az aszkór, a köszvény, a csúz, a mai könnyelmű és épen nem őrizhető életmód átkai távol vannak tőle . . . Az idegesség, a fásultság, világfájdalom, e divatos unalmak szeszélyeinek egyikével sem fog bosszantani. Egyszóval, nekem teljes hitem van a felől, hogy ha végzettedben megnyugszol, ha elnézed s megszokod a csapást, a mit a sors büntelenül rája mért, ha kötelmedből kegyeletet csinálsz magadnak, ha a feláldozást, melyet teszel, lelked ihlettsége szerint búzgó ragaszkodással szentesíted, ha híven betöltöd őrangyali tisztedet, nemcsak nemesen emelkedő lelked által, hanem szived édes megnyugvása által is boldog leszel.

Hogy a megkötetendő viszony mégis birt leküzdeni valókkal, mutatta az, hogy a szegény anya szavai min-

denikével bátoritást és a jövőbe vetendő bizalmat vágyott ébreszteni leányában.

Pedig Juczika már túl volt azon, hogy Szabadi iránt borzalmat érezzen. Az általa Szabadit ért megsértés megbánása, melyet folyton növekvő gyöngédséggel iparkodott jóvá tenni és saját szíve által is megbocsáttatni, a megindult szájalmat jótékony tartozással mély tiszteletté fejlesztette. A Szabadi részéről viszonzásul tapasztalt meleg szeretet apródonként felköltötte azt a rokonszenves ragaszkodást, mely ily őszintén csak családtagok között létezik.

Juczika, ha lélektanilag elmélkedni akart volna, meg lett volna győződve a felől, hogy Szabadinak sok köszönettel is tartozik. Az a bánat és keserűség, mely első szerelmének csalódása által érte, a menekvést és gyógyszerert nagy részben azon örömből és megnyugvásból merítette, melyet az adott megbántás teljes elfeledtetése okozott.

Juczika nyugodt volt, mint a ki az életről, jövőről komolyan gondolkozva, elhatározásával számot vetett. Ha nem is nevezte magát boldognak, szerencsésnek, de legalább nem birt azzal a nyugtalan keserűséggel, hogy sorsát szomorú kényszerűségnek tekintse s magát boldogtalannak tartsa. A világ is hiába gondolkozott másként, az sem volt igaz, hogy Szabadi iránt legkisebb vonzódást, ragaszkodást sem érzett. A szív szerepét itt a lélek minden magára erőltetés nélkül átvette, s ha nem jellemezte is azt melegség, mely szerelmet lehel, a kegyeletesség és jóság által mégis üdített

De vajjon elég-e ennyi mindkét szívnek, mely egy egész életre összeforrni készül? Magányos órákban nem látnak-e ezek mellett mind szívükben, mind az életben végtelen nagy ürességet?

Az ősz hátralevő pár hónapja s az egész tél azokkal az előkészületekkel folyt le, melyek az egybekeléshez kívántattak. — Ezen kívül, az egész háznál semmi más változás nem volt; Szabadi eljárt hivatalos óráira, a

nőkkel csak az étkezés rendszeres óráiban találkozott, még a hosszú téli estéket is alig tölték meg a szokottnon felül egy órai beszélgetéssel. Ilyenkor is többet gondolkoztak, mint beszéltek.

Mikor a tavasz megjött, Szabadi elutazott Cseklérbe, a közel fekvő kis faluba, hogy elfoglalandó állomásán magát bemutassa s a számára kijelölt jegyzői szerény lak körül a szükséges intézkedéseket megtegye. — Erős férfi létére is megvolt hatva, mikor először e hajlékba lépett . . . Bár nem volt a tulajdon háza, mégis megindult kebelével, könnyű szemekkel tekintett reá, mint olyanra, hol anynyi hányásvetés után nyugalomra hajtva fejét, a szerény nádfedelű lakot, mint a madár a kis fészket, saját otthonának tekintheti . . .

Emlékezett, hogy éppen most egy éve múlt, mikor a sors e vidékre vetette. A hó olvadt a tetőkön, a tavasz

kezdett mosolyogni. Mintha a jóltevő ég kellemes biztással akart volna közbenjárni, hogy Szabadival leendő lakhelyét megkedveltesse, — most is derülten mosolygott s barátságos mosolygóvá tette a nádfedeles fehér házikót, melynek alig volt egyéb dísze, mint négy kis élénk zöld ablakredőnye s az a sorompós kis virágkereteske az utca felőli ablakok alatt, melynek rózsafái elhalt elődének harmincz éves szolgálata alatt ölnyi magas sátorra nőttek, s mikor kileveleznek, illatos lombot borítanak a tövükbe helyezett kis deszkapadok fölé. — A derült ég s e kellemes szerény kis kép mellé kimondhatatlanul jól esett szívének, hogy az egyszerű falunak mind előjárói, mind lakosai mosolygó arczczal s őszinte sziveskedéssel fogadták . . . Mintha csak saját édes falujok visszatért fia lett volna . . . Szegény, jó Szabadi, talán eszébe sem jutott, hogy olyan ajánló levelet czipelt magával, mely a szíveket is megmozgatta.

Mikor a városba visszatért, már nem tudott felülni úgy a kocsira, hogy egy édes tekintetet vissza ne vessen a szelid menhely felé, mely őt egy kellemesebb jövő reményével kecsegteti, mint a hogy forró időben visszanez az ember egy szép árnyas fa felé, mely alatt megpihent.

Ily kellemes elfogultság közepette is még sem birta a jelent a költőiség rózsaszínében bámulni, mint az a házasság küszöbén állókkal, akár csak a gyermekekkel történik. Nem tudott önfeledett örömmel gyönyörködni a természet minden apróságain, s ellenállhatlan vágygyal birni az egész mindenség átölelésére ...

Ő nem fürdött e mámorban . . . Neki nem voltak ábrándjai, neki csak gondolatai voltak.

Az összekelés napját a maitól már csak pár hét választotta el.

A városba, a házhoz érkezve, Juczika szivélyes, barátságos kézszerítással fogadta. Szabadi azt hasonlóval viszonzotta . . . Úgy látszott, mintha ennek elégségében kölcsönösen megnyugodtak volna, mintha az egyik nem óhajtana, a másik nem igényelhetne többet. — Pedig meglehet, hogy nem úgy volt, meglehet, hogy az egyik mindig szúrást érezett szívéen ilyenkor.

Még ugyanazon nap estéjén így szólott Juczika Szabadihoz, ki a bevett szokás szerint a kimért időt pontosan megtartva, miután a Csekléren tapasztaltakat elbeszélte, szobájába készült vonulni.

— Maradjon még édes Szabadi.

Szabadinak igen jól esett ez és szívesen maradt. Juczika beszélni kezdett, de nem menten némi megindulástól és zavartól.

— Mi még a jövőt illetőleg jó formán nem is beszéltünk együtt. — Engem a habozás, hogy némely dolgokat önnel közöljek, mindig visszatartott. De lássa ön, most már nem tarthatom vissza tovább, elébb-utóbb át kell rajta esni. Én kötelességemnek tartom, hogy ön iránt őszinte legyek, becsületességgel fizessek becsületességért. Nekem meg kell mondanom önnek némely dolgokat, hogy sem magam, sem az ön részéről soha az életben azzal a szemrehányással ne találkozzam, hogy ön előtt valamit eltitkoltam. Önnek mindazokat tudnia

kell, s legkisebb neheztelésem nélkül szabadságában áll határozni, ha meg lesz-e így is velem elégedve?

Szabadi szomorú lett, borzasztóságokat várt, s csak mikor Juczika újra beszélni kezdett, lélekzett bátrabban, s azokat, a miket hallott, inkább becsületes nyiltszívűségnek, mint borzasztóságoknak tekintette.

Juczika egész őszinteséggel beszélte el, hogy ő egykor, talán még nem régiben, talán még egy év előtt, szíve mélyéből szerelmes volt. Szerelmében csalódott. E szerelmet, a szerelem tárgyát feledte, de szívében a csalódás oly keserűséget hagyott hátra, mely kedélyére még sokáig befolyásos marad. Így szólt:

— E szerelemnek minden varázsa eltűnt szívemből, ne legyen az önnek soha legkisebb aggodalma sem. Nézze el azt, ha a szívemet egykor elöntött keserűségnek valamely visszamaradt parányi része, napjaim nyugalma pár pillanatnyi elkomorulással zavarni fogja. Tekintse ezt úgy, mint lehelletet a tükör üvegén, melynek homálya egy pár vízcseppben feloszlik. Kérem, nézze el ezeket, s tartsa a boldogtalanság könyveinek.

Szabadi nem látott ebben semmi rendkívülit. Hiszen ő is szeretett egykor, és ő is csalódott.

Juczika nem nevezte meg szerelme tárgyát, a csalódást bizonyító eseményt is, nehogy az Szabadi előtt ismerős történetként tűnjék fel, elhallgatta. Elégnek hitte, hogy általánosságban minden részlet nélkül beszélt. Szabadi sem volt kíváncsi. A meghasonlott szerelmek történetei hasonló szomorú mozzanatokkal birnak mind,

Juczika áttért közlése másik részére.

— Édes Szabadi, még soha sem mondtam önnek, hogy mint érzek ön iránt. Ön is, bár jogában állott volna, sokkal szerényebb, sokkal kiméletesebb volt, mintsem azt csak puhatolni is igyekezett volna. Azonban most, midőn a nap, vagy majd csaknem az óra meg van határozva, mely bennünket összeköt, kötelességemnek érzem el nem mulasztani azt, hogy nyilvánítsam, mily érzelmeket viszek én önhöz — hozományul . . . Azt tudja ön jól, hogy én nem szerelemből, hanem a becsülés, a tisztelet áthatott érzetével megyek önhöz nőül. A ragaszkodást, mely lelkemet az önéhez meggyőződéssel köti, csupán én, de más nem nevezné többnek, mint felebaráti rokonszenvnek. — Én csak szomorú perczeim elnézését kértem öntől, most hallja meg cserében, miket ígérek önnek . . . Igérem önnek, hogy hű és gondos neje fogok lenni. — soha sem szeszélyeimmel, sem cselekedeteimmel meg nem fogom késérinteni, semminemű szemrehányással soha életemben illetni nem fogom. Ha megelégszik ön azzal, hogy mindezek csupán a becsülés és tisztelet kifolyásai legyenek, úgy nyugodtan teszem le sorsomat az ön kezébe.

Ki tanította e leány lelkét így gondolkozni, kérdezte magától Szabadi . . . S ha önlelkébe tekintett volna, kész lett volna azzal a felelettel, hogy a szenvedés tanította. A csalódás, mely után a szív bizalmatlan lesz, még saját érzelmei irányában is a becsületességhez, melyet az életben ritkának vél, rajongva ragaszkodik.

Szabadi át volt hatva, el volt érzékenyülve a leány

szavai után. Megfogta kezét, s hálásan ajkaihoz emelte. — Bár reá nézve a mondottak némely része nem volt épen hízelgő, mégis látszott, hogy az elmondottakkal megelégszik.

Szabadi e pillanatban csak egytől ijedt meg. Attól ugyanis, hogy míg a leányt beszélni hallotta, szívét folyvást elfogulva érezte. Félt, hogy olyan formát kezd észrevenni magán, mintha a régi eltűnt idők bohóságaihoz hasonló érzelem kezdene szívében fejledezni; mintha szerelmesedni kezdene. Nem örült rajta. — Ez pedig illő dolog lenne egy jegyeshez. Még sem örült rajta.

Gondolta: Ez ugyan különös dolog lenne ... Reám nézve talán épen kellemetlen . . . Isten mentsen attól.

Áttekintette helyzetét egész vizásságában. — Jegyes lenni, s érezni megalázott, nyomorult voltát, bénaságát, s nem is számítani vizontszerelemre.

Bizony nagyon vizás helyzet ez! . . . Mindinkább lehangolódott.

Hogy és mint van más ember a jegyesével?

Más pár örömnnek, boldogságnak, nem szorongásnak és megoldásra váró rejtélynek tartja az egymással való életet . . .

Más jegyes kezében tartja jegyese kezét, epedve néz a rája merülő szemekbe órák hosszáig . . . Más jegyes megcsókolja a kezében nyugvó hófehér kezecskét, mely hálából arcát simítja meg . . . Más jegyes meg is öleli jegyese derekát s az ajkról, melyet szerelmes ajk még nem ért, csókot lop.

Szabadinak ezek nem úgy fordultak meg agyában, mint ábrándozásra készítõ óhajtások, hanem mint adatok, melyek ügye helyessége ellen bizonyítottak . . .

Nem volt csoda tehát, ha a fentebbiek mellett is nagyot sóhajtott, s csüggedve gondolta el:

— Én istenem, mily házasság lesz ez!

IV.

MINTHA AZ ÉGEN FELHŐ SE LENNE.

NINCSEN nagyobb vigasztalás, nincsen nagyobb bűvész, nagyobb varázsló a szerelemnél. — Mindazt, a mit csak időnként nyújt a rideg élet, örömet, gyönyört, ábrándot, költészetet, lelkesülést, rajongást, jóságot, szépséget, gazdagságot, mint vagyont egyszerre bírja a szerelem. A mindent kipótló szerelem az emberi boldogságról a legtisztább fogalmat adja. A gyönyörben úszó lélek legszebb kincseit, mint rózsákat, pazon hinti útjára, a természet halhatatlanságot lehelő paradicsommá válik, a legkisebb fűszál, a legkisebb virág pompáját kimeríteni látszik a szent láng által ihletett keblek előtt. A légben balzsam, az illatban mámor, az önérzetben megdicsőítés él számukra. — A kellemes együttlét boldog perczei ahhoz az élethez hasonlítanak, melyet a hit ígérete szerint magasztos álmainkkal, a feltámadás mosolygó hajnalával várunk. Ennek az életnek nincsenek sem testi, sem lelki szen-

vedései, mely nem ismer eltűnő időt, elmuló napokat, melyben a lélek szellemisége szívet, gondolatot örök boldogságba ringat.

Mikor a végzet szerelmet önt oly szívekbe, melyek sokat szenvedtek, sokat vesztek, melyeknek sok feledni, sok vigasztalódnivalójok van; — jótékony kezének végtelen nagy áldását mutatja.

Az idő mint orvos gyógyítja a szenvedéseket, de a szerelem, mint a mindenható hatalom egy szikrája, elúzi . . .

Azok, a kik csüggedten, bánatosan néztek a világba, egyszerre szép víruló kikeletet látnak derengeni maguk előtt, tele virággal, tele mosolylyal, tele üdüléssel . . .

A szerelem kedvessé teszi nekik az életet, s gyönyörködtetővé a legkisebb tárgyat, mely az előtt a közömbösségben elveszett . . . Számukra minden megszépül . . . Boldogok, érzékenyek, szeretik a legkisebb fűszálat, s édes jósággal ragaszkodnak a legparányibb rokonszenves jelenséghez. — Véghetlen nagy a szerelem varázsa, nem tenyészik annak világában sem harag, sem gyűlölet, — az ellenszenves dolgok, a rideg világ bosszantásai elvesznek, eltűnnek előlük . . . A mi kellemetlen lett volna, azt nem is látják, — s a ki csupán kellemest lát, az nagyon boldog . . .

Nincs igazabb annál, hogy a szerelmes bájitalt iszik szerelmével, mely őt a prózai földről tündérvilágba varázsolja, úgy jár mint Zschokke szegény ifja, ki ittasult mámorából egyszerre fejedelmi pompába ébred.

Nincs igazabb annál a régi mesénél, hogy a végzet a szerelmesnek egy babonázott szemüveget akaszt szemei elé, melynek tündöklő szivárványtörésein keresztül még a köveket is rózsákkal virágzóknak látja.

Egy fiatal költő számára alig lehetett szebb világ, szebb élet, mint az, melyet önzetlen, tiszta, költői szerelme, s az őt ihlettséggel, melegséggel elárasztó, s az édes sejtelem által sugdosott viszszerelem teremtett.

Ez a sejtelem csalhatatlanabb volt minden valománál. A nézés, a tekintet árulkodott. A lányka pillantásának fénye annak meleg könyüiben olvadt fel, s minden mosolya annak édességében s gyönyörében fakadt, a mi szívéből, mint láthatlan lehellet, áldásként szállott az ifjú felé . . . Nem vallja még itt szó a szerelmet, nem hizeleg, nem esküdözik, és mégis bizonyosabb, mégis boldogítóbb mint száz más, mely csókok és fogadások pecsétlése mellett kételyeket hagy fenn.

Másrészről most már Regina is elismerhette, hogy Laczi csakugyan szerelmes verseket is ír. Ujabb költeményei annak a szép világnak, melyben élt, rózsái voltak. Valóságos semper florensnek, azaz kifogyhatatlannak, — még jó formán meg sem hervadt egyik, mikor a másik már bimbóként mosolygott . . . Különben, ha azok, mint a szerelmi költeményekkel gyakrabban történik, csakhamar feledtetek, Regina szívében hosszú élet volt számukra biztosítva. — Regina könyv nélkül tudta mind, s lelkének egyik gyönyöre volt azokkal együtt ábrándozni.

Hogyne! Hiszen e költemények közbenjárói vol-

tak a költő érzésének, mint az ő szívének a virágok, melyeket kebléről pirulva nyújtott a fiatal költő várva vágyó kezébe. Így beszéltek egymással.

Ezek a rózsák, ezek a nefelejtsek, ezek az illatos szegfűk, s minden más fajai a természet e legreमेkebb növényeinek az utolsó szálíg hiven megőriztettek, a fiatal költő a világ legdicőségesebb babérkoszorújáért nem adta volna őket.

A jó Móricz, mint már gúnyoros és tréfás természete hozta magával, gyakran kötődött vele; ingerkedve mondta neki, hogy a régen agyonénekelt holdvilágot, szellőt zengedezi, a helyett, hogy lantja a hazáról s a honfi bánatról emlékeznék. Az igaz, ily költemények nem mind jelennének meg, hanem azért elterjednének a honfi keblekben.

Móricz, bebizonyította, hogy így van, elmondott több ily titokban élő költeményt, bár nem szavalt s nem dühöngött mint Huzódi úr, mégis mikor rebegte „Megenyhült a lég . . .“ vagy azt, „Föl fölrepülnél lelkem a táj szellőivel“ — saját keblében s két hallgatójában elérzékenyülést idézett elő.

Ez elérzékenyülés csak neki volt fájdalmas, azoknak még ez elérzékenyülés is boldogságot adott. — Fájó boldogságnak nevezik ezt, s éppen azért nem boldogtalanság . . .

Mikor Móricz Laczi költészetébe beleszólt, csak forró rokonszenve ösztönözte, — szeretett volna büszke lenni arra, hogy Endrényi nagy költő legyen.

— Megérdemelnéd, szólott hozzá tréfásan, hogy

Huzódi úr, ki tanácsos létére hozzátok jár tanácsot kérni, elszavalná neked, hogy: „Lantos! Lantos mi baj talált . . .“

— Nem értesz te ahhoz Móricz, felelt neki ilyenkor Laczi, . . . a költészet éppen azért költészet, a magasabb és nemesebb érzések, eszmék rajongása, hogy felülemelkedjék a föld nyomorúságain. — Most nincs idő ahhoz, a mit te kívánsz . . . Az édes vágynak, boldog ihlettségnek, melyet érzek, én minden dicsvágy, minden követelés nélkül áldozok . . . De míg ezt teszem, egyszersmind meg vagyok arról győződve, hogy a lantos költészet valódi útjain haladok . . .

Az idő csakugyan megmutatta, hogy Laczinak volt igaza, s hogy a dologhoz jobban értett mint Móricz. Az új tavaszra, mely reájok virradt, a fiatal Endrényinek mint költőnek neve, kedvelt hangzású névvé vált mindazok előtt, kik az árva irodalomhoz hivek maradtak . . .

Talán csak éppen abban a városban tudtak róla legkevesebbet, melyben lakott. — Ő nem volt sem bál-arrangeur, sem Vortänzer, — nem hordott fényes magas kalapot, — sem kráglit, kalucsnit, mint a hogy a divat korszelleme kívánta . . . nem nyomott czvikkert a fél szemére, — nem járt az utcán dudolva, egy szóval: nem volt gavallér . . . Bár mióta szerelmes lett, csinosan öltözködött, de azért egyszerű, szegény ifjú maradt. — Biz az ilyen fel sem tűnt olyan *naggy* városban. Ott a gavallér Timián és Kálimander urak nevezetesebb emberek voltak . . .

Mit törődött ő az egész világgal! Ő nem vágyott ismerkedni senkivel, nem óhajtott tetszeni senkinek, a kedves leány szíve nagyobb kincs, nagyobb boldogság volt neki, mintsem a mellett észrevehette s bibelődött volna akár az emberekkel, akár azoknak hiába-valóságaival . . .

Az ő világának nem voltak szövevényes s feszítő érdekű történetei, mint a nagy világnak. — Nagyszerű csalásokról, nagyszerű rablásokról, melyek néha-néha történtek s melyek az egész várost felzúdították, hallott bár, de nem tudott semmit. Elfelelte őket, de egy csepp piros vér, mely Regina ujján a kis varrótű szúrása után fakadt, neki esemény volt . . . Vigalmak, díszmenetek, pompás ünnepélyek iránt közömbös maradt, és megénekelte a virágbimbó nyilását, mely Regina egyik virágcserepében feselni indult . . .

És a kis virág mikor kinyillott, hálából az ő forró szíve fölött mosolygott . . . Azután mint szent ereklye, eltételezett kisdud papirszeletkéik közé, melyek kis versekkel, mondatokkal voltak beírva, régi jó barátok, régi jó rokonok emléklapjai közé, az emlékezet szentélyébe, . . . és nem lőn feledve, Regina és Laczi még soká beszéltek róla . . .

Laczi áthatva emlékezett róla, és Regina nevetett, könyezett örömeiben.

Ilyen bohók voltak Laczi és Regina, a mint egymást ily ártatlanul szerették . . .

Lehetetlen e szerelmet a virágos kikelethez nem hasonlítani . . . Ártatlan volt az s nem lehetett róla

tudni, hogy első napja melyik volt. Annyi bizonyos, hogy mosolygó napsugarakkal kezdődött, mert a szerelmesek mindig csak szép s derült napokra emlékeznek, vissza . . . Növése észrevehetlen volt, mint a virágé.

Laczi is így volt . . . Az új találkozás után azt az ellenállhatlan vágyat, melyet Regina látogatására érzett, csak apródonként sejtette érzelemnek, költeményei megelőzték, azok előbb bevallották. — Laczi is csakhamar követte költeményeit. Nem volt az többé sejtelen, a mit érzett; mélyen és édesen elábrándozott róla órák hosszáig. Mikor így nem gondolt egyébre, mint Reginára, mikor e mély ábrándok közepette csak az ő képe lebegett előtte, arcját üdvözülő mosoly ragyogtatta, . . . szíve, lelke repülni vágyott, s az édes óhajítás mindig Regina felé üldözte. — Végre nem bírta élni látása nélkül, látnia kellett mindennap . . . A szépség, a kedély, a kellem, mely Reginánál egyesült, a gyöngéd szelidség és büszkeség, az őszinteség és vidor hamisság kellemes vegyülete, mely őt jellemezte: elragadta . . . Szerette és bámulta őt . . . Látásában élt, és bámulása, gyönyörködése által volt boldog. — Költeménye azt mondta, hogy az ég még ily angyalt nem nevelt, — szíve azt, hogy ott a lábainál meghalva, gyönyörben halna meg . . .

Regina szobájának ablaka alatt szerény kis virágkert terült. Nem voltak abban rendkívül ritka virágok, de azért szebb, gyönyörűbb hely nem volt a világon Laczi számára. — Ha e télen sáros, nyáron porfellelgeben úszó várost Regináért meg tudta szeretni s el

nem bírta volna hagyni, úgy ezt a kis nevetve néző kertescskét, kis virágágyaival, cserepeivel, bokrocskáival, hantpamlagaival szerette volna keblére ölelni... Honnan jött, honnan nem jött, vagy csupán a kedvöket kereső ég küldte, egy csalogánypár lakásul választotta a háttér bokrait, s a tavaszi esték páratlan bájú szürkületében, az illatos, enyhe léget egyszersmind édes epedő dal zengette be . . .

Laczi és Regina a gyepmamlagon ültek egymás mellett, . . . Regina fűszálakból lánczot kötött, Laczi ujjai között tartotta azokat oly fontossággal, oly vigyázva, mintha egy végtelen értékű nagy kincset tartana, — mintha azoknak mindenik kötésétől boldogságának erősítését várta volna . . . Mosolygva nézték, mint a hogy fiatal anya lesi picziny gyermeke ébredését, s mint a picziny gyermek gyönyörködve lesi az ujjain pihenő katalinka elrepülését . . . Egészen bele voltak mélyedve . . . Talán maguk sem tudták, hogy e foglalkozás báját nem egészen a hozzá kötött gondolat adja meg, hanem az, hogy míg fejeik egymás felé hajolnak, fürteik egymást érintik, lassú kezeik egymás mellett lesimulva reszketnek egymás delejes melegségétől, s lelkük, gondolatuk így a közelben egygyé olvadva mereng . . . Sokszor elfeledték foglalkozásukat folytatni, ujjaik egymáson megpihentek, a legkisebb mozgás nem háborította e helyzetet, így maradtak ez édes tétlenségben pillanatokig. Ez alatt álmodtak . . . Majd egy sóhaj felrezzentette őket, észre vették elmerülésöket, kölcsönösen elmosolyódtak rajta s folytatták

foglalkozásukat . . . De ez megint csakhamar lassúvá vált, mintha húzni, halasztani szeretnék volna annak bevégezését . . . Talán napokig is örömet elbibilődtek volna e bohósággal.

Móricz nem messze ült tőlök egy kis zsámolyon, térdére könyökölt, állát tenyerébe támasztotta, — szivarozott, az égre bámult, de nem ábrándozott a csillagokon, még csak nem is számlálta azokat. —

Van a mi a gondolat előtt még messzebbre mélyed, mely a semmiségbe a légnél jobban szétoszlani tetszik. Az elmúlt idők, melyeken az ember forró érzéssel és kegyelettel csügg . . .

Szegény jó Móricz szivarfüstje mellett a multakról gondolkozott . . .

Igy megvoltak békében egymás mellett . . . Nem voltak akadályai egymás érzéseinek és gondolatainak . . .

Egy oly tiszta szent szerelemnek, mint Reginaé és Laczié, egy harmadik nem válik soha terhére, — annyival inkább nem olyan, kit mind a két szív őszintén szeret . . .

Különben akár ott sem lett volna, úgy is csak nagy ritkán tudták azt, hogy ott van . . . Móricz jött, Móricz ment, — Móricz ült és sóhajtott, ők arról mit sem tudtak . . . Móriczról csak akkor tudtak, ha a világot vagy az életet bántó tréfájával közbeszólt . . . Mintsem mással törődjenek, inkább abba voltak ők elmerülve, ha vajjon a fűszálkötés egyszerű szabályait pontosan követik-e vagy nem . . .

Oh nagyon fontos dolog volt az. Egész kört fog-e képezni a láncz . . . vagy pedig a nagyobb kör kisebb koszorúkat lánczszemekként fog fűzni magára . . . Sok függ attól . . . Egy édes gondolat teljesevé . . . A boldogság, talán éppen maga az élet . . . — A szerelmesek erre nagyon sokat adnak. —

A bohó szerelmesek, kik szembeszállnak az élet ridegségeivel, s édes érzelmökben feledik az élet keserűségeit, szenvedéseit, — képesek megrettenni egy gyermekjátékhoz hasonló babonától, elszomorodni, mint egy bánatos gondolat fölött . . .

— Vigyázzon, kérem, susogta Laczi, ne azt a szálát, . . . oh szépen kérem, a másik szálát kösse hozzá . . . Regina a másik szálhoz nyúlt s rebegte:

— El ne szalassza . . . de ne is fogja oly erősen, hogy elszakadjon . . . Ah Istenem, mily kicsinyke e fűszál vége, alig bírom megkötni . . .

Pedig az volt az oka, hogy a keze reszketett . . .

— Most . . . csak egy kis türelmet még . . . ez . . . az utolsó . . . Oh! mindjárt látni fogjuk . . . Csak egy kis türelmet még . . .

— Oh! hát nincsen e türelmem . . . Hát nem el-tartanám-e így akár síromig . . .

E szomorú szó legkisebb szomorúságot sem idézett elő . . . Boldogságul volt az mondva . . . Regina olvadó nézéssel s hálás mosolylyal felelt . . .

Azután gyermeki örömmel szólt . . .

— Oh Istenem! mint fogok örülni . . .

Laczi sóhajtott.

— De vajjon egész lesz-e? Én félek . . . Oh én nem tudom elhinni . . .

— Istenem! . . . Csak nem lehet a sors oly kegyetlen . . .

— Mondja édes Regina, hát . . . bánatot okozna az kegyednek, ha lánczunk egész nem lenne?

Regina ábrándosan bólintott fejével.

Azután gyorsan kérdezte:

— Hát önnek? . . . önnek nem okozna bánatot? . . .

— Nekem? mondta mély sóhajjal Laczi . . . Istenem! . . . Ma nem lehetnék boldogtalanabb . . . Oh Regina! . . . édes Regina . . . Hát nem veszi észre, mint remeg kezem, — nem látja váró, epedő nézésemet . . . Oh Istenem, mit kötöttem én ahhoz, hogy e láncz egész legyen . . .

Regina forróságot érzett arczán előmleni, nem birt reá felpillantani, . . . de azért a boldog kíváncsiság ingerével vallatta . . .

— Ön bizonyosan nagyot gondolt, . . . valami lehetlent . . .

— Nem — felelt amaz mosolyogva s fejét csóválva, csak annyit hogy az szívemben is elfér . . .

— Istenem! . . . most majd elszakasztottam, — szóbt zavarral Regina . . .

Laczi folytatta:

— De nekem fontos az, végtelenül fontos, a mit gondoltam . . . mert az szépítheti meg csak egész életemt . . .

— Oh Istenem! . . .

— Mi az? Szóljon az égre . . . mi az? . . .

— A fűszál vége elszakadt . . .

— És most vége úgy-e, mindennek . . .

— Oh, nem, hiszen mind a mellett megkötöttem s a fűszál vége a csomón fölül szakadt el s ez a láncz egységét nem ronthatja . . .

— Oh mint megijesztett ön! . . .

— Ön az oka . . .

— Hogyan, miért? . . .

— Mert arról beszélt, hogy életét csak ama gondolat szépítheti meg, a mit most kockára tett . . .

— Oh, igen Regina . . . csak ez az egyetlen gondolat . . . Lássa édes Regina, én talán ábrándokban élek, talán túltrajongó képzelődő vagyok, nem élek talán egészen a földön, — ha arra gondolok . . .

— Ah! . . . az Istenért, — szólt közbe Regina élénken — ne tovább . . . ne tovább . . .

Laczi megrázkódott, e közbeszólás majdnem rémület hangja volt.

— Miért, az égre, kérem, miért? . . .

— Az Istenért, el ne beszélje ön, a mit gondol, — azt, a mit az ember gondol, nem szabad a láncz kifejtése előtt elbeszélni, különben nem teljesül . . .

— Köszönöm, végtelenül köszönöm, szólt Laczi megindulva s hálából Regina kis kezét ajkaihoz emelve.

Mint szerették egymást, mint égték egymásért — s e kézcsóknak mégis egyik sem tulajdonított más fontosságot . . .

Most apródonként nagy figyelemmel, nagy óva-

tossággal, közbe-közbe másodpercnyi izgatott szünet mellett Regina elkezdte a lánczot fejleszteni, . . . mindinkább kedvezőleg siklott az . . .

Egyszerre örömiadvá elnevelték magukat, Regina egy egész ép koszorút diadalmasan tartott föl ujjai között . . . Laczi mohó gyorsasággal nyúlt felé, majd ujjáival érve, féltő kimélettel vette át . . . Regina tapsolt kis kezeivel, Laczi gyönyörködve forgatta szemei előtt . . .

És egyikőjük sem vette észre a másikon, hogy e nagy örömben szemeik egyszersmind a boldogság könyeiben úsznak . . .

Ezután pár perczig boldogan ábrándoztak . . . Míg elébb a tétova a bizonytalanság izgalma ajkaikat beszédessé tette, most ismét megnémultak . . . Ajkaikra nem jött szó, . . . tekinteteik nem keresték egymást. A fűszáلكoszorúnak, mint közös tulajdonnak, egyik oldalát Regina, a másikat Laczi tartá kezeiben. . . E gyenge láncz, melyen kezeik pihentek, a legerősebb lánczczá vált szíveik közt . . .

Elméláztak . . .

Azután sokára, több percz után szorongva, mint-ha félt volna is, szeretne volna is megtudni, szelid remegő hangon kérdezte Regina:

— Mit gondolt ön? . . .

Egy időben vele, éppen egyszerre az ő lágy susogású hangjaival, áthatott olvadással szólt Laczi . . .

— Ah Regina! . . . hát kegyed gondolt-e? . . .

Regina szívére tette kezét, sóhajtott és fejét mellére hajtotta . . .

— Oh, Istenem! . . .

A boldogságért éghoz röpitett fohász volt e nagy fönségű kis szóban . . .

— Ha teljesülne, a mit én gondoltam, . . . sóhajtotta Laczi . . .

— Ha valósulna valaha, a mit én gondoltam, . . . sóhajtotta ábrándosan Regina . . .

És még sem mondta el egyik sem, hogy mit gondolt . . .

Bohók a szerelmesek, kellemesnek tartják az édes titkot tovább is a sejtelem gyönyörének hagyni. — Ebben különböznek éppen az udvarlóktól; éppen e miatt nevezik szerénységüket félénkségnek; rendesen éppen a vallomás küszöbén állnak meg . . . Mindent a másik sejtésének hagynak fön, nem értenek el semmit, csak azért, hogy százszor meg százszor élvezék az ismételt bizonyosság boldogítását, — azt a perczet, azt a pillanást, melyben a bizonytalan homályt, a lesett fényt egy-egy föllobbanás választja el . . .

Oh! Tudták ök azt jól, hogy a másik mit gondolt. Miért pirult volna az egyik, miért reszketett volna a másik, miért sóhajtottak volna mind a ketten. Tudták jól, de ha egy szó elárulná, mi maradna akkor ama gyönyörteljes kőpad számára, melyre a szerelmes magát elitéli . . . Érezni és éreztetni azt az édes fájdalmat, melyet e kedélyes ingerkedés okoz, mely a szerelmet még nagyobb bájjal és vonzerővel látja el . . .

— Oh ez az én titkom! . . . szólt Regina . . .

— Oh akkor én sem mondom el a magamét.

— Pedig ön talán soha, de soha el nem találná az enyimet.

Laczi elszomorodott . . .

— Oh édes Regina, . . . azt mondja kegyed, hogy soha, de soha el nem találnám, a mit gondolt . . . Istenem! . . . folytatta keserű ábránddal . . . Nem talál-
nám el soha . . . Ha tudná, mily elszomorító ez reám nézve.

Regina mosolygott . . .

— Kegyed kegyetlen, szívtelen irányomban Regina . . . Azon a ponton, mikor azt hittem, hogy némi rokonszenvvel viseltetik hozzám . . . Ilyent mond . . . Így megszorít . . . Mit ér már most nekem, ha e fűzér gondolatom teljesülését igéri is, ha szavaival kegyed az ellenkezőről győz meg . . .

Regina gyengén, tréfásan megrázta a füzért, melyet még folyvást tartottak . . .

— S ön annyira neheztel ezért, hogy talán még e füzért . . . széjjel is tépné . . .

— Kérem Regina, kérem . . . Szavai bántják szívemet . . . Mit vétett e kis fűzér kegyednek . . . Vétett-e az által, hogy nekem boldogságot ígért . . .

— De én, én kérdem öntől — szólt Regina tréfásan, én kérdem, hogy önnek mit vétett, ön vonogatja apránként magához ujjaim közül . . .

— Oh engedje . . . engedje kérem . . . hadd tegyem el egy boldog óra emlékeül . . . mely számomra mégis nem várt bánatot hozott . . .

Regina kérő mosolylyal nézett reá . . .

— Endrényi! — szólt érzéssel telt hangon — ön bánatnak nevezi azt, a min az elébb örült . . .

— Nem! nem! oh azt nem nevezem soha — szólt hévvel Laczi . . . Nézzen még reám egyszer így és akkor újra látom ragyogni napomat . . . Ujra bizom, újra hiszem, hogy ez élet szép és gyönyörű, . . . oh nézzen még egyszer úgy reám . . .

Regina még sokkal kedvesebben, sokkal igézőbben nézett reá . . .

— Így, szólt Laczi elragadtatva s Regina mindkét kezét kezeiben melengetve, így meggyőződöm, hogy a boldogság, mit bohó babonának ígért, való is lehet . . .

— Oh! . . . szólt édes mosolylyal Regina . . . az én szemeim mondanák ezt önnek? . . . Ki tudja? Magasban fénylő csillag az ön boldogsága. A költők csillaga a dicsőség . . . csak az adhat nekik boldogságot.

— Ne higgye Regina! Éppen a költő az, kinek csak a szív édes érzelve adhatja meg a boldogságot. A költőnél, a szív világát kivéve, minden értéken és számításon kívül esik . . . A hír, dicsőség, hitvány lidérczköddé törpül le a szempár ragyogása mellett, mely boldogságát sugározza . . . Míg másokat rang, szerencse, vagyon, pompa boldogít, a költő legközelebb áll a természethez, ő nem kíván mást, mint egy hű szívet, s mellé legfőlebb egy szerény, kis fedelet . . . És ez óhajtságainak teljesülése az egész élet boldogságát biztosítja . . .

Regina érzékenykedett s keze reszketett Laczi kezében.

Móricz kaczagott . . .

Ugyan mi bohóság jut eszébe, hogy éppen most kaczagjon.

Nevetve szólalt meg . . .

— Az életet jobban biztosítja a Lebensversicherungs-Anstalt, melynek én három hó óta, azaz mióta piacra néző boltomba költöztem, szerencsés vagyok helybeli ágense lehetni . . . Ez annak is jó, a ki magát biztosítja, nekem is, a ki százalékot húzok. — A főnököt tartom én okos embernek: az biztosította magát nálam halála esetére 20,000 forintig . . . Azonban nehogy nehezteljenek, mégis bevallom nektek, hogy egy pár egymást híven szerető szív mindig nagyobb tőke 20,000 forintnál . . .

Regina rezzelve és pirulva vonta el kezét. — Laci kénytelen volt Móricz tréfáját elmésnek és alkalmasnak találni . . . Hitte, hogy többet használ az, mint ront . . . A min ők soká haboznak, — ez a gyakorlati ember egyszerre neki vág . . . Mint Móricz, ő is hasonlóan nevetett . . .

— Bizony nagy bohó ez a Móricz . . .

Azonban Móricz már nem volt ott . . .

Szegény jó ember, talán azt gondolta, — hogy éppen a részvevő és érző szív kötelme szerint cselekszik, ha akkor távozik, mikor a kellemes zavarban, melyet előidézett, jelenléte fölöslegessé kezd válni. — Vagy pedig talán azt gondolta Móricz: „Maradhattok ti így édeseim századokig egymással, még se lesztek soha sem közelebb, sem távolabb egymáshoz.“ . . .

Móricz talán szomorú is volt egy kicsit, egy ke-

serű, gúnyos mosolyt is dobott a vilagnak, mikor ezt gondolta. — Ki tudja, nem arra gondolt-e, a mi ezeket a szerető szíveket a világtól elválasztja . . .

Pedig most voltak ám még csak igazán boldogok, most, mikor a hosszas tétovázások, a bágyadt epedések és érzelmések után egyszerre annak a mosolygó rózsás világnak küszöbére léptek, melyet eddig csak az ábránd ködében egy, bár gyenge, de lefoszlani nem tudó fátyol által elválasztva, mint valami tündér-álmot láttak lebegni maguk előtt . . .

És még most sem tettek egymásnak forró szerelmi vallomásokat, nem váltottak rajongó esküket, . . . nem is borultak egymás kebelére, ajkaik nem is forrtak össze hév csókokban, nem is váltak izgatott örömben fecsegőkké . . .

Szeliden ültek egymás mellett, az ifjú gyöngéden tartotta a leányka egymásba tett puha kezeit, a leányka ábrándosan felé hajtotta fejét, és olvadó örömmel néztek, bámultak egymás szemébe.

Soká voltak így. Boldogok voltak, és olyan boldogan álmodtak.

Divatboltjának egyik legszebb leánya, a vidor Linka, ki vele együtt lakott, már kétszer szólította nevén Reginát . . . Mintha nem is éltek volna, nem hallották.

Linka végre ott állt meg előttök.

— Egy úr van itt, ki már öt percze vár — szól susogva, míg reszkető hangja és halványsága elárulta, hogy meg van lepetve, hogy ismeri azt az urat, s hogy szavaiban nem fedezett fel mindent s hogy titkot rejteget.

Felébredtek . . . Ki édes álomból ébred, mosolyog, — ők is mosolyogtak és még egymásra tekintettek, hogy egymás arcán, mint tükörben gyönyörködjenek a visszarágyogó mosolyban.

Az úr is, az idegen, a váratlan vendég is ott állott már.

Regina felsikoltott.

Váratlan vendég volt az, de nem volt az idegen. Az öreg Blitz, az ő édes atyja állott előtte. De nem a bős, a haragos, a semmi mentségre nem hallgató, átkozódó agg, az engesztelhetlen vén tőzsér volt ez.

Szomorú, megtört öreg ember volt . . .

Csak az szokott ily jámboran, ily hunyászkodva nézni, csak az szokta magát ily megalázva, görnyedve tartani, kit valamely nagy csapás ér.

Regina reszketett, s megindulással nyúlt a kéz felé, mely őt egykor eltaszította.

Csodálatos volt: a megsértett, a megbántott leány, a becsületére büszke nő az öreg ember látásán elérzékenyült s éreztetett keserúségeért nem tudott, nem birt hidegséggel fizetni. A szív beszélt. Az atya, az édes öreg atya az, a ki előtte áll, és ez az ősz ember bánatos, csüggedt, mint a ki boldogtalan.

Az öreg ember csüggedten lépett hozzá. Szemei bizonyynyal telve voltak könnyel, mert hangja megindult volt s ajkai hebegtek.

— Eljöttem hozzád, édes jó leányom. Megtudni, ha megbocsáthat-sz-e nekem? Ha befogadsz-e még szeretetedbe?

Hogyan? Ő kér bocsánatot, a ki magát meggyalá-zottnak vallotta, ő esdekel attól, a kiről azt mondta, hogy nevét beszennyezte, életét megkeserítette, kit eltaszított kebeléről, a kit elüzött házából, a kit kitagadott vagyónából és szeretetéből.

Mi okozhatta ezt a változást?

És felé tárja reszkető karjait, keblére akarja őt ölelni, és sir, zokog a szegény öreg ember.

Oh, valami elrémítő érhetette őt.

Regina nem tévovázott, oda hanyatlott keblére, s forró szeretettel vonta az öreg fejét csókjai özönéhez.

Laczi ott állt mellettök, részvéttel nézte őket, de nem tudta magának megfejtteni, miért lett olyan szomorú egyszerre. Ugy érezte, hogy a végtelen nagy boldogságot, mely elébb elárasztotta, egyszerre keserűség futja el, mint zavaros ár a szép hímest mezőt.

Mintha valamely fájdalmas előérzet ébredne s beszélné szívében. Mintha azt beszélné, hogy szép napjaik megszűnnének, örömeik örökre elüzetnének s szerelmök széttépetnék, boldogságuk meghalna . . . Valami súgta lelkében: Meglásd, e megjelenés mindent meg fog változtatni.

Mintha közéjük egyszerre egy örökre, de örökre elválasztó fal zuhant volna.

A gátakat az emberek között nem az isten, nem a természet, hanem az emberek maguk csinálják.

A mely gátat Regina ő érette talán eldöntött volna, azt ez az orthodox öreg a végsőig fogja védeni.

Ime, a sors mily hamar megczáfolja a gyermekes bohó babona ígérését.

Keserűen mosolygott.

Legyőzhetlen előérzete súgta, hogy boldogtalan, végtelen boldogtalan lesz.

A leány is, mikor atyja kebléről lefejtözött, feléje nézett, és látta, hogy még ott van, ott áll bánatosan, — sóhajtott, szomorú és halvány lett nagyon. Több volt az a halványságnál, fájdalmas, kínos sápadás volt az.

Mennyi érzelem küzdött benne e perczen.

Mikor Laczinak bucsúzásra nyújtotta kezét, oly édesen, de oly fájdalmasan mosolygott, úgy meg volt indulva, úgy el volt érzékenyülve, és oly mély sajnálattal nézett szép szemeivel, mintha, a mit Laczi is sejtett, azt mondta volna: „Isten veled! Élj boldogul! . . . Vége! . . . vége örökre mindennek . . .“

V.

NAGYSÁGOS BLITZ IGNÁCZ ÚR.

z 1852-ik esztendő tavaszán és nyarán az útkészítők által inkább elrontott, mint javított országúton, mely a megyei székváros felől a fővárosba vezet, és a szerény falucskák hullámzó gabonatáblái által övezett

düllő utakon, igen gyakran, hetenként kétszer háromszor lehetett látni egy díszes, gyönyörű fogatot, melyet főuraink bármelyike sem szégyellett volna magáénak vallani. Feltűnt a városkák, faluk mindenikében, melyek ezen a vidéken feküdtek. — Messziről megismerte, látta s megbámulta azt az egyszerű paraszt ember, a mint oda kinn feles kukoriczáját kapálgatta s míg mellette elrobogott, megpihentette kapáját. — Bámultában rendesen elfelejtett kalapot emelni. Kevésbé malicziózus emberek azt mondanák, hogy készakarva feledkezett meg, ámde mindenki tartozik azzal az igazságnak, hogy ezt csak féltételesen higgyed el s inkább annak a

hatásnak tulajdonítsa, melyet a fény látása idézett elő.

E díszes, fényes fogaton megakadt a szeme nem egy régi tősgyökeres tekintetes úrnak is, akit táblabirói címével önkénytelen nyugalomba helyeztek, aki azonban e nyugalmazást az élet legnagyobb nyughatatlanságával kötötte össze. Poros izzadtsággal lepett s kipirosodott arczczal gyalog bandukolt vetéseinek barázdái között, s így szemlét tartott és aggódva számíthatott az aratás reménysége fölött, míg egy élemedett korú, lecsüggő szájgombájú s fityegő szempillájú vén vizsla híven sarkában sántított, nem birva meggyőződni a feől, hogy a régen felejtett vadászfegyver nem fog-e egy hopp szóra ura kezében teremni.

A fogat robogására s a ruganyos kocsi csattogására feltekintett a tekintetes úr, s megbámulta a nagyságos úr remek fogatát.

A nagyságos úr fogata valóban megbámulni való remek, szép fogat volt. Négy délczeg aranyszárga csikó, nemes faj, tiszta vér, s közel tizenhat markos mindenik, kiülő tündöklő szemekkel, üvegsima szőrrel, finom bőrrel és tagokkal, melyeken a legkisebb izom és ér is átjátszott, fölemelt és az ostorszíz sallangokat büszkén el-elvető fejjel, iskolázott ügetéssel rúgták a port, úgy, hogy annak fellege messze elmaradt utánok.

A divat szerint és ízléssel választott sétakocsi kekeinek fényezett küllői egymásba folytak a sebes forgásban, s csak egy napsugárban villogó karikát mutattak.

A négy kerék között négyszögű ládaként ruganyokon lebegő korbája a kis sétakocsinak, mint fényes tükrök, ragyogott oldalaival messzire. A tengelyek végeinek csavarjai, az oldalfogantyúk, az előbőr-befoglalások, támaszok, és a sallangokkal pazaron diszített lószerszám ezüsttel futtatott ékítései, kulcsai, karikái, mint szemkápráztató szikrák csillogtak.

A lovak és kocsi választásánál, összeállításánál izlés és szakértelem párosult.

Alistali és padányi Mátyus Nep. János lóudományával birt, s Kölberen fölül még a külföldi kocsi-gyárakat is felhajhászta az, ki e pompás és jól sikerült összeállítást eszközölte. A fogat, a lovak, a kocsi, s a bizonynyal remekbe készített sallangos szerszám még a májusi bécsi práter-kocsizáson vagy a rákosi gyep versenynapjain is méltán föltűnt volna.

A keztyűs, szakállas kocsis, s az ójtott lábú beretválkozott inas elegáns kiállítása uraságát nemcsak érző, hanem egyszersmind értő s a divatot pontosan követni tudó úrról tanuskodott. — E cselédek szokásos szemtelen pöffeszkedése a hatást, melyet e fény s a nagyságos cím ad, csak emelte.

A szegény ember, ki az úri kényelem e fényüzési cikkében több ezer forint értéket látott repülni szemei előtt, kénytelen volt belátni, hogy annak tulajdonosa, a korszak idétlensége szerint, méltán nevezi magát nagyságos úrnak. Hogyne tehetné azt az, a kinek bizonynyal sok, nagyon sok pénze van. Hogyne használhatna az nagyobb címet annál a vetései között gyalo-

golgató szegény tekintetes úrnál, kit erre is mindössze csak a divatból kiment, elévült ősi hagyományok jogositanak.

Az idők szelleme más irányt adott az aristokracziának. Az aristokraczia helyzetét, hatását megértve, annak előnyeit, mint azt a későbbi idők is megmutatták, sokkal nemesebben és hasznosabban tudta használni, mint az előtt. — Az aristokraczia, mely nemcsak születésére volt nemes, hanem a multban és a jelenben számtalan példával bebizonyította, hogy érezni s gondolkozni is nemesen tud, a nemzet életével, a nemzeti-ség és hazafiság érzetével, ügyeivel forrt egybe, s a nép részéről a patriarchális ragaszkodást, a népszerűséget, mely a meg nem csalódott bizalom s az őszinte szeretet kifolyása volt — megtartotta.

Ez az oka annak, hogy az az újabb nemű s új arisztokracziának helytelenül nevezett fölényes helyzet, mely e század visszaeső második felében egész Európában büszkén föltolta fejét: a pénzaristokraczia nálunk sem érvényre, sem tekintélyre nem emelkedett.

Nálunk a születési aristokracziát hatalmában és erejében csak az tartotta meg, hogy egyesülve az értelmiséggel: az ész arisztokracziájává vált, melynek hivatása egyedül a haladás vezérszólóját lobogtatni.

Ámde szóljunk az aristokratikus hangzású nagyságos címről.

Divatnak nem helyesen neveznénk, e kornak a boldondja volt az.

E cím használata, melyen sokaknál mint nevet-

ségen ütközünk meg, az úrhatnámság viszketegével egész ragálylyá vált. Lett legyen az bárki: üzér, iparos, földbirtokos, ha egy kicsit jobban ment a dolga, mint másnak, már csupán pénzessége miatt jogosítottnak hitte magát nagyságosnak címeztetni. Ezt a címet, melyet használni hajdanában Erdély nagyfejedelmének méltóságához tartozott, nem restelték bitorolni abban a tévhitben élve, hogy már magában a nagyságos cím úrrá tesz s rang nélkül rangot ad mindenkinek.

Megszűnt az idő, hogy valaki kiváltságos legyen, hogy rangra, méltóságra vergődhessék. A hiúbb emberek kétségbe kezdtek esni, s a nagyságos címhez mint utolsó szalmaszálhoz kaptak. Amit az idő nem enged, rangot, születést, fényes kiemelkedést a többiek közül, a saját maguk által felvett nagyságos címben vélték feltalálni s kárpótolni.

Olyanok, akiket arra semmi néven nevezendő alap nem jogosított, akiknek arra sem rang, sem születés, sem hivatal, még csak nem is kimutatható régi családi gyakorlat sem adott jogot, széltére kezdték használni a nagyságos címet.

A tekintetes címet már szégyelni kezdték. — A tekintetes cím már csak szegény embert jelentett.

Míg ellenben a nagyságos úr jelentette a valóságos urat.

Senkisé is járta meg jobban a címmel mint ők. A nagyságos urak gombamódra elszaporodtak.

Használta boldog s boldogtalan. Nem kellett ahhoz egyéb, csak hogy valaki gazdag legyen.

Ez a cím a pénzes emberek és pénzemberek címe lett.

A nagyságos cím azután nálunk annyira elközségeseedett, hogy okosabb emberek, a kiket nem illetett, komolyan sértésnek vették. — Mások mitsem adtak reá s mosolyogtak rajta, mint a jelenkor egyik legnagyobb fia, a marsalai hős az Excellenza címen, melyet mint mondta, épen azért nem lehet kitüntetésül elfogadni, mert azt már mindenkinek megadták, s hizelgés által mindenki, még a legutolsó alamizna adó is azzá lehet.

Azt tartják, s valóban úgy is van, ily urhatnám viszketegek segítik elő a veszélyes és kártékony fényűzést.

Különben hadd legyen meg minden szegény haldónak a maga öröme, se Garibaldinak, se bármely jámbor irkálónak ne legyen ahhoz semmi köze.

Ki tudja, az a barna kondor haju gavallér, ki abból a szép, pompás sétakocsiból büszkén tekint szét nagy eleven szemeivel, s élvezettel szívja azt a balzsamillatu szivart, melynek egy egész napszám-illetőség az ára, — ki tudja — nem boldogabb, nem örvendőbb-e a világon, ha magát nagyságos urnak nevezheti.

Ez által nemcsak ő volt egyedül boldog. Boldogok és büszkék voltak egyszersmind azok is, akiket látogatásával szerencsételtetett.

A nagyságos ur, kinek négyezer hold szépen és az előrehaladt gazdasági tapasztalatok szerint gépekkel pazarul fölszerelt birtoka volt, s ezen felül mint

bankár százezerekre menő tőkepénzekkel rendelkezett, abban a nyomorult fűhöz-fához kapkodó pénztelen korszakban, csak épen ezekért a tulajdonaiért — nem tulajdonságaiért, — a notabilitások közé tartozott.

Még az alázatos szolgáját is nagyon sokan, szívesen elmondották neki.

Legkiváltképen egy lányosháznál volt a nagyságos ur szívesen látott vendég . . . Itt tejbe-vajba fűröstötték . . . Csak a vak nem láthatta azt a kirívó nagy igyekezetet, melylyel a mama, a kisasszony minden áron törekedett a nagyságos urat lebilincselni. — Hogy a láncz, melyet a kedves férfiu számára szántak, épen az a láncz akart lenni, melyet a napi sajtó szokásosan, de nem mindig találóan, a Hymen rózsalánczának nevez, kétséget sem szenved . . .

A bevezetés, az ismerkedés Huzódi ur legremekb fogásai közé tartozott, melynél a jó úr talán épen mindkét részről tekintélyes jutalékra vélt számíthatni. Ez magyarázza meg azt, hogy a jó ur ezekben a küzdelmes időkben, míg mások izzadva, fáradva nyomorogtak, miként birt könnyü szerrel meggazdagodni.

Az özvegynek igen szép juhászata volt . . . Az ürügy birkavétel volt, a bokorban lappangó nyul — háztüznézés. Szem és száj elállott az érkező elegánzia láttára. Ha Huzódi úr, aki a nagyságos úrral szemben szerfölött bizalmasnak mutatkozott, jelen nem lett volna, talán a háziak a zavarban nem is találták volna fel magukat, hogy mint fogadják.

E mellett szerencsére a nagyságos ur, mint afféle nagyvilágban forgott, mivel ember, nyájas és leereszkedő volt. — A fölény, melyet gazdagsága nyujtott, a vele érintkezőkkel alig érezte a legkisebb nyomást is. Semmi teketóriát nem csinált . . . Nem vette igénybe a miatta felzaklatott cselédségnek lótás-futását . . . Mint más divatfiak, nem rohant a számára kitézött szobába átöltözködni . . . Levetette a gummielastikum-köpönyegét, s magát a portól, esőtől híven megőrzött divatszerinti öltözékében mint csinos gavallért bemutatta . . . Szivarra gyujtott s a háziak között maradt.

Koronczói Koronczay Amália asszony e modort és eljárást nem találta ugyan valami nagyon illedelmesnek s a gummielastikum-köpönyegnek a zongorára való gondtalan dobásán megbotránkozott, de legkisebb visszatetszést sem árult el. — Gondolta, hogy aki ilyesmit észre vesz, magát alázza meg . . . Helyzetében kedvezőbbnek látta ilyesmiket figyelembe sem venni . . . s inkább nyájas sziveskedéssel, mint méltóságos magatartással akarta odáig vinni a dolgot, hogy a fölényt ő gyakorolhassa . . . Éles, belátó szemei s ravasz lelke, melyek életében mindig segítségére voltak, csakhamar meggyőzték arról, hogy itt arra a legalkalmasabb kilátás kínálkozik . . . Ha az ember általuk óhajt emelkedni, legalább érezze annak értékét végtelen nagynak, . . . s bár az ellenkezőt hiszi, hadd tartsa szerencsének az ismeretséget, — Van egy neme a sziveskedésnek, a vendéglátásnak, a

figyelemnek, mely bármily megelőző legyen, benne több kevélység, több tisztelet-követelés van, mint a legnagyobb gögben, pöffeszkedésben . . . Ezt a modort, mely csupán a régi arisztokrata vér tulajdona lehet, melyet csupán annak nőtagjai tudnak tiszteletre-hívóan és mégis megbántás nélkül kezelni, vette fel Koronczay Amália asszony a nagyságos úrral szemben . . .

Ez a modor volt legalkalmasabb arra, hogy a czélba vett tervet kedvezően vigyék keresztül . . .

A nem oly könnyü győzelem csak emelte ennek a családi összeköttetésnek értékét a nagyságos ur előtt, s csak nagyobbította azt a hiábavaló világi előnyt, melyért a hiúság lelkendezve kapdos . . . Nagy és nemes családdal összeköttetni, fényes nevü rokonokkal birhatni, kik az életben állást foglalnak e', kik tiszteletben és becsülésben részesülnek; emelkedni a világ szeme előtt, kiemeltetni a porból, eltörölni régi vérkapcsokat, feledtetni születést, melyekre pirulva emlékeznek, s magát új összeköttetések alapján mégis csak inkább urnak tartatni, talán még a folytonos családi érintkezés által meg is nemesedhetni, szerezni tekintélyt, kitüntetést, melyet a bolond világ csak a kiválóságoknak adott meg: mind ez forró és lázas óhajta volt a nagyságos urnak.

Ha azt a divathól kiment, de az ostoba világ szemei előtt, tudja isten miért, (az okosabbak előtt csupán a történelem és az atyák iránti kegyeletből), még is megbecsült portékát, azt a családot, azt a nexust, vagy

minek is nevezik, egy ilyen fényűzés miatt fülíg adódott asszony is, mint Koronczói Koronczay Amália oly magas értékűnek képzei : mily ne bántsz-, mily ne nyuljhozzám-virágnak, mily számára elérhetlen csillagnak tarthatják azt olyanok, akik ő reá mint gazdag urra is csak mosolyogva néznek . . .

Számot vetett magával. Koronczói Koronczay Amália házától nem kell tágítani . . . Koronczay Helén nemcsak szép hangzású név, hanem annak tulajdonosa amellet még gyönyörű teremtés is . . . Ami szinte ér valamit . . . A leány a nagy világ kívánalmái szerint igazi urhölgynek van nevelve . . . fénye, ékessége lehet akár egy szalónnak, akár egy páholynak . . . s bármely nagy vigalomnak . . . Öltözködni úgy tud, mint egy hercegnő . . . s a társalgása kielégíti a legszigorubb igényeket . . . Ezzel lehet brillirozni . . .

Az nem volt előtte oly fontos, hogy szeretni is lehet . . . Ugy gondolkozott róla, mint a már ismeretes nagy smaragd-túról, mely örökké sálján pompázott.

A magával történt számvetés következtében a Huzódi ur bemutatása után gyakran ellátogatott, a mint mondani szokás, járatos lett a házhoz . . . Nem tartotta többé szükségesnek, azt a kövér embert magával czipelni, aki szivarjait vandal-módra pusztította, s szavallataival untatta . . . Ment maga, s minden héten, mint illik az olyan embernek, ki azzal határozottságát is bizonyítani akarja . . .

Ő és Koronczay Amália asszony hamar megértették egymást . . . Helén csak másodrendű szerepet

vitt a játékban . . . Ő róla volt szó, az ő sorsa forgott kérdésben, tehát számító fogalmaik szerint épen úgy illett, hogy neki legyen legkevesebb beleszólása a tárgyba . . .

Különben Helén maga sem kívánta másként, ő úgy volt nevelve, hogy reá az életben ily osztályrész várakozzék. — Épen úgy, mint az öreg Dumas egyik regénye a másiknak, ő is folytatását képezte az édes anyjának. — Szép volt, de szépsége és villogó nagy szemeknek kaczer tekintete inkább szenvedélyre hívott, mint szerelemre. Eszes volt nagyon, de furfangos feje inkább foglalkozott ravaszsággal, hiábavalósággal, mint helyes gondolatokkal . . . Ajka mosolygott, de örömet gunyolódott, élczeskedett is . . . Ezeket a legszívesebben szórta a vele egykoru leányokra s az udvarlókra . . . E tekintetben különösen válogatós és szeszélyes volt . . . Miveltség, finomság reá soha sem hatott úgy, mint a cziczoma, vagy pedig a netalán néha megsejtett gazdagság. — Szíve, lelke inkább sóvárgott a fényűzés, a pipere után, mint egy édes érzelemért. Ezért lehet megérteni azt, hogy a nagyságos urnak szándéka iránt legkisebb idegenkedést sem mutatott . . .

Ezekből következett, hogy Koronczay Amália leányában terveire nézve erős frigyes társat nyert.

Minden meg volt már ígérve, csak még a jegyváltás hiányzott.

Némely nehézségeket és kételyeket azonban, melyek nem voltak mentek visszas tartózkodástól, még a

jegyváltás előtt akarták részint megérteni, részint eloszlatni. Kiméletes emberek ezek közül nagyon sokat kényes kérdéseknek tekintettek volna... Koronczay Amália asszony és leendő veje túltették magukat a hiábavaló habozásokon és félszeg szemérmeskedésen, úgy tekintették ügyüket, mint üzletet, mely két fél érdekéből köttetik, s mind a két félnek méltányos joga

van tisztán ismerni a viszonyokat, nem hagyni eltitkoltatni semmit, nehogy megkárosodjék. Nem ad-e egyik szívet s jószágot, melyre már más van betáblázva, — s nem ad-e a másik üvegyémántokat s hamis bankjegyeket . . .

De még ha csak ez lett volna a legkényesebb kérdés . . .

Olyan önérdekelt és a világban mindent üzletnek tartó egyéneket, amilyen a nagyságos úr és leendő

tisztelt napasszonya volt, ily dolog még zavarba sem hoz . . .

Koronczay Amália ő nagysága meg volt elégedve a leendő vőlegény által bemutatott telekkönyvi kivonatokkal.

— Látja nagyságod, hogy itt tisztán, egészen tisztán áll a dolog, — szólt boldog mosolygással a nagyságos ur . . . Oly jószágnál, mely árverésen vétetik meg, nem is lehet másként, nem úgy, mint örökött jószágoknál, melyeknél betáblázott adósságok mellett, igények, feljegyzések, előjegyzések, tudja isten micsoda értéket rendesen csökkentik . . . Itt az nincs . . .

Koronczay Amália asszony elpirult, — a leendő vő észrevette.

— Kérem nagyságodat, szavaimat semmiesetre se vegye célzásnak . . . Ezt csak úgy az általánosságra mondtam, mert ez rendes czafrangja a nemesi jószágoknak.

— Nem is vehetem — felelt bókokat nyelve a nagyságos asszony, — az én jószágaim is körülbelül tisztán állanak.

Arra a körülbelül szóra majd elmosolyodott a nagyságos úr.

— A jószág tehát, amint látta nagyságod, az én tulajdon nevemre van írva, és egyedül . . . csupán Ignác Blitz. Ahhoz nincs senkinek semmi köze, csak Blitz Ignácznak . . . Az igaz, hogy ez Endrényi jószágot, mely nem körülbelül, hanem bizonyosan több négyezer holdnál, 200.000 forinton vettem, holott két-

szer annyit ér . . . Az nem az én hibám, az a pénztelen korszak hibája . . . Hanem az is igaz, hogy ez az én hasznom . . . És mivé tettem azóta, mint helyrehoztam, mint felszereltem, mint megszépítettem az egészet . . . A kastély is rom volt, felépítettem, — de egyedül nem óhajtok, csupán majd szeretetreméltó menyasszonyommal együtt szándékozom beköltözni . . . Meglátja, milyen salon, milyen boudoir várakozik ott reá . . . A szőnyegzet-munka mind a párisi gobelin-gyárból került . . . A két szoba felszerelése maga 16.800 forintba jött . . . Ezt csak úgy zárjel közt mondtam . . . Visszatérek tehát a jószágra, azért, mert nagyságod alapos tudomással akar hírní értékem felől . . . Ez jól van, helyesen . . . ez van rendén . . . Tudni kell, hogy ki mit árul . . . Tehát én az én jószágomat tiszta lélekkel merem becsülni 500.000 forintra . . . Jól van-e . . . Megér-e annyit? . . .

Özvegy Koronczay Amália komolyan megbillentette a fejét:

— Én azt hiszem . . .

— Folytatom . . . Áttérek üzletemre . . . A bankári és vállalkozási üzleteket egészen magam viszem. Atyám egészen átadta . . . Im itt van, kérem, tessék nézni . . . teljes meghatalmazása . . . Tulajdon aláírása . . . És ez elvitázhatlanul az ő aláírása . . . Száz közül meg lehet ismerni . . . Az öreg átkozottul csúnyául ír . . . s még hozzá makacs előszeretettel ragaszkodik a lúdtollakhoz.

Özvegy Koronczay Amália most is, mint másszor

rendesen, mikor Blitz úr atyjáról beszélt, orrát finto-
rította.

— Ennek az üzletnek, ha az auszugokat, a bilánczot vagy épen könyveimet, úgy váltóimat, részvényeimet, értékpapírjaimat átnézegetni egykor fáradságot venne, nagyságos asszonyom, meggyőződhetnék, hogy legalább kell szinte 500.000 forint alappal birnia, ha milliókat forgat. — Ezek szerint tehát most értékemet ismeri nagyságod, s hiheti, hogy aki ily fiatalon millióval lép a világba, épen nem álmodik, ha magát még sokkal többnek a reményével kecsgetti. Gondolom, a felhívásnak elégat tettem.

Blitz úr felemelte a fejét, meghúzta mellénye alját, mutatójait körülhúzta nyaka és kráglia közt, fesszesen megült és méltóságos tekintetű óhajtott lenni.

Koronczay Amália asszony fejével minden bók helyett nyájasan bólintott.

— Ön többre terjeszkedett, mint óhajtottuk . . . Az én tudakozódásaim csupán abból a czélből történtek, hogy tudjam, vajjon ön atyjáról (Koronczayné e szót egy kellemetlen vállrántással kísérte) nemcsak személyére, hanem vagyonára nézve is teljesen független-e? . . . S az ügyet erről az oldalról teljesen bevégeztnek tekinthetjük.

Blitz úr azonban nem azok közül való volt, a ki a szitán át ne lásson, s ily mentségeket a ráfogott értelemben elhigyen . . . Önhitten mondta magában: Jól van, jól... de most reád jön a sor.. Hiába csüröd-csavarod azt, a mit tőlem kívántál, te sem fogod elkerülni . . .

Blitz urat nemcsak az érdek kíváncsisága ingelte, hanem egyszersmind az is, hogy a tromfot visszadhassa . . .

— Tehát . . . nagyságod . . . most nagysádon a sor nyilatkozni — szólta Blitz úr ravasz mosolygással . . . és engemet úgy, a mint én tettem, pontosan felvilágosítani . . .

Blitz teljesen meg volt győződve arról, hogy megszégyeníti.

Koronczay Amália asszonyon némi zavar volt észrevehető. A mit nem érzett, mikor elég kiméretlen volt tudakozódni, s nem épen szép haszonlesését elárulta, érezte most, mikor tőle tudakozódtak, — arczába szökkent a vér, szégyenkezett, botránkozott és neheztelt . . .

Mint mindig ilyenkor, úgy most is nemesi családi ambíciójába fogódzott, s a kellemetlen hatásokat ezek mögé szorította . . . Önhittséggel, melyet gunyorosság színezt, kezdte:

— Nekem nem szükségesek telekkönyvi kimutatók. — Régi családomat, s birtokaimat ország-világ ismeri . . . Nekem sok, nagyon sok helyen vannak birtokaim, Koronczón kívül, melynek nevét viselem, birtokom van annak vidékén nem egy faluban, Aktán, Lányfán, Mizsefán és Dörömbösön, atyámról családi ősi jószágaim vannak. Kolokot, Zanárt, Miseleszt, Hadubágyot, mint férjem jószágait, özvegyi jogon birom . . .

Blitz úr furfangosan mosolygott és füle tövét vakarta.

— Nagy kár! nagy hátrányára van ezeknek a volt nemesi birtokoknak, hogy így széjjel vannak szórva . . .

— Mit mondott ön? — kérdezte Koronczay Amália némi sértődéssel . . .

— Ismerem ezeket a birtokokat, nagyságos asszonyom. Azokra jegyeztem meg, hogy a helyett, hogy egyik faluban ötven, másokban negyven hold fekszik, sokkal jobb lenne, ha az a körülbelül négyszáz hold föld egy tagban lenne . . .

Koronczay Amália büszke nehezteléssel nézett reá . . .

— Uram, magában Koronczán százötven hold földem van, hogy ősi összes birtokom nem mulja-e fölül a nyolczszáz holdat, azt önnek e pillanatban be nem bizonyíthatom, de úgy hiszem, felteszi rólam, hogy nem fogok nem igazat mondani.

Blitz úr, ámbár azelőtt aligha meg nem nézte a telekkönyvet, kényszerűen vállalt vont.

— Az igaz, hogy ezeken a birtokokon fekszik egy pár ezer forint betáblázott követelés.

— Negyvenhétezer forint! — szólt egész komoly biztossággal Blitz úr.

A nagyságos asszony megütközve nézett reá. — Blitz úr kiáltotta a nézést.

Ez egy másodperczig tartott.

— De kérem . . .

— Bizonyosan tudom! — felelt Blitz ur. — Láttam.

— No jól van, hát legyen úgy. Ha ez úgy lenne is. Ime, itt van e nagyobb birtokom, melyet egy nagybátyámtól nyertem örökségben, ez egész tisztán áll.

. . . Kilenczedfélszáz hold jól felszerelt birtok.

Világért nem mondta volna nyolczszázötvennek.

— Összes birtokomat, az ezerhétszáz holdat — mivel minden hold első osztályú — holdját százötven forintjával számítom: ér 155.000 forintot, de tegyünk 160.000-et. Hozzá adjuk malom, halászati, vadászati, korcsmáltatási s más egyéb jogaimat 40.000 forint értékben, egész értékben lesz: 200.000 forint.

Blitz úr mosolygott e furcsa kiszámításon.

Hagyta az asszonyt boldog ámitásában, nem jegyezte meg, hogy mind a birtokot, mind értékét kétszeres árban számította, s egyuttal elfeledte a birtokon fekvő terheket leszámítani. E nagynak s gazdagnak látszani akaró erőlködésben jobban gyönyörködött.

Ezek helyett azt az észrevételt tette:

— Kérem, hát a nagybátya többi rokonainak nincsen e jószághoz többé semmi igényök?

Koroncay Amália büszke méltósággal kelt fel, arca szinte ragyogott, hogy ő is okmánynyal felelhet.

Odatett egy csomagot az asztalra.

— Ők mind elestek igényeiktől. — Részint megvettem tőlük — szólt az asszony az irásokat emlegetve. — Ez a legutóbbi, bizonyos Szabadi Gusztáv, ez maga 5000 forintot kapott . . .

— Tudom! — szólt nevetve Blitz úr. — Huzódi

úr beszélte nekem, hogy a bohó, ha törvény útjára adta volna ügyét, legalább 40.000 forintot nyert volna.

Koronczay Amália olyan lett, mint a láng, kiejtette kezéből a papírt az asztalra, mintha az égette volna.

Blitz úr, miután így kedélyeskedett, jó kedvvel folytatta:

— Hát más egyéb hátrányok nem fordulnak-e elő az öröklött birtoknál? Tudja isten, annyi csinjabinja van minden ilyen jószágnak, mely a volt nemesi osztály tulajdonához tartozott.

Koronczay Amália ő nagysága ismét ingerülten megrázkódott, s most már nem állhatta meg, hogy nemtetszését ne nyilvánítsa.

— Kérem, már másodszer veszem észre, hogy ön azt a szót használja. — Kérem, ne használja ön úgy azt a kifejezést.

— Micsoda szó? Micsoda kifejezés? — kérdezte ártatlanul Blitz úr.

— Ön mindig így fejezi ki magát: „a volt nemesi osztály“.

Blitz úr mosolygott.

— Nos, kérem, édes nagysága, mi hiba van abban? Ez igaz . . . s így van a gyakorlatban is.

— Az nem igaz! — szólt az asszony reá förmedve. — A nemesi osztály nemcsak volt, hanem most is létezik . . . Hogy értékéből nem veszített, az meglászik az ön szándékán is. — Különben a voltért ön sem adna semmit.

— Köszönöm a bókot — szólt Blicz úr, de szerencsére nem sértődve, hanem jó kedélylyel, mint a ki helyesebbnek találja tréfával elütni azt, a mi komolyan volt mondva.

Koronczay Amália ő nagysága is, ha már ennyire összetette a sót, kenyeret Blitz úrral, sokkal jobban tette volna, ha a nemes vad példáján a fennebbi szűnyogcsipést békésen viseli.

Gondolhatta bizony előre, hogy itt lesz még elég eltűrni valója. Nem az utolsó dőfés vagy rúgás az még, amit az az ártatlan ötágú korona, a törökfős kardú címer, s a szegény elrongyolott kutyabőr a fiamramtól szenvedni fog.

Koronczay Amália asszony azonban jobban érezte magát, hogy a vágásra egy nagyobb vágással felelhetett.

Ő is nevetett.

Ezzel ismét jó barátok voltak.

Koronczay Amália asszony kezdte meg újra a beszélgetést:

— Most megfejttem ön előtt, hogy miért kellett mindkettőnk értékét így felszámítani . . . Ez azért volt szükséges, hogy tisztán és határozottan megmondhassam önnek, hogy öntől mennyi összeget kívánok lekötetni leányom biztosítására.

— Mondhatnám erre ugyan, hogy az fölösleges, mert nem teszem föl Helén ő nagyságáról, hogy ő neki most már eszében forogna engemet valaha elhagyni. . . . A törvény akkor különben alighanem az én ré-

szemre ítélne. Hanem veszem úgy a dolgot, hogy halandók vagyunk s a házasság nincs mindig gyermekkel megáldva. — Tehát én nagyságod kívánságát természetesnek találom.

— És annyit kívánok, a mennyi az ő értéke.

— S mennyi az?

— Most értesült ön, hogy 200.000 forint.

Blitz mosolygott.

— Helén kisasszonynak, a mint tudom, testvérei is vannak, s talán ők is osztoznak a birtokban. E szerint Helén ő nagyságának magának nem lehet 200.000 forint osztályrésze. Ha bizonyosnak vennénk is, a mi ugyan nem valószínű, a 200.000 forintot . . . őt abból csak negyven-ötvenezer forint illetné.

Blitz úr a „csak negyven-ötvenezer“ szavakat fitymálva hangsúlyozta.

Koronczay Amália büszke fönséggel fölemelkedett.

— Hogyan, ön így beszél, uram? Hát ön alku tárgyává akarja tenni leányomat?

— Világért sem, eszem ágában sincs, nagyságos asszonyom . . . Legkisebb szóval sem mondtam, hogy én 200.000 forintot nem biztosítok. Én csak megjegyzéseket tettem. Ez már szokásom. — Legyen! A biztosítéki összeget kívánat szerint elfogadtam. Meg fogja látni nagyságod, hogy fukar nem vagyok . . . ha betekint a szobába, melyet szállásomul kegyeskedett rendelni, a mai nap diszére elhozott jegyajándék meg fogja győzni . . . csupa gyémánt. — A legremekebb

ékszerek, mik valaha a Bosange-háznak hirt szereztek. Értékben 10.000 forintot képviselnek.

Koronczay Amália ő nagysága a főhajtáshoz most már elismerő mosolyt is mellélt.

— Most tehát tisztában vagyunk mindennel? — kérdezte Blitz úr. — Átestünk mindenben?

— Még nem — felelt ő nagysága.

— Hogyan? Még nem? — kérdezte hökkennev Blitz úr.

Koronczay Amália ő nagysága habozott, sehogy sem tudta, miként fejezze ki azt, a mit kíván.

— Mondja, mondja kérem, mi van még hátra? — sürgette türelmetlenül.

Ő nagyságának most hirtelen egy nagyon okosnak tetsző kifejezés ötlött az eszébe.

— Az a levél . . . az a pap levele . . .

Blitz úr pillanatra elpirult, aztán megint pillanatra elsápadt, keze reszketett, a mint zsebéhez nyúlt, de mindezek mellett, mintha a mögé óhajtana rejtőzködni, szerfölött jó kedvet tettett:

— Ah! a keresztelő levelem — szólt jókedvűen. Itt van, minden keresztapám és keresztanyáim neveivel . . . Maga a püspök úr ő méltósága egyik keresztapám.

Koronczay Amália szinte megkönnyült, hogy kívánságával nem idézett elő kellemetlen hatást . . . örömmel osztozott a jó kedvben.

Kézről-kézre adták s nevetgéltek a kis levélen.

Az asszony hamis, a legkomolyabb dolognál is

hamar bohóság jut eszébe, úgy itt is ő nagysága nagy ingert, nagy viszketeget érzett magában, hogy Blitz úrtól megkérdezze azt, hogy miként érezte magát az új vallásban?

A kérdés nem volt komoly hangsúlyljal intézve, Blitz úr ma épen élczelve felelt:

— Tudja, nagyságod, épen úgy éreztem magamat, mint új kaputrokkban. Eleinte zsenirozott, vágott, egy helyen szük volt, más helyen bő, — most meg már azt sem érzem, hogy rajtam van.

S ezen, a minden vallást egyenlően sértő, kegyetlen szavakon Koronczay Amália ő nagysága jóízüen nevetett. — Mikor Helénnek elbeszéltek mint adomát, ő is kaczagott.

Amália ő nagysága, leányostól együtt. épen hozzá illettek Blitz úrhoz

— Most tehát csak átestünk már mindenben, — szólt Blitz úr folyvást jó kedélyllyel.

— Még nem! — felelt Amália őnagysága, szemöldeit összerántva, — még volna egy . . . A lakás, a háznép, a család.

S mikor ezeket említette Amália ő nagysága Blitz úr előtt, egy cseppet sem titkolta, hogy e még előnem hozott dolgoktól borzong . . . Háta s vállalai valóban borsódzottak is.

— Tudom, tudom — segítette őt ki kedélyesen zavarából Blitz úr. — Nagyságod a zsidókat érti. Zsidókat ért nagyságod . . . Biztosithatom, hogy házamnál, cselédeim között, egy sem fog találkozni.

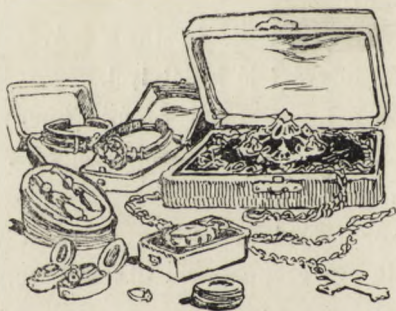
Amália ő nagysága nekibátorult a kedélyességben, közelebb csúsztatta székét leendő vejéhez s pajzán tréfálkozással sugdosta:

— Így, így, mert csak nem képzelné, hogy leányom egy fedél alatt mint atyussal lakjék, egy öreg zsidóval, ki valaha tollat szedett.

— Nem! Nem! az nem fog történni — felelt Blitz vigasztalón.

És e nyomoruságos ígérete megpecsétléseül megcsókolta annak az asszonynak a kezét . . .

A gavallér fiu eltűrte, hogy az öreg Blitzet tollszedő zsidónak nevezték, — és eltűrte, elhallgatta, belenyugodott, hogy nem akarnak egy fedél alatt lakni vele.

VI.

ROSSZABB MINT ABSOLON.

z öreg Blitz öniparkodása, lótása-futása, takarékosága és ügyesen kezelt üzletei segélyével szerzett házában, melyet fia Ignác az elmúlt évben a város egyik legszebb emeletes palotájává építtetett, az üzletek gondjától elvonulva, azoknak terheit s kezelését Ignácra ruházva, oly nyugalmas és kényelmes életet élhetett, a milyent csak kívánhatott, a milyen csak megilletett egy törődött aggastyánt, ki egész életét fáradozásban töltötte, s végre pihenésre térhetett. — Azonban az öreg Blitzet természetévé vált szokása csak nem bírta elhagyni. Ha elvonult is a nagyobb üzletektől, most, mikor semmi dolga nem volt, inkább elvont magától valamit, csakhogy ellenállhatatlan gyengéjének áldozzon, megtakarított zsebpénzével, titkolózva, apróbb üzletekbe avatkozott. Az öreg embe-

reknél az előrehaladott korról mások iránt szájalommal viseltető felebaráti érzés támad s az öreg Blitz rejtegetett hitelezéseit a legszegényebb emberek irányában gyakorolta. — Hajdanában elszornyedt volna maga-magától ily készpénzkezelésen, fájdalmasnak és károsnak érezte volna öt-hat percentre kölcsönözni. — Most boldogsága volt e cselekedet, s örvendezve győződött meg, hogy jótékony az, a mit gyakorol . . . Sem Ignácznak, sem másnak nem volt szabad erről tudni . . . Titkait tárcájában hordva őrizte. Adósaival soha baja nem volt, pontosabbak voltak azok, mint a fényes nagy urak . . . Az öreg úrnak öröme volt kis titkos üzletében . . . Ez az ő mulatsága, kellemes elfoglaltsága volt . . . Így telt el az öreg élete.

Ezek mellett szórakozásul sorba járta fiának a földszinten levő irodáit, szállító helyiségeit, raktárait, ott el-elfecsegett kedélyesen, néha-néha egy-egy alapos és talpraesett tanácsot adott a fiataloknak. Mindig jobban bebizonyosodott a tanácsaiból az a régi magyar igazság, hogy jó az öreg a háznál . . . A fiatalok mindig kénytelenek voltak bevallani, hogy hiába, az öreg még mindig ér valamit, hogy tud, hogy ért mindenhez, s oly éles, előrelátó észrevételei vannak, melyek egy üzletnél mindig hasznosaknak bizonyulnak . . . Az öreg közkedveltségben állott az irodák és raktárak fiatalsága előtt. Beszédes és jókedvű volt, örömet elmesélte ifjúsága napjait, akkori szegénységét s biztatta, tüzelte őket az igyekezetre . . . Az érdemesebbeket szép kis aranyszelenczéből burnóttal kínálhatta, s igen

örömet szerette hallani, ha burnótját dicsérték . . .

Egyszóval az öreg úr egész magaviseletén boldog gondatlanság látszott, édes nyugalom, s az az aprólékokban való gyönyörködés, mely olyan öreg embereket jellemez, kik nem éreznek semmi aggodalmat, kiknek semmi bajuk nincsen. — Hogy is lett volna az öreg úrnak valami szüksége . . . Mindene megvolt, a mit csak kívánt . . . Évi zsebpénze még ő előtte is mesés nagyságu összeg volt . . . Akárhogy igyekezett, el nem tudta volna elgondolni, hogy mint bírjon ennyi sok pénzt magára elkölteni . . . S ezek mellett még megvolt az az öröme is, hogy az üzlet látható fejének, urának tartotta magát.

Áldotta a végzetet, mely őt oly jó fiuval, mint Ignác, megajándékozta, s feleltette vele azokat a keserőségeket, melyeket a másik két rossz okozott . . .

Ignácban megvolt az atyai hiuság minden vágya, minden öröme.

Okos, fáradhatatlan, ügyes üzletvezető volt, de e mellett deli gavallér is . . . Szép volt és elegáns. — Legfőképp pedig szerfölött élelmes . . . Még az általa megunt fényüzési cikkekkel is tudott gseftelni, rendesen drágábban adta el, mint a hogy vette. — Épen ezért szeretett oly tárgyakat választani, melyeken minden jóízlésű embernek megakadt a szeme . . .

Ignác nagy ész, hámult bálvány volt az öreg úr előtt . . .

Üzletében ügyessége és tapintata mellett szeren-

csés is volt. Valósággal kereste a szerencse, de a szerencsét ő is fel tudta mindig találni. Az üzlet óriásit emelkedett kezelése alatt.

Az öreg Blitz pedig elégedetten mondogatta: Igaza volt Ignácznak, az öregek nem haladnak a korról, messze elmaradnak régi megszokott kerékvágásokban, mely bár biztosan, de a célhoz oly gyorsan nem vezet. Az ifjabbak már jobban kiismerik magukat az élet új viszonyai között. Jobban meg tudják ragadni a kedvező alkalmakat, jobban fel tudják hajhászni a nyereszkesedések alapjait, jobban fel tudnak használni mindent. — Lám Ignác mennyit nyert, mennyivel szaporította az értéket csak két év alatt is. — Mi szegény, régi öregek, csak mancseszter-nadrágos batyusok maradunk mögöttük, mi nem tudunk oly rohanva haladni . . .

Az öreg Blitz nem is eszmélt arra, hogy mindez nem egészen Ignác érdeme, hanem egyszersmind a kor büne is volt, mely a martalékokat készakarva oda dobta . . .

Az aggastyán, nem is lehetett másként, atyai gyönyörrel táplálta a meggyőződést magában: Oh, Isten! Jehova! Valódi örömem, büszkeségem, dicsőségem lehet e fiuban.

Ignác keveset beszélt, keveset közölt, annál többet cselekedett . . . Az öreg megnyugodott. Jól van így . . . Jól tudja ő, mit cselekszik. — Legkevesebbet sem aggódott miatta . . .

Néhány hó óta azonban Ignác kedvetlen, dur-

ezés volt, sőt néha kiméletlen is . . . Másnak kiállhatatlan lett volna . . . Az öreg mentette őt maga előtt . . . Elfoglalják az üzletei. — Most bizonyosan valami nagyszerűn töri a fejét s az nem kis gondot, nem kevés aggodalmat okoz neki . . .

Valóban nagyszerű is volt az, a min a fejét törte . . .

A jó öreg békén türte, ha Ignác félvállról felelt, vagy boszúsan rácsapta az ajtót . . . Inkább szánta őt sok elfoglaltságáért . . . Eszébe sem jutott magaviseletén megbotránkozni . . . reá neheztelni. — Lehet-e neheztelni olyan fiura, ki millionár iparkodik lenni . . .

A dolog már annyira haladt, hogy Ignác jóformán szóba sem állt az öreggel . . . Az öreg csak most kezdett eszmélni, hogy talán már nem is ő a fő a háznál, de Ignácban azért a világerő sem kételkedett volna. — Bizonyosan valami bőrze-változás okozza az egész kellemetlen magaviseletet . . .

Egyszer azonban Ignác elgondolta: — Ugy is csak véget kell vetni valamikor a dolognak, — csak át kell rajta esni . . . Hadd hallja meg az öreg s lássa azután, mit határoz . . .

Járt kelt a szobában, de az öreg nem kezdett beszédbe . . . Elment már tőle a kedve, Ignác imponált neki. Soká fel- s lejárt a szobában, végre megállt az öreg előtt, a mint az csendeskén ült az ablaknál, azon tűnődött, vajjon lesz-e eső vagy nem . . .

— Hallod-e atyus! . . . Nekem egy kis beszédem volna veled . . .

Az öreg mosolyogva emelte fel a fejét.

Nem is gondolt arra, hogy azok a szavak, a miket fiától hallani fog, azt fogják tudtára adni, hogy mily megvetett, megunt, fölösleges teremtmény ő itt a háznál.

Az a jószívű mosoly, melylyel az öreg Blitz fia felé fordult, körülbelül egy jelentőségű volt azzal, mint-ha mondaná: Hallgatom fiam! mit akarsz mondani! . .

Ignác büszkén kifeszítette a mellét, s félre nem ismerhető határozott hangon szólott:

— Tudd meg öreg! én házasodni akarok! . . .

A nyilatkozat az öregre semmi kellemetlen hatást nem gyakorolt. Helyeselve bólintott a fejével . . .

— Jól teszed! Házasodjál meg! Fiatal vagy, az neked való . . . Szép vagy, okos vagy, gazdag vagy, ugy házasodhatol, a hogy akarsz . . . Ismerlek! Tudom, hogy ezzel is csak értékedet adarod szaporítani . . . Közelebbi ismerős nem vagyok a bécsi és pesti gazdag bankárházakkal . . . Azt se tudom, melyiknek van leánya . . . Hanem ismerős vagy te, — és ismerős, híres a neved. Általad a Blitz név renomirt . . . Bátran számíthatsz fél millióra vagy talán többre is . . . Házasodjál fiam és végy gazdag, nagyon gazdag leányt . . . — Az okos embernek maga a házasság is nagy üzlet . . .

Blitz Ignác elkomorulva csóválta a fejét s durczásan felelt:

— Eh! mi közöm hozzájok, — nem akarok én közülök házasodni . . . Nincs ott nekem való leány . . . Százezreik sem érnek annyit, mint a mennyit én akarok . . .

Az öreg Blitz furfangosan mosolygott . . .

— Ej! ej Ignác, — talán bizony az üzlet komoly emberében a szív mozdult volna meg . . . Nem az üzletek emberének való a szerelem . . . A szerelem megbelondítja az embert, elveszi az eszét . . . A ki szerelmes, az nem tud számítani . . . s az üzlet embere, ha nem tud számítani, megbukik . . . Annyira nem összevaló ez a kettő, mint a részeg ember és a pénz.

Ignác boszusan csapott az asztalra.

— Hagyj nekem békét azzal a szerelemmel! . . . Az csak olyan, mint a bölcsészet és a dogmatikus eszmék, mindenki beszél és senki sem hiszi . . . A szerelem bor-surrogatum olyanok számára, kiknek nincs módjuk pénzért ittasodni . . . Éppen ezért lehet közös tulajdona boldog boldogtalannak, mert ingyen kijut mint a levegő . . . Elöttem nem ér annyit, mint egy óvatolatlan váltó . . . És unalmas . . . Köszönöm! . . . Volt módom benne . . . Nem ér semmit. — A szerelemért csak én adok értéket, s a szerelem nekem nem hoz be semmit. Kell is az nekem . . .

Az öreg mosolyogva csóválta a fejét, tetszett is nem is a dolog neki . . . Ámbár a szerelmet ő se nagyon tisztelte, mégis megsokalta a mit hallott.

— Még sem egészen értéktelen biz az! — szolt közbe . . . más a szerelem a kalandosságban s más a házasságban. Anyádat szerettem, s az nekem jó és hasznos volt, nyugodtságot és jó kedvet adott gseftjeimhez . . . Az igaz, neki is volt egy kis pénzecskéje mikor elvettem, tán még több is, mint nekem. Egyéb-

íránt kénytelen vagyok megvallani, hogy neked mégis jobb, ha így gondolkozol . . . Igazad van! A szerelemből nem kapsz semmit . . . Nem bánom, ha nem vagy szerelmes . . .

Még csak most jött a sor azokra a dolgokra, melyeken az öreg elképedt. —

— Hallod-e atyus! . . . Tudd meg hát, a mit mondani akarok! Azt csak nem gondolhatod, hogy azért óhajtottam gazdag lenni egyedül, hogy jobb asztalt, jobb házat vigyek mint mások, csinosabban öltözzem, s fényesebb életet éljek, egyedüli boldogságom a börze üzlete, a tőzsérkedés legyen, s százezreket halmozzak össze csupán azért, hogy másoknak kölcsön adhassak . . . Én gazdagságomat sokkal jobban akarom kamatoztatni. Én a gazdagságot eszközömnnek, emeltyűmnnek nézem. Nekem állás, nekem rang kell a világban . . . Azt akarom, hogy ne csak lekötelezettjeim legyenek az emberek, hanem tiszteljenek is s átlássák, hogy egyenlő polczon állok büszke uraikkal . . . Befolyásom ne csak pénzem, hanem egyéniségem fellépése és hatása által is legyen . . . Éppen ezért vettem földbirtokot s éppen ezért akarok most úgy házasodni, a mint véleményemhez képest szükséges. Csak ez a lépés tud majd oda emelni . . .

Az öreg megrettent s elhalványult . . .

— Az Istenért Ignác, mit akarsz . . . Az Istenért! neked nem jó szándékod van . . .

Ignác gúnyosan nevetett . . .

— Nem jó? . . . Ne mondd azt, én tudom, hogy

szándékom jó és okos. Én régi nemes uri házból akarok házasodni . . . hogy családokkal lépjek rokonságba, kiknek összeköttetése emeljen, a nyilvános életben szerepelhessek, ott tiszteltessem, befolyásom által tekintély legyek . . . egy szóval, tartozzam az ország előkelői közé.

Az öreg is, ámbár nem jóízűen, de nevetett . . .

— Úri házból? . . . Mi az az úri! . . . Régi pénz, a mi már nem jár! . . . Úr az, a kinek pénze van . . . Blitz Izsák úr, mert gazdag ember . . . A fia is gazdag ember . . . Gazdagabb mint bármely gróf, hol hat-hét gyermek van a háznál . . . Ugy van, nagyobb úr. Bolond vagy Ignác, ha azt hiszed, hogy ez nagyobbá tenne . . . Azt gondolod, hogy lenne azért tekintélyed? Uj rokonaid szégyelnének . . . Lenéznének! . . . Soha sem tudnák azt elfelejteni, hogy ki voltál . . . Szegény ember, az egész világ mosolyogna rajtad, hogy egy nyomoruságos szoknya utján akarsz feljutni a képzelt magasságba . . . Az a szoknya nem sasszárny, bár ha vele magadat mint ökörszemet produkálod is . . . És mi hasznod lenne belőle? . . . Azt hiszed, hogy úr lennél, hiszed, hogy így lennél úr? Fényezés és adósságcsinálás annak a fajnak tulajdonsága, melylyel összeköttetésbe lépni akarsz. Megbuktat, tönkrejuttat ily összeköttetés . . . Nem állandó annak a fénye, beszívod a mérgét, s előbb utóbb a semmibe hullsz. — Nem fogod fel, hogy így szebb s érdekesebb állást foglalhatsz el az életben. — A zsidó sem oly gyűlölt lenézett faj már, mint volt . . . Hatalmas és be-

folyásos vagy pénzzel, kulcsa, rugója, emeltyűje kezében van a nyilvános vállalatoknak . . . hű maradsz magadhoz, atyádhoz, vallásodhoz. Híven haladsz üzleted felvett útján, iparkodásod, szakértelmed, tapintatod által érdemed, tekintélyed van a felvilágosodottabb értelmiség előtt . . . S a mi a legtöbb: becsületed van, . . . sőt bizalommal, rokonszenvvel ajándékoznak meg . . . Nem szégyen zsidónak lenni! . . . Jobb-e kinevettetni, lenézetni, élni félszeg zsenirozott helyzetben az életet, mely örökké a multnak emléke s a jelen kényelmetlensége között küzd . . . Az embernek, kit az Isten maga képére teremtett, nem szabad magát megaláznia.

Ezeket a szavakat az öreg majd érzéssel, majd elkeseredéssel inkább tördelte, mint mondotta.

Ignác könnyelműen játszott lovagostorával s közbe-közbe az unalmas hosszú tanítás alatt füttyőzésgetett . . .

Az öreg szemöldeit ránczolta össze s békétlenkedett . . .

— Te szavaimat, a mint látszik, alig veszed figyelembe . . .

Ignác nevetett s felelt:

— Ugy van! Nagyon jól gondolod . . . Igen, mert, öreg, a mint látom, elment az eszed, hogy így beszélsz, mint egy megrögzött régi ember . . . Rabbinusnak illik így beszélni, nem egy gazdag, felvilágosodott bankárnak . . . Szavaidat talán még régi kedves Reginácskád s Móriczod sem helyeselnék . . . Azok is

okosabbak voltak s nem ragaszkodtak oly nagyon öreg Talmudodhoz . . .

Az öreg mérgesen förmedt közbe:

— Ignác! . . . Ignác, miért felszakgatni a régi sebeket . . .

Ignác könnyelműen legyintett lovagostorával . . .

— Különben mindez a hosszabb beszéd és teke-tória fölösleges.

— Fölösleges? Hogy érted azt? . . .

— Ugy értem, — felelt az bátor kevélységgel, — hogy hiába beszélsz . . . Kását vetsz s nem lesz belőle köles . . . Nekem elhatározott szándékom kitérni . . .

Még se merte egyenesen megvallani, hogy ezt már meg is tette . . .

Az öreget mintha villám érte volna, megrándult egész testében, borzadva nézett reá, . . . arcza színt változtatott . . . ajka reszketett. Ignác fel sem vette, nem ijedt meg, mosolyogva ismételte:

— Ugy van! És ki is fogod térti . . .

Ezzel folytatta sétáját a szobában . . .

Az öreg szemei szikrázva kísérték minden lépését . . . Undor és gyűlölet vonaglott az ajkán . . .

— Azt nem fogod tenni! . . . rivalgott a düh kitörésével.

— De igen! . . . Igen! . . . Igen! . . . Igen . . . Hiába ez a harag öreg . . . Már ki is tértem. Ha nem hiszed, be is bizonyíthatom . . . Mosolyogva nyult a zsebéhez.

— Ah! — sivitott az öreg és felpattantak boszuja

zárai . . . ellökte a kezét, mely felé nyult. Mint zúgó felhő, mikor másikba ütközik, az öreg szívében forrongó bőszi vihar kitört . . . A düh eltépte minden kötelékét . . . Nem volt többé emberi hang, a mely az öreg ajkairól szilajon dühöngött . . . A vihar zúgása, üvöltése, a kicsinyétől megrablott vad ordítása és nyögése szólt azokban a hangokban. Ily hangokat hallani is irtózat, a velőkig megrázzák azokat, a kik hallják . . .

Kétségbeesett fájdalom és bosszús vérszomj . . . átok és örület vegyül össze azokban.

A legkikeresettebb átkok pattogtak az öreg ajkairól. Átkok, melyek érintetlenül nem hagynak semmit a megátkozott életében,

átkok, melyek a mily undorító, éppen olyan borzalmasak . . .

Ignác hasonlóan az istentagadóhoz, a ki menydörgés és villámhullás közepette káromkodik . . . kaczagott . . .

— Soha se lármázzál úgy, soha se kiabálj. Nem ér az semmit — szólt hozzá — inkább hallgass az okos szóra . . . Én okosan akarok beszélni . . . Hallanod kell, a mit mondok, mert a te állásod, a te jövőd kérdése kerül most a szőnyegre . . .

— Nem hallok . . . nem látok . . . nem akarok hallani semmit . . . Ha kés volna a kezemben, azt dob-

nám feléd . . . Átkozott képmutató! . . . ki behizelegted magadat szivembe, s körmeiddel összemarczangoltad . . . mint Dáthánt és Abiránt a földből jövő hang elemész-tette, mint Saul a dárda, mint Jóbot a . . .

Ignácz folyvást mosolygott . . .

— Hadd pihenni azokat a jó urakat . . . Hidd el, hogy semmi hatása sincs reám regényes históriájoknak . . . Jobb, ha reám hallgatsz . . . De ne kiabálj már, az Isten szerelméért . . . Hiszen így nem fogod megtudni, hogy mit akarok veled . . .

Az öreg rá sem hallgatott . . . örülthöz hasonló elkeseredéssel jajgatott:

— Hát ez az én fiam! . . . Ez . . . ez az én fiam. . . . Ez, a ki megcsalt, a ki hitét hagyta, a ki megölt, a ki koporsóba taszít . . . Hol van fiam? Adjátok vissza az én fiamat! . . . Hát már nekem nincsen senkim a világon . . . Hát már egyedül maradok, én szegény öreg . . . Oh! Ahasverus, boldogabb vagy, mint én vagyok . . . Oh, Dávid! Absolon, a te fiad, nem volt olyan gonosz, mint az én fiam . . . Fiam? Nem fiam! Hiszen nekem nincs . . . nincs már fiam . . . Egyedül vagyok . . . egyedül állok, mint az a magányos, szomorú cziprusfa a hebron-völgyi sír mellett . . . Oda reménységem, oda minden örömem, oda minden boldogságom . . .

Ezzel arcját kezébe temetve, kétségbeesve zokogott . . .

Ignácz türelmetlenkedett s komolyan únni kezdte a dolgokat.

Azonban, hogy türelmetlenségét ellensúlyozza, jó-nak látta tárczájába nyulni, onnan egy szivart elő-venni s rágyujtani . . . Mig az kiég, szólott magában, azalatt az öreg majd kidühöngi magát . . .

Volt egy kis igazsága, az öreg az elkeseredésből, melyben kifáradt, csüggedt, csendes bánatba esett át. . . . Szomoruan bólongatott a fejével:

— Annak volt értelme — tagolta magában szo-moruan, — ha valaki a mieink közül abban a korban, mikor nyomtak bennünket, mikor piszkoltak, csúnyául bántak velünk, mikor még semmi jogunk sem volt, elhagyta vallását. De most, most mi értelme van annak? . . . Most semmi nem menti azt a fájdalmat, keserü-séget, melyet hozzátartozójának okoz . . . És ez a szív-telen, ez a semmirevaló mégis megkeserített, megölt engemet, odataszított a koporsó széléhez . . . És e miatt a semmirevaló miatt elűztem, elüldöztem másik két gyermekemet, kik talán nála becsületesebbek voltak. . . . A sors, az Isten bizonynyal ezért vert meg.

Az öreg vére e gondolatra ismét fellázadt . . . hirtelen odafordult Ignácshoz s elkeseredéssel szólott:

— Ugy van, az égnek átkát te hoztad reám . . . Ha-nem jól van, ne örülj, ne mosolyogj, a te számodra is fenn van tartva a bünhődés, kezemben vagy.

Ignác nagy füstkarikát bocsátott a légbe.

— Mondtam már, hogy hagyd ezeket a dolgokat. Inkább térj eszedre, s lásd be, hogy mindez nem lehet másként. Annak hallása, a mit neked mondani akarok, úgylis higgadt vért igényel . . .

— S még higgadt vérről beszél . . . azt kívánja tőlem . . . Beszélj hát! . . . Mi van még hátra? Micsoda tört akarsz még szívembe döfni.

— Hát hallgatsz-e azután reám! . . . Csendesen és komolyan. Mert én lármás embernek nem beszélek.

Az öreg a gyűlölet teljességével nézett reá.

— Hallgatok! — szólt kinos, fojtott hangon . . .

— Jól van! így szeretem! — szólt szivarja hamuját lepattantva . . .

Azután odahajolt az öreg székének támlája fölé.

— Hát annyi az egész, édes öregem. Látod, megint édes öregemnek cimezlek . . . Pedig ugyancsak rossz voltál az elébb . . . Annyi hát az egész, a mint mondom, hogy legokosabb, a mit helyzetekben tehetsz, . . . mert hidd meg, nagyon kényes a te helyzeted, legokosabb, hogy te is térj ki . . .

Az öreg boszusan felpattant székéből s ellökte őt a szék támlájától.

— Takarodjál innen! . . . még gúnyolódni mersz! — rivalgott rá ingerülten.

— Már pedig ez alighanem szükséges — szólott Ignác, — mert különben aligha fogunk egymással kijönni . . .

Az öreg mély megvetéssel nézte végig, tekintetével akarta megsemmisíteni.

— Gyalázatos! — Még ilyen ajánlatokat is mersz tenni . . . Ezt neked feleletül . . . Ha csak az hibázik ügyedből, úgy ez megsemmisíti . . .

E szavai után fogait csikorította össze és fel-
emelt ököllel ment feléje.

Düh és fitymáló gúny volt hangjában:

— Semmirekellő gazember vagy . . .

Ignác szeme megszikrázott s a lovagostor köny-
nyedén megmozdult a kezében.

— Nyomorult! — szólt az öreg parancsoló te-
kintettel, — megengedi az új vallásod, hogy atyádat
megüsd? . . . Pusztulj házamból . . . Én kitagadlak! . . .

Ezzel azt hitte az öreg, hogy egy csapással meg-
semmisítette . . . Pillanatig gyönyörködött nagyszerű
boszuján . . .

Ignác úr nem kaczagott még ma olyan nagyon,
mint most. — Kaczagásából a legnagyobb gúny hang-
zott az öreg felé . . .

— Bolond vagy, öreg! Engem akarsz kitagadni
. . . kinek már mindenedet nevére irattad . . . Te neve-
zed ezt házadnak, holott én nevezhetném ezt a maga-
ménak . . . Te akarsz innen elűzni, holott azt én tehe-
tem veled . . .

Az öreg elhalványult, elsápadt, nem meglepetés,
hanem valódi rémület volt az, mely arczát ellepte . . .
Még csak most jutott eszébe minden . . . Még csak most
értette át az egész helyzetet, melyet eddig Ignác vak-
merő magaviselete sem magyarázott meg neki . . .

— Ah! — szólt az öreg, ajkán kinos sóhajjal. —
Kiszámított csel volt hát az egész . . . Minden teted
kiszámítás volt tehát, álarczos képmutató . . . Te rabló!
. . . Te gyilkos! Így akartál hát megsemmisíteni . . .

Előbb elrablottad minden vagyonomat, kifosztottál mindenemből, azután összezúztad szívemet, kiirtottad az egyetlen boldogságot, a mi még benne volt, megsemmisítetted életemet. De bár oly biztosnak hiszed magadat, ha azt hiszed is, hogy nincs törvény a földön, mely elérjen, — ha az emberek nem szolgáltatnak igazságot, fog nekem szolgáltatni az Isten . . .

Ignác még mindig mosolygott . . . Semmibe sem vette az egészet . . .

— Eh! Öreg! sohase haragudjunk. Jobb velem békében lenni . . . Én elfelejtem gorombaságaidat, s jobb leszek hozzád, mint a milyennek te mutatod magadat . . . Mivel ki nem akarsz térni, hát jól van, maradj így. — Az igaz, hogy így, mint orthodox izraelita, nem maradhatsz velem. Nem lakhatol sem endrényi kastélyomban, sem itt e házban, melyet városi lakásomul szántam magamnak. Se nőm, se napam nem szeretnék . . . s megvallom, nekem se lenne inyemre . . . Hanem lesz gondom rád másként . . . Fogok számodra egy öreg embernek való kisebbszerű lakást bérelni . . . azonkívül rendes hónappénzedet is megkapod.

— Nyomorult! — szólt az öreg undorral s megvetéssel nézve. — Még alamizsnát . . . alamizsnát akarsz nekem adni. Te, a ki elültél innen, még te akarsz adni alamizsnát . . . Nem szorultam reá . . .

Ignác vállat vont, kalapjáért nyult, mint a ki állásában magát nagyon biztosnak hiszi, s félvállról odaszólt az öregnek:

— Gondolkozzál estig! . . .

Ezzel a kis szivarvégről másik szivarra gyujtva, távozott a szobából, a nélkül, hogy köszönt vagy épen csak hátra is nézett volna . . .

Az öreg térdeire rogyott s hosszasan fohászzkodott . . .

— Én Istenem! gyermekemben büntetted meg azért, a mit gyermekeim ellen vétettem . . . Szünjék meg a te haragod én fölöttem . . .

Mikor bevégezte bűnbánó fohását, mintha egy láthatlan szellemet akarna keblére ölelni, kitért karokkal felsóhajtott . . .

— Oh, Regina! Regina! Én édes leányom!

*

*

*

Másnap este, mikor Laczi Andó úrtól hazajött, izgatott, reszkető kézzel bontotta fel a levelet, mely dél óta reá várakozott.

Szinte beletapadt a lelkével. — Könyezett, megcsókolta, forrón, lázasan megcsókolta a levelet, azután megint könyezett s újra elolvasta:

„Édes Laczi!

Ez az első levél, mit életemben férfihoz írok. Talán azért remegnek ujjaim így, mert a fájdalom mellett, melylyel írom, mely a tollamat vezeti, egyszersmind a leküzdött szemérem is reszketeti. — De irnom kell, tartozom ezzel magamnak, tartozom önnek, kinek annyi szép napot, annyi örömet köszönök életem legkeservesebb részében, melyet csakis az ön szíve szépi-tett meg nekem.

Oh, én édes barátom! . . . Szép napjaimnak hü sorsosa . . . Miként adjam én azt tudtára önnek, a mi szívemet vérzi, a mi összetépi . . . Miként, hogy meg ne semmisüljek, meg ne haljak abban a pillanatban. — Mint mondjam meg, hogy az édes álmoknak, melyeket öntudatlan szőttünk, a menyországnak, a boldogságnak, mely ábrándaival kecsagetett, örökre meg kell szakadnia . . . Mily erővel hassak lelkemre, hogy ezt felvilágosítsam, megmagyarázzam, — fájdalom és pírulás nélkül? — Értse meg, kérem, ezt a kényszerűséget, mely szívemre, lelkemre nehezül . . . azokból az érzésekből, melyeket ismer bennem.

Mikor e sorokat olvassa, már ismerni fogja a csapat, mely ősz atyámat érte.

Ez határozott fölöttünk . . . A gonosznak cselekedete éppen mi reánk száll átokul, kik ártatlanok vagyunk . . . Az örömet melyet atyám ujrabírásán éreznők, megkeseríti a mi közös veszteségünk. — Nem a két érzés, hanem a két élet, mely képzeletem előtt tárul, nem fér meg együtt . . . Egyiket fel kell áldoznom! . . . És hadd mi, hadd én legyek az áldozat.

Oh, előítéletek! Oh, világ! Oh, emberek! Az általuk felállított zárfalak örökre elválasztanak egymástól. . . . Oh, szentek és dicsők fönséges eszméi a végtelenben, az istenben, miért sujtotok minket . . .

Nem titkolom, miért titkoljam? . . . boldogtalanságom küszöbén miért ne mondjam el vigasztaló búcsúszó gyanánt . . . Én szeretlek! . . . Ámde attól, hogy boldog lehessenek, a sors örökre elzár. — Az akadályt átlépni

nincs erőm, hatalmam. Hogy zúzhassam én össze egy öreg ember szívét, a ki atyám, a ki hozzám, mint számára az utolsó menhelyhez, csüggedve, megtörtén jött, bizalommal és szeretettel járult. Ez az ősz boldogtalan atya rögtön meghalna, ha látná, érezné, hogy innen én tőlem éppen az a végzet üldözi el, mely házából könnyörtelenül száműzte . . . s én megölném őt . . .

Boldogtalanok leszünk, sirunk, szenvedünk, küzdünk e nyomorú életben, talán sirunkig hordjuk a keservet, ámde szívünkben — tudva áldozatunk kifejezhetetlen nagyságát, — nemes önérzet marad, mely a martirok dicsőüléséhez emel. Szeretjük egymást. Talán a távolból örökké is fogjuk szeretni. Nálam legalább szívem első hevülése örök marad. A földön nincs teremtvé más senki számomra . . . Szeretjük egymást, szíveink, gondolataink lefoglalva maradnak, de mindez csak édes álomul, boldog emlékezésül marad . . .

Sirasson ön engemet, mert én sokkal boldogtalanabb vagyok, mint ön. Sokkal nehezebben fogom elviselni a reám mért csapást, mert saját akaratom, elhatározásom, meggyőződésem az oka annak, hogy egymástól elszakadtunk . . .“

A hold bevilágított az ablakon, s a szegény ifju, a mint asztalánál ült, előtte az asztalra leterített levéllel, tenyerébe hajtotta fejét, halvány arcán könnyecseppek folytak végig s hulltak arra a szomorú kis levélre, mely előtte volt .

— Birok-e még élni ezután! . . . suttogta magában bánatosan . . .

— A férfiunak élni kell! . . . Bizzál az életben, kivált ha már több nagy csapást elviseltél . . . Ne legyen a szív gyengébb, mint az ész és a jellem volt... suttogta egy hang mögötte és egy kéz vállára nehezedett...

— Ah! . . . Szabadi beszélt így másszor! . . . mikor az életre bátorította...

Vajjon ő érkezett-e most is vigasztaló őrangyalul.

Álmából ocsudottan vontatva hátra nézett . . .

Sajátságos alak állt előtte, tetőtől-talpig fehérben, mint egy kisérteties megjelenés, Hanem az a fehér, amit hordott, nem vékony lepedő, nem finom

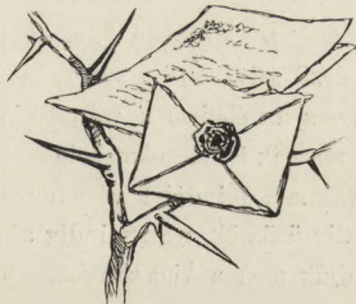

gyolcs volt. A legdurvább daróc volt az, fehér szörruha.

Sikoltva borult a nyakába . . . örömsikoltva.

— Ki gondolta volna? — kiáltotta.

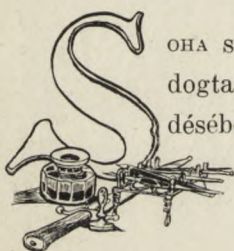
— Látod, — szólt az mosolyogva, én neked is amnestiát hordok magammal.

VII.

AKIK HITÖKET, REMÉNYÖKET MEGTARTOTTÁK.

SOHA se képzelje magát az ember a legboldogtalanabbnak. Ne gondolja soha csüggedésében, hogy reá nézve az életnek minden öröme, értéke elveszett . . . Az élet hányatásokból, küzdelmekből, nehéz megpróbáltatásokból áll, de mindig, ta'án éppen a legnagyobb keserűség perczeiben akad valami, ami szikraként fellobban, s bevilágít a sötétségbe . . . Ne gondolja soha, hogy a boldogtalan életben vesztesége után minden elhagyja s egyedül áll a világon. Ha nem talál örömet, mely vigasztalást adjon, könnyen kereshet vigasztalást az által, ha érző szívével, lelkével magánál boldogtalanabbat keres az életben s szánalmával ahhoz fordul. Ha nem nevezik is magukat boldogoknak, de mindjárt ketten vannak, mindjárt vége az egyedüliségnek. — Nem mindig örömök, nem mindig a visszatérő kedves napok adják meg a vigasztalást, — megadja azt

sokszor a mások még nagyobb árvaságának látása . . .
S ha látják, hogy más sorsát férfiasan, békén tűri
el, a már-már csüggedő erőt, hanyatlott életkedvet ez
meggyógyítja . . .

A boldogok nem láthatják úgy a boldogtalansá-
got, mint azok, akik maguk is boldogtalanok . . .
A boldogságról azt mondják, hogy ragyog, mosolyog,
csillog, fény övezi körül. A boldogság e nagy fényében
megvakul, elkáprázik a szem . . . s nem látja a má-
sok gyötrelmeit . . . De ha a fényből nem látni a söté-
tétbe, a boldogtalanság bánatos mélyéből nemcsak a
fényt nem lehet látni, hanem a sötétségben jártas szem
könnyebben észrevesz, könnyebben megkülönböztet
mindent, még az őt övező homálynál sűrűbb, feketébb
éjjelben is . . .

Ez leszállítja a csüggedő ember boldogtalanságát
önszemei előtt . . .

Laczi sohase hitte volna, hogy még valaki mel-
lett magát mostani helyzetében jómódonak képzel-
hesse. Annyival inkább, hogy ez a valaki testvére
legyen.

Az a szomorú, de szomoruságában is jótékony
ézés, hogy testvérét nyomorult helyzetében segítheti,
háttérbe szorította szíve nagy fájdalmát, melynek első
napjai lettek volna a legelviselhetlenebbek.

Laczi tehát minden boldogtalansága mellett sze-
rencsésnek nevezhette magát, hogy testvérét illendően
felruházhatta s élélmezhetette. Volt legalább valakije, ki-
hez, mikor a derék, becsületes Andor úr irodájában fog-

lalkozásait bevégezte, naponként enyhülést és vigasztalódást találni, haza siethetett.

Gyula azok közé tartozott, kiket a sanyaruságok nem törnek meg, hanem hozzáedzenek az élethez . . . Kiknek élvezetévé válik a visszanyert életből minden napot felhasználni. Laczi hasztalan igyekezett őt néhány napi nyugalomra bírni, az majdnem erőszakkal követezte, hogy foglalkozásaiban részt vehessen.

Ő még Laczin és Szabadin is túl hajtott elveivel s életnézeteivel. — Szerinte a szegény embernek maga iránti kötelessége dolgozni s keresményével kiérdemelni az élhetést, mert másoknak terhére lenni szegény, s csak pár napnak elmulása munka nélkül már bűn és naplopás.

Gyulára Laczi semminemű érvei sem birtak hatni. Ő nem kért, . . . ő ráparancsolt Laczira, hogy az ő munkái terhét vele megossa . . . Mivel, amint mondta, nem örömet szolgál még kíváncsi látvány tárgyául, — míg Laczi az irodában foglalkozott, ő az alatt otthon, Laczi szobájában csendesen másolgatott Andó ur számára. — Andó ur ügyvédi irodája a legnevezetesebb volt a vidéken, munka volt mindig elég, . . . s Andó úr, aki mindent tudott, anélkül, hogy kíváncsian kérdezősködött volna, aki egy két elejtett szóból nemcsak értett, hanem érzett is, a legszivesebben szolgált munkával. Különösen Lacziért tette ezt szívesen, mert őt irodája díszének tartotta.

Gyula csendesen, szorgalmasan irogatott otthon, s azt, hogy neki is a Lacziéhoz hasonló csüggesztő bá-

nata van, hogy ő is elszakadt attól örökre, akit szeretett, jól el tudta titkolni. A férfinak nem szabad ilyesmit látni engedni, — nem szabad érzékenykednie . . . Erősnek kell lenni, úgy a bocsánathoz, mint a feledéshez.

Ő mindent tudott. Hiszen nem állhatta meg, hogy egyik szép nyári este a kedves ház, a vad és gazos, de a szerelem emléke miatt mindig kedves kert felé ne menjen . . . A kert még elhagyottabb, még vadabb volt, mint valaha. — A város, melynek tulajdonába tartozott, még kevesebb pénzt fordíthatott a fentartására. Kerítésének deszkái szakadozva dűledeztek, itt-ott sokat elhordtak róla tüzelőnek a csintalan diákok, vagy a didergő proletáriusok. Az utak burjánnal, tövissel még jobban benőttek. Egyedüli szépségét még a fák sűrű lombjai mutatták, s a bokrok tövében csillogó fénybogárkák, a lanyha nyári éjek e kedves tüneményei.

De a ház, mely e kertre nézett, melynek alakjában hajdanában eleven, piros virágu muskátlik pompáztak, melyek mögött vidor mosolygásu barna lányfő tekintetett szét, — a ház kietlenebb volt az elhagyatott kertnél. Nem volt az üres, nem volt az pusztult, szép fehérre volt meszelve, zöld zsalúk voltak rajta, előtte a kis kert is ápoló kezekre mutatott; de kietlenebb, fájdalmasabb volt mégis a látása annál is, ha lakatlan lett volna. — Hideg volt a tekintete. — Ismeretlen, idegen emberek néztek ki az ajtón, az ablakon.

Gyula kérdezősködött és megtudott mindent. Az

emberek mindig szeretnek jól értesülteknek látszani, örömezt szolgálnak felvilágosítással olyanoknak, kit meglep a változott helyzet, kik előtt uj, idegen minden, a miről nem tudnak semmit. A felvilágosítók önhittek, büszkék a tudásukra, s el vannak telve a gyönyörrel, ha sokat beszélhetnek . . . Gyula amit megtudott, még e mellé nemcsak körülményesen, hanem teljesen kiszínezve is, megértette. — Azok, akiktől értesült, szomszédok, közel lakók, kiszínezve s a mellőzhetlen bírálat és megjegyzések kíséretében adták elő mondanivalójukat. Ugy, hogy mint ők, s mint Szabadi, ő is sóhajtvá rebegte magában: „Én istenem, milyen házasság lesz ez! Szegény leány! Milyen boldogtalan leszel . . . s mily boldogtalan lesz melletted az a szegény ember. — Én Istenem! köztetek talán én leszek a legkevésbé boldogtalan.“

Gyula ezután így gondolkozott magában: „Vagy valami átkos sors, kényszerűség, elszegényedés, szülői parancs kényszerítette e lépésre, vagy pedig elfogatásom körülményei nála is azt a balhiedelmet ébresztették, melyről Laczi beszélt, s mely nála a Regina iránt érzett szerelemnek alapját a hála és rokonszenv vonzódásaiban megvetette. Akár egyik, akár másik legyen is az ok, nekünk ez életben többé találkozni nem szabad. Higyen inkább hűtelennek, tartson háládatlannak, mintsem hogy megjelenésemmel nyugalma megzavarjam s szánandó életében még boldogtalanabbá tegyem. Nemcsak nyugalma, hanem az ész és a becsület is kívánja ezt. Ezzel tartozom neki, tartozom annak a be-

csületes embernek, annak a páratlan jellemnek, aki engem emberré, férfivá nevelt, s lelkembe nemességet oltott. — Most ez minden vagyonom, boldogságom, de érzem, tudom, hogy ez nagy kincs, s ezt neki köszönhetem.“

Gyula e gondolatokban megnyugvást talált.

— Hadd maradjon ez elmúlt álom örök titoknak, mint amily féltve őrzött titok volt akkor, mikor felfedezése reám nézve lett volna a legfélelmesebb.

E titkot az érdekelteken kívül úgy sem tudja más. Veszélyes napjainak hű barátja Móricz is talán csak anyagi érdekeken alapuló összeköttetést sejthet s nem szerelmet közte s a ház régi lakói között . . . S ha sejtene is valamit, nem lenne-e Móricz előtt is szent titok, ami ő előtte az? — Móricz oly ritkaság az emberek között, ki öntudatosan érti s érezi az emberiség s annak szeretetének legtisztább eszméjét, a min a tiszta demokratikus fogalmak alapszanak. Mindenkivel azt tenni csak, ami jó, ami azt nem bántja, azt éreztetni, ami kellemes és szívet, lelket emelő; segíteni mások bajain saját feláldozásával; mellőzni mindent, ami a felebarátnak bűt, bajt, kárt, szenvedést okozna, nem érinteni a legkisebb hűrt sem, mely a más szívét keserűséggel illetné . . . Ha élcel néha, élceit mindig tudja kedvességgel párosítani, mely azok csipősségét elveszi. Móricz csak maga irányában nem ismert kiméletet.

Móriczot ilyennek ismerte. Meg volt győződve róla, ha találkoznék is vele, Móricz a multakat elő sem hozná az ő biztatása nélkül.

De vajjon tudja-e Móricz az ő megérkezését, fel fogja-e őt keresni?

Móricz ne keresné fel? Ha ezt kérdés tárgyává tenné, akkor hiába mondta volna, hogy Móriczot ismeri.

Azt, akit szeret, akiben az egész múltat, az eszmét, az eltűnt napokat minden dicsőségével, édes emlékeivel, fájdalmaival szereti, Móricz ne kereste volna fel.

Honnan, honnan nem, annak bizony már végére járni is bajos volna, de könnyen megfogható, hogy Móricz, kinek a város minden részében annyi emberrel volt összeköttetése, megtudta a kegyelmezett megérkezését.

Az nem lehet más, mint Gyula.

Móricz nem ment, hanem rohant.

Ajtóstól esett a szobába, Gyulának alig maradt ideje tollát letenni, nyakába vetette magát, vége-hossza nem volt az ölelgetésnek, a megindult örvendezésnek. Gyula nem hogy szóhoz, de jóformán lélekzetvételhez is alig juthatott . . . Most már még jobban lehetett érteni Laczihoz való ragaszkodását is, ezt a Gyula iránt érzett szeretet nem kis mértékben segítette elő . . . Móricznak szemei könnybe lábbadtak, de kaczagott.

— Nem volt boldogabb Kolumbus, mikor Amerikát fölfedezte, mint most én vagyok. — Ha hatalmamban állna, mint neki, vagy hold; vagy napfogyatkozást de mindenésetre valami fogyatkozást csinálnék a kedvéért . . . De nem te lennél az indus, hanem ha még

nem volt indus zsidó a világon, úgy én lennék most az, s nekibőszült kedvemben olyan kalamajkát járnék tiszteletre, hogy a vén Dávid se járt különben a frigyláda előtt.

Gyula jóízűen nevetett. Az első jóízű nevetés, az első igazi jó kedv volt ez, melybe szabadulása óta belesodródott. Megfogta Móricz mindkét kezét s boldog örömmel nézett szeme közé.

— Édes jó Móricz! De jól esik, de örülök, hogy láthatlak . . . A régi jó időkből csak téged látlak egészen a régi színben. Minden megváltozott. Csak te nem változtál. Te most is a régi jó és kedélyes Móricz vagy.

— Hát persze, hogy az! . . . Ez azt mutatja, hogy erős jellem vagyok! Nem desperálok, nem csüggedek, nem hagyom el magamat. Ha nem megyek is fejemmel a falnak, mint mostanában némely szegény ember tette, azért őrzöm a hitemet, reményemet . . . Busuljon a ló, elég nagy a feje, busuljon a gombkötő, elég kevés a munkája . . . Már tudniillik minden félreértés elkerülése végett nyilvánítom, hogy az atillazsinór-készítő gombkötőket értem . . . És hogyne volnék most éppen széles jó kedvemben, mikor tégedet viszontláthatlak, s hála Isten, elég jó egészségben. Bebizonyítod, hogy a pálma a suly alatt nő. Tele vagyok örömmel; ha a Tisza volnék — bármennyire tisztelem is gróf Széchenyit — nem tűrnék semmi regulációt — kiöntenék . . . Hát, hogy vagy? Mikor jöttél? Hányan jöttek? Mi okozta e véletlent? Örültél? Siettél? Kiket láttál

azóta? Kivel találkozótál? . . . Oh istenem! mit tudom én, még mit is kérdezzek!

Gyula alig bírta számba szedni a sok kérdést, de azért igyekezett minden kérdésre megfelelni, és pedig oly kimerítő részletezéssel, hogy Móricz nem tudott hova lenni örömeiben.

— Hanem már most te rajtad a sor, édes Móriczom, beszélj te is valamit magadról!

Móricz megint csak széles jó kedvvel kezdte.

— Barátom! Gyakorlatilag bizonyítom, hogy az ember saját iparkodása után rövid időn is kedvező és elég megnyugtató vagyoni állásba helyezheti magát. A sorssal, e Góliáttal, én, szegény zsidó gyerek, szembeálltam. Nincs igazabb, ne hagyj el magadat: segíts magadon, az isten is megsegít . . . Oly jól megy a dologom, mintha a gyufát én találtam volna föl. Vagy pedig kizárólagos szabadalmam volna a Heksch Kalulia tincturájára, Suin de Boutemard pasztájára, Moll Seidlicz poraira, a Meditrina pomadéra, Pfeffermann fogpépjére, a Lilionese-re s Goldberger csúzlánczaira. — Tözsédér vagyok, e szót majd poéta öcséd meg fogja magyarázni. Ezenkívül kis boltomban árulok mindenféle nürnbergi czikkeket, melyek éppen úgy sohasem látták Norinbergiát, mint a túró, sajt Helvéczia kies völgyeit. Ez nem az én hibám, hanem az általános elnevezése, melylyel cimezik őket. Vagyok ezenkívül a bécsi élethiztosító és a trieszti Azienda assicuratrice társulatok százalékos ágense. Vidacs István gépgyárának bizománysosa, a városi Verpflegs-commissio szállító vállal-

kozója; nemes borok, ásványvizek, déli gyümölcsök eladója. Egy szóval minden, de minden, a miből fáradozásom után egy kis hasznot húzhatok . . . Neked pedig megsúgom, hogy a közérdekeket hazánkban is átlátni kezdő némely tehetősebbek által célba vett Általános biztosító társulat agensségét el is fogom vállalni. Persze arról, hogy nálunk ilyféle társulati mozgalmak is lehetnek, te nem tudsz semmit.

— Örülök, édes Móriczom, hogy dolgozol jól meggy . . . annyival inkább, mivel tudtam, hogy atyád kitagadott.

— Ki biz az, édes barátom, — de én nem tagadtam ki őt.

— Hát mondd csak: szegény hugod, sokat szenvedett-e?

— Azt tudod, hogy őt is elűzték a háztól.

— Igen! S miattam?

— Soha se félj! most már minden rendén van újra . . . Atyánk újra befogadott szeretetébe. Amit nem tett mint gazdag, megtette mint szegény. De mi nem nézzük e gyarlóságot, csak azt, hogy ismét atyánk van, akit szeretünk . . . Mily félve, mily alázatosan jött a szegény öreg Reginához. Rettegve, hogy itt is azt fogja tapasztalni, hogy egyedül áll a világon, s elutasító, hideg kebelre talál . . . A mint mondom, szerencsére, mi nem tagadtuk ki őt, mint ő minket, s éppen a legnagyobb kincsből, a szeretetből nem tagadtuk ki. Sohase láttam életemben akkora bámulást, mint ahogy ő bámult, mikor én is tárt karokkal közeledtem feléje.

Könnyei kitörtek. Zokogott szegény öreg! Azután tudakozódott sorsunk felől. Sajnálta bennünket, de meg volt velünk elégedve . . . Gondold csak, alig akarta elhinni, hogy nem térünk ki. Az öreg ebben oly hihetetlen volt, hogy csaknem meg kellett esküdni neki. Mi rólunk, kik a haladáshoz, s azokhoz, kikkel egy házában élünk, kiknek nyelvét beszéljük, kiknek hazáját magunkénak is valljuk, hiven ragaszkodunk, sehogys sem birta elképzelni, hogy vallásunkat is megtartottuk volna. — Nagy volt tehát öröme, mikor ezt neki édesanyánk megőrzött imakönyveivel s önkeze készítette ereklyéivel bebizonyítottuk. — „Hát csakugyan nem tértetek ki“ — rivalgott túláradt örömmel, s elképzelheted, mily rajongva ölelt keblére . . . Hát még mikor Regina elolvasta s megmagyarázta neki a levelet, melyet öcsédnek írt. Akkor meg már teljes meggyőződést nyert . . . Láttad volna, mily édes, mily szánalmas meleg nézéssel tapadt a szegény leányra. Egészen el volt érzékenyülve. Majdnem sírtam, mikor a szavait hallottam.

— S mit mondott? — kérdezte élénk kíváncsisággal Gyula.

— Mit mondott, — felelt Mórícz fájó mosolylyal. Oh! azt nem jó volna megtudni Laczinak.

— Tehát olyan szomorú az?

— Nem! Sőt attól félnék, hogy abból hasztalan vigasztalást s hiú reményt alkotna magának, — mely pályájának, szép jövőjének kipótolhatatlan kárt okozhatna.

E nemes, e becsületes nyilatkozatra Gyula forrón megszorította Móricz kezét, de azért csak tovább faggette.

— Mit mondott? mit mondott? . . . Oh látnád a szegény fiut, sokszor mint bánkódik és sóhajtozik . . . Én hagyom őt, mert ily esetekben résztvevő szívek sem adnak vigasztalást.

Móricz hirtelen reá nézett, mintha e szavaknak más célzatát is értené; azután ismét hirtelen lesütötte szemeit.

— Jó, tehát én megmondom, — szólt pillanatnyi elhatározással. — Azt mondta: Megsebzetted volna szívedet, de én megbocsátottam volna . . . Mert az áttéréseknél csak ezt az egyedüli indokot találok menthetőnek . . . A világi érdekeket nemes szív legyőzheti . . . De a szív érzése, a szerelem emberfeletti hatalom, azt legyőzni csak keveseknek adatik meg . . . S miután a vallások gátolják a szerető szíveket egygyé lehetni, az erkölcsiség pedig becsületet követel, jobb a becsületet megtartani. — Szívem megrepedt volna, de nem átkoztalak volna meg . . .

— És Regina?

— Regina nem fogja atyját megölni.

— Igazad van! — szólt szomorú sóhajjal Gyula.
— Ezeket ócsémnek jobb nem tudnia.

— Feledik egymást! s megnyugosznak a végzetben . . .

— És ha mégsem feledik?

— Akkor, az égre esküszöm én, aki tanuja voltam

tiszta szerelmöknek, hogy boldogok fognak lenni . . .
Én csak azt kívánom, hogy egy szegény öregnél a halál kaszájának hivatását ne vállalják magukra.

— Jól van, édes Móriczom, — szólt Gyula Móricz kezét ismét megszorítva . . . Egészen úgy gondolkozol, mint aki egy résztvevő kebel s egy becsületes fiu nézeteit össze tudja egyeztetni . . . Nézeteidet osztom én is, s ezek mellett mentek lehetünk minden aggálytól . . .

Móricznak ez az elismerés jól esett, arcza ismét felderült.

— Laczit én különben nem féltem, — szólt visszaesve kedélyes modorába, — amely poéta mint ő így dalol: „Ime, elérkezett a perc és az óra, melyet a sors keze előre intézett. Ime elérkezett, mely elválaszt minket, Isten veled édes! ó felejts el kérlek,“ — vagy pedig így: . . . Isten veled, szeresd az életet . . . Már én, kis lány, tovább nem élhetek . . . Amely poéta, mondom, így énekel, az se nem felejt, se meg nem hal . . . Oh! nagyon tudom, hiszen az a szegény boldogtalan Regina legkisebb sejtelve nélkül mondása visszásságának rajongva sóhajtott: Hála neked Istenem! . . . ha boldogtalan is, ő nem felejt . . . ő hű fog maradni hozzám! . . .

— Oh, mily bohó vagy te Móricz! . . .

— Szeretem őket, s azzal, hogy boldogságukat óhajtom, igazolom ártatlan tréfámat . . . Fogadom, fennebbi szavaimnak még Laczi is örülne . . . Hanem kedves jó Gyulám! . . . nem veszed-e észre, hogy ez a tárgy minket egészen elkomorított . . . Nem beszél-

nénk régi elmúlt jó időkről, hátha az bennünket felvilanyozna egy kicsit.

Ezzel belekezdettek régi elmúlt jó idők elbeszélésebe, beszélgettek soká érdekl, tűzzel, átérzéssel, de biz azzal a kivánt eredményt el nem érték. — Az nem volt arra való, hogy magukat felvidítsák . . .

— Látod édes jó barátom! — szolt Gyula beszéd közben — most áldom én még csak igazán szegény jó atyámat poraiban is, hogy a legnagyobb gondot mindig eszem és jellemem kiképeztetésére fordította . . . Most a mikor semmim sincs a világon, csupán becsületem, akaratom, most látom át véghetetlen nagy érdemét a jeles nevelőnek, ki akként nevelt, hogy önérzetemnek, rendeltetésemnek tekintem, hogy a közélet munkás, hasznos tagja legyek . . . s megvessem, ne becsüljem személyemet, ha elhagynám magamat . . .

— Helyesen Gyula, én is így gondolkozom.

— Jó! tanított rá Szabadi, hogy: A mai világban már nem az öröklött vagyon, hanem öniparkodása, önmunkája után igyekezzék megélni az ember. — Az ő tanítása most kezd csak igazán érvényre emelkedni. Kiki foglaljon el helyet az életben, s dolgozzék, kézzel vagy észszel, de ne henyéljen. A naplopó bármily nagy vagyonnal bírjon is, ha mitssem lendit, terhe és átka a közéletnek s nemzetének hiábavaló tagja. Éppen most van itt az idő, hogy a szellemi és iparhaladás pótolja a rajtunk esett nagy veszteségeket . . . Az értelmiség és ipar karöltve emelkedjék fölszínre . . . s foglalja el kiérdemelt rangját a születés és pénz fölött . . . Ha

szabadelvü és humanisztikus eszmékkal egyeztethető, hogy valamely állás fölényvel birjon, úgy erre csak tisztán az értelmiség van hivatva, s a haladó ipar, mely annak szülötte . . . A hazának, a nemzetnek, a közjónak bármily körülmények között is hasznára lehet válni . . . Örülök, hogy öcsém szegény árva nyelvünknek lett napszámosa . . . Szegény kenyér az, de annak munkássága a nemzeti élet fentartásáért küzd, s minden betűje közel áll értékben a vércseppekhez, melyek a hazáért folytak . . . És nem is annyira vagyoniért, nem annyira nyomorult életem fentartásáért óhajtok munkálkodni, mint inkább azért, hogy szegény hazám sorsára nézve váljak hasznossá, gyenge erőmet is hozzáadva az önfentartás békés küzdelméhez. Segítetek azon, hogy az okvetlenül megérkező jövő ne találja se törpülve, se satnyulva, se érdekei iránt közömbösnek a nemzetet.

— Úgy hallgatlak, mint egy prófétát. — szólt közbe Móricz jó kedélyvel . . . Hát hiszed te, hogy még nyílik számunkra jövő, hiszed, hogy nincs vége nemzeti életünknek. — Jaj! . . . Így te engem szörnyen megkárosítasz, — elhanyagolom boltomat és mindig ide járok tégedet hallgatni. — Mert te vagy az első, kit ily határozottan hallok a jövőről beszélni.

— És meggyőződéssel . . .

— Az Isten szerelméért — kiáltott Móricz tüzzel — ha a börtön ad ily meggyőződéseket, ugy én rögtön becsukatom magamat. Ahhoz nem kell egyéb, csak egy Éljent kiáltok a piacon, s Basa Simon rögtön befogat . . .

— Édes jó Móriczom! Valóban úgy van, hogy a hörtön sok ily meggyőződést ad . . . A szabad röptű lélek elgondolkozik, következtet, meghány-vet mindent, mikor nincs köre a világi hiabavalóságokkal törődni. — Ámde nem a gondolat maga, hanem az olvasás, a tanulmány, a tapasztalás szerzi a meggyőződéseket.

— No én ugyan naponként nagyon szomorú tapasztalásokat szerzek, nagyon sokan kezdenek külföldiesedni — fölületes tudománnyal birni, s a mi legrosszabb, szegényedni.

— Édes jó Móriczom! . . . Én elhiszem, mert látom e korszak káros befolyását, de légy arról meggyőződve, hogy valamint a nyomor megtanítja az embert takarékoskodni s igyekezővé teszi, valamint a kalitka kedvesebbé teszi a sasnak a magas szabad eget, úgy e kor megtanít bennünket, régi hibáinkat feledni s jobban becsülni minden legkisebb részt, mely nemzetiségünkhöz tartozik. A legparányibb lélekzetvételnél egyszerre nemzeti önérzetre fogunk ébredni, s ez az ébredés hazánkra nézve az által fog gyümölcsözővé válni, ha azt kivétel nélkül mindnyájan mentő horgonyunknak tekintjük. — Nem hatalom, nem pénz, hanem az ész és becsület hiven megőrzött elve szerzi meg a diadalünnepeket.

— Ugyan kérlek, honnan lehet következtethetni ily dolgokat . . .

— Onnan édes barátom, hogy a jövő a saját érdekeket megértő, mások ügyeivel nem törődő, azokba fogadatlanul bele nem avatkozó, az eredménytelen só-

hajtásokról lemondó, szellemileg haladó s prózáilag munkás emberek kezében van . . . Ezt alkalmazom a nemzetekre, . . . s például csak Angliát idézem.

— Oh istenem, légy velem! . . . talán bizony te már abban az egynéhány gazdasági gépben Angliát látsz nálunk.

— Nem! Hanem igenis látom abban megmenetelni magunkat, hogy először a birtokosok enmaguk is kezdenek gazdasági ügyeikkel bibelődni. — Észreveszem, hogy a kényszerűség rideg parancsától üzetve, kiki dolga után lát, — azután látom azt, hogy az alkotmányosság hiányában a régi jó hangzású nevek szellemi és anyagi érdekek körül kezdenek csoportosulni. Mindenki igyekszik a közszegénység mellett is, a szegény haza gyarapodása tekintélyének emeléseért tenni, a mit tehet. Mit jelent mindez. Ez azt jelenti: Ha nem hagyod el magadat, az isten is segít . . .

— No ebben igazad van! Én sem hagytam el magamat! Hanem most már én azt mondom meg, a mi az előbbi beszéded alatt eszembe jutott . . . Nagy dolog jutott eszembe . . . Az tudniillik, hogy én állást tudok számodra . . . Olyant, a mi lelkületedhez, irányodhoz, elveidhez méltó. — Dicső! jeles! Te tehát nem azok közül való vagy, akik a kereskedő vállalatokban pusztán gseftet látnak, hanem egyszersmind el is ismerik azokat közhasznú vállalatoknak . . . A mint mondtam, van Pesten egy vállalat keletkezöben, . . . van több is . . . de előljárójában szóljunk csak erről az egyről. Engem felszólítottak, hogy vállaljak állást ennek köz-

ponti hivatalában . . . Én oda viszlek téged magam helyett . . . Az állás szerény, de féligmeddig nyilvános, ennél fogva olyan, mely élethivatásodnak megfelel . . .

Gyula a barátság nyájasságával nézett Móriczra.

— És te mellőzöd magad végettem.

— Minden félreértések elkerülése végett elvitatom magamtól a legkisebb nagylelkűséget is . . . Nekem eszem ágában sem volt ezt a hivatalt elvállalni.

Ha valaki, egy nem látott tanu e beszélgetést hallotta volna, elmosolyodott volna, hogy ezek a szegény emberek, a kik keresményök után fáradsággal is alig birtak élni, közérdekről beszélgettek, s a haza és a nemzet nevét emlegették, mely nemcsak a tilalom, hanem az elfeledkezés martalékává kezdett válni. A kevéssé ábrándos hallgató mosolygott volna az egyiknek vérmes bizalmán, s nevette volna a másik együgyü hiszékenységét . . .

Egy ilyen ember véleménye szerint sokkal okosabb dolog lett volna, ha a maguk szegénységével, s a maguk ügyeivel, bajaival törődnek.

Egész délután beszélgettek együtt, hiszen két egymást rég nem látott barátnek annyi mondani valója van.

A mint átvonultak az elmúlt napok emlékezetén nemcsak a sors, nemcsak a végzet kérlelhetetlenségével találkoztak ott, hanem egyszersmind keserü tapasztalatokat közölhettek egymással az emberek gonoszságairól. Az ő életükben különösen és sajátságosan épen ugyanazon két ember volt megalázást és vést

hozó befolyással. Ennek a két embernek vágyai, önzései, önérdelkei és cselekedetei zilálták össze életök fonalaikat.

Blitz Ignác és Basa Simon!

Ez a két ember, mintha egy ördögnek lett volna a két keze.

Ignác működése pusztította ki őket vagyonukból; Ignác üzette el testvéreit az atyai háztól, — s most ismét Ignác az, ki Regina és Laczi boldogságát összezúzta . . . Basa Simon szállította le az Endrényi javak értékét, s tulhalmozta kezelési költségekkel, s számadásaival az elárverezett ingóságokból s a birtok árából az adósságokat fölöző összegekből is kisémmizte . . . Simon úr volt oka üldöztetésének, elfogatásának. Simon úr oka Juczika férjhezmenetelének. — Blitz Ignác és Basa Simon úr őket anyagilag, lelkileg tönkre tették.

— Tvhü — kiáltott Móricz, mintha valamitől megfrettent volna — biz ez itt szorított.

E szavaival Laczira célzott, ki e pillanatban haladt el az ablak alatt.

— Látásod csak jól fog esni neki, — szólt Gyula biztatólag.

Ugyis volt. Laczi gyönyörrel nyujtotta neki kezét. Abból a keserűségből, mely szívében lakott, Móriczot nem illette a legkisebb rész sem, sőt valószínű, hogy látása örvendetes volt, mert mosolygott és soká tartotta kezét a magáéban.

— Én valami ujságot is hoztam.

— Napoleon megbukott? — riadt közbe tréfás szörnyülködéssel Móricz.

Laczi mosolyogva csóválta a fejét.

— Nem olyan nagyon egyszerű . . . Az én hírem csak szegény városunkra, legfőlebb megyei hatóságunkra terjed. Annyi az egész, hogy Morágyit, a főnököt letették a hivatalából.

— No látod, mikor a Lebensversicherungról volt szó, nem mondtam-e én neked, hogy okos ember?

— Hagyd el . . . Sok gyermeke van . . . Akár mi volt, de mégis csak sokakon segített.

— Az igaz, velem is tett kedvezményeket . . . Mikor a csendőrök levágták a kerek kalap mellett viselni megtiltott szalagomat, a szalag végeit visszaadatta . . . És megengedte, hogy boltom czéggjén magyar fölírást is használhassak.

— Édes Móricz! Elfeleded, mit tett Szabadival? s ha jól tudom, nemcsak Szabadi volt az egyedüli.

— Az igaz, hisz a czélzás nem is épen reá szól. Hanem el nem mulaszthatom a kínálkozó jó alkalmatosságot.

— S mi történt vele tovább? — kérdezte Gyula inkább szokásból mint érdekből.

— Az, a mi rendesen történik kegyvesztett emberekkel, kiket mégis egyenesen elcsapni nem akarnak, áttették a törvényszékhez . . . Onnan bizonynyal rövid időn ismét át fogják tenni máshová, míg végre megúntatják vele a sok áthelyezést s szép szerivel lemondásra erőltetik.

— Minket ugyan alig érdekel, de azért minden-
esetre mondd el csak, hogy tulajdonképpen ki is lett
az új főnök?

— Dehogyan nem érdekel, sőt inkább nagyon is ér-
dekel, és éppen titeket, — szólt Móricz tüzesen, —
hátha? . . .

Laczi elérte őt.

— A tigris? — Nem az lett . . . Az új főnök a
megyehatósági első titkár: Habrabanszky úr lett. Igen,
Habrabanszky úr!

— Mit, tigris? mondd inkább kanpulyka. Hála
istennek, csak hogy az a kanpulyka nem lett a főnök.
Hisz a nélkül is olyan elbizott, kevély volt már, azt
gondolta, hogy a mit a szájában hord, ő csinálja a taj-
tékipipát.

A haragos zord ember rettenőségének ily kicsi-
nyítő kiparodizálásán Gyula és Laczi elnevettek ma-
gukat.

— Persze, Laczi mindig rémnek képzelte. De én
mindig úgy voltam vele, mint a vándorszínészek pléh-
tábla-menydörgésével. De Laczi . . . Laczi valami ret-
tentőnek képzelte, azért is nem mert ellene keresetet
indítani.

Laczi mentetetni akarta magát.

— Jobb, hogy nem kezdett törvényes keresetbe,
— vágott közbe Gyula határozottan, — akkor még
aligha kifogást nem tettek volna személyem miatt. Egy
elhibázott lépés mindent elrontott volna. Hanem most
. . . hitemre fogadom, bele kezdünk, nem a vagyoniért,

mert abból tudom ugy is, mitsem nyerhetünk vissza, — nem az általa kezelt pénzekért, mert azt hiszem, hogy régen elfecsérlette. Ily embereknél nem szokott a pénz maradandó lenni . . . Hanem azért kezdünk bele a perbe, hogy leálarcozzuk a semmirevalót, ki elég vakmerő nyilvános hivatalt viselni.

— Megboszuljuk magunkat.

— Itt nem boszuról, hanem arról van szó, hogy a bűnök elvegyék méltó büntetésöket, — folytatta Gyula. — Sok időbe kerül, nagyon sok időbe, míg őket a nemesis karja utól fogja érni; de minekünk kötelességünk a törvényt, az igazságot — mert bűntények ellen az mindig létezik — a gazok ellen megmozgatni . . . A törvény számadásra fogja őket vonni . . . s ez a számadás lesz az ő bukásuk.

Mindhárman kezet fogtak s megegyezni látszottak a szándékban.

Móricz ezzel a szavakkal búcsúzott:

— Türelmet a szép napokig!

Laczi mindez ideig birta tartóztatni magát, de most már türelmetlenkedve és ellenállhatlan óhajjtással kérdezte:

— Hát Regina?

Móricz titkolózva intett Gyulának, hogy zárt tegyen ajkaira, pedig ő volt az, a kit szive, lelke ösztönzött, hogy mondjon valamit, a mi nekik vigasztaló és örömet okoz.

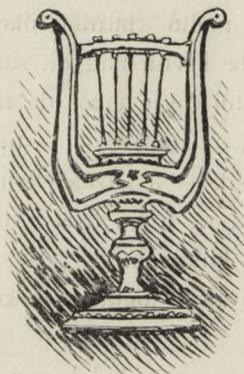
— Még mindig szereti a verseket, s együtt érez velök.

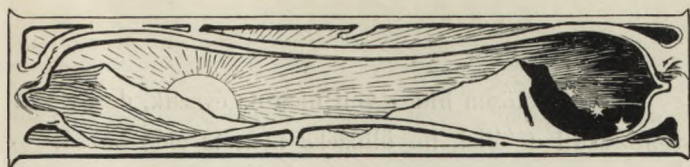
— Hogy értsem ezt?

Móricz mosolygott.

— Értsd, a hogy neked legjobban esik.

Megszorította kezét, s azzal elmenekült, hogy többet ne mondhasson.

VIII.

A KÉT JÓ MADÁR.

Az 1859-ik év vége felé s az 1860-ik év elején, mikor az a kor látszott beköszönteni, melyet Gyula sejtelmeivel előre érezett, mikor az emberek édes reményökben magasztosabb ügyekkel lettek elfoglalva, mikor mindenki lelkesült a nehéz nyomás alól feltörő nemzeti eszmék iránt, gyakran lehetett látni egy megkopott külsejű úri csavargót, ki a csavargók hagyományos túlzott szabadelvűsége ellenére bosszúsággal s megvetéssel nézte a szép irányú mozgalmakat. A szerencsétlen érezte, hogy míg ő botránkozik, az ő személyének látásában nem kevésbé botránkoznak. — Azért is a legaljasabb lebujszókát, korcsmákat járta; ott lakott éjjel-nappal, ott élelmezte magát; a városban, ha valami dolga akadt, szökve osont a falak mellett, mintha a felismeretést szégyellené, s a netaláni köszönésnek inkább aláznák mint megtisztelnék. Még a nap világát is röstelte.

Meglehetősen hideg volt még az évszak, de ily vad szembeszáll a téllel, ha öltözéke nem is elég hozzá. — Ruhája kopott, maga fésületlen és kuszált szakállú volt. E mellett izmos, vállas termete, erőteljes tagjai lévén, alakja félelmes és vad kinézésű volt. Visszataszítóbb volt, semhogy szánalmat ébresztett volna.

Mindenesetre annak, a ki még nem látta, nagyon föltűnt.

Ha netalán a kíváncsi valaki ez ember körülményeiről, történetéről felvilágosítást kért, pár szóban a legkimerítőbb választ nyerhette. A kért minden részvét és megilletődés nélkül felelt . . . sőt az emberi tulajdonságok egyik rútabbikának, a kárörömnök is helyet engedett szavaiban, saját mentségeül csupán azt hozva fel, hogy ez az ember dölyföt, vad bánásmódját, zsarnokságát feledni nem képes, s látására még most is megrémül és ideges lesz. — Ez az ember, mint rendszeren a kért mondta, egy csempészet és hivatalával való visszaélés miatt állásából elmozdított kevély és felfuvalkodott hivatalnok, kinek szakmája volt a szívtelen-ség, ki a vele érintkezőkkel a gorombaságot, a hatalma alá esőkkel a kegyetlenséget egész szenvedélylyel űzte s éreztette. Tettei napfényre jöttek, az igazság karja utolérte . . . Vagyona ugyan, mivel korhely és tobzódó volt teljes életében, egy fillérnyi sincs, hogy eleget tegyen a csempészete által űzött károknak, de bűnvádi perbe fogták, s a törvényes eljárás néha jó-nak, néha rossznak mutakozó szokása szerint addig is, míg ellene a folyamatban levő bűnvádi kereset lefolyik,

bűnhődésének még nyomasztóbb átérzésére, közbotrányul s megaláztatása fájdalmas tapasztalásaul kezesség mellett a szabad levegőt használja reá sulyosodó börtönül.

Élete nyomorult, — sehol sincsen helye az emberek között.

Undorral fordulnak el tőle. — A nép, mely érezte rettegett haragját, örömét találja abban, ha lenézheti, s ez egykor hatalmasnak és dölyfösnek gúnyosan szemébe nevetet, s gyönyörködik, ha annak, ki előtt hajdanában rettenve kapta le kalapját, most a korcsmában egy asztal mellett pimaszul orra alá fújhatja pipafüstjét. Minden kiméletlenség, mit valaha életében tett, semmi ahhoz képest, amit most érez. Minden szó, minden tekintet vérig sebzi. Az ily emberek viselik el legnehezebben a megalázást. Ugy érzi, hogy vagy meg kellene halnia, vagy még gonoszabbá lennie . . . Mindenesetre pedig nagyon keservesnek s boszantónak találja az életet.

A tudakozódó, mikor ily felvilágosítást nyert, tovább hagyja menni azt a nyomorult embert, a nélkül, hogy akár a további kíváncsiság, akár a megindulás egy pillantását vetné utána.

A nyomorúságos sietve, gyorsan osont a falak tövében.

Nem nézte senkisé, mégis azt hitte, hogy minden szem nézi.

Fejét, melyet ezelőtt gögösen fönnhordott, a világért föl nem emelte volna. — Nem kellett félnie, hogy a járdán valakibe beleütközik, mindenki kitért előle,

nem tiszteletből, hanem azért, mert irtózott hozzá érni.

Mint az elindított gép ment, — oda ért egy házhoz, ott megállt. Szép emelt kőház volt az, nagy tizenkét ablakkal az utcára. A boltíves kapu mellett, épen a

ház végén, kis utcaajtó nyílt. Be akarta nyitni a kis ajtót. Az be volt zárva. — Elkomorodott. Így komoran gondolkozott egy pillanatig, ha valjon zörgessen vagy csengessen-e?

Egy percz után, a nélkül, hogy fel mert volna nézni, a falon függő csengetyűszárhoz nyúlt . . . Kiméletesen tartózkodva meghúzta.

Várt. — Senki sem jött ajtót nyitni.

Gondolkozott, ha rászánja-e magát egy második kísérletre.

Egy percz mulva másodszer is csengetett . . . Most már nagyobb bátorságot vett. Valamivel erősebben meghúzta.

A csengetyűnek oda benn nagyon jó rugója lehetett, mert az harsányan becsengte a zárt kapun belől levő egész udvart.

Mégsem jött senki . . . Nem hallanák-e? . . . Pedig a szobából beszéd is hallatszik ki az utcára.

Szégyelni, restelleni kezdte a dolgot. Pár lépést tett odább, hogy elmegy, aztán megint visszajött. A ház előtt ismét úgy érezte, hogy szégyenkön áll, izgatottan a csengetyűszár felé nyult, hogy ne ácsorogjon ott sokáig; majd habozva megállt a keze a csengetyűszár fogóján, s csak némi kis szünet után bírta meghuzni, lassan, vontatva, mintha az előbbi türelmetlenség megbánását s helyrehozását akarná mutatni.

Végre sokára, csoszogó léptek hangzottak belől. Az ember, a mit ez alatt izzadt letörölte. Nagyot fúj. Megkönnyebbült.

— Ki az? — kérdezte most belőlről egy női hang, mely ha szolgálóé volt is, bátran lehetett kocsisé.

A szerencsétlen felelt s nagy vontatva mondta a nevét, mintha azt maga is szégyelte volna.

Most úgy vélte, mintha valami suttogás folynék belől, s mivel a házat jól ismerte, úgy rémlett neki, hogy az a folyosó végén történik.

Min tanakodnak? . . . Keserü epe öntötte el, — az jutott eszébe, hogy hátha azon tanakodnak, ha beereszszék-e?

Az előbbi hang ismét kiszólt:

— A téns úr nincs itthon!

Az ember elvörösödött, boszankodva megcsóválta a fejét. Gondolkozott, ha tágítson-e? Mintha dolgát sürgősnek érzene, nem tágított . . . Beszólt.

— Hát hol van?

- Nem tudom!
 — Mikor jön haza?
 — Nem tudom!
 — Mikor találhatom itthon?
 — Nem tudom!

Mindenik „nem tudom“ egy-egy nyakonöntés volt.

Az ember a kilincsről, melyet, nyitást várva már kezében tartott, boszusan elkapta a kezét. Nagyt fújt, ajkaiba harapott . . . Szerette volna az ajtót dühösen berugni. Mérgesen mormogta magában:

— Hazugság az egész. — A semmirevaló megint eltagadja magát. A szemtelennek — a mint, fogadom, hogy valakinek szaval — hangja kihallatszik az utcára, s azt izenteti, hogy nincs itthon. Páratlan orozátlanság. — Komisz hájfejü, ezelőtt két évvel mint egy nubiai rabszolga olyant hajolt előttem. És most, becsukatja orrom előtt az ajtót.

Ha hatalmában állt volna s természetben is lehetséges lett volna, összeszorított markában azt a házat a bennlevőkkel együtt mint egy gyenge gyufatartót szerette volna összemorzsolni. Mivel azonban ez nem volt lehetséges, egy utálatteljes tekintetet vetve a házra, a pokolra küldte kicsinyeivel, nagyjaival.

Tehetetlen dühében még egyszer visszafenyegetett öklével, azzal vékony, bluzszerü öltönyének fityegő zsebeibe mélyesztvén keztyütlen vaskos kezeit, a házfalak tövében nagy sebesen, senkire fel nem pillantva, tovább iramodott.

Az utca másik oldalán egy illendően öltözött komoly ur jött az utca ellenkező irányáról. Nem pipe-
résen, hanem a szolid emberek évről-évre megtartott
takarékos szokásaként, a divatból kiment ruházatot is
tisztán és megkímélve hordozta tagjain . . . Félmagas
fehér kürtő kalap volt fején . . . Bármily csendes ko-
molysággal haladt is az utca deszkajárdáján, s bár-
mily közömbösnek látszott is minden iránt, mi útjába
akadt, — az átelleni oldalon iramló korhely alak sze-
mébe ötlött, s láttára megállt.

Annak, a kinek senki nem köszönt, a komoly úr,
köszönés jeléül, megérintette kalapját s egy fájó mosolyt
csatolt a köszönés mellé.

Az szivesebben vett volna egy arczonütést, . . . s
megkettőztette lépteit, hogy minél gyorsabban távolabb
legyen.

Amaz egy parányi önkénytelen szájalommal szó-
lott magában:

„Hitemre! a szerencsétlent még sem gondoltam
volna ily elhagyott ágrólszakadtnak.“

Épen eleven fürge gyermekek mentek haza az
iskolából mellette, egyet oda intett közülök, zsebébe
nyult s pár értelmes szóval megtanította a fiut, hogy
mit tegyen . . . Utána mutatott a távolban haladónak.

Az kezébe véve az átnyujtott ötforintost, a meg-
bizatás büszke örömeivel rohant a természetes korhely után.

Beérte. Megszólította. Az mérgesen ráförmedve
megállt. A kis fiu nem jött zavarba, mint soha nem jön
az, a ki igaz uton jár.

Mosolyogva nyujtotta felé az ötforintost, s úgy a mint be volt tanítva, szólott hozzá:

— Uram! megtaláltam az ötforintost, melyet az úr, — elébb a mint a pékbolt mellett zsebkendőjét kivette, — elveszített.

Az ember gúnyosan mosolygott. Hiszen zsebkendője sem volt.

Nem nyult az ötforintos felé, a helyett rá rivalkodott a fiura. Ravaszsággal nyomára akart jönni az ötforintos eredeti helyének.

— Hazudsz! hiszen láttam, hogy egy urral beszélte a tulsó oldalon.

— Igen! — felelt a fiu az igazmondás által nyert bátorsággal. — A törvényszéki alelnök ur volt az, a kivel beszéltem és ő is látta, hogy ez ötforintost ön vesztette el.

Az ember a törvényszéki alelnök név említésére elkáromkodta magát, ellökte a fiunak felé nyujtott kezét, fejét mérgesen felkapta, s dühösen tovább indult.

Pár lépés távolban azonban megállt, mintha gondolkoznék. Hirtelen visszafordult, oda sietett a fiuhoz, — hideg közömbösséget erőszakolva magára, szólott:

— Azonban . . . mégis add ide azt az ötforintost!

Ezzel kikapta a fiu kezéből az ötforintost, a nélkül, hogy szivességét megköszönte vagy épen csak még köszönt volna is neki, egy pillantást sem vetve többé reá, sebes utjának újra nekiindult.

— Még pénzt mer küldeni nekem, ellenségének, — duzzogott magában, — de hiszen ne lenne csak

szükségem erre az ötforintosra, tudom istenem, darabokra tépném, s nem szívelném el e megalázó megbántást.

Ma két eset volt már, mely felháborította, — egy nem titkolt gorombaság s egy titkolt szivesség! Nem lehet meghatározni, melyik bántotta jobban. Ezek által okozott felháborodással s duzzogással ment, ment, tovább sebesen.

Egy emeletes lakház elé ért, melyet tulajdonosa, csupán azon a jogon, mert helyiségeit egymaga foglalta el, büszkén nevezett palotának.

Mint a ki bizton és otthon érzi magát a hova jön, tekintésre nem méltatva a kapu előtt ácsorgó hintót gyönyörű almásszürkével s keztyüs kocsisával, oda sem hederítve a szemtelenül bámuló inasra, csak egy gyenge fejbillentéssel köszönve a kapu alól benyuló sikátor széles üvegajtáján bámuló ügynököknek, egyenesen az emelet lépcsői felé tartott. Itt már bátorságot is vett magának feje régi szokásos fönnhordozására. Gyorsan felhaladt. Meg sem állt az előszobáig, oda is minden csengetés nélkül nyitott be. Le sem vette kalápját, megállt a szoba közepén, nem az ajtóban. Csak a komornyik volt ott. Miért zsenirozná magát egy komornyiktól. Egy komornyik csak komornyik, bármily szemeket vet is reá.

— Itthon az úr? kérdezte odavetve.

A komornyik mindig szeret magának némi tekintélyt követelni, sőt egy megelőző köszönésre számít is . . . Annál inkább egy ilyen alaktól, ily megjelenést

komolyan aprehendált. Fél szemét ránczba rántotta és sandítva, mintha azt akarná mondani, hogy értette, de mégsem értette, némi csipősséggel a szót fogai közt szűrve kérdezte:

— Itthon van-e? Kicsoda van-e itthon?

A természetes korhely lenézte.

— Értem! Azt akarod, hogy úgy kérjdem, hogy a nagyságos úr itthon van-e. Jól van! Ha kedvetek telik benne, hát úgy kérdezem. Te pedig, jó ember, teljesítsd kötelességedet, felelj, s azután állj félre az utamból, hadd menjek hozzá s hadd beszéljek vele . . .

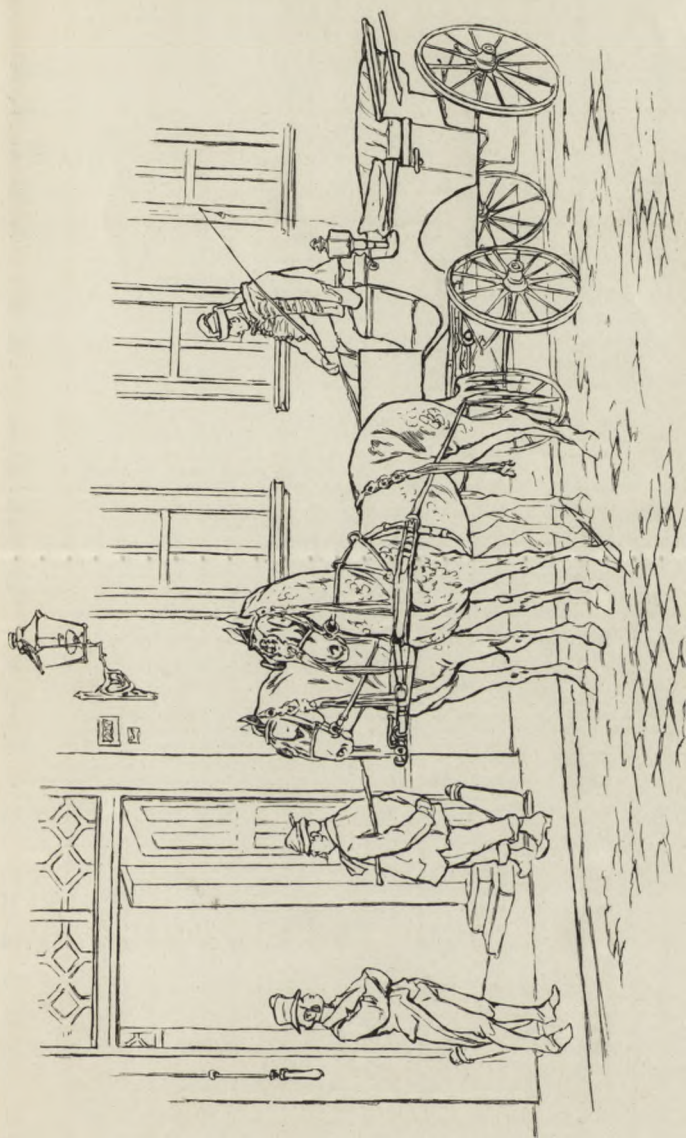
A sajtóságos embernek különös magaviseletén a komornyik vállat vont. Szeméből olvasta annak elhatározott, komoly kivánságát, hogy az útjából elálljon. Ugy tett s ellépdelt az ura szobájába nyíló ajtó felé, hogy a furcsa vendéget bejelentse. Nem érdekesítette arra, hogy nevét megkérdezze, csak úgy akarta bejelenteni, hogy . . . egy ember van itt. — Pedig meglehet, ez kiüntetés lett volna neki.

A természetes korhely látta szándékát, utána lépdelt, — épen akkor, mikor a komornyik, ő is rátette a rézkilincsre kezét, s a komornyikot emberül odaszoritotta vele.

— Már mindenütt csak nem fognak ki rajtam — szólt magában durczásan s az elzsibbasztott ujjú komornyik helyett ő nyitotta be az ajtót.

Szemei elé meglepő jelenet tárult.

A szobában minden arra mutatott, hogy ott nem a legkellemesebb jelenet folyhatott le. — A bútorok ren-

detlenül szét voltak lökdösve, egy elrúgott zsöllye mellett összetépett himzett zsebkendő hevert, a szőnyeget összezúzott apró porcellán-alakok darabkái borították, míg a könyvek és albumok nagyobbára a lerántott virágvázákkal együtt az asztal alatt pihentek.

Egy az ajtónyílásra a szomszéd szoba ajtaján behuhanó női ruha megfejtette a pár perczel előbb történeteket a merészen belépő előtt.

Ignác úr hajfürtjeinek rendezéséből a tükörtől visszafordult a belépő felé. Az a tükörben még nagyon savanyú, gúnyos kifejezést láthatott, szemben azonban mosolygó arczzal találkozott.

— Isten hozta, Herr von Basa . . . Rendkívül örülök.

A „Herr von“ nagyon jól tudta, hogy megérkezésének örülni semmi alapos ok nincsen, s e szíves üdvözlés csak álarcza az „Ördög vitt volna a pokolba“ kívánságnak, hanem azért ő is visszamosolygott. Nemcsak visszamosolygott, hanem egész bizalmasan odanyujtotta kézszorításra a kezét.

Bármennyire nem volt inyére amannak, az odanyujtott kezét el kellett fogadnia. — Elfogadta, hanem azért a vendéget mégsem kínálta meg a leüléssel. Az nem is akarta ezt észrevenni, leült maga, minden kínálás nélkül. — Kényelembe tette magát egy zsöllyében, mint egy basához illik.

— Az ördögbe! — szolt ezután a székből. — Önnek cselédei rendkívül komiszodnak . . . Mióta van az, hogy így egész teketóriát csapnak az ön barátaival. —

Mi? . . . Hát a jó barátok már ilyen nehezen jutnak önhöz! . . . Vagy talán ön is azt a véleményt osztja, hogy a szegénység, a szerencsétlenség megszünteti a barátságot.

Mindezt a korhely páratlan szemtelenséggel mondta az előtte állónak; hangjába, magaviseletébe még most is tekintélyeskedő felsőbbséget akarva önteni . . .

Jónak beszélt . . . az ravaszul gondolkozott, hanem barátságosan mosolygott.

— Ez ember nem ismeri önt . . . Csak két hete szolgál nálam. Most fogadtam Sárpataki gróftól.

— A patvarba, így van az! — Minek fogad ön úrtól cselédet . . . Ott beszívják azokat a kimért tempókat, melyeket bizonyára, miután nincs hozzászokva, ön sem állhat ki.

A házigazda zsebre tette a mondottakat, Okosabbnak találta, ha a véleményt osztani mutatja.

— Ki nem állhatom ezeket a tényérnyalókat — szólt még mindig az összes cselédi kar elleni ingerültségében a nagy férfiu, — sokszor követelőbbek uroknál.

Oh! . . . ha te gorombáskodni jöttél ide, ne félj, tudok ám én is gorombáskodni, — gondolta Ignác úr magában.

— Tudja, — most már készakarva elhagyta a „Herr vont“-t, — a szolga mind csak szolga, — urához, szokásaihoz vakon ragaszkodik . . . Az ilyen buzgalakkal akarják gyengéiket ellensúlyozni . . . Mert lássa, állásuk a világban úgylis nagyon ideig-óráig való . . .

csak egy kedves porcellánt kell eltörni, vagy valami csekélységet ellopni és rögtön elcsapják.

Ezután Ignác úr elmondta magában: — No, most megkaptad a magadét. Most, fogadom, bedugtan a szádat.

A vendég csakugyan elvörösödött. Hanem mégis tudott uralkodni magán, hogy a czélzat észrevételét legkisebb ingerültséggel sem sejteté. — Gondolta, majd visszatorolja másként . . . Ugyis jó soká itt ülök a nyakadon.

Mindenik azt hitte magáról, hogy a másik tőle függ . . . hogy a másik reá van szorulva. — Mindenik azt vélte, hogy könnyen beszélhet a másikkal.

A vendég ült, a házigazdának még most sem jutott eszébe leülni. — Talán nem akarta magát megalázni.

E helyett szivarra gyujtott, s frakkja mögé dugott kezekkel hihetetlen nyugalommal nézte a bársony zsölylyében pihenő szennyes embert.

— A manóba — szólt emez — ön meg sem kínál szivarral.

— Tessék! Bocsásson meg! Még mindig zajos megérkezésének meglepetése alatt állok.

A vendég, míg lábával elsöpré az előtte fekvő porcellán-cserepeket, kiméletlen szemtelenséggel reájek mutatott és szólt:

— Oh! ezt nagyon érthetem.

Ignác görcsösen megrándult, — s gondolkozott azon, ha valjon annyira kezében van-e ez embernek, hogy ennyit kénytelen tőle eltörni.

Eh, véget kellett vetni e kellemetlen látogatásnak.

Határozottan szolt hozzá, mely megszólítás egy kis rendreutasítást is rejtett maga mögött. Állát fel-emelte, s nyakát igazgatta kráglijában, mely ténynyel egy kis kevélységet is akart mutatni. Nagyon világosan szolt:

— Különben miben lehetek szolgálatjára?

Amaz nevetett.

— Ez annyit tesz, hogy vizitemet meg tetszett elégelni . . . s szeretne elküldeni.

— Azt nem éppen! Hanem szó, a mi szó. Kifejezéseit ön nem mindig válogatja meg.

— Furcsa biz a! Barátok között illik is oly nagyon szőrszálhasogatónak lenni.

Ignác úr nem nagyon szerette azt a nagy barátság emlegetését.

A vendég neki nyujtózott a zsöllyében s feltette magában, látogatásával minél tovább bosszantani Ignác urat, — s nem is gondolt arra, hogy magát még ez egyetlen embertől is megfoszthatja . . . Ha valaki ezt a fülébe sugta volna, jót nevetett, s azt mondta volna: Az lehetetlen! Mi ikrek vagyunk, egymáshoz vagyunk növe.

Ignác ur tükön állt, bosszankodott.

Basa úr pedig élvezett, csakhogy megvolt még ez a valakije, a kinek kinzásán annyiszor elfojtott mérgét kiadhatta . . . Ki is akarta rajta tölteni alaposan.

Blitz a vendég konoksága mögött nem egészen ez apró csipkedéseket, hanem valami fontos váratlant sejtett. Egy pillanatnyi tanácsot tartott magával, hogy e váratlan készen találja. Azonban reszketett a türelmetlenségtől s bosszútól. — Amaz pedig húzta-halasztotta a meglepetés gyönyörét.

— Igaz! — szolt ismét hasonlithatlan malicziával. — El fog-e ön menni ma délután a Kazinczy-ünnepélyre? . . .

Blitz boszúsan csóválta a fejét. Embere megint nem abba a beszédbe kezdett, a mit várt.

— Ön tehát megint más, közömbös tárgyakra tér beszédével. Meddig húzza-halasztja még, a miért valójában idejött.

— Hogyan, ön közömbös tárgynak nevezi a Kazinczy-ünnepélyt. . . szólt amaz tettetettbotránnykozással.

— Eh! mi közöm hozzá? Mit tudom én, mi az? — riadt fel amaz boszúsan.

— Ön! egy mivelt ember! Azt kérdi, mi az a Kazinczy-ünnepély? Hát nem tudja ki volt Kazinczy? Én rögtön elbeszélhetem önnek érdemeit. A nagy Kazinczy — kezdte undok páthosszal, — a nagyon nagy Kazinczy —

— Az egekre kérem . . . hagyjon nekem békét . . . Elengedem a felvilágosítást.

— Pedig higgye meg, javára lenne a felvilágosítás. Megtanulná, miként kelljen magát népszerűvé tennie, — ebben a korban, midőn minden igaz honfi áldozik az akadémiára.

— Akadémia! Istenem! Már megint miket beszél. . . Akadémia? Hát mi az?

— Az a magyar tudósok társulata.

Blitz boszúsan csapta földhöz szivarját.

— Mi közöm nekem ahhoz?

— Ihol van ni! Tudtam mindjárt . . . Jól tudtam, jól sejtettem, hogy ön egy árva garast sem áldozott ez intézetre . . . Hát hogy mer ön magyar lenni? Ily embernek ezekkel kellene járulni oda . . . Nem szégyelli magát! Menjen csak el arra a Kazinczy-ünnepélyre. . . Ott szépeket fog tanulni. Andó a prókátor, s egy bizonyos Endrényi nevű poéta czifrábnál czifrább szónoklatokat fognak tartani. Igérik, hogy a haza szebb felvirulásával fogják a közönséget megajándékozni.

— Nekem mindegy volna, ha ön, a miket beszél, komolyan beszélné is . . . azzal okosabb nem lennék. Azonban minden szavából gúny rí ki . . . És magánál, született magyarnál, a gúny mindenesetre ocsmányabb, mint nálam a közömbösség, kire, mint üzletemberre, e tárgyak nem tartoznak. Az elébb türelmetlenné tettek, bosszantottak szavai, most undorodom tőlük. Meguntam a komédiáját.

Az ember elnevette magát.

— A felől nyugodt vagyok, hogy a maga javát sokkal jobban szereti, mintsem engem innen kido-basson.

— De itt hagyhatom a faképnél.

A vendég fejét rázta.

— Mit akar hát? . . . beszéljen, térjen végre ide-jövelele céljára. Mit kíván tőlem?

— Legelőbb is azt, — szólt amaz nevetve, — hogy törölje meg arcát, homlokát, mert nagyon izzad.

Most már Blitz Ignác rúgta el bosszusan útjából a porcellán-cserepeket s visszafojtott dühvel, hogy azt kipihenhesse, ő is egy zsöllyébe vetette magát.

— No lássa, — szólt ekkor pimasz méltósággal a vendég. — Ezt kellett volna rég tennie. Ha ezt elébb teszi, ha elébb leül, s nem szégyelli társaságomat, talán én is elébb belekezdétem volna tárgyamba.

— Nos tehát? Ha nem csalódom, épen tizenhatszert, vagy tizenhatszert van szerencsétlenségem kérdezni, miben lehetek szolgálatára?

— Az úr — felelt amaz gúnyos mosolylyal, —

látja, hogy kabátom rossz, hogy kalapom horpadozott, hogy csizmám foltos . . . s azt kérdezi, miben lehet szolgálatomra? Valóban abszurdumnak találom .

— Tehát . . . — szólta Blitz egy zsebéhez nyúló kézmozdulattal.

— Nagyon természetes! — szólta a vendég, — mint mindig, úgy most is pénzért jöttem.

— Az isten szerelméért! de hát hova teszi ön azt a sok pénzt? Csak egy hónap előtt adtam önnek száz forintot. Akkor is épen rossz ruháira utalt s mégse lett önnek oly ruhája, hogy becsületes emberek előtt megjelenhessék. Ugy most is ezekre utal . . . Eszi ön a pénzt? vagy mi . . .

— Furcsa! — felelt a korhely botránkozva. — Mit kérdi tőlem . . . Mi köze ahhoz, hogy én a pénzt hova teszem? Nagyon tudhatja a régi jó időkből, hogy szeretek jól enni, inni. S nyomorult száz forint bizony nem tarthat sokáig.

Blitz Ignác boszusan csóválta a fejét s szemöldeteit összeránczolta.

— Tehát bankárja vagyok én magának, vagy mi, hogy ily nyílt vakmerőséggel készlete fogytán pénzért egyenesen csak hozzám tart? — Mintha valami letéteményezett tőkéje volna nálam. Eddig megtettem, a mit tettem, szánalomból, de a mi sok, az már sok.

A vendég egy perczre sem jött ki a sodrából.

— Tőkém nincs önnél letéve. Hanem jól tudja ön azt, hogy több: az ön becsülete s az ön szabadsága van az én kezemben. Vannak én nálam öntől levelek,

jó uram! S megvan még az egész ügy, az egész per, melyben ön büntársként szerepel. Ha akarom, ma vagy holnap szintügy bűnvádi kereset alá jön az úr, mint én. Csak egy pár szavamba, nyilatkozatomba, a levelek felmutatásába kerül, melyek az ügyet felderítik.

Blitz aggódva nézett szét a szobában, s halkabb beszédre intette vendégét.

— Lássá az úr! Ne kérdje hát, hogy van-e nekem az úrnál letéteményezett tőkepénzem. Jól tudja azt, hogy én pazarló vagyok, s épen azért estem ki hivatalomból is, hogy az Endrényi-féle árverésen az adóságokból fenmaradt pénzüsszegeket, mint magamét elfecsérlettem. Hanem azt kérdezze meg magától, tartozik-e az úr nekem valamivel, olyannak, a ki négyszázezer forintos birtoknak kétszázezeren lett megvételére segítette? Tartozik-e olyannak, a ki az úrral való czimboráskodás miatt esett ki hivatalából, tartozik-e olyan-
nak, a ki az úr áldozata . . .

Blitz lehajtotta a fejét s komoran gondolkozott.

— Hát nem felel az úr? Felelek én helyette, s azt felelem: Igenis! tartozik az úr nekem enni, inni adni, a meddig élek, s tartozik illendően ruházni. S ha ezt nem teszi az úr, akkor én előttem egy semmirekellő . . .

Blitz felütötte fejét, mintha komolyan rendre akarná utasítani, hogy az illedelem határait megtartsa.

— Kérem, ne mondja tovább! — válaszolt amaz is szinte kellő komolysággal.

Blitz közelebb húzta székét.

— Értsük meg egymást . . .

— Ugy van, magam is azt akarom! . . .

— Mit kíván tehát? . . .

Simon úr nyugodt, határozott hangon kezdett beszélni:

— Hát tudja az úr! Én is únom, az úr is únja ezt a krajczároskodást . . . Látogatásaim nekem is, az úrnak is kellemetlenné válnak . . . Vágjuk ketté a dolgot . . . Egyezzünk ki egyszersmindenkorra.

— Jó, de legyen rá tekintettel, hogy ön már eddig is tetemes kiadásomba került . . .

— Előre megmondom, hogy arról, a mit mint eljáró hivatalnok, jutalmul kaptam, s arról, mit, a mint ön szereti mondani, szánalomból adott, — ez egyezésnél szó se legyen, különben szóba sem állok.

Blitz mohó kíváncsisággal kérdezte:

— Mennyit kíván ön? . . .

Az perczig sem habozott. Előre készen volt . . . Mintha csak krajczárokról lett volna szó, könnyen odavetette:

— Harminczezer forintot! . . . — Aztán gyönyörködött a bámulásban . . .

Blitz valóban szörnyüködött.

— Megőrült ön? Harminczezer forintot kíván ön . . .

— Sem többet, sem kevesebbet. — Gondolom, a ki önnel kétszázezer forintot nyeret, csak megérdemel 30.000 forint sápot. Én Istenem, hogy fukarkodik ön! . . . Ön, a kiről be tudnám még azt is bizonyítani, hogy a jószág 200.000 forintjába sincsen . . . Sok tételeit,

sok váltóit meg lehetne ám még ingatni azoknak a követeléseknek.

Blitz csak egy percig habozott... Azután, mint-ha hirtelen egy jó gondolata jött volna, kezét nyújtotta s határozottan mondta:

— Jól van! Megigérem a 30.000 forintot . . .

Valami kibúvó ajtó juthatott eszébe, mert arca is derültebb lett . . .

A vaskos korhely mosolyogva fogadta a szavakat.

— Uram! . . . Én nem azt akarom, hogy megígérje, hanem azt, hogy meg is adja . . .

— Ön valóban nevetséges! . . . Azt jól tudja, hogy az adást ígéret előzi meg. — Nagyon természetes, hogy egyelőre addig is váltót fogok adni önnek 30.000 forintról.

Simon úr szánólag lenézte Ignácot furfangjaival s fortélyjaival együtt . . .

— Váltót akar ön adni? — kérdezte gúnyosan. — Értem! Gondolja, nem látok át a szitán . . . Oly ostobának hisz, hogy be nem látok lelke szándékába . . . Ön nagyon jól tudja, hogy én önt váltójával, a nélkül, hogy magamnak ne ártanék vele, ez összegért soha be nem perelhetném . . . hogy e váltónak érvénye már az ellenem folyamatban levő csempészeti per miatt amortizálva lenne, a csempészeti per miatt, a hol az ön neve is szerepel . . . Ó, jól tudom! . . . hogy talán még váltóhamisítónak is nyilváníthatna ön . . .

Blitz komolyan visszautasította a gyanusítást . . .

— Uram! annyi eszem csak nekem is van, hogy a váltó, bár ön javára szolgálna, magán más nevet viselne takaródzóul . . . Van nekünk egy közös barátunk, ki kész szívvvel, de mindenesetre valami csekély százalékért szívesen szolgálna nevével. — Ott van Huzódi!

Simon úr mély undorral s megvetéssel fordult el e névtől . . .

— Eh, uram! . . . Mit sem akarok tudni e komisz, jellemtelen emberről. Én nem is látom okát, miért avatnánk titkunkba . . .

Blitz gondolkozott, hogy egy másik nevet találjon. Simon nem várta felemlítését, megszólalt:

— Különben ki is nyilvánítom, hogy én váltóval meg nem elégszem. A váltók soha sem biztosak. Bármely nagykereskedőház, mely legjobb rendben látszik lenni, a börze egy esélyével minden pillanatban megbukhatik . . . Így van a szilárd házakkal. Az ön üzletének viszonyairól pedig egy idő óta nagyon kedvezőtlen hírek keringenek. — Mondják, hogy ügyei ziláltak . . . Bocsásson meg tehát, ha valójában semmiképpen sem találok kellő biztosítékot . . . Pedig én éppen azért siettem önhöz, hogy magamat, minden körülményt megelőzve, biztosítsam . . .

Blitz úr nagy megbántódást színlelt, s méltatlankodva figyelmeztette Simon urat . . .

— Uram! kikérem magamnak az ily kósza hírek terjesztését, jól tudja, hogy azok hitelemnek ártanak . . . Én oly lábon állok, hogy ha valami véletlen

érne is, még mindig maradna egynéhány százezer forintom . . .

Simon hanyagul legyintett kezével, jeléül, hogy az egész mentséget semmibe sem veszi.

— Jól van — szólott, — megnyugszom tehát azon, hogy ön nem dug zsebre egy pár százezer forintot, nem szökik Amerikába, s nem hagy hátra egy kolosszális csődöt kielégítetlen hitelezőkkel, hanem veszem a másik lehetőséget, önnek zilált házi viszonyát, a fényűző, szeszélyes feleséget . . .

Blitz öldöklő szemeket vetett rá . . . s ez átszűrő tekintettel félremagyarázhatlanul kérdezte, hogy mi jögon mer ily vakmerő szemtelenséggel házi viszonyaiba, családi szentélyébe betolakodni. avatkozni . . .

A szemtelen pedig, mintha mit sem vett volna észre, rendületlen nyugalommal, kiméletlenül folytatta:

— Oh, kérem! Ország-világ tudja, hogy ön éppen nem kedves előtte, hogy a vele való összeköttetése oka üzlete hanyatlásának. Tudják, hogy az ön boszúságára szeretőket tart . . . No lássa, hát én mint előrelátó s a jövővel is némileg törődő ember, erre is elkészültem, s nem akarom, hogyha ön egyszer a felesége miatt elkeseredésében főbe találja magát löni, főbe löje magával együtt az én harminczezer forintomat is . . .

Vagy erős önuralkodás, vagy valamely furfangos gondolat kellett ahhoz, hogy Ignác hidegvérét még e meggyalázó szavaknál is megtartsa.

Fogai sziszegtek, reszketett, hanem tartotta magát — nem tört ki . . .

A vaskos korhely pedig mindjobban folytatta kevély követelését:

— Tehát én készpénzben, bankjegyben, vagy államkötelezvényekben, — ez utóbbiaknál természetesen az árfolyam szerint — kívánom a harmincezer forintot . . .

— Jól van . . . Érti? . . . Jól van . . . Megadom! — sziszegte Ignác az izgalomtól megkékült ajakkal — és én cserébe kapom . . .

— Megkapja hiánytalanul az összes hozzám írt leveleit . . .

— Számukat jól tudom . . . Kilencz . . . Meg van nak másolatban nálam . . . Hanem ez nem elég . . . Ön egy nyilatkozatot is fog adni, melyben az egész Endrényi-ügyben engem ártatlannak s tisztának nyilvánít . . .

— Jól van! . . . Jőjjön el estére a vasut melletti sétányra . . . Most mindenki azzal a Kazinczy-ünnepélyvel és este a bállal lesz elfoglalva . . . A sétány üres lesz . . . Ott kicseréljük illetőségeinket . . . S azt hiszem nem lesz oka rám panaszkodni.

— Helyesen — felelt a korhely. — Magam is jobb szeretem így, mintsem hogy itt ismét ama pimasz cselédcsöcselékkel találkozzam . . . S aztán ki tudja, mi lakik az emberekben . . . Még itt kelepcze is várhatna reám . . . Mig a szabad ég alatt úr vagyok . . . Tehát a vasuti sétányon, hét órakor, a kioszk-bódé közelében . . .

— Jól van! Jól van! — szólt Blitz úr magát

hajtogatva, jeléül annak, hogy vendégét már szívesen elereszti . . .

— Igen . . . igen — felelt a vastag korhely, — de legalább legyen az úr oly figyelmes, hogy adjon az útra egy szivart.

A mint elment, Blitz rögtön hálószájába sietett, megnézte a tokban a pisztolyait, hogy megvannak-e töltve? . . .

IX.

EGY JOBB HIT OLVASÓBA FÜZÖTT
KÖNYVEIKBŐL MINDEN GYÖNGYSZEMET. *S. Gy.*

AN a magyarnak egy régi jó közmondása a házasságról: az tudniillik, hogy a házasságot, mint az aranyat a tűz, hét tél, hét nyár próbálja meg . . . Azt mondják, a meg nem ingattott s állandósult boldogságról csak ezek lefolyása után lehet beszélni . . . Ha ez, amint legalább a közéletben hiszik, áll, s azokra, kiket már a házasságot megelőzőleg a szerelem erős és boldogító frigye összekötött, alkalmazható, mennyivel inkább el lehet mondani azokról, kik csupán egy komoly elhatározás perczének következtében lettek egymáséi. kik el-lenkezően a jövő boldogságát meggyőződéséül szívükben és lelkükben hordó szerelmesekkel, félénk kételkedéssel küzdenek keblükben, ha vajjon boldogok lesznek-e? . . .

Valóban az általánossá vált szólam nem bohóság s azon a tapasztaláson épül, hogy ennyi idő lefolyása

alatt az életnek mindennemű körülményei, viszonyai, eseményei előfordulhatnak, melyek megkísértik a szívet, a jellemet.

Hogy a lefolyt nyolcz év mily eredménnyel vonult el Szabadi életében, arról magának és nejének viruló kedélye adta a legbeszélőbb tanubizonyságot.

Szabadi és neje most, ha egymás mellett ültek, s egymás boldogságában találták az élet jutalmát, — elmosolyodtak azon, hogy egykor sóhajtva gondoltak a jövőre, és sóhajtva rebegték: Én Istenem, milyen jövő lesz ez? . . .

És éppen az a jövő lett boldogabb a multnál . . .

A sok aggodalom, keserűség, másfelől a sors könnyörtelen hányásvetése után nyert szelid nyugalom, a szerény kívánságok kielégítése, a csendes házi örömök, az egymás iránti gyöngéd figyelem nemcsak megszépítették a napokat, hanem meghozták azt, amiről álmodni sem mertek, nem egyedül egymás szép tulajdonainak, hanem egymás egyéniségének szeretetét is.

Oly ellenállhatlanul vonzódik a szív ahhoz, kinek jelenléte életére szebb napokat derít.

Ez egésznek, e szép szerencsének kulcsa, megfejtése igen egyszerű. — Jók és becsületesek voltak mind a ketten, szíveik nemesen érzők s vágyaik szerények voltak . . . A kölcsönösen éreztetett előzékenység, a hála és a hűség becsületes és őszinte ragaszkodása fedettette a régi keserűségeket, szomorú emlékezéseket, s a szegény csonka bénaságát nem engedte többé kipótolhatatlan veszteségnek tekinteni . . . Annak forrón érző

szíve, művelt lelke, nemes jelleme s helyzetének kelleme-
mesebb változásával újra felfrissült kedélye oly melegítőleg hatott, hogy lehetetlen volt mellette a szellemisséggel szemben eltörpült hiányt el nem feledni . . .

Ily nagy, ily roppant a szellemiség hatása . . .

Szabadi megérte azt, hogy neje szereti . . . Ő szerény volt! . . . Ő csak ennyit vallott be magának boldogan . . . Mit kívánhatott volna többet . . . Ez volt, e forrón várt óhajtság teljesülése volt a legtöbb . . . Juczika pedig többet érzett Szabadi iránt, amint csodálta, bámulta s megszerette őt, apródonként a férfiak szerelmi osztályrészét vette át érzéseire . . . Az életben gyakoribb, hogy a férfiak bálványozzák nejeiket, itt megtörtént az, hogy a nő férjét lángolón bálványozta . . .

Ezentúl Juczika Szabadit egyszerre szép férfinak látta, alakján mindent szépnek talált . . . Szemeit, száját, fürteit, egyenes termetét, különvéve és együttesen . . .

A bókjaiban nem fukar Bussy egy francia urhölgynek, kit férje nem szeretett, azt mondta: „alkalmasint nem ezekkel a szemekkel nézett reá asszonyom . . .“ Angrand d'Alerey, francia nemes, azt tartotta: ha szerelmes óhajtság lenni valakibe, csak nézz jól szemeibe, a szerelem a szemekben lakik.

Alkamasint Juczika szerelme is azért lobbant föl Szabadi iránt, mert akár beszélt, akár merengett, folyvást szemeibe nézett, folyvást szemeibe bámult.

Egyébiránt boldogságuk azért volt még sokkal

édesebb és jótékonyabb, mivel arra eleve egyikőjük sem vélt számíthatni.

Ámbár amint az élet mutatja, a leggyengébb eloltatlan szikra is képes félelmes gyuladást előidézni, Juczika mégis teljes biztossággal elmondhatta magáról, hogy Gyulának látása, vele netalán való találkozása, reá nézve többé veszélyes nem lehet... A régi érzésekből semmi sem volt már szívében... A keserűség, a bosszú enyhült, elmúlt az orvosló idő és a folyton növekedő boldogság hatása alatt... És éppen ez a boldogság kezesség volt a felől, hogy ha valami, ami nem egyéb emléknél, kis szikraként a homályba tűnt multból visszaragyog, az, mint a távol csillag, minden melegítés nélkül mosolyog... Juczika Gyulának megbocsátott. Miért ne, hiszen boldogsága éppen az ő hűtlenségén épült.

S mikor a szív így megtisztult, boldog és nyugodt volt, — mikor nem sajnálta, hanem inkább belátta régi-szerelme visszásságát, — mikor nem gyűlölt többé, mikor örömmel hajtotta fejét jó és kedves férje kebelére... ekkor már, ekkor már s csak éppen ekkor — tudott Gyulára szelid barátsággal emlékezni...

S miért ne emlegették volna az Endrényi nevet néha-néha. Ez a név nem volt idegen egyikőjük előtt sem, szép, boldog napjaik, emlékeik voltak e névhez kötve... Jól esett tehát s örühettek, ha a nevet gyakorta hallották említeni.

Az egyszerű jegyző, aki falusi magányában minden, a talán műveltségénél és eszénél fogva jogos igényekről lemondott, ha nem lelkesült is a nagy,

a zajos, nyilvános világ változékony fénye és dísze után, mégis szívével-lelkével érdeklődött iránta, mert annak mozgalma kedves hazája életének kifejezéseit hordozta magán . . . Az irodalom, a nemzeti élet apró küzdelmei, életjelenségek voltak kedves tetszhalottján. . . .

Míg más gazdagok, meglehet közömbösen, semmi fontosságot nem tulajdonítottak az irodalomnak, mely e korban egyedüli védbástyája volt a düledező erősségnek, a pár száz forint évi fizetésű jegyző buzgón, szintannyi meggyőződéssel, mint gyönyörrel pártolta azt. — Nem maradt el egy hónapra, az olvasásban együtt haladt az irodalom termékeivel. A mit csekély szükségieitől, mert igényei nem voltak, elvonhatott, azt mindig az irodalomnak szentelte . . . Politikai s szépirodalmi lapokat járatott . . . s így bár messze volt a haza szívetől, e hő verésű ér által folyvást összeköttetésben állt vele.

E lapokban gyakran olvashatta az Endrényi nevet . . . Az egyik a költészet, a másik az éber munkáság, a nyilvános vállalatok, a megértett jövő szilárdítását célzó realiztikus mozgalmak terén szerepelt . . . S a lapok e neveket időről időre jelentékenyebbé s nevezetesebbé váló nevekként hozták . . .

Hányféle sugallata s hányféle indoka volt itt az örömnök a szegény jegyzőre nézve. — Bízni, reményleni a jövőben, örvideni a haza életerején, mely még ez elfásult, ez elidegenesedett korban is szép reményekre jogosító tehetségeket terem. — Ime, hát még ebben a

korban is, mikor a közéletnek alig van értelme, ki lehet tűnni, nevezetessé lenni. — Boldog volt. — Boldog volt attól az öntudattól is, hogy ezekben a haza és nemzet közjavára gyümölcsöző hatalmas életjelenségekben egy kis érdem az ő munkásságát is illeti . . . Hát a magot ő vetette. — S a magvető öröme talán még nagyobb, mint azé, aki az érett gyümölcsöket szedi . . .

Szabadi büszke volt tanítványaira, büszke, hogy nem csalódott bennök, s büszke, hogy tanítása, nevelése nem hiába pazarolt időről tanuskodott, hanem a legszebb, sőt tán még reményeit is fölülmúló eredményt is bizonyított. Szabadi lelkesült, szeretett eldicsekedni, hogy a tanítványok nagyobbak lettek tanítójoknál . . .

Mikor jeles tehetségeket, jellemeket, s kitünő nevezetes férfiakat látunk a közélet küzdterén, abból a koszoruból, melyet a dicsőített fejére fűzünk, az elismerésben és hálában, a koszoruból juttassunk egy pár levelet a szerény nevelő halántékára . . . Mi magyarok a szeretetben úgy is oly gyöngédek vagyunk, hogy azokról, akiket bálványozunk, szeretjük elmondani: Áldja meg az isten az anyát is, ki mint kisdedet e világra hozta . . . Foglaljuk bele az áldásba azt is, aki emberré, férfivá tette.

Szabadi családi örömeit ez a tanítványaiban érzett öröm tehát nagyon szépen szaporította.

Szerény lakában élete szép és kellemes lett, mint vihar után a vidék, melyben gyorsan felnövő virány mosolyog.

Ne higgye azt senki, hogy egy kis falu elkárhózott magány, . . . hogy kivált télen olyan, mint egy ridég meghasonlott kedély, s csupán embergyülölőknek való remeteség, és szerény eszü, semmi emelkedettséggel nem bíró, talán éppen ostoba emberek számára szánt börtön . . . Hogy egyedüli élvezete a jó nagy alvás, s végzete egy gép mindennapi egyhangúsága . . .

Az életboldogságot a szív és a léleknyugodtságban keresik . . . és a szív és a lélek annál nyugodtabb, minél kevesebb igényekkel, vágyakkal kell szemben állnia, minél kevesebb irigyei s ellenségei vannak.

Szabadi szerény életét bárki is megirigyelhette volna. A béke, a nyugalom, az együttérző szeretet által naponként ébresztett családi öröm mosolyogta körül. Szerető szívek által melegített légkörben élt. — A falu mindenik lakója a szeretet őszinteségével ragaszkodott hozzá. Nem volt csoda, nem látta benne a megrontóját, a húzó vonó szipolyát senkisem, annál többen tapasztaltak benne jószívű becsületes pártfogót, kit éppen ebben a korban, mikor a sok új körülmény között annyi felvilágosításra volt szüksége, a nép kétszeresen tudott becsülni.

A szép fehérre kimeszelt jegyzői lak mellett nem duzzogva, hanem azon epekedve, hogy bár csak a benn lakók közül valakinek köszönhessen, ment el a szegény paraszt . . . Nem boszantotta a házon kívül, az udvaron s a házban, szobákban tapasztalható csinosság, tisztaság . . . Nem mondta el róla, hogy ez mind az

ő pénzők ára . . . Sőt inkább kevély volt arra a csinososságra.

A háznál csinos és tiszta volt minden . . . Nem is lehetett volna az másként ott, ahol az igyekezetben s munkásságban úgy szólván, érdemjelre méltó özvegy papné és Juczika vetekedve alkalmazták gondosságukat . . . Ott, ahol az istenben megboldogult öreg jegyzőelőd nem hagyott egyebet a rózsalugasnál s egy-néhány tulipán-, nárczisz és jáczinthagymánál, a kertben szép gyümölcsös

indult sokat ígérő szép növés felé . . .

Belől a szobákban, honnan azelőtt a rozzantság, a rendetlenség s a söpretlenség visszariasztott . . .

most a bár szerény,

de csinos és izléssel választott butordarabok között a rend, tisztaság uralkodott . . . Az ablakokon függönyök voltak . . . A falakon képek . . .

Hogy ezek között a négy évszak, a tarka emberkéből álló német közmondás is helyet foglaltak, nagyon természetes, miután a ház gazdája kegyelettel ragaszkodott hozzájuk. A kis emlékkép, a rámába foglalt nemzeti szín szalag sem hiányzott, csakhogy most már szintugy Juczika mint a többiek előtt szerelmi emlék helyett történelmi becsüvé változott . . .

Volt még ezenkívül egy butor, mely ily kis sze-

rény lakban szokatlan volt, s rögtön feltűnhetett . . . Ez egy új s a legújabb divat szerinti zongora volt . . . Szegény Szabadi! még ez a vágya is, melyet már maga is, bármint repesett érte, a fényűzéshez sorozott, még ez az óhajta is beteljesedett...Mégint ülhetett esténként kedvencz hangszere mellett, melynek kezelését a művészethez közel vitte, melynek élményei egyik legnagyobbikának tartott, s mely utáni keresetmódhoz, mint végső segítő eszközhöz akart folyamodni legszomorúbb napjaiban . . . Hogyne lett volna ez hát most kétszeresen, nem kétszeresen, hanem tízszeresen kedves neki.

E zongora előtt gyakorta ült egy gyönyörű szép szőke gyermek, egy tizenkét éves leányka, az ég kékjének mosolygásával szemeiben, az ártatlanság szendességének ellenállhatlan bájával, a rózsa pírjával gyengén színezett arcán . . . Egy ábrándszülte tünevény . . . egy mosolygó angyal volt, hófehér vállaira s fehér chemisettejére hulló szőke fürteivel . . . Mig picziny ujjai mozgékony pelyhekként lebbentek el a zongora billentyűi fölött, elmerengő szemeiben azok az ábrándok honoltak, melyekkel ily szelid lelkek a virágokat s a tiszta kék eget keresik.

Nézésében csak annyi élvezet és örömet lehetett találni, mint könnyed kedves játékának hallásában . . .

Szabadi még több gyönyört érzett, mintha ő maga játszott volna . . . Itt is öröme lehetett tanításainak fényes sikerében.

Csak keveseknek adatott, hogy a szép magyar népdalokat zongorán teljes érzéssel úgy adhassák elő,

hogyan azok értékökből, jellegökből mit se veszítsenek... A magyar népdal szintúgy, mint a magyar érzés, nem tűr idegen égalj szülte korlátokat . . . Saját magából fejlődő rendszer kell ennek is. — Nem szabályok, tempók, ütenyek pontos megtartása és gyakorlott előadás ad nekik bájt és sikert, hanem csak művész a szív, az átérzés, a nótának a vér ereivel, az idegekkel s a rajongó lélekkel való összeforrása. A magyar nóta ütenye, mértéke a szívben van, mint rytmusa, mely következetesen születik. A világ zongoraművészeinek játéka hatástalanul gyenge a magyar népdalok előadásában, mert nem a hódító, a nagyszerű művészet hat itten, hanem egy különös tulajdon, melyet nem nevezhetünk egyébnek, mint kiváltságnak . . . S ez az oka, hogy a magyar népdalok előadásában sokszor egy nagyon szerény tehetség nagyobb hatást idéz elő, mint bármely művész, ki a főföladatot az összeállítás változataiban s a szabatoságban keresi.

A szép Szerena a kevés kiváltságosok közé tartozott . . .

Szabadinak és családjának tehát nagyon sok tárgya és alkalma volt kellemessé tenni a hosszú téli estét, melyeket a nyájas beszélgetések különben is meg rövidítettek volna . . . Szabadinak oly eseménydús s változatos multja volt, hogy abból évekre terjedő érdekes elbeszélés telt ki . . . S Szabadi előadása az érzelemmel irt naplók érdekingerével birt . . . A multakat emlegetni meleg szobában, nyájas család körében, soha sem válik unalmassá.

E mellett a jegyzőhöz, megosztani a téli estéket, sokszor ellátogattak a falu kiválóságai . . . Bármily szerény legyen is valamely falu, mégis vannak kiválóbbjai . . . A nagyobb műveltség, a becsület, jószívűség, az őszinte felebaráti szeretet teszi őket azokká . . . A tisztelendő ur, a kántor, a tiszteletes ur, a rektor, a távollakó gróf gazdatisztjei, a bíró uram, a precceptor, az egyházfi, a kurátor uram, s néha-néha a jobbmódu telkesgazdák örömetst felkeresték a szerény hajlékot, hol lelkeiknek kedves tápot szerezhettek . . .

Éppen egy ilyen téli este volt. A jó falusi ismerősök közül most is voltak vagy hárman-négyen a jegyzőnél . . . Az idő vacsora után volt, Szerena meglehetősen elérzékenyítette őket népdalaival; mintegy leszegződtek helyeikhez, a zongora már megszűnt hangzani, a „nem úgy van már, mint volt régen“ által előidézett édes-bús hatás alatt jóízűen elbeszélgettek . . . Miről beszélgettek volna másról, mint a soha el nem haló, az örökké ébredő reményekről . . . A remény egy ébrenlévő ember álma, de egyszersmind az utolsó lehellet a halál előtt.

Kívül az ablak alatt fagyos, csipős szél verte össze a régi, öreg jegyző által ültetett rózsalugas leveletlen ágait, s az utcákról fövenyként elseperte az éles hó darasziporkáit, s kavargatta a légben, míg a csupaszon maradt rideg, fagyos földön a legkisebb lépés messze elhangzó koppanásokként hallatszott . . .

A távolból több perc óta kocsi dübörgése hallatszott . . .

A bennlevő szakértők meghatározták, hogy az vastengelyű kocsi, s mivel számról számra tudták a faluban levő e nemű kocsikat, tudván, hogy azoknak gazdáik mind itthon vannak, bátran következtetni merték, hogy az egy idegen kocsi . . .

Kis faluban egy véletlenül jövő idegen kocsi is esemény.

Most még váratlanabb történt, a mindinkább közelebről dübörgő kocsi a jegyzői lak kapuja előtt állott meg, a kutyák ugatni kezdtek, a kocsis az istállóból, a szolgáló a konyhából törtettek kifelé, élénk hangjok behallatszott, amint a kutyákat csitítják s parlamentiroznak a kapunyitás ügyében . . .

Mindnyájan figyelmesen tanakodtak.

Egyedül Szerena kapott szívéhez, arcza félragyogott, . . . nem bírta visszatartani örömríadását, fel-

szökkent ülőhelyéről, kis kezeivel tapsolt, s ártatlan örömeinek vidor nevetéssel szökelt az ajtó felé . . .

— Az édes apa! . . . az édes apa! . . . rebegte örömríadva . . .

A kocsi bedübörgött az udvarba . . . A jegyző is felemelkedett s ment az ajtó felé . . .

Egy kicsit megkéstek, az érkező vendég, vagyis inkább vendégek szembenyitották rájuk a konyhaajtót . . .

— Ah! nem az édes apa! . . . suttogta Szerena s pirulva döbrent meg csalódása miatt . . .

Oly szeretetreméltó, oly szép, oly kedves volt e szemérmes megdöbbenésben. E kedves zavart csak azok vették észre, kik vele szemben jöttek, a két idegen férfi; ezek nyájas, mosolygó köszönéssel igyekeztek azt rögtön elűzni . . .

Szabadi ugyanabban a pillanatban kitörő örömmel borult nyakukba, össze-vissza ölelte, össze-vissza csókolta őket, s a szobába, honnan a nyitva maradt ajtón keresztül mint megoldandó rejtélyre bámultak, a vendégeket Szabadi ugyszólván a diadal lelkesülésével, rajongásával vezette be . . . Valóban, a mit e pillanatban érzett, több is volt az örömnél, lángoló arczán a diadal fősége ült . . .

Csodás dolog, de valóban úgy volt, a jegyzőné, Juczika is édesen mosolygott az egyik érkező felé, s őszinte szeretettel nyújtotta fogadására kezét. — Nem hitték volna soha, oly édes, oly szent barátságot éreztek egymás iránt e pillanatban, . . . nem gondolták

volna soha, hogy közöttük ennek érzése elég legyen ahhoz, hogy örömet s kellemes boldogságot adjon.

A boldog mosoly láttára Gyula szívéről is nehéz kő hullott le, mely ez ideig még ott volt, ámbár nem tudott róla semmit.

A vendégek is mindnyájan derült, vidor arcczal szemlélték az érkezőket . . . Gyönyörködtek a szívet-lelket mozgásba hozó látványon, mely az ifjak megjelenésével párosult.

A két fiatal szép férfi ez időszakban egy ily, a nagyvilágtól távolabb eső falucsában, úgy öltözve, a mint voltak, kellemes meglepetés tárgyai lehettek . . . Tetőtől talpig a már időről időre feledékenységre menő nemzeti ruházatba voltak öltözve. E szokatlan, rég nem látott eset, mely ily mesékkel teljes téli estékhez tüneménynek is bátran beillett, oly kedves jelenség, oly szívemelő véletlen volt, hogy az egyszerű falusi emberek rajtok feledték szemeiket, darabról darabra éldelve nézték ruházatukat, arczuk lánggra gyúlt, szemük kitüzesedett, szívékben a vér, agyukban örvendő gondolatok keltek pezsgő mozgásra.

Mintha már magának a nemzeti viseletnek újra eltűnése egy szebb jövőt ígérne . . . Felkesültek.

Szabadi boldog büszkeséggel mutatta be őket.

— Endrényi Gyula, Endrényi László, az én kedves fiaim!

Oly jól esett neki szavainak utoljárt hangsúlyozni, ámbár annak teljes értelmét csak azok bírták felfogni, a kiket érzésök szerint érdekelt.

A jó, egyszerű falusi emberek még jobban megteltek örömmel ez ismerős, rokonszenves családi név hallatára. Nemzedékek óta a népszerűség és közbizalom volt e névhez csatolva.

Szemük talán még meg is nedvesült, amint a két fiatal férfi kezüket egyéenként amugy magyaros érzéssel megszorította.

Hát a leány, a szép felserdült leány, ki ily szokatlan deli alakokat lát maga előtt, — milyeneknek története a születése előtti időkre messze visszaesik, milyenekről sem fogalma, sem gondolata nem volt soha, minőkről ámbár meleg érzéssel írt, de előtte mégis ködbé burkolt rajzokat olvasott csak Jókai és Vas Gerebennek a régi boldog időket emlegető regényeikben. Hát a leány hogyan irult-pirult volna, mikor oly alakoknak mutatták be, a minők lehettek a Vörösmarty által megénekelt szép vitéz urfiak s azok a regényes hősifjak, kiket Jósika Miklós deli leventéknek nevez. Oly tétovába jött, mintha a bemutatottak egyike a kedves Abafy, a másik Erdély aranykorának Bánffy Dénese lett volna. Inkább az ábrándokkal, mint az étellel ismerős leányka előtt a deli Corvin Mátyás, a regényes Elemér, a lovagias Szentirmay Rudolf, s az eszményies Kárpáthy Zoltán földre szállt alakjaiként lebegtek.

Szabadi meleg érzéssel mutatta be:

— Morágyi Szeréna, az én kedves leányom!

És Szerénának jól esett félénken Szabadiné kebléhez simulnia.

A két fiatal vendégnek nemcsak megjelenésök,

hanem az az utáni jelenlétök is folyvást fentartotta, sőt fokozta a kellemes benyomást. Társalgásuk élénk, folyékony, eszes és kedves volt. Ha öröm volt őket nézni, hallgatni őket minden bizonynyal gyönyörűség volt. Mint ahogy Virgil ír Aeneisi hallgatóiról, úgy jártak az ő hallgatóik is, azzal a különbséggel, hogy a nyitva maradt ajkakát édes mosoly lengte körül s a szemek boldog fényben úsztak. — Társalgásuk lelkesülten oly tárgyról szólt, melyet régóta csak a kegyelet néma fohásza lengett körül.

Az ifjak nemcsak ruháikon, nemcsak magukon és felfrissült kedélyükön, hanem szavaikban is egy új, boldog élet, egy szép jövő ígérését hordozták. Rendkívül érdekes volt hát ez a szegény falusiaknak.

A szerény, egyszerű, a kérlelhetlen végzetbe beletörődni, s a kemény sorssal kibékülni nem tudó jámbor falusiaknak oly jól esett annyi idő után a hazáról és a nemzetről ismét beszélni hallani. És mi több, oly vigasztaló, oly biztató volt azokat a dolgokat, melyeket hallgatak, önérzetes nemzeti ébredésnek gondolni. Tehát igazán nem haltunk meg?

És a miket az ifjak beszéltek, nem bohó álmok, nem rajongó bizarr eszmék voltak, a nemzeti ujjaszületés reményében sem Albion tölgyei, sem az Aral tó mellett felfedezett 120.000 sátoralja ázsiai szittya magyar nem szerepeltek. Annál több szó volt azokban a döblingi szent remetének a magyar akadémia, a magyar nyelv s a magyar nemzeti színház ügyében írt leveleiről, melyeknek buzdító és lelket emelő sorait má-

solatokban elő is birták mutatni. A hallgatók szívörö-
mének fokozására fel is olvasták azokat. Azután beszél-
tek a nemzetnek egy másik, halhatatlan fiáról, kinek
neve a nemzetiség egyetlen megőrzött ereklyéjével, a
kedves anyanyelvvel, a kimerített haza végső kincsével,
mint egy Messiás van egybekapcsolva.

— Ugy van! — szónokolt Gyula tovább. —
Hazai nyelvünket s annak megmentését e dicső férfi-
nak, a halhatatlan Kazinczynak köszönhetjük. Mert
ezt az édes szép nyelvet, mely szomorú idők vi-
harai alatt a korcsosulásnak, a hanvatlás vesztének
indult, küzdve korral, küzdve gáncsoskodó ellenvéle-
ményekkel, ő szerezte vissza nekünk. Neki köszönhet-
jük nyelvünk tisztaságát, szép fejlődését, képesítettségét
az irodalomra, mely azt irányadólag vezeti a folyton
haladó virágzás felé. — Csak most, most érezzük az ő
fáradozó munkásságának véghetetlen nagyságát és
most lehetünk boldogok, büszkéek annak erős, megdönt-
hetlen hatalmasságára. Mint az a kilencz almamag,
melynek szétszórásával és ismét elkeresésével kuffseini
magános éjszakáinak s csak oly sötét napjainak unal-
mát szórakoztatta, melyeket elhozva magával hazájába,
s elültetve, azóta százados erős fákká növekedtek, úgy
az eszméi által elhintett magvak oly virulásra emel-
kedtek, hogy azoknak lombozatja az egész hazára szét-
terül . . . Nem szobrok, nem dicsőítő versek, hanem
az általunk kiejtett legkisebb szó is neki, mint anya-
nyelvünk apostolának, nagyságát hirdeti. — Egy tes-
pedő álom, egy sülyedő kor közepette ragadta föl szö-

vétnekét a nagy Kazinczy, s a halni induló nyelvet uj és még szebb életre vezette vissza, e nyelvet, az egyedüli kincset, melyet most utóbb is nemzeti életünk horgonyának kelle tekintenünk. Az anyanyelv birtoklása egy nemzet életében nagyobb, mint a föld birása, melyben az ősök csontjai porladoznak, mert annak vesztével a nemzet is el szokott tünni a világélet szinpadáról. Hazai nyelvünknek üljük hát most szerte a hazában diadalünnepét. S a nyelv diadala és Kazinczy neve elválhatlanul összeforrt...Minket a nyelv diadala ment meg, mert azoknak a boldog reményeknek enyhe melegével telik meg kebelünk, hogy csupán ez most az, mely jövőt növel számunkra, melynek szeretete, ápolása és birása az ivadékokat folyvást a haza számára neveli, s ezek között mindig fel fogja a haza találni azokat, kiket büszke önérzet s nemes kegyelet hevit mindannak megmentésére, mely nemzetiségünket teljes épségében megtartja. — Mind e dolgok, mind e gondolatok Kazinczy érdemét emelik lelki szemeink előtt. Én, a ki katona voltam, büszke örömmel vallom be, hogy az ő munkássága fölér egy döntő csata sikerével . . . Kazinczy méltó arra, hogy a hálás nemzedék a legkisebb faluban ez időben örömmünnepelet üljön nevének, mint a hogy ünnepet ültek emlékére a fővárosban, s a hazának több nevezetesebb városában, mert ez idő szerint bizony csak Kazinczy s az ő fegyvere mentett meg bennünket a végenyészettől.

A hallgatók megindulva és helyeslőleg bólintottak fejökkel.

Szabadi boldog büszkeséggel bámulta Gyulát.

— A „Vasárnapi Ujságban“ én is olvastam, — szólt közbe a bíró uram, — hogy bizony minden jóra való helyen háladatosan emlékeznek arról a nagy férfiről. — Csak egy nem fér a fejembe, az tudniillik, hogy hát voltaképen miért nem csinálták ezt már régebben, legalább azóta is jobban esett volna élni az embernek.

Az egyszerű ember hatásos szavaira Gyula és Laczi meg nem állhatták, hogy kezet ne szorítsanak vele. A szót azonban Laczi vette át, a kérdésre ő akart megfelelni.

— Ne higye azt, édes jó bíró uram, hogy senki-
nek sem jutott már az éléhb észébe. A ki legelőször gondolt rá széles e hazában, az egy költőtársam volt Miskolczon, Lévay József. Ő pendítette meg ez eszmét már évekkel ezelőtt egy ujságban. A tudós-társaság felkarolta ez ügyet, s épen akkor, mikor arra a legalkalmasabb idő volt, a dicső emlékezetű jeles férfi születésének századik évforduló napján, ezelőtt egy negyedévvvel érvényesítette. Ez az eszme népszerű lesz az egész hazában. Mindenfelé el vannak terjedve és ismeretesek azok a jeles költemények, melyek ez alkalomra irattak, melyeknek mindenik szava Kazinczy dicsőségét hirdeti.

Ezzel zsebébe nyult, előszedett onnan egy halmaz nyomtatványt, felolvasta rólok Tompa, Szász Károly, Tóth Kálmán, Lévay és másoknak ez alkalomra írt szép költeményeit, úgy Petőfi Szép-halmát is . . . Gyönyörűséggel és a hazafias megindulás áhítatával hallgatták azokat. Ennél alig lehetett találóbb meggyőződés arra,

hogy az apostol nyomán a nyelv mint emelkedett. A bíró uramnak lehetetlen volt ellenállni, neki kellett ajándékozni egy-egy példányt a nyomtatványokból.

— Ugy-e — szólt Laczi boldog örömmel, — a mellett, hogy nagy kincse és védbástyája nemzetünknek ez a szép hangzatos nyelv, egyszersmind nagy gyönyörűsége is. Ez a nyelv csak megérdemli, hogy egy szent helyet, egy templomot emeljünk számára s a mellett áldozatainkkal támogassuk, hogy számunkra örök időkre fentarthassuk. A tenger vizcseppekből, a föld maga is porszemekből áll. Bármily csekély áldozatok, ha öszszefolynak, tetemes mennyiséggé nővik ki magukat... Azért illő, hogy a hazai nyelv gyámolítására, művelésére minden honfi tehetsége szerint áldozzék... Illő, sőt hazafias kötelesség, hogy minden legkisebb hely is megünnepelje a hazai nyelv hálaünnepét, de a mellett gondolkozzék mint bölcs, a jövőről, s járuljon az akadémia palotája felépítéséhez; az akadémia fennállását, virágzását biztosító alaptőke gyarapításához s az írói segélyegylethez. — Bizonyos lehet, hogy hazája s nemzetisége fentartásáért áldozik.

A magyar ember nem igen szereti, ha pénzt kérnek tőle, kivált e korban még savanyubb pohárként kínálkozott a pénzkiadás emlegetése, mégis a jelenlevők mindannyian mosolygó örömmel s mintegy önkénytelenül zsebük felé nyultak... Nem voltak ők pénztözsérek, szegény emberek voltak ők mind, nem voltak nekik millióik, hanem szerették a hazát s megértették, hogy miben segíthetik annak közérdekeit, miben áll a hazafi

kötelessége, a hazafi boldog öntudata. Míg a tőzsér félig-meddig gúnyosan kérdezte, hogy mi az az akadémia, az egyszerű falusi szegény ember nem kérdezett, kitérő kérdésekkel nem rázta le az ügyet magáról, hanem hazájáért az utolsó falatot elvette volna szájától.

— Nem, édes tisztelendő úr! — szólt Laczi nyájasan a plebános úrhoz, ki e közben a többiekkel sugdosott, — nem veszem én magamhoz e pénzecskét, csak azért nem veszem pedig, mert látom házigazdánk szeméből, hogy azon töri fejét, hogy itt e kis faluban Kazinczy-ünnepélyt rendezzen, s a nemes célra való gyűjtést akkorra tartsa fenn . . . Azért is kegyes engedelméből e 16 forint 40 krajczárt az ő kezeihez teszem le.

Szabadi mosolyogva csóválta fejét.

— Hamis vagy te, Laczi, — szólt vidoran, — ha valóban szándékom nem ébredt volna, igen találóan elmondhatnám, hogy így fogják meg az embert. — Valóban lesz is itt Kazinczy-ünnepély. Ne úgy nézd ezt a szerény kis falut, mintha ennek nem volna eszmélő, haladó közönsége. Minekünk községi könyvtárunk van, édes barátom. Ugy nézz a szemembe, hogy a faluházához három lapot járatunk . . . Haladunk az idővel . . . Takarékmagtárunk van, s ha az isten és a felsőbbség engedi, egy kis parányi piczike kölcsönpénztárt is fogunk alapítani. A mi lakostársaink nem isznak, nem korhelykednek, inkább saját és a község előmenetelén igyekeznek.

— Ez mind az ő érdeme! — mormogta a bíró ura félig hallható szóval magában.

— Hanem — folytatta Szabadi, — mivel csakugyan lesz itt Kazinczy-ünnepély, és pedig röviden, mert mi türés-tagadás, az idővel bizony elkéstünk már egy kicsit, megmutatom, hogy én is tudok ám valamelyest élelmes lenni és ezennel felkérlek benneteket, hogy vegyetek részt benne.

Laczi mosolygott.

— Épen egy hajóban evezünk, kedves jó Gusztim! Tudd meg tehát ezennel te is, hogy látogatásunk örömevel egyszersmind mi is azt a szándékot csatoltuk össze, hogy felkérjük, hogy az általam és ügyvéd-társam, hajdani főnököm, Andó Péter által a székvárosban rendezendő Kazinczy-ünnepélyre felkérjük. Frisítsd fel gyönyörű zongorázásoddal a közönség véréét.

Szabadi szeliden a mellette álló Szeréna kezéhez nyult, gyöngéden odavonta s rendkívül meleg szeretettel szólt:

— Ezt, ezt kérjétek föl, édes barátaim. E mellett én valóságos kontár vagyok. Ez tudja amugy, igazán játszani a mi kedves népdalainkat. Ha halljátok őt, meg vagyok arról győződve, hogy kész örömmel, őszinte lelkesedéssel el fogjátok ismerni, hogy magyar dalokat nem hallottatok úgy zongorázni soha.

Laczi meghajtotta magát, Gyula gyönyörködve nézett reá, mint a hogy nézünk a virágra, mely szép, s melyről még azt mondják nekünk, hogy balzsamot rejt magában.

— És a bús honfiszivnek a jó magyar nóta nem balzsam-é?

Hogy valóban balzsam az, megmutatta Szeréna, ki minden izetlen vonakodás nélkül, kész örömmel ült a zongora mellé, mint minden jó szív, ki örül, ha másoknak örömet szerezhet s szemében fokonyként gyult ki a lelkesedés tüze, mikor kis kezével végig siklott a fehér billentyűkön.

Ujjai alatt, a társalgás által érzett öntudatossággal teljesen visszaadva a dallam édes-bús biztatását, a „Megvirrad még valaha“ zendült meg.

Elérzékenyültek mindannyian és senki sem volt ottan, a ki azt a piczi kis kezét, annak minden egyes ujjait külön-külön ne szerette volna e szív által vezetett alkalomszerűségért és igazi műélvezetért megcsókolni.

Gyula édes nézéssel tapadt a leánykára. Nem tehetett róla, könyezett és mosolygott egyszerre és mégis nagyon boldog volt.

— Angyal vagy — szólta magában. — Ki súgta neked, hogy épen azt játszad, a mit szívem e pillanatban legjobban óhajtott.

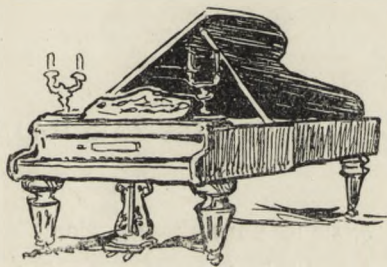
A többi csak szerette volna, de Gyula valóban megcsókolta a játék után a leány kezét.

A leány nem tapasztalta azelőtt, csak most, hogy a kézcsók éget. A világért nem adná oda kezét másodszor — azt gondolta.

Dehogy nem adná! Másnap délután, mikor a vendégek távozóban voltak, bucsúzóra bizony csak oda nyújtotta.

Most nem csókolta az meg, hanem még rosszabb volt, oly sokáig tartotta a magáiban.

— Láttad-e, milyen különösen, milyen megindul-
va néztek egymásra, — szólt férjéhez titkos örömmel
sugdosva Szabadiné. — Én istenem, be boldog volnék,
ha megszeretnék egymást.

X.

AZ UJ KORSZAK HAJNALÁN.

NNAK a napnak reggelén, mikor amaz előttünk ismeretes vastag korhely a megye székvárosában egyik utczáról a másikra duzzogó kedélylyel s megalázott alakjával osonva iramodott, a legszükebb, legjáratlanabb s alakjához méltó szennyes sikátorokat keresve, a Temető-külvárosi zúg-kocsmához, a jó szivar illatát éldelve visszatért; azalatt a város belső, szebb és tisztább részében, a nagy téren, mely a két főtemplom, a Casino épülete, s a városháza között fekszik, ünnepies élénkség gyönyörködtette az öröm árájában úszó lelkeket. A házak ablakaiból s a boltok ajtaja fölött lebegő rég nem látott nemzetiszín zászlók vidor és szívetemelő látványt szolgáltattak. Dacára a tél száraz fagyának, mosolygott minden. Maga a nap is mosolygott sugaraival a zászlókra, s fénynyel játszadozott a téli ablakok üvegein. Szinte kétkedett az ember, ha valjon tél van-e még, vagy pedig

egyszerre megszűnt az, s az óhajtvá várt tavasz újra megérkezett. — Hajlandó volt a lég gyenge fuvallatában verdeső zászlókat, a szép kikelet megérkezett madarainak a függetlenség honába emelkedő szárnyaiként tekinteni. Mindenki kiállt az utcára, büszke volt a magáéra s bámulta a másokét.

Különösen feltűnt a Blitz Móricz boltja. Annak ajtaja a rátüzögetett apró zászlókkal egész diadal-kapúvá változott. Regina divatárú boltja előtt egész csoport bámuló állott, s gyönyörködve szemlélte a kirakatokban hosszában kihúzott nemzetiszín szalagokat, gyöngyös pártákat, csipkés főkötőket. A vásárlóktól valóságos ostrom alatt állt a kis bolt, a vidor Linka, ki még

mindig ott volt Reginánál, alig győzte a vevőket kielégíteni.

A járdákon jártak, keltek, sűrögtek a minden pontot látni kívánók. Ámbár bizonynyal olvasták már, mégis újra megállottak, a tér és az utcák szegleteire felfüggesztett hirdetményeket elolvasni, hogy úgyszólván, könyv nélkül megtanulhassák a Casino termében tartandó ünnepély programját.

Sok idegenné vált arcot látott a szem, melyek az emlékezet előtt régi homályból bontakoztak ki. Vidékiek, kik régen elvonultak a világtól, jelentek meg újra; kiknek létezéséről már-már elfeledkeztek, mutatták ismét, hogy itthon vannak. Régi ismerős nevek jöttek az ajkakon forgalomba, melyek eddigelé ez évek alatt, csak mint „wohlbesteuert“ egyének tulajdonai említették. Oly jól esett ismét régi embereket, régi arcokat látni; minden állást, minden rangot, szívet, ösztönt, értelmiséget és vagyont csoportosulva szemlélni; ugyanazon egy zászló a nemzetiség utolsó menedéke, a szent anyanyelv s annak diadal-ünnepé körül érezve, lelkesülve, eszmélve és boldog reménnyel.

Oh! vajha ez idők fénye, varázsa, mely együtt-érzőkké tett bennünket, eszünkbe jutna örökké, s emlékezése mindig híveknek s erőseknek találna.

A főnök Habrabánszky Vilibald úr semmi kifogást nem talált a programban, aláírta a láttamozást. Strublik úr pedig kikérte magának, hogy mint biztos ő lehessen jelen.

Az ünnepély programja úgy nyilvános, mint

magán tekintetekben érdekesnek mutatkozott... Részletei összeállításánál, az ügy komoly méltósága mellett mégis a vidorságot s mulatságot szintén óhajtc közönség vágya is tekintetbe volt véve. Mig egy részről Andó ügyvéd úr Kazinczy életéről, emlékezetéről tartandott felolvasást, a programm a költő Endrényi által, Tompa és Szász Károly költeményeinek előadását, a helybeli lelkészek egyike által Petőfi Honfidalának szavalását. Blitz Regina s Morágyi Szerena kisasszony zongora játékát, egy pár magándalt, a helybeli dalárda által előadandó Szózat és Hymnust, — s hogy utoljára említsük, a rendezők által nyakukról semmi módon lerázni nem birt Huzódi úr szavalását ígérte.

Huzódi úr a legközelebbi napokban valósággal meg volt bőszülvé. Nem hogy házában, hanem bőrében alig maradhatott; lótot, futott az ügy érdekében. Hiába szabadkoztak, nem hagyott békét a rendezőknek. Agyonbeszélte, agyonszavalta őket; nem tágított, majd rimánkodott, majd honfiúi jogára hivatkozott, még hogy igaz honfiúi érzést mutasson, s annak segélyével czélt érjen, az akadémia palotája számára, bármily szívfájdalmára esett is, száz ezüst forintot tett le. Nem mondta ugyan, hogy ha még folyvást elutasíttatik, öngyilkos lesz: de igen érzékeny szavakkal megértette mégis, hogy a mellőzés életébe kerül; ő érzi, tudja, hogy ha az ünnepély nála nélkül történik meg, rögtöni szörnyethalással fog kimulni.

Ily körülmények között kényszerültek engedni neki.

Arról, hogy ne az „Örültet“ szavalja ez alkalommal, nagy nehezen le lehetett beszélni. Andó úr erélyes fellépése következtében, mely semmi kifogást nem tűrt, megnyugodott Kakas Mártonnak a nemzeti ruháról írt költeményében. Mikor azután ezt a költeményt megtanulta, s magának olyan magyar ruhát csináltatott, melyen a posztó nem látszott

a zsinórtól, sujtástól, s melynek diszítésére a világ valamennyi szabója közül egy által is soha nem látott kacsaringós czifrázatokat maga eszelte ki, ember lett volna az, a ki lebeszéli, hogy kardot ne kössön.

Igy azután bátran fel léphetett volna valamely vidéki szinpadon, kék atillájában, karmazsin nadrágjában, hős gyanánt.

Otthon azután maga és meghívott vendégei gyönyörűségére már napokkal megelőzőleg többször felöltözött, s tükör elé állva, óriási lelkesültséggel szavalt, úgy hogy hallatára az utcán megálltak ablaka alatt.

Mikor a vastag korhely a kis ajtón zörgetett, nehezen csalódott tehát, ha az ő hangját vélte hallani. A nagy férfiú valóban ebben a műtételben izzasztotta magát.

Úgy volt. A vastag korhely boszús eliramása után pár pillanat mulva a kis ajtó megnyilott, s rajta

több vendég környezetében, mit talán hajlandó volt díszkiséretnek tartani, a nagy ember megjelent.

Alig várta, hogy magát pompás és rikító ruhájában a nyilvánosságnak bemutassa. Hogy rajta minden szem megakadjon, hogy megálljanak bámulni. Nem birta bevárni a délutánt.

Büszkén kilépett az utcára, boldog önteltséggel, hiú elégteliséggel nézdelt szét. Lóbázva magán a mentét, ment a házától egyenest a piac felé. Tudta, hogy ott jár a legtöbb ember. Csakhamar sikerült is neki a kívánt hatást elérni. Más embert talán confundált volna, ha száját tátanak, ha ujjal mutogatnak rá, ha gyermekek lopózkodnak utánna, s ha minden lépten-nyomon azt hallja maga körül: „Ahol megy. Nézzétek csak, megint itt jön!” Ő büszke volt arra, hogy egymaga is látványosság gyanánt szolgál.

Legalább tizszer-tizenkétszer végig sétált a téren. Szörnyen tetszett neki, hogy senki sem akarja megismerni abban a ruházatban.

Móricz kinn állt a boltajtóban. Már ő is magyar ruhába, hanem egyszerű fekete atillába s fekete magyar nadrágba volt öltözve. Szörnyű gyönyörűsége telt neki is Húzódi úr bámulásában. Szokott jó kedélye hangján szólt Gyulához, ki alig pár pillanat előtt állott meg boltja előtt.

— Nézd Phaedrusrnak ezt az oroszlánbőrbe öltözött állatját. A szegény jámbor azt hiszi, s azzal a boldogsággal van tele, hogy a tudatlan néptömeg őt legalább is Palatinusnak gondolja.

— Kinövéssei, melyek könnyen nevetségessé válnak, — felelt Gyula, — minden nyilvános mozzanatnak vannak. Ez éppen azért legkevésbé sem riasszon vissza minket nemzeti viseletünktől, kik azt nem divatból, hanem meggyőződésből viseljük. Mi semmiesetre sem válunk nevetségessé.

— Láthatod, hogy én is viselem. S ha ok lehetett volna reá, mely visszariasszon, bizonyosan találtam volna már sokkal fontosabb okot.

— Hogyan? kérdezte hirtelen szemébe tekintve, csodálkozva és kétkedéssel Gyula.

— Azt, édes barátom! — felelt Móricz mosolyogva — hogy zsidó vagyok, — s ha érzésem, szívem tisztán magyar is, ha követelik is tőlem, hogy az legyek, s hogy hazám s annak nemzetisége iránt lelkesüljek, mégis, hidd el, ha óhajtásaiknak engedve, az ő érzésökhöz csatlakozom, ellentétben magukkal, roszalják, botránkoznak azon, ha a haza nemzeti öltözékét viselem. No, mond csak, hát van ebben logika? Van ebben következetesség?

— Ah, dehogy, édes barátom! Ugyan az istenért. Ki rosszalhatná azt?

— Tegnapelőtt hallottam egy nótát, ez így szól:

„A zsidó is a magyar ruhát viseli,
De a magyar nem jó szívvvel nézheti;
Komisz zsidó tedd le a magyar ruhát,
Ne csufold ki vele a magyar hazát!“

Gyula fejét csóválta.

— Már, édes barátom, — folytatta Móricz, — azt

pedig nem tagadhatod, hogy a nóta a nép közvéleményének nyilatkozata, mely annak közérületéből születik.

— Van tán eszed Móricz! — szólt vigasztalólag Gyula — hogy ily otrombaságokat tekintetbe sem veszel.

Móricz jó kedvűen kaczagott.

— Úgy vagyok vele, mint a szomszédváros gőzmalmával, mely ha jár, 25 forint, ha nem jár, csak 5 forint kárral pótoltatik, — s a melyről való tanácskéréskor egy jókedvű úr azt javalta, hogy miután a pihe-nés alkalmával kisebb kár mutatkozik, jobb hogy ne járjon. Ha viselem is a magyar ruhát, botrány, s ha nem viselem is botrány. Mégis inkább a kisebbet választom, azt, mely magam előtt is botrány volna, ha nem úgy cselekednék.

Gyula megszorította kezét s elkomolyodva kérdezte:

— Hát Regina hogy van?

— Csak testileg jobban, — felelt Móricz, a vidorságból szinte lehangoltságba esve. — Szegény leány, . . . azt hitte magáról, hogy ő erős . . . és istenem a mult heti viszontlátás megrázkódása mégis hogy hatott rá, . . . szíve gyógyíthatlan . . . Én látom, én tudom, hogy ő nyolcz év óta folyton fogy . . . Teremtöm, az élet huszonöt tavaszával így hervadni, így menni, haladni lassan-lassan a sír felé, mily keserű végzet ez. Látod-e, az élet előítéleteinek ő is egyik áldozata . . . És ti, nemes szabadelvűek, kik emancipatióról álmo-

doztok: terjed-é ábrándotok annyira, hogy a szívek összeköttetéseinek lehetőségét is emancipáljátok. — Nem hagyjátok-e el a szíveket a Heine által énekelt két farsorsában, melyek között az egész nagy világ fekszik, s melyeknek egyike elfagy északon, míg a másikat a déli öv égetése összeperzseli.

Móricz lehajtotta fejét. Neki is voltak talán valaha ifjúkori ábrándjai.

— Oh! Móricz! hiszen te neked volt épen legnagyobb bizalmad, te ígérted épen, mondván: fogadom, hogy ők boldogok lesznek.

— Úgy van! Mert biztam, hittem a végzet könyörületében. Hittem, hogy az atya, ki egykor oly szépen nyilatkozott, a lassú csendes csüggedésben, mely Reginát apródonként felemészti, nem mindig csak a sorsban való szelid és engedelmes megnyugvást találja, hanem eszmélni fog arra, hogy e megnyugvás ez áldott lénynek halála. Hittem, biztam, hogy a szenvedés, mely a költőnek lantját bűvös-bájossá teszi, mely a szíve gyökeréről tépett virágokért cserében babérokkal ajándékozza meg, folyvást felemeli, folyvást magasztosítja a leány lelkét. Szerettetni tudván magát, a büszkeség kárpótolja s boldogítja, egyszerre egy szerető szív bálványja s egy költő eszményképe lehetni . . . Holott a napsugár fénye nem éltet a napsugár melege nélkül . . . Az ő sorsa szenvedni és meghalni . . .

— Hátha ez a mai nap, — szól Gyula a vigasz biztatásával — e mai napnak örömei, hatásai meghozzák a szenvedőknek a régen óhajtott vigasztalást. —

Hátha atyád, bizonyosan érezve az elmúlt egy pár nap aggodalmait, lelkébe száll s meggyőződik, hogy Regina boldogságának akadályozása egy a gyilkossággal . . . Látva az örömet, a lelkesülést, melyet leánya előidéz; hallva a tapsokat, a bálványozás rajongó nyilatkozatait, melyek Reginát éppen azért, mert zsidóleány léteére résztvesz a nemzeti ünnepélyben — kétszeresen érik; hátha ez kiábrándítja hagyományos konokságából, a gyűlölettel idegenkedésből. Hátha megmozdult már szive tegnap este is, s büszke volt arra, hogy leányát a városi ifjúság éji zenével tisztelte meg . . . Lásd, én azért is néztem ez ünnepély elé örömmel, mert alkalmat véltem benne látni, s megvallom, kiszámitásból is tettük Regina fölkérését, hogy összehozva a szíveket, alapot, tért nyertünk boldogításuk eszközésére. — Hátha az öreg, emlékezve arra hogy leányának hálával is tartozik, most az öröm elfogultságában lágyulni fog . . .

Móricz fejét csóválta . . .

— A kit oly csapás ért mint őt, s az utána következő gyermeki ragaszkodás nem győzött le, azt az öröm sem lágyítja meg . . . Ő boldog volt most megint, és azt hiszi, hogy mindenki az, ki körötte van már annál fogva, mert szereti őket s ők is szeretik.

Móricz nagyot sóhajtott, Gyula hasonlóképen . . .

— Ah, de mily rossz vagyok én! . . . szolt ekkor Móricz, gyorsan, lopva letörölve egy köncseppet szeméből, — azért hogy engemet egy pillanatnyi keserűség elővett, mást is szomorítok . . . Azután meg nem

is illik én rám a szomorúság, rosszul áll nekem, akár csak a kölcsönkért ruha . . . Illik is egy trafikánsnak így elérzékenyedni . . . Mi bajom nekem? Hiszen oly jó dolgom van, akár elődeimnek Gósenben . . . Busuljanak Timián és Kalimander urak, nekik van okuk búsulni, mert a ma esti bálban semmi esetre sem ők lesznek a Vortänzerek . . . Ugy van, el ezzel a savanyu ábrázattal, míg a publikum utóbb azt gondolhatja, hogy erre a sok nemzeti zászlócskára kiadott költséget sajnálom, pedig már csak ha gondolnának valamit, még azt is inkább elviselném, ha gondolnák, hogy Huzódi úr remek kiállítását irigyelem . . . Ni ni! nézd, itt megy ő megint, a nagy férfit, nézd, mily tekintélyvel hasal a levegőnek, mily leereszkedéssel köszönget . . . Oh Gyula! mikor iskolásgyermekek voltunk Pesten, emlékszel-e, mily neki dühült pajkos-sággal kiáltoztunk kverauszt annak a szegény örült asszonynak, kit a főváros népe bolond palatinusnénak nevezett . . . Most nem adnám egy hordó fris heringért, ha Húzódinak csak egyetlen kverauszt kiálthatnék . . .

Gyula igyekezett mutatni, hogy hitelt ad Móricz jókedvének, nevetgélt szavaira, — keble mélyében pedig meg volt győződve, hogy Móricz mostani helyzetében nagyon hasonlít Rigolettohoz, a király bohóczához, ki kaczagott, bohóczkodott akkor is, mikor az elcsábitott leány fölötti fájdalmában szive majd meg-repedt . . .

Gyulára úgy hatott ez, hogy óhajtott felvidulást keresni. És hol? Önkénytelenül jött a sugallat, tehát

a szivből kellett jönnie: A megérkezett Szabadiékat keli fölkeresnie! . . . Szabadiék ürügye alatt pedig talán éppen egy más lény látásának vágya is hizelgett neki. E czélzáson talán ő még elmosolyodott volna, s hajlandó lett volna a vágy ingerét egészen a kedves népdalokra háritani . . . de a tapasztalás tudja azt, hogy a lélek, mely befutja, betölti a nagy végtelent, a nagy mindenséget; a lélek, mely lelkesül a nagyszerü eszmékért, s velük emelkedik a magasba, fáradt szárnyaival örömmest megpihen egy reá mosolygó kis virágon . . .

Ámde Szabadiék a megyetörvényszéki alelnök lakásán vannak szállva. Beléphet-e ő egy elve ellenes rendszer emberének hajlékába, mint látogató? Felelt magának: Az éhező, az élet rábja, a tápot, mely kínálkozik, nem lökheti el magától, elveszi a kenyeret, megtöri s szétszítja gyermekei között. — Ki száll szembe a sorssal . . . a végzettel vakon és megadással? . . . Egyedül a független lélek és földi érdekektől szabad szív; és az is vértanu, ha sorsa nyomor és éhhalál is. — De jogában áll-e a vértanunak, szegény ártatlan gyermekeket is áldozatokként vonni maga után?

Én Istenem, arra a szegény, kedves, szöke gyermekre is ily szomorú sors várakozott . . .

Gyula nem habozott tovább. Ment. —

Főfő Huzódi ur, az önelégült, boldog férfiú is bevégezte diadalmas körutját s hazafelé büszkélkedett...

Az ebéd ideje eljött. A mai nap tiszteletére a házhoz számos vendég volt hivatalos . . . Huzódiné aszszony kitett magáért, pompás ebédet készíttetett . . .

De mi haszna volt abból a szép pompás ebédből Huzódi urnak, ha ő nem ehetett belőle?

Szegény jámbor ugyancsak megszenvedett kis dicsőségeért. —

Szegény Huzódi ur nem mert enni, — pedig az étkezés nagyon nagy gyengéje volt . . . Kinpadon ült.

Szenvedett mint Tantalus a szomjjal és étvágygyal szemben . . . Oh ez kevés! . . . Ő hivé, hogy Tantalusnál jobban szenved . . . Tantalus előtt csak szerény pogácsaalmák és víz lebegett, de ő előtte bor . . . jó bor . . . somlai, érmelléki bakator . . . mosolygó fánkok, illattól párologó nyulpecsenye, torták, sütemények s a nyalánkságok halmaza . . . És Huzódi ur nem mert enni, mert félt hogy lélegzetvétele nehezebb lesz, hogy szavalásának minden dicsőségét egy megterhelt

gyomor le fogja rontani. — A nyalánkságoktól pedig más okból rettegett . . .

Ha még egy negyedóráig tart az ebéd, a jó ur elkeseredett volna . . .

Szerencsére az ebédnek vége volt . . .

Most beleesett Huzódi ur a másik bajba, abba a türelmetlen izgatottságba, mely szeretete volna a perczeket siettetni . . . Nem is volt nyugalma . . . Izgagtottan járt kelt szobáról szobára . . . Vére zszibongott . . . Talpa viszkedett . . . Egy tizenhat esztendő leánya nagyobb türelemmel s higgadtsággal várja élete második nyilvános bálját . . .

Nem is birta kiállni, a kitűzött idő előtt két órával elindult . . . Ámbár gondolhatta, hogy a megérkezésre elég idő van, még is megfélelkezve méltóságáról, ugyszólván rohant . . . A tél daczára agyon volt izzadva, mikor a kaszinóba megérkezett . . . Most meg attól ijedt meg, hogy hátha a betegség, mely prüszszentésekkel párosul, még az ünnepély ideje alatt utól fogja érni . . . Rögtön frs ingért haza szalajtatott . . .

Andó ur és Laczi is csakhamar megérkeztek . . . s hozzáláttak a még megkivántató rendezéshez. Most meg ezeknek esett neki, minduntalan lábok alatt volt, ezer baja volt, ezer kérdésekkel ostromolta őket . . . Végre is csak Andó ur tréfás ijesztése volt képes csend-re téríteni: — „Hallod-e, ha nem nyughatsz, én ugy segéljen, becsuklak a mellékszobába . . .“

Végre az ünnepély percze elérkezett . . . A nagy, tekintélyes és fényes közönség megtöltötte a termeket

zsufolásig . . . Illő komolysággal, de magasztos gyönyörrel hallgatta végig a részleteket . . . Mindenki nagy érzést, nagy megilletődést vitt el onnan. Az előadókat megéltjenezték . . . Regina és Szerena szépségében, két halvány tündérnek nevezve őket, csak úgy gyönyörködtek, mint remek játékokon. A rendezők különös elismerésben részesültek. Andó urat, ki csak közelebbe férhetett, baráti kézfogással sietett szeretetéről és tiszteletéről biztosítani . . . A költő Endrényi pedig ugyszólván bálványa lett a női nemnek, a lelkesültség által még szebbé tett arcza érdeket ébresztett. A deli magyar ifju alakja a szép nem szemei előtt elhomályosította a gavallér Timián és gavallér Kalimander urakat. Kik azelőtt jóformán tudni se akartak róla, a szegény ifjuról, az utcán, ha eléjük vetődött, meg sem látták, most óhajtották s szerencsének tartották volna megnyerni társasköreik számára . . . Talán oda adták volna érte még Remeklényi urat is. — Menyecskek, lányok, még a mamák szeme is megakadt rajta . . .

Laczi számára azonban azok közül nem létezett egy sem . . . Ő neki nemhogy feltűnt volna, de azokból a mosolygó szép arczokból, azok közül a bájos, kellemes fők közül, melyeket, ha vidéki levelező is valaki, elég ügyes bókkal nevez rózsakoszorunak, azok közül az ábrándos, majd más részről élénk tűzü szemekből Laczi nem látott, nem nézett egyet sem.

Az ő szeme, az ő lelke csak egyen csüggött, csak egyen epedt, azon a halvány tündéren, a boldogtalan szerelem szent leányán . . .

Mindenkinek örömnepély volt ez, a boldog érzések és szép remények ünnepe . . . Talán éppen csak ők voltak azok, kiknek ez öröm percei közt is szívök fájdalma nem enyhülhetett. —

XI.

SZEGÉNY BETEG LEÁNY.

ÓRICZ

Reginát gyengének mondta, azt mondta róla, hogy erősebbnek hitte magát, mint volt valóban, és megcsalatkozott. Ha belátott volna most szívébe, láthatta volna, mily erős az, mily önuralommal, mily kinnal kellett küzdenie, hogy össze ne roskadjon szívére nehezedő terhe alatt, hogy adott szavának megfeleljen.

És miért? Miért nem vonult tehát vissza, ha e perczeket olyan nyomasztóknak érezte! . . . Azért, mert e pillanatokban boldogság is volt . . . Csupán azért a boldogságért, hogy azzal, kit szíve feledni nem bír soha, pár édes pillanatra együtt lehessen, habár az élet e perczek után még elviselhetetlenebb lenne is. — Hogy lássa annak dicsőségét, ossza a lelkesülést, melyet ébreszt, és szeresse, imádja még jobban, és még boldogtalanabbnak érezze magát az elszakasztás gyötrelme által.

Ha látta is valaki, csak a nyilvános fellépés hatásának tulajdonithatta azt a nagy elhalványulást, — s a szederjes szint, mely olykor-olykor arczára szök-kent. És csak a félenkség, az elfogultság következményének vélte csüggedő reszketeg lépteit, melyekkel az emelvénnyől leszállt, mintha kis fehér atlasz czipőjének talpait mázsányi terhek vonták volna lefele, s mint-ha ingoványra lépne, besüppednének a szőnyegzetbe...

Csak Regina maga érezte, hogy ő beteg, nagyon beteg . . .

Oh! jól tudta ő ezt, jól érezte ő ezt . . .

Hiszen nem ilyen szokott ő lenni azelőtt, kivált ha az mellette van, a kit ő szeret. Örülni, mosolyogni tudott ő, szívével, lelkével egyszerre emelkedni a nemes és szép eszmék, érzések iránt . . .

Hogy ne érezné, hogy ne tudná ezt, mikor olyan hidegnek, olyan sivárnak érzett, látott mindent. Hiszen olyan részvétlen, olyan fásult volt most minden iránt . . . Arca hideg volt . . . szemeinek tekintete fénytelen, csupán zongorázásában volt élet, csupán abban volt emelkedettség, mert az szívével s lelke álmaival fájdalmas rajongásként hagzott együtt.

Diadallal, lelkesüléssel haladt le a közönség az emelet lépcsőin, a nagy rész, a fiatalság, a szépnem még ezen fölül az esteli bál gyönyörteljes előérzetével volt eltelve . . . Az ünnepély főszereplői, az éneklők, a szavalók elégyülten örvendeztek előadásuk hatásán és sikerén. Huzódi ur meg éppen Illyés prófétaként elevenen érezte magát a menyekbe emeltetni, s a rá vára-

kozó pompás vacsorában dús kárpótlásra számított a mellőzött ebédért . . . Strublik ur iparkodott megértetni, hogy az egészszet ő is nagyon szépnek találta, s ha valaha főnök lesz, ugy tiz-tizenöt esztendő mulva, minden esztendőben maga fog rendezni ily szép ünnepelet, milyen az ő hazájában nem fordul elő . . .

Egy szóval boldog volt mindenki. Mindenki arca ragyogott . . . Szörnyen szeretett kezet fogni egymással mindenki . . . Ölelték egymást . . . Ezt az örömet, mely határt alig ismer, mely nem talál semmi súlyt elégnek a nyilatkozatra, a magyar ugy fejezi ki: „nem fért senki a bőrébe . . .“

Egyedül egy öt tagból álló kis csoporton, mely majdnem legutoljára lassan, óvatosan haladt le a lépcsőkön, nem mutatkozott ez elkapott jókedv . . .

Sőt ellenkezőleg mély aggodalom tükröződött minden arcon, mely e kis kört alkotta, az a tétova, az az ijedelem, mely a megdöbbenésben, melyet érez, már egyszersmind a veszély sejtelmét bírja . . .

Laczi fájdalmában egymaga gyenge volt. Gyulával ketten vezették karon Reginát . . . Linka aggodva ment mellettök.

Móricz némán, szomorúan jött utánok.

A lélek, a szív sok szenvedése végre megtörik a testet . . . Az annyi sok ideig hordott gyötrelmek, a napról napra kinzó bánat terhe alatt, mely letépdeste arca rózsáit, mely tagjait bágyadtakká, erőtlenné tette, a mai nap küzdelmei megtörték a szegény leányt.

Feje megtört liliomként hanyatlott mellére, pi-

hegett, mint egy beteg galamb . . . Tagjai reszkettek, homlokán hideg verejték gyöngyözött, s a mi a betegnek lázrohamát előzi meg, tekintete oly tévelygő, oly közönyös volt, mintha e világon mindazok közül, a miket s a kiket maga körül lát, mi sem érdekelné többé. — A ki reszkető kézzel támogatta karján, ki az aggodalom remegő figyelmével segítette süppedő lép-teit, ki szeretettel, szánalommal s a szivében viharzó gyötrelemmel nézte, leste arcának színváltozásait, keblének lassu, fáradt emelkedését s a szemeknek bágyadt tekintetét, még az sem látszott hatással lenni reá . . . Még annak számára sem volt egyetlen mosoly sem a szintelen ajkakon . . .

— Semmi! semmi, csak egy kis változás! mondták, sugdosták egymásnak biztatással, mint a hogy mindig mondani szokta az, a ki maga keres vigasztalást . . .

— Ugy van. Semmi! — feleltek ismét, de oly szomoruan, oly csüggedten, mintha éppen a legfélelmesb ellenkezőt mondanák . . . Senki sem hitte azt, a mit mond . . .

Végre a hosszú, végtelen hosszú, száz lépésnyi ut meg volt téve . . . Lassan jöttek, mint egy gyászmenet . . . Ah, de végtére haza értek! . . . Mintha egy nagy teher szállott volna el, nehéz sóhaj szabadult keblökből . . .

Érkezésökre a támogató karokra roskadt Regina láttára az öreg Blizet ijedés szállta meg . . . Előbb meghökkenve bámult karosszékéből az ablak mellől.

azután rögtön ijedve felpattant ülőhelyéről, tipegve oda sietett az érdeklődőkhöz, kik Reginát a pamlagra helyezték . . . Oh! nem szólnak ezek semmit, olyan hallgatagok, olyan szomorúak . . .

— Az Istenért! — csak ennyit birt szólani réműlettelve.

Lehajolt hozzá, kezébe vette kis kezét, a kéznek ujjai nem viszonzták az édes vigasztalást váró szorítást, a kedves szemek nem tekintettek az övébe, álomra bágyadtan le-lecsukódtak, az édes ajkaknak, melyek úgy tudtak mosolyogni, olyan szépen tudtak beszélni, nem volt egy szavuk sem a szerető, a megrémült atya számára . . .

Mig Linka a másik szobában ágyat készített, Móricz tartotta a pamlagon a hanyatló Reginát, a többiek szomorúan, lehajtott fővel állottak . . . A réműlet beszédessé tette az öreg ajkait. Ott térdelt előtte, ott sirt, ott jajgatott:

— Regina! Regina! . . . édes leányom! . . . Nézz fel . . . Nézz reám . . . Az egekre kérlek . . . Szólj csak egy szót, én édes életem! . . . Oh! szived ver! . . . Oh kezed meleg! . . . Oh! ne rémits hát! . . . Ugy-e nincs bajod! . . . Ugy-e nincs nagy bajod . . . Oh Istenem, ha én ezt tudtam volna, dehogyan engedtem volna, hogy résztvehess abban az ünnepélyben . . . Tél van . . . Hideg van . . . Átmelegedtél . . . Áthültél . . . Oh Istenem! . . . Minek is vittétek el őt tőlem! . . . Oh! jaj nekem. Oh jaj nekem! Ő nem szól, ő nem beszél . . .

Ott térdelt, ott csuszott az öreg Regina lábainál, zokogott, zokogva csókdosta össze kezét, karját, ruháját . . . Móricz együtt szenvedett vele, és a többiek is..

— De hát mért nem szaladtok orvosért, rivalgott fel egyszerre böszülten, haraggal . . . Hát senkinek sem jut eszébe orvosért szaladni . . .

Móricz keserűen mosolygott s halkán felelt:

— Elmentek érte . . . el fog jönni . . .

Linka kijött, az ágy meg volt vetve, a nyitott ajtón át látszott a szép, a puha fehér ágy a dagadó vánkosokkal, melyekről édes álmokra szoktunk gondolni. De az ágy, ez édes nyugalom, a kedves pihenés, a boldog álmok bölcsője, tiszta fehérségében is oly szomorú, oly leverő, ha azt beteg számára vetették.

Az öreg átkarolta Regina derekát, mintha félne, hogy elrabolják tőle, reszkető rettegéssel vonta őt maga felé . . . Móricz szeliden lefejtette az öreg karjait . . .

E pillanatban Regina önkénytelenül atyja ősz fürteire helyezte kezét . . .

— Nézd . . . Nézd! . . . ő fejemre teszi kezét, rivallt az öreg kitörő örömmel . . . Ő eszmél, ő érez, ő magánál van . . . ő szeret, ő áld engemet . . .

Ezzel beleansimpszkedett Regina ruháiba . . .

— Kérlek, hagyd őt, — szólt szomorúan Móricz — neki nyugalomra van szüksége . . . s Isten adja, hogy e nyugalom mindnyájunknak édes legyen . . .

— Tehát nem is szabad utánna mennem, nem is szabad ott térdelnem, ott sirnom, zokognom ágyánál. Nem szabad érte imádkoznom? . . .

— Nem! . . . felelte Móricz az öreget keblére vonva, . . . hidd el nekem, a ki életemben nem hazudtam neked, hogy az inkább veszélyes, mint jótékony lenne reá nézve . . .

Az öreget nem a szavak, hanem az ölelés, mely jól esett neki, bírta visszatartani . . . A könnyek, miket hullatott, enyhébbek lettek . . .

Az ajtó elzárta tőlök a beteget . . .

Most, mintha örökre el lenne tőle zárva, az öreg szíve fájdalomával s szeretetének egész melegével Móriczhoz ragaszkodott, mintha eszébe jutott volna az a kínos gondolat is, hogy talán ennek keble lesz utolsó menedéke . . .

Oda borult reá s gyötrődve kérdezte:

— Oh Móricz! . . . hát te mit hiszel? . . . mit gondolsz? . . .

Annyi kín, annyi vágy, annyi remény volt e kérdésben, hogy bármely vigasztaló szó nem állott volna arányban nagyságával, s mégis a legkisebb is elég lett volna. . .

— Nem! nem! én azt nem fogom neked megmondani! — szólt Móricz, fejét szomorúan csóválva.

Azután kifejtette magát karjaiból, elfordult tőle, hogy az öreg meg ne lássa ajkainak vonaglását, hogy ő is zokogásban törne ki, ha szívét lelkét az önuralkodás kínzó bilincseibe nem erőszakolná . . . Oda fordult Gyulához, megszorította kezét oly erősen, mint a hogy az ő szívét a kín facsarta . . . szemei megteltek könnyvel . . .

— Meg fog halni! . . . nyögte fájdalmasan . . .

Laczi pedig elvonulva tőlük, sem vigasztalást, sem reményt nem keresve, mintha már egy végkép elveszett boldogságot siratna, egy kisedet, mosolygó arcz-kép előtt sírt, zokogott keservesen . . .

Az orvos megérkezett . . .

A hű Linkát láttatva, egy perczre megnyílt az ajtó, s ismét bezárult . . .

Most, most jöttek a legkínzóbb, a legfeszültebb perczek . . .

A fájdalom a vigasz várásában némává, de súlyosabbá változott a helyzet. A keblekben a szívdobogás elfogult, az ajkakon a lélekzet visszamaradt.

Az ajtó ismét megnyílt, az orvos kijött . . .

Rezzelve tekintettek feléje . . .

Az orvos arcza szomorú volt.

— Valóban, a beteg veszélyben van! . . . szólt bánatosan . . .

Az öreg kétségbeesve csapta össze kezeit s feljajdult . . .

— Csendesen atyám! — kérlete Móricz — s gondolj arra, hogy ha jajjaid, sirásod behallatszanak, azok csak növelik szegény leányod veszélyét . . .

Az öreg megnémult, de néma fájdalmában irtózatossabb volt. Kezeit görcsösen tördelte, mellét tépdeste és ősz fürteit. — Hörgő nyögése, mit közbe-közbe halhatott, megreszkettette e szomorú jelenet valamennyi tanuit . . .

— Nem . . . nem, ő nem halhat meg . . . nyögte

örjögő fájdalommal . . . Ereszszetek be hozzá, én ki fogom ragadni őt a halál karjaiból . . .

Móricz gyöngéden utját állta . . .

— Életem adom életeért, az ő szép, az ő kedves, virágzó életeért . . . Mit ér ugyanis már az enyim, az én vén, az én szomorú életem ő nélküle . . .

Móricz szeliden keblére huzta . . .

— Az egekre kérlek, csendesülj! . . . Hallgassuk inkább azt, a mit az orvos ur beszél, hátha az ő szavaiban még reményt találunk . . .

— Oh Istenem! . . . hiszen éppen ő mondta, hogy a baj maga a veszély, tehát gyógyíthatatlan . . .

— A baj, lelki baj, szólt komolyan az orvos . . . és hogy veszélyes, az igaz. Ajánlom a szomszéd város főorvosát, ki országos nevezetesség, tanácskozmányra meghívni . . .

Azután egy másodpercnyi szünettel, mintha annak még sem sokat tulajdonitana, vállvonva tette utána:

— Egyébiránt ezt is szintugy, mint más lelki bajt, leggyorsabban és legsikeresebben csak az gyógyíthatja meg, ki annak kulcsát bírja . . .

Az orvos, a ki e szavaira mindenesetre csak mélyebb elcsüggedést várt, egészen elcsodálkozott, midőn éppen az ellenkezőt tapasztalta . . .

Az öreg, ki e szavakra felütötte fejét, pár pillanatig a magasba nézett, mintha reménykedve érlelte magában egy gondolatot, egy határozatot, melytől arca derül, melyről ajkára mosoly lebeg . . .

Mintha egy óriási nyögöt dobott volna el magától, keblére nyomva két kezét, daczolva önmagával, határozott és diadallal kiáltott föl . . .

— Én birom e kulcsot . . .

A mire évek nem bírták érlelni, arra a veszély pillanata, a kedves lény elvesztésének őrzöngő félelme magával ragadta . . . Elfogadta azt, elhatározta. —

Kitépte magát Móricz visszatartó karjaiból . . .

— Mondtam, hogy én fogom őt megmenteni, szólt lott lázas örömmel.

Ezzel odarohant az ajtóhoz. Az ajtóban fogták el . . . Mindegy. Belecsipeszkedett az ajtóba, s úgy kiáltott be a másik szobába . . .

— Regina! Regina! Hallod-e, én beszélek hozzád, én, édes atyád . . . Én gyógyítalak meg. Én hozok vigasztalást szivednek . . . Nem ellenzöm szíved vonzalmát. Szeresd. — Légy azé, a kit szeretsz . . . Légy az Endrényié . . . Ő is itt van! És hallja szavamam . . . Térj ki Regina! Térj ki, csak maradj életben . . .

Itt az öreg kimerítve magát, önelégült megindulástól zokogva esett az őt visszatartók karjaiba. — Azután mivel izgatottságában nem bírt nyugodni, a lelki erő győzedelmeskedett a testen.

Könyörgött, hogy eresszék be leányához, hadd mondja el neki mindezeket szépen nyájasan, térdelve ágya előtt s lábaira borúlva . . . Rimánkodott, hogy engedjék meg neki, hadd gyógyítsa meg-öt . . .

Az alatt a feltétel alatt, hogy minden izgatottság nélkül, szépen, csendesen viseli magát, halkán, nem za-

jongva beszél, ha kitöréseit mérsékli, s a beteget lázas öleléseitől is megkiméli . . . engedtek neki.

Az öreg letérdelt az ágy elé. és adott szava szerint szép csendes, szelid érzelemmel beszélt:

— Édes Reginám, kedves leányom! Én nem akarom gátolni boldogságodat . . . Teljes elhatározásom-

mal s megnyugvással mondom, hogy légy azé, a kit szeretsz . . . Édes Reginám! . . . Ugy ni, már felemeled kezedet! . . . homlokodat töröld . . . Eszmélsz . . . Hallgatod a mit beszélek! . . . Igen édes Reginám! . . . Légy övé. Térj ki . . . Hallod, édes, szép kedves leányom. Én mondom neked, hogy térj ki . . . Ne félj . . . nem haragszom érte, még csak nehezebbre sem fog esni szívemnek . . . Ne félj kedvesem, attól sem, hogy tő-

lem ez által elválsz . . . Nem válsz el tőlem. Én veled maradok. Tudom, meg vagyok győződve róla, hogy szívesen fogtok magatoknál tartani . . . ha vallásomban maradok is, s én meg fogom köszönni nektek egész életben, áldani foglak benneteket, hogy nem kívánjátok tőlem, azt elhagyni . . . Engem nem kényszerít semmi arra . . . Te neked más, téged az élet boldogsága kényszerít arra . . . Nézd . . . nézd Móricz . . . Ő rám néz szép szemeivel . . . Ő mosolyog . . . Oh! Várj csak! . . . Meglátod mindjárt kit hozok én ide neked . . .

Ezzel visszasietett a másik szobába, oda tipegett Laczihoz és hozzá is szépen édesen beszélt . . .

Hiába beszélsz annak, — annak kezei arczára tapadtak, folyvást sirt, zokogott keservesen, egy szót sem hallott abból, a mit az öreg beszélt . . .

— Igen . . . Igen! . . . önnek kell őt megmen-
teni . . . ön szereti őt . . . hát kötelessége megmen-
teni . . . No de hallgasson már reám! . . . Ne legyen
egy szobor! . . . Hisz minden jól van már . . . S a
mellett ön meg is ígérte, hogy hálás fog lenni az iránt,
ki önt a katonaságból kiszabadította. Ime, hát én meg-
mondom . . . A lányom volt az . . . Hallgasson már rám
az Isten szerelmeért . . . Jőjjön az én édes Reginámat
megvigasztalni . . .

Hiába beszélt, nem látott, nem hallott és nem tudott az semmit azokból, mik imént körötte történtek . . .

Az öreg Gyulához fordult pártfogásért . . .

— Beszéljen vele . . . beszéljen vele, szólt rimán-

kodva Gyulához. Hiszen ő önt is megmentette, ő mindnyájunkat megmentett. Hiszen nem is tudott egyebet tenni, mint szeretni, érezni mindenki iránt, áldozni, magát feláldozni . . . Ő oly jó volt mindenkéhez . . . mindnyájunkhoz. Ő csak nem halhat meg . . . Mentsük meg őt . . .

Gyula oda ment Laczihoz, kézen fogta Az azt sem tudta, mi történik vele, engedett, mint a gép . . .

Oda vezették Reginához

— Szóljon hozzá — suttogta mögötte az öreg . . .

Laczi nem szólt semmit, letérdelt az ágy elé, kezébe vette Regina bágyadt kis kezét s reá tapasztotta ajkait . . .

Az öreg újra beszélt, előhozta minden vigasztalását . . .

Hasztalan volt, Regina csak nézett merev szemekkel, mosolygott is, de azzal a merev fagyasztó mosolylyal, mely végtelen fájó volt, s annak kifejezése, hogy semmi örömet nem lát többé, hogy mindent keserűnek érez . . .

Mégis megszorította kezét, mely az övét tartotta, és tompa sóhajtással rebegte . . .

— Én Istenem, vedd magadhoz szegény lelke-
met . . .

— Nem nem! . . . rivallt közbe az öreg . . . ne hallgasd meg kérését Istenem, Jehova, a ki nem kívánta Ábrahám áldozatát, nem fogja tőlem elvenni őt . . . Menj, menj, siess a vasúthoz édes Móriczom . . . Sür-
gönyözz a szomszéd városba azért a híres orvosért.

Hadd jöjjön tanácskozni . . . Oh Móricz, kérlek, vissza ne jöjj nélküle . . .

Oly megható, oly érzékeny búsító jelenet volt ez . . . Az estnek bágyadt, halni készülő világossága csak növelte az általános csüggedést.

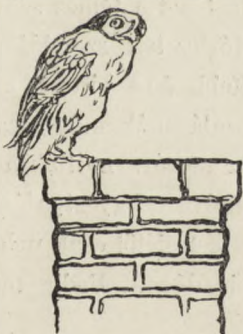
Gyula az orvoshoz fordulva szólt:

— Édes orvos úr, én, miután a körülményeket jól ismerem, csodálkozom, hogy e jelenet nem hat reá ...

— Oh kérem, válaszolt az orvos fanyar mosolylyal, ily helyzetben igen nehéz az érzéseket s eszméletet összehozni . . . s kivált e beteg éppen az élet és halál választópontján lebeg, eshet ide, oda . . . Valamint csak még egy kis keserűség a többihez, megölheti, úgy az örömnök átérzése megmentheti őt . . .

— S hiszi ön ez utóbbit?

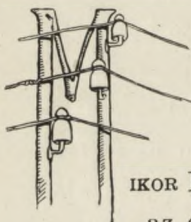
Az orvos vállat vont.

XII.

MÓRICZ RITKA JÓ ÉMBER.

IKOR Móricz a vasuti indóházhoz elindult, már az est szürke homálya egészen szétterült . . .

A téli esték minden előkészület nélkül akár csak a szin-padi éjek, egyszerre előteremnek . . . Mig a nyári nap áldoztát órákig tartó szürkület követi, a téli lenyugtát csak percek választják el az éjszakától, az elsötétedéstől. És hiába hosszabbak a napok, a februárius végéi még nagyon oda lehet a télhez számítani . . . Minden lépés, melyet Móricz tett, szemlátomást gyorsan, lépésről lépésre sötétebb éjbe vitte. Az egymástól nagy távolban függő utczalámpák már meg voltak gyújtva, s a mely ablakok az utczára nyiltak a lebocsátott redőnyökön keresztül halvány gyertyafényt láttattak . . . Itt távolabb a város belsejétől csak néhány ember sietett kopogva a deszka járdákon. Pedig még csak hat órát ütött . . .

— Én Istenem, szólt Móricz magában, még alig husz percze, hogy a nap lenyugodott, s ime, már majd

csaknem éj van . . . Nyugalom, boldogság éje mások-nak, nekünk a fájdalomé, a boldogtalanságé . . . Itt az ablakok mögött mosolygó vidor leánykák öltik magukra hófehér tarkaszalagos ruháikat, s keblök hullám-zik, édeleg, vérök pezseg a pár óra múlva reájok váró táncznak vágyától, ingerétől. S az, kinek résztvenni e mai nap örömeiben, keblét emelő gyönyörében talán több érdeme van, mint nekik, szomorú hófehér ruháról s a legszomorúbb koszorúról álmodik . . .

Móricz sóhajtott, — közbe-közbe a mint ment, élénk vidor nevetés hallatszott ki az utcára az abla-kok mögül . . .

Móricz ment tovább sietve . . .

— Talán csak egymagunk vagyunk az egész vá-rospan, a kik szomoruan virrasztunk . . . S vajjon van-e valaki másnak most ily szomorú útja, mint nekem. De-hogy van! . . . Hiszen a kikkel csak találkozom, az a néhány ember is könnyű lépéssel, vidoran a város belje felé siet . . . Kifelé nem tart most senki sem . . . A mai nap bizonynyal nem fog elutazni egy lélek sem . . . Oh szép eszmék, nagyszerű gondolatok, nemes érzések, melyek összecsatoljátok, összehozzátok az embereket, ma-gatokhoz ragadjátok még azokat is, kiket csak fényetek hódít meg, miért engedtek mégis oltárotok zsámolyánál olyan áldozatokat összeomolni, a kik értetek forrón lelkesülnek . . .

Móricz tovább sietett . . .

— Másszor oly közelnek tetszik az indóház, most végtelenül messze van . . . Még csak itt vagyok a szeg-

letnél, hol hajdanában az Úrbátsi kis korcsmája állott ... Szegény Úrbátsi, te sem bánkódol többé régi jómodu multadon . . . Szegény öreg feleségeddel együtt a boldogok hónapban pihened megaláztatásodat . . . Meglehet eszébe sem jutsz többé senkinek, — s bizonyínyal nem számítottál éltedben arra, hogy a tréfás Ménykő könyvet szentel emlékezetednek . . . Itt volt a mellékutcában kis boltom, itt küzdtem a sorssal, a reménynyel. Ide jöttem ki pihenni megalázó fáradozásaimat . . . S ez volt Regina, a szegény Regina menhelye . . . Talán éppen ez volt a hely, hol érzelmé a vigasztaló hajnal ébredésével egyszerre született . . . Mily szomorú pillanatok voltak azok, és mégis mily édesek voltak az önérzet tisztaságában. — Nem volt semmim, nem volt jövőm, nem birtam mást, csak ifjú erőmet. Heves szívem, csüggedhetlen lelkem, mocsoktalan becsületem volt minden vagyonom . . . Az életfentartás igyekezete mégis mily szépekké tette a napokat . . . Oh, Istenem, mily víg tudtam lenni még is . . .

És a szegény Móricz sajnálkozva emlékezett vissza nyomorára, mintha azokat jobb napoknak tartotta volna ezeknél . . .

Egy könyvet törölt le daczosan szeméből . . .

— Oh Regina! Regina . . . te voltál az egyetlen lény a földön, a ki engem minden körülmények között igazán szeretett . . .

Móricz izgatottan megint tovább sietett.

— Te mégis boldog voltál Regina! Téged szeretett, kiért égtél . . . emelkedett kebelével álltál szemben

avval, ki méltó volt szerelmedre . . . kit szép lelkedtől, nagy szivedtől előítélet nem tartott vissza. Tudnád, érzened az én emlékeimet. Nekem is voltak ifju ábrándjaim. Felhőképek, melyeket épen mint a felhőket a benők származó fergeteg rombolt szét. Eh! nem kellenek.

Azután, mint a felhők a fergetegtől, ő is épen ez emlékeknél a terhesült emlékek nyomó erejétől üzetve, ment sebesebben.

— Hogy is jut ez eszembe? Lehet-e visszatünő eszménykép, lehet-e emlékezet tárgya nekem, ki vallásomért megirtózott tőlem. Nem reád, csak ifjuságomra emlékeztem. Minek is, nem szeretett engem senki. Csak te szeretted engem őszintén, igazán a világon, te egyedül édes testvérem. Édes Reginám! Vajha utamnak életed megmentése lenne a sikere. Végre itt vagyok a város szélén. Bizony jobban esett volna, ha az indóház mindjárt a szélső háznál lenne, s ne nyujtózkodnék ez a terjedelmes sétány. No, de legalább nem tántog az ember előtt egy rideg sivatag, jobb sétány, mint buczka-tömkeleg. Ezért bizony nem kárhoztatom a tanácsot, ennél okosabbat, üdvösebbet se tett az elmúlt tíz év alatt senki. Csak gyorsan, gyorsan, mindjárt ott leszek.

Móricz már elég sebesen jött eddig is, de a közeledés még fokozta türelmetlenségét. A terjedelmes sétányon, úgy szólván, átfutott. — oda ért az indóházhoz. Szinte jól esett neki az elébe táruló pazar világosság.

Az indóház, mint rendesen a vonatok érkezése előtt, teljesen ki volt világítva. Az üvegrekeszek mögött

az egyenruhás hivatalnokok, mint rendesen tenni szokták, munka sürgősséget mutatva, kapkodtak, de rá értek a mellett közömbös tárgyokról fecsegni.

Móricz alig lépett be, rohant a rekesz ablakához . . . bekopogtatott. Mérges pillantások fordultak felé. Ezeknek az uraknak szenvedélyök mérgeseknek lenni.

— Uram! szólt a legközelebb ülőhöz izgatottan. — Ugy-e nem ment még el sem az alsó, sem a felső vonat. A szomszédvárosig megelőzheti-e egy sürgöny még a vonatot. Mikor ér oda a vonat?

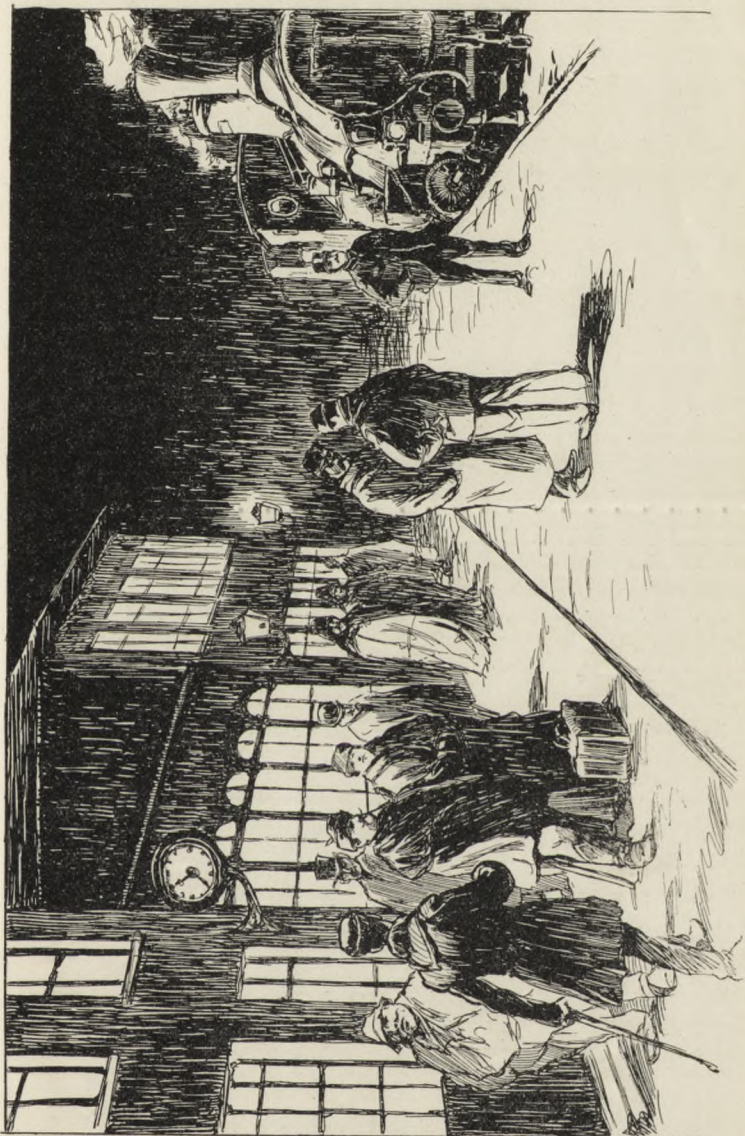
A megszólított haraggal rivalt reá.

— Nézze meg a menetrendet, ki van függesztve.

Sürgönyről szólott, melynek a vonatot meg kell előznie, félelmet, rettegést árul el megindult reszkető hangjával, s ez ember felelet helyett a menetrendre utasítja. Keble elszorult, s fanyar mosoly jött ajkaira. Oh istenem, hát van-e szivesség, van-e részvét az emberekben?

Lett volna más helyzetben, lett volna más körülmények közt, ne töltötte volna el csak minden elvesztett kis perc rettegéssel a szivét, majd megtudott volna ő felelni ezeknek az embereknek, kik oly idegenek minden érzés iránt. Meg tudott volna úgy felelni, hogy szájokban maradt volna az ize.

Az ügy sürgős volt. Móricz reszketett minden percért. Erőt vett magán. Megalázta magát. A folyosóra fordult. Benyitotta az iroda ajtaját. Levett kalappal, nagy tiszteletadással közelgett. Hangját kérelmező-

vé változtata, esdő arcot öltött, zsebéhez nyult. Miért, miért nem, higgyük inkább, hogy a sürgönyözendő iratkáért nyult.

Akár mint volt, elég az hozzá, az arczok, hihetőleg a mély tisztelet láttára, mosolygókká váltak.

A haragból szelidült urak egyike leült a sürgönyző asztalkához, az iratot maga elé csapta, a szivart szája végére csusszantá, újjai elkezdtek a billentyűn mozogni, a gépezet elkezdett csengetni, a gondolattal egyenlő gyorsasággal repítvén el sodronyán a szavakat, melyekhez Móricz minden reményét kötötte.

Móricz most a villanytelepben nem az emberi ész nagyszerű vivmányát bámulta, hanem édesen, bizalommal nézett reá, mint az élet mentőhorgonyára.

Míg ezek odabenn az indóházban történtek, míg Móricz sürgönyöztetett, s aggodó feszültséggel várta a sürgönyére érkezendő választ, az alatt kívül a tél által barátságtalanná vált sétányon, mely ez időben épen nem lehetett szórakozás és ábrándozás helye, egy természetes izmos alak jelent meg. Sétapálczaként egy nagy vastag dorongot czipelt magával.

A temető-külváros felől jött; s az indóházat, mint ha azzal semmi köze nem lenne, tekintetre sem méltatta. A felé vivő korláttal ellátott széles útról letért, a sétánybejárás czölöpére helyezett pergő kereket meglökte izmos testével, s a bal oldalra vivő gyalogúton a sétány ezen részének közepén fekvő kioszkbódé felé tartott.

A zord idő, a lég, mely nappal hazudva, gyenge napfényvel tavaszt ígért, az éj érkezévével mint a ko-

morság barátja daczosan visszaállította magát téli jogaiba. Nem fujt csipős szél, nem verte fel az éles, szűrő hódarákat . . . hanem egy olyan csendes, kemény éj készült, mely rideg szívósságával mintegy kiszipolyozni akarja mindenből az életet, s a földet reggelre csontkeménynyé fagyasztja.

A sétány leveletlen fáinak meztelen ágai reszkettek, mint a lázbeteg sovány tagjai, ki ágyából megszökött, s kinek a hagymáz rángatja görcsösült idegeit.

A csavargónak se tetszett az idő. Háromszor megkerülte a deszkabódét, bosszusan dörmögött s bosszusan csóválta a fejét.

— Még nincs itt. Persze, az urak váratni szokták magukat, — szólta magában haragos gunynyal. — Pedig kutyának való hideg van.

Hasztalan dörmögött, hasztalan járta be újra meg újra a sétány útjait, az nem melegítette fel. Csak az a vékony öltözék volt rajta, mint reggel, s az a silány öltözék nem arra való volt, hogy a hideg ellen védjen, csupán arra, hogy a testet befedje. E vékony lebernyéget kényére-kedvére átjárta a hideg.

— Czudar, komisz egy idő, — mormogta magában — s görcsös dorongját hóna alá véve, kezeit zsebeibe mélyesztette, hogy legalább azokat óvja meg a dermedéstől.

Folytatta azután mérgesen, s tartott apró szünetekkel ilyen magánybeszédet.

— Nem mozdultam volna ki száz forintért sem ilyen időben. Nem is a te kedvedért teszem, bitang uzso-

rás, hanem a magaméért. Hanem, hiszen várakoztass csak hiába. Megkeserülöd, ha rászedtél. — Feltettem pedig felőle. Kitelik tőle ilyen komizság. De nem tudom ez az idő is mit akar. Mintha csak engemet akarna boszantani. Már olyan szép éjek voltak. Most meg már megint neki mérgesedik. Szibéria lesz ebből az országhól, vagy mi? Átkozott fagyos lég, hát már se bor, se pálinka nem óv meg rideg leheletedtől? Legalább egy szivarom volna, rágyujtanék, s füstje, gőze melegítene egy kicsit. No hála isten, az óra üt. Egy, kettő, három. No, hogy a menydörgős menykő ütne beléd, már nem tudtál többet ütni, ha bele kezdtél. Háromnegyed, és az a hitvány semmirevaló úgy se jó hétig, jó, ha még megtartja a határidőt, s azontul nem várakoztat. Ha jön, ő is várjon reám, úgy is neki áll bőrében. Bolond vagyok, ha itt ácsorgok, midőn be is mehetek az indóházba felmelegedni, — a restauraczióban felhajtok egy pohár melegítőt, s az indóházi trafikban veszek egy pár szivart.

Ezzel gyorsan, mintegy félve lelkétől, nehogy az a didergő test rovására ismét más határozatot vegyen, a sétány egyik útján megindult az indóház felé.

Egyszerre elkáromkodta magát, az utacska végén nem volt kijárási, majd beleütődött a korlátba.

— Az is marha, — szitkozódott mérgesen, — a ki egy nyilvános sétányt bekerített, s hogy a becsületes ember éjjel meg ne lássa s neki menjen, fehér helyett, tudja az ördög, milyen sötét színre festeti. — Most már, mivel kedvem nincs neki menni ezeknek a tüskéknek,

bokroknak, épen annyira nincs inyem szerint, mikor az indóház orrom előtt van, ahhoz a kioszknak csufolt deszkaólhöz visszatérni. Most már akár átmásszak ezen a korláton.

Mit volt mit tenni, biz azon a korláton nagy uraságának át kellett másznia. A vaskos nagy mellnek és nagy hasnak, úgy a fagyos kezeknek nem volt ez a legnagyobb kényelmére, hanem biz annak mégis meg kellett lennie.

Móricz épen akkor jött ki az irodából az előcsarnokba, mikor a természetes férfi oda belépett. Móricz izgatottsága enyhült, arcza derültebb volt mint az imént. Kezében tartotta a válasz-sürgönyt. Csak pár szó volt az, de reá nézve óriási vigasztaló és bátorító erejű. Az volt a válasz: „a vonaton jövök.“

Tudja isten, a mily csüggesztőleg jött elébb bánata s növekedett fokról-fokra, oly megfejthetlenül perczről-perczre halaványulni, erőtlenedni érezte azt. Valami csodás, megfejthetlen sejtelem szállott szívébe, mely kiemelte a kinzó szorongásból. Mintha képzete előtt a légben arany betűkkel írva a jóslat ragyogna, hogy Regina meg van mentve. A rémület perczei, hatása elmúltak, higgadtan tudott gondolkozni a mindnyájokat ijedelemmel eltöltött esemény felől, visszaemlékezett régi tanulmányaira, s helyet engedett gondolatában olyan állításoknak, melyek csak kedvezők lehetnek.

A vaskos korhely látása tehát, mely csak a sors és végzet igazságát mutatta, épen nem volt kedvezőtlen látvány számára.

Ott fenn, oda fenn a magasban van egy kéz, mely áldással lebeg a jók felett, mely felemeli a csüggedőket, az áldozatokat s a szegény betegeket ágyaik fenekéről, de e kéz, az igazságos kéz elejti a gonoszokat és soha fel nem emeli azokat, a kik elejtették becsületüket.

A vaskos korhelyen és csavargót jellemző görcsös botján a sors elégtételére gondolva, elmosolyodott. Emlékezése a régi dölyfnek, a durvaságnak, az önkénynek és könnyörtelenségnek, melyek ez embernek tulajdonságai voltak, nem engedték, hogy e mosoly egyéb szánalmat hordjon magán, mint a mennyi egy nyomorult embernek mint embernek megaláztatását illeti.

A csavargó e mai este hatalom-érzetének elbizakodottságaul fellobanó régi gögijének paródiájával se jobbra, se balra nem nézve, ment végig a folyosón.

Undorteljes paródia volt az. Az a görcsös bot, az az évszakkal ellenkező ruházat inkább egy elkeseredett csavargót tüntetett fel Móricz előtt, mint a régi hatalom tekintélyét.

A csavargó pár pillanat mulva visszatért az indóház helsejéből. Duzzogva tért vissza. Szitkozódott a vendéglős és trafikáns ellen. Az ital rosz volt és a dohánybolt be volt zárva.

— Mintha ma minden boszantásomra esküdnék, össze, — dörmögött boszús elégtelenséggel. — Nekem ilyen italt adni! S ki látott valaha még trafikát becsukva lenni a vonat érkezése idején. De hiszen legyen még valaha hatalom a kezemben.

Még nagyobb boszuságára Móricz épen akkor gyújtott szivarra.

Az illatos füstöt orra alá csapta a léghuzam. Egyszerü Cubaszivar volt az, hanem azért megirigyelte.

A mit most gondolt, attól régebben megszégyelte volna magát.

Az gondolta ugyanis, hátha ezzel az emberrel szóba állna egy pár percze, azután úgy beszédközben hirtelen egész véletlenül, hogy a meglepetésben a megtagadásra idő se lehessen, egy szivart kérne tőle.

Megállt előtte, jó estét köszönt neki, iparkodott még mosolyogni is.

— Nem tudom! — szólott azután a köszönet elfogadásától bátoritva — de nekem úgy tetszik, mintha ismerném — az urat.

Olyan kénytetve, vontatva ejté ki az ur szót, látszott, hogy nagy erőtetésébe került.

— Lehet, hogy ismer a tekintetes ur! — felelt az némi fanyarsággal hangjában.

A korhely egy pillanatra redőkbe rántá homlokát. A tekintetes czimen egy kicsit meghökkent, s habozott, ha vajjon ez ember komolyan mondta-e azt vagy gunyolódik . . . Ámde annak arca semmi gunyt nem árult el, rögtön megnyugodott, s ismét bizalmat érzett feltett céljához. Most már épen nyájas akart lenni . . . Törik szakad, meg kell lenni.

— Legalább úgy emlékszem! — szólott.

— Igen jól tetszik emlékezni, — felelt Móricz egykedvűen. — Boltos vagyok, a tekintetes főszolga-

biró ur gyakran megfordult boltomban, a többi között akkor is, mikor a tollak tilalma megjött s a fekete strucztoollakat lefoglalta boltomban.

— Igen, igen! — szólt a természetes ember erőltetett mosolylyal, azt sem tudva, hogy a főszolgabiró ur czimét vegye-e ismét gúnyolódásnak, vagy a felidézett kellemetlen emlékezést restelje.

No de szándékával nem volt egyező, hogy megnehezteljen. A kezdődő barátságoskodást fenn kell tartani.

— Persze! Igen! az akkor volt, — szólt zavarát burkolni igyekvő nevetéssel — Most már más világot élünk. Most már ismét viselnek tollat a kalapok mellett és pedig nagyokat.

— Ugy van! — felelt Móricz mindig egykedvűen. — Most alig van tilalom. A főnök ur csupán a bunkós botokat tiltogatja. A tekintetes ur ebben is boldog kivételt képez. Csak nem haragszik talán, hogy szemem megakadt ezen a tekintélyes példányon.

Dehogyan haragudott, dehogyan érezte magát megbántva. Sőt inkább botjára nézdelve, jóízűen nevetett, s örült, hogy a másik is nevet. A nevetés, az egybehangzó jó kedv elősegéli a bizalmaskodást, s neki az kell, ő arra várt.

A világerő nem mulasztotta volna, rögtön megragadta ezt a nagy alkalmat.

— Ugyan amice, adjon egy szivart!

Hirtelen mondta, hogy ideje ne legyen megbánni. Csak mikor kimondta e szavakat, akkor szégyelte magát egy kicsit, s hebegve mentségül tette utána:

— Nincs nálam!

Soha se gondolta volna, hogy ereje legyen valaha, magát így megaláznia.

Az erős, a hatalmas embernek keze, mely képes volt azt a nagy husángot könnyedén lóbáznia, reszkettett attól a piczi kis szivartól, a mint ajkaihoz vitte.

Mikor rágyújtott Móriczéról, nem a szivar tüze, hanem a megalázódás szégyene égette szemeit.

Most egyszerre figyelve kapta fel fejét.

Hallgatódzott. Ugy rémlett, olyant hallott, a mire rég várt.

Valóban az esteli harangszó volt az.

— Hét óra! — szólt önkénytelen örömmel mind a kettő egyszerre.

S míg Móricz arra gondolt, hogy a vonat most indul a szomszéd városból, amaz a találkozóra riadt fel, s a nélkül, hogy Móricz csak azt is mondta volna, hogy befellegzett, az indóház előtti széles utra, a bejárat örökké nyitva álló ajtaján kiosont.

Mikor Móricz órájáról, melyen az idő egyezését nézte, feltekintett, a vaskos ember nem volt mellette már, nem volt sehhol a folyosón, pedig, amint reménylette és gondolta, a félórai várakozás szórakoztatásért inkább még egy szivart adott volna neki. — Ily türelmetlen hangulatban, ez az ember is jobb volt, mintsenki.

Kinézett a bejárat ajtaján. Ugy vélte, hogy a sötét éj homályában mégis felfedezte emberének szálas és tömör körrajzát. A szivar fénye, mely megszikrázott a sötétben, bizonyossá tette e felől. Most már amint szeméit a sötétségben erőltette, elvitázhatatlanul meggyőződött, hogy látja. — Különös és meglepő volt neki, hogy ez az ember a helyett, hogy a város felé sietett volna, a sétány korlátának egy bizonyos pontján, kétségkívül ott, ahol a bejárás czölöpe van, megállott, ott egy éleset füttyentett, azután belépett a sétányra s összeolvadt a bokrok árnyaival.

Móricz ezek mögött nem mindennapi dolgot vélt rejteni.

— Hogyan? A nagytekintetű hatalom éji kalandorsággá változnék?

Azután tanakodott, habozott magában.

Miért ne? Félórai időm van még.

Ezzel eldobta szivarját, lassan, óvatosan megindult a sétány korlátja mellett.

A vastag csavargó eközben egészen a kioszkhoz ért. Már pár lépésről fel bírta fedezni a sötét alakot, mely reá várt. Büszkén, hatalmas érzetének elbizakodottságával közeledett feléje.

— Ön az? kérdezte amaz.

— Igen!

— Ugy jól van! Hanem igaz, a mi igaz, ön ugyancsak várakoztat magára. Nem gondolja meg, hogy az idő hús s én egy óranegyed óta várom önt.

Az ember elnevette magát.

— Ön nagyon szerény, hogy ez időt hűsnek nevezí. A patvarba uram, én, ki már egy óráig várakoztam az urra s meguntam az ácsorgást, én mondhatom azt, hogy csikorgó hideg van.

— Annál jobb, — válaszolt amaz könnyedén, — legalább az is siettetni fogja ügyünket, s gátolni fogja önt kötekedéseiben. Tehát elhozta az iratokat?

— Igen! elhoztam, itt vannak zsebemben, — szólt egyik kezével zsebéhez nyulva, a másikban pedig megmozdítva husángját, jeléül annak, hogy az a fegyver nem hagyná azokat erőszakosan elvenni.

— Tehát adja át ön azokat a kezembe.

A korhely megcsóválta fejét s gúnyosan nevetett.

— Majd csak az én kezemben fogja ön látni őket . . . Hajtsa le fejét kezemhez . . . Majd én szivarom fényével be fogom őket világítani.

Most a másik nevetett . . . ez sem hitt, szintugy, mint a másik.

— Azt hitte, hogy megcsal engemet, s mindenféle bolond irásokkal rászed. Mit akar az ostoba szivarral. Lehet is annál valamit látni. Vegye el orrom elől vagy dobja el bűzös szivarját. Kiállhatatlan bűze van. Csak nem gondolt oly ostobának, hogy szivarfényénél nézzek irásokat. Túl jártam én a maga eszén.

S e szavainak kísézőjeképpen köpenye alól egy parányi tolvajlámpát rántott elő, mely rugójának felpattantásával közéjük teljes világosságot vetett.

Amaz korántsem ütődött meg ezen, sőt inkább dicsérő brávót kiáltott.

— Most tehát jöjjön ön a kioszk alá, hogy tulsó oldalához vonulva, a lámpafényt a vasúthoz járók észre ne vegyék. A tulsó oldalon előcsarnok van s annak deszkái teljesen elrejtik a világosságot, a mi mégis csak feltűnő lenne.

— Nem uram! én nem megyek a kioszk alá.

— Ah, ön nagyon bizalmatlan, azt hiszi talán, hogy én ott csapdát készítettem magának.

— Nem! — válaszolt amaz fejét csóválva, — hanem a kioszk fedele alacsony és én nem emelhetném fel botomat, hogy önt leüssöm, ha valami rosszat forralna ellenem.

Ignác ajkába harapott. — Mily ravasz! — gondolta magában, aztán fenhangon kezdte:

— Jó! tehát nem bánom, végezzük itt lenni ügyünket.

— Ugy van! láthatja bárki, ha éppen meglátja a lámpafényt. Kinek mi köze hozzá, mit csinálunk?

— Csak sietve, mert én még a vonattal el akarok utazni. Már a jegyet is megváltattam. Így hát láthatja, hogy nincs vesztegetni való időm, mert a vonat husz percz alatt megérkezik.

— Igen! — szólt a korhely gúnyosan. — megváltatta már a jegyet is . . . Persze, egészen a határszélig. Persze szökik. No! hazugság volt-e hát az a terjengő hír az ön bukásáról. Álhír volt-e hát, hogy ön ma vagy holnap egy csődöt hagy maga után.

— Ne legyen ezekhez semmi köze, — szólt Ignác fanyar boszankodással. — Önnek bizonyosan nem

lesz igénye csődtömegemben. Nézzük az irásokat, . . . végezzünk, s azután semmi közünk többé egymáshoz. Elő az irásokkal . . . leveleimmel.

— Igen, de kezébe nem, mert ön megcsal . . . nem fog kifizetni.

— Esküszöm, hogy ki fogom fizetni.

A korhely gúnyosan nevetett.

— Azt gondolja, hogy én hiszek esküvésének.

— Minek ad hát hitelt.

— Ha ön azt mondja, hogy túl járt eszemen, én is túl járok az önén. Adja ide cserébe kifizetésig utlevelét biztosítékkal.

Ignác megcsóválta fejét, egy pillanatnyi habozást mutatott, azután zsebéhez nyult . . . elővette tárczáját s abból odanyújtotta útlevelét.

A lámpással odavilágított neki, hogy az meggyőződjenek.

Amaz e tény következtében rögtön elővonta zsebéből a kérdéses leveleket s csomagostól átnyújtotta s mondta: az ön ártatlanságát, tisztaságát bizonyító nyilatkozat is ott van. Nevetett, mikor ezt mondta.

Ignác a lámpa fényénél mohón átnézte a csomagokat. Meg voltak mind. Egytől-egyig ott volt mind a kilencz.

A korhely most előbbi nevető jó kedélyével szólalt meg :

— Valóban Blitz úr, ön csakugyan nagy hamis. Tehát külföldre szól az útlevél, . . . s nem utazunk a magunk neve alatt, hanem Blauheim Rikhárd neve

alatt? Nagyon jó! Nem feledem el ezt a nevet. Ugy-e, milyen jó, ha az ember első könyvvivője hajban, arcban és természetben hasonlít az emberhez, s milyen jó, ha az ember beszedi tőle az utlevelet, hogy az üzlettől meg ne szökhessék. Jól tudom, hogy ez a jó ur önnek könyvvivője.

A korhely, mint a ki teljes biztosságban hiszi magát, jóízűen kaczagott.

Az kaczag igazán, aki utoljára kaczag, mormogta Ignác ur magában, s nem tartotta sem méltónak, sem szükségesnek főbbé, hogy Simon urat rendre utasítsa.

Nyugodtan zsebetette a leveleket.

— És most fizessen ki! mert addig isten bizony nem látja utlevelét . . . Majd tartom én a lámpát, számlálja ön a bankjegyeket.

— Nagyon természetes! — hagyta helybe némi kedélyességgel Blitz úr. Igen természetes, hogy ki fogora fizetni.

Ekkor ismét zsebébe nyult, elővette tárczáját, kivett belőle egy százast és odanyujtotta Simon úrnak s a tárczát nyugalommal tette vissza.

— Hát ez mi! — szólt amaz a százast kétkedően tartva ujjai közt s neki hevülve. — Hát ezzel akar engem az ur kifizetni?

— Nagyon természetes, hogy ezzel, ugy gondolom, magának elég az is, felelt Ignác gúnyos nevetéssel.

— Oh! te komisz, haszontalan ember, — szólt amaz a kitörni készülő düh forrongásával, — fizetsz mindjárt, vagy széttépem útleveledet.

— Szegény ember, — válaszolt Ignác kicsinylő mosolylyal. — Hát azt hiszed, hogy nekem csak egy utlevelém van, . . . s ha egygyel láttam volna el magamat, odaadtam volna a kezeidbe? Hiszen magad mondtad elébb, hogy nagyon okos gondolat az embernek ügynökeitől, könyvivőjeitől, segédeitől elszedni utlevelöket. Könnyebben mehet az ember a gőzösön, melynek már távoli dübörgését hallom.

A vastag korhely dühösen fújt, eldobta a lámpát, fölemelé feje fölé husángját s vad bőszültséggel megforgatá a légben s fogcsikorgatva sziszegé:

— Add vissza a leveleket . . . mert leütlek . . .

Ignác egy pár lépést szökkent hátra, ott megállt, köpenye alól revolvert rántott elő, karjával kinyujtá a csavargó felé, s elbizottan, megvetéssel intézte hozzá szavait:

— Ám fenyegezz, ha kedved tartja; abban a pillanatban, mikor életemre törsz . . . a halál fia vagy. Mozdulsz! . . . Vigyázz! Ám én ne legyek oka.

Felemelte a revolvert.

E pillanatban hátulról egy erős kéz kapta meg keze csuklóját, s azzal az egy fogással kicsavarta a pisztolyt kezéből.

— Nem, nem — szólott az, ki a pisztolyt kicsavarta kezéből, — bármily rossz voltál is hozzám az életben, s bármily átkom voltál is, bármi lehetsz tőlem, ámde gyilkosnak mégsem engedlek lenni.

Mindketten zordonan néztek a dolgaikba avatkozó sötét alakra.

A vastag korhely ocsudott föl legelébb a meglepetésből s ismét támadó helyzetbe tevė magát.

Hogy a bátorság egyenlő az erővel, Móricz megmutatta. Nem szegezte a bős ember mellének a pisztolyt, sőt inkább balkezébe vevé s jobbkézével megkapta a husángot emelő vaskos kezét, mint elébb a pisztolyt meresztő kézcsuklóját. Basa Simon nem hitte volna, hogy egy szikár emberben annyi erő legyen. Erei fájtak, a mint Móricz őket leszorította... Sziszegett dühében.

Ámde Ignác is felhasználta e pillanatot, mint oly vitézhez illik, minő ő volt, s oly ravaszhoz, ki mindent előnyére tud felhasználni, abban a perczen a menekülésre gondolt, s gyors futásnak adta magát a séfány legelső utján, amely elébe akadt.

Éppen e pillanatban emelte fel Simon másik öklét a Móricz ütésére, azonban meglátta az őt fenyegető nagyobb veszélyt, az ellenfél futamló menekülését. Bős rivalgással kikapta magát Móricz kezéből és felemelt doronggal eszeveszetten rohant a futó után.

E perczen prüsszögve és dübörögve beérkezett a vonat a pályaudvarba, s csattogásával elnyomta azt a zajt, melyet az éjjeli jelenet szereplői, a menekvő és üldöző, e pillanatok alatt előidéztek.

Ámde mégis meghallott Móricz egy éktelen ordítást, mely a gőzös lassudó zöreje között is megrázkódattatta a léget.

Móricz is megrázkódott és megborzadt.

Mintha végső halálkiáltása lett volna az valaki-

nek. Emennél husáng volt, amannál nem volt semmi fegyver.

Aztán néma, csendes volt minden, semmi zaj, semmi nyögés, semmi nyöszörgés, csak maga az öreg gőzmozdony mormolt és prüszögött, mint valami óriás éji rém.

Móricz gyorsan az indóházhoz sietett.

— Éppen akkor kérdezősködtek az után, aki az orvost várja.

— Itt vagyok! — felelt Móricz s a helyett, hogy kocsit látna, az orvos urat a sétány korlátai felé vezette.

— Hova vezet ön? — kérdezte az orvos csodálkozva, — az ön beteget úgy hiszem a városban van?

— Igen, igen! — felelt Móricz izgatottan, — de elébb kérem, legyen szíves ez oldalra velem jönni. Egy, az imént ez oldalról jövő jajkiáltásról úgy sejtem, hogy itt valami veszély történt.

Az, hogy Móricz még Regina veszélyének tudata mellett — mások veszélye által is meg volt hatva, fényesen tanuskodott nemes szíve mellett. Hátha még tudták volna, hogy életének átka az, akiért szíve aggodalommal telt meg.

Az orvos szívesen engedett.

Kíváncsiak gyűltek oda, az indóháztól lámpákat hoztak. — Móricz a sétánynak a vasút mellett párhuzamosan vivő oldala mellett vezette őket, hol a korlátok hosszában még kívül széles árok is vonult.

Alig mentek ötven ölet, rögtön feltárult előttök

az egész rejtély. Lenn az árok fenekén egy nagy vaskos tetem feküdt. Lámpákkal körülvizsgálták a helyet, meg volt fejtve, hogy került oda. A korláton függve maradt rongyok megmutatták, hogy ez ember bizonyosan neki ment a korlátnak, s hogy ez az ember a korlátról zuhant alá, az ároknak kökeménynyé fagyott tulsó partját befestő vér mutatta, hogy az ember oda zuhant s ott zúzta fejét össze.

Midőn a testet kivonták s az orvos megvizsgálta, azt mondta rá, halott. Szörnyet halt a leesés pillanatában. Ilyen esetekről mondják azt, hogy nyakát szegte.

Móricz csak szánalommal nézett rá.

Ez az ember egy félóra előtt még szivart kért tőle.

— Hát az a másik? Egy elejtett zsebkendő a tulsó parton mutatta, hogy az az árkot szerencsésen átugorta. Oh! a ravasz róka sötétben is lát és nagyot tud ugrani.

Móricz szívére tette kezét s az égre nézett.

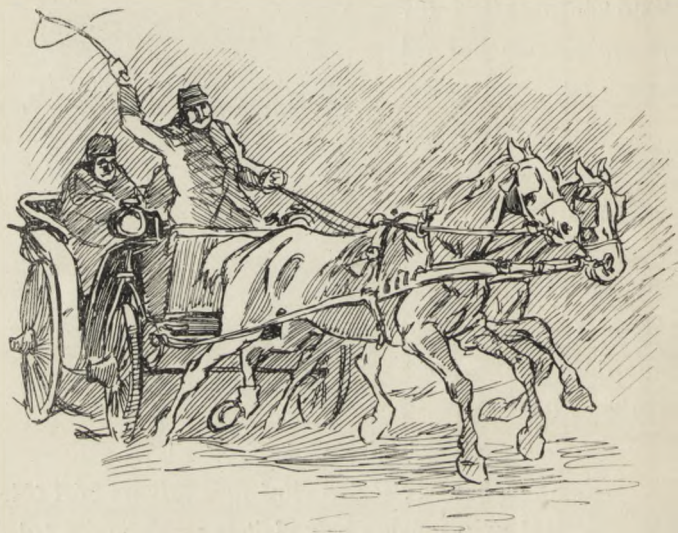
— Oh, istenem! — suttogta magában, ha a te akaratod, végzésed volt, hogy ezt is nekem kellett megmen-
teni. Köszönöm! Áldd meg további lépteimet.

Most már gyorsan kocsira ültek. Móricz izgatott türelmetlenséggel a legnagyobb sietést parancsolt.

A lovak repültek, — haza értek.

Móricz szíve szorult, reszketett, félve lépett az udvarra, oly csendes volt ott minden, félve nyitotta be az előszoba ajtaját, nem hallatszott belülről a leghalkabb suttogás sem.

Mikor Móricz és az orvos a szobába beléptek, ott

a szobában is mély csend honolt, csak a gyertyák csillogása mutatott életet.

Legelső, a mit látott, egy hallgatóg kör volt. — Gyula, Laczi és az öreg néma alakjait látta az asztal körül, mintha imádkoztak és sírtak volna együtt.

Móricz szívéhez kapott, a fájdalom metsző kiáltásával sikoltott fel s leszegeződtek lábai.

Regina! én édes Reginám!

Azután kezeit tördelve arcára csapta, majd kebelét tépte.

— Meghalt! Meghalt!

Laczi izgatottan hozzásietett s megkapta kezeit.

— Nem! Nem Móricz! ő nem halt meg, ő magához **tért**, ő látott, ő érzett, ő megtudott s megértett mindent. Megértette a boldogságot, hogy nőm lesz, hogy az öreg beleegyezett boldogságunkba. Felvidult és azután jótékony álom jött szeméire. Most piheni a szenvedés és kimerülés tikkasztásait.

Móricz kimerülten alélt a pamlagra.

— Oh istenem! ha éreznétek, ha tudnátok, mily rémület ért, mikor beléptem. Ha tudnátok, mily viharos szívet hoztam én haza . . . s itt e mély, ez ijesztő csend fogadott, mintha valamely halottért imádkoztak volna.

— Valóban imádkoztunk, de hálaímát az élők boldogságáért. Oh! hidd meg, az örömnnek is van ily magába szálló csendje.

Az orvos e közben pályatársával és az öreggel benn járt a mellékszobában, s jókedvűen mosolyogva tért meg onnan, s szintúgy, mint társa, azt a vigasztalást hozta, hogy a beteg meg van mentve, s pár nap múlva sokkal virulóbb egészségnek fog örvendeni, mint valaha.

— Nézd, nézd! — szólt Móriczhoz az öreg örömpesve. Nézd! ő felemelkedik vánkosai között. Ő vidor... ő mosolyog.

Most Móricz mosolygott, nevetett és megint könyezett, és megint nevetett.

— Hitemre mondom! — szólt azután vidoran. —

minden allopathia és homoeopathia csak kontárság a szerelem gyógyereje mellett. Bocsássanak meg, orvos urak, én csak relative beszélek, s arról, ahol nincsen receptről szó . . . Suum cuique, suum cuique. — Félreértésről szó sem lehet. Dr. O. I. a legokosabb ember és doktor előttem a világon; ő fedezte fel az ódot és én hiszek az ő ódjában. — Hiszén Regina egészen olyan a minő volt. Ezt a gyógyszert nem bírta volna tenni, ezt csak csoda tehette, mint a hogy a nagy Jézus mondta: „Vedd fel nyoszolyádat és járj.“ Oh! Regina, veled is ily csoda történik. Te reád meg éppen nagyon illik. Tedd fel Regina a myrtuskoszorut. Öltözd föl az örömet. Szeresd szíved szerint, örökké és hiven azt, aki oly hűn szolgált érted, mint Jákob a becsületes pásztor Rachelért, és szinte annyi ideig . . . No hiszen különben ez sem fog lajtorját keresni a menyországba érkezéshez; a költő lelke, mely fönnjárt a magasban, a földre szállt le a menyországot megtalálni. Szeressétek egymást és maradjatok oly hivek egymáshoz, mint én maradok istenemhez s vallásomhoz. De szeressetek engem is. Megvallva az igazat, biz én attól nem is félek. — Jó ember voltam és ez előttem nagyon szép és becsületes hivatal. Tudom, én leszek az első zsidó sógor, akit nem szégyellenek. Ölelj meg Regina! — Azután engedjétek meg Móricznak, hogy haza fusson pezsgőért, tokajiért a boltjába. — Mert ma inni, inni fog Móricz, te érted, ti érteket, öregatyjáért, Gyulájáért, a multért, a hazáért, a hazafiakért, — de inni fog a Kazinczy ünnepnapjának emlékezetéért, és mindenért, a minek ez örömét köszön-

heti. Az uristen meghallgatta Móricz kérését, — és e miatt most nagyon jó kedvem van. Móricz ma oly tréfás, oly bohó lesz, mint Huzódi ur, mikor szaval.

Egy általános, egyhangu, vidor nevetés tört ki, melyben mindnyájan résztvettek.

Most koczogtatás hallatszott az ajtón. Vendégek jöttek.

Szabadi, Szabadiné és Szerena léptek be. Megtudták az eseményt, — ott hagyták a fényes tánczvizalmat és eljöttek a szegény Reginát meglátogatni.

Részvétellel közeledtek ágyához; örömeiket nyilvánították.

Nemcsak Gyulának, de mindnyájoknak oly jól esett e három angyalf együtt látni.

*
* *

Másnap egynehányan, de az azután következő napokon már általánosán, a városban két botránys szökésről beszéltek.

Az egyik Blitz úré volt, ki ezeket képező érték-papirokat s bankjegyeket vitt el magával, — még azt is beszélték, hogy nejenek minden ékszereit magával elorozta volna. Mi több, kielégítetlen hitelezőket, s egy többeket károsító bonyolódott csődöt hagyott maga után.

A futó betyárt addig üzik, míg elfogják s felakasztják. Az ilyen rabló pedig kimenekül Amerikába.

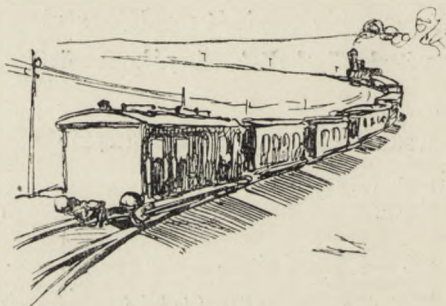
A másik botránys szökés Blitz asszonyságé volt. Kinek, bár az egyenruhákhoz mindig nagy szenvedé-

lye vala, mégis ugyanezen éj alkalmával a gavallér Kalimander urral szökött meg.

Az értesültek közül nem egynek jutott eszébe Vörösmarty és Kisfaludy szegény tatárja.

Ez még ama nogaji tatárnál is ostobább volt. Mosolygva sóhajtották:

— Szegény Kalimander! . . .

XIII.

AZ A KI MEGHALT.

Az a boldogság, melyet magán-életünk vihartól ment nyugalma által érezünk, még az is éde-
sebb és jótékonyabb, ha a köz-élet napját felhőktől megtisztult égről látjuk magunkra moso-lyogni. — A sziv, mely az élet viszályai és szenvedései között gyenge sajkaként hányatott,

mely szembe szállt a rátoluló hullámokkal, elmene-
kült a csalékonyan gyűrűdző örvények mellett, s küzd-
ve, irányt nem tévesztve bevezett az élet pihenő révébe,
büszkén és dagadozva feldobog, mikor a megnépesült ki-
kötőt napsugárban játszva lengő zászlók ezreivel ékítet-
ten, s a partokat örömmujongó tömeg által lepve találja,
hol mindenik legkisebb mozzanat a remények nagy és
fényes diadalát hirdeti.

Az ősz, mely lehullatta a fák sárga, elfonnyadt

leveleit, s széthullatta egy elerőtlenedett rendszer alkatrészeit, a fákat, leveletlenül bár, de erőteljes ágakkal, a földet a termékektől pusztán, de egyszersmind megtisztítva hagyta, — egy előbbi élet bevégzését hirdette, s mintegy azt mosolyogta biztatva: kezdjük újra.

Mindenki reményeit látta megérkezni, derült arczzal nézett a másokra, s könnyült kebelével, biztató önérzettel susogta: kezdjük újra.

Az elmúlt időkben csak „wohlbesteuert“ egyéneknél ismert tekintélyek, s a könnyedén proletároknak címzett értelmiség nevezetességei, kik a lejárt hatóságok mindenhatóságainak, e csiga módra járó tizenegy év alatt csak néma registratorai valának, foglalták el újra a tért.

Ezeknek a homályból előbontakozó koszorús főeknek arczán az önelégült és boldog önérzet nemes dicsősége ragyogott; mint a hogy a mennyország ábrándjain édelgő szentnek arczán visszatündöklik a magasztos ihlettség, mikor a szent ének szavaival, szelid nyugalommal susogja istenéhez: pályám megfutottam, hitem megtartottam, add meg Uram a mit vártam.

Bármily sanyarú az élet, az önérzet boldogsága, a lélek szent elégültsége a tisztaságban kárpótol minden szenvedésért.

A lélek magával hordja a földi feddhetlen élet jutalmának koszorúját.

Lehet valaki szegény, érheték földi csapások, szenvedések mindenike, elveszithetett mindenkit, a kit szeretett, elveszithette hazáját, reménye csendes és aggo-

dalomtól ment élethez megtörhetett . . . éhséggel, nyomorral küzdhet, . . . marad mindig egy vigasztaló sugára, hogy e sorsot nem érdemelte meg, a lélek önelégedése a fölött, hogy elveit, becsületét fel nem áldozta soha.

S e vigasztalás a szomorú óráknak, melyeknek különben semmi öröme nincsen, nyugodt boldogságot ad. Felemelő, magasztosító tudat a lelkekbe látó isten nagyszerűségére remegés nélkül gondolhatni, s az embertársak szemébe a lelkiismeret kiváltságának nyugalomával tekinthetni. E vigasztalást nemcsak a nagyok, hanem az életnek legkisebb pályafutói, harczosai is érzik.

Épen nem lehet tehát kétség a fölött, hogy Szabadi, Szabadiné, Laczi, Regina, Móricz és Gyula magukat boldogoknak érezték, . . . s hogy öntudatuk nyugalma mellett földi életüket a sok szenvedésekért megjutalmazottnak vallhatták. Szabadinak hűn szerető gondos nő, Szabadinénak egy, szép tulajdonokkal, nagy nemes lélekkel bíró férj s mindkettőjüknek a nyugalmas családi élet . . . Laczinak Regina elnyerésén fölül költői műveinek szépségeiért az egész hazában osztott elismerés, Móricznak a nehéz fáradozások után nyert jobb mód s öröm a mások boldogsága fölött . . . Gyulának a nyilvános vállalatokban szereplő névállás, számos megtiszteltetés, a haza boldog jövőjét ígérő változás, s ez végtére mindannyioknak nemcsak jutalmazás, hanem egyszersmind tanúság is volt arról, a mit, magukat biztatva szomorú sorsukban, a költő szavaival fejez-

tek ki: „Nincs veszve, bár mi sors alatt, ki el nem csüggedett.“ Ime, jutalmukat megtalálták mindannyian. Szomorúan megtörve, nyomor és nélkülözések között indultak el egy új élet szenvedései és viszáljai közé, mint Móricz mondta magáról: jövő nélkül, csupán a lélek csüggedhetetlen erejével . . . Ime, megfosztva attól, hogy öröklött vagyon után éljenek, vagy mint Szabadi és Móricz a szakpályáktól, melyekre készültek, elűtette, csupán önerejük, képzettségök által, pályát, állást vívtak ki maguknak, s megmutatták, hogy a fáradozás, a munka, az igyekezet segítségével becsületesen meg lehet élni; — s még e mellett e piczi körben, melyet betöltenek, csekély erejükkel a haza, a nemzeti élet fenntartásáért is munkálkodni lehet.

És ha az ember saját maga fáradozása által azt a méltán büszkeségre jogosító önérzetet megszerzi magának, hogy élete biztosításának képességét enmaga szerezte meg és tartja kezei között, s hogy ha ehhez még vágyai, óhajtsai, melyekért a szív repes, a lélek ábrándozik, teljesülnek, — magát boldognak nevezheti.

Hogyne lenne hát akkor azután boldog, még sokkal boldogabb, ha a miért szíve rég sóvárgott, a miért tán épen küzdött is, kedves hazáját látja egy boldogabb jövő küszöbén; — mikor mindenki örül, mikor mindenkinek arcza mosolyog, mikor a bizalom, a remény boldogan epedő tekintetével néz mindenki az Isten áldó kezéből leszálló szebb napok felé.

Ezeknek egyikén szállott le az ég áldása Regina és Laczi boldog frigyére is

A napok melyek ezután következtek, az ő és mindnyájok boldogságát csak kiegészíteni siettek.

A Blitz Ignác-féle csődtömegekből s az Endrényi-féle igényperből sem egyik részről, sem másik részről való örökösöknek nem jutott ugyan a legkisebb osztályrész is, de jutott más osztályrész, kinek-kinek a sorsával való megelégedés osztályrésze, mely őket boldogabbakká tette a nálok gazdagabbaknál. Csekély vagyonukkal gazdagabbak voltak, mint volt Ignác úr millióknak nevezett százezrei között.

A közszeretet, a közbizalom, mind szellemileg, mind anyagilag emeli azokat, a kik ezekre érdemesülnek. És ők mindannyian részesültek ezeknek kitüntetésében. Ügyvédnek és kereskedőnek az ily előszeretet szerencsáját alapítja meg.

A közbizalom és szeretet szellemi nyilatkozata pedig a polgári és honfíui elismerésének koszorúját tűzi föl. Valamint Andó úr a székvárosban, úgy Endrényi Gyula a csekléri választó kerületben képviselőknek megválasztattak, s elérték azt a rég égő forró óhajtasukat, hogy ne csak érezzenek, hanem tehessenek is kedves hazájok javáért valamit . . . Megválasztásuk híréhez e megjegyzést kötötte a hirlapi tudósító: „A bizalmat nem hangzatos nevek, nem magas polgári állás, nem vagyon, hanem azon nagyszerű jellemek és nagy elmék érdemlik, kiknek egyszersmind mocsoktalan multjuk kezeskedik arról, hogy a hazához s vallott elveikhez minden időben hivek maradtak.“

Ily elismerés nem ad-e nagy részt a boldogsághoz ?

Egy szegény ember e szép, derült napokban csüggedt, lehajtott fővel járt.

E közös örömben, e közös boldogságban e szegény ember részt nem vehet, ki talán ha lelke mélyéből, ha szíve teljes érzetével örül is a hazáját ért örvendetes változásoknak, ki ha feledi saját személyi érdekeit, megtagadva érzi magától még azt is, hogy őszintének és igaznak higgyék örömét.

Hogyne! Hiszen ő is az, a kire azt mondják megvan halva.

S a ki meg van halva, annak nincs szabadsága, nincs hatalma többé részt venni a többi emberek érzéseiben, kinek némának, elrejtettnek kell lenni koporsójában, kinek élete be van fejezve, hogy valaki érdekeltesék általa. A ki meghalt, az el van temetve.

Nem a halál a borzasztó, a fantom, a képzelet az, mely eszméjével van összekötve. A halál, a hosszú nagy érzéketlen álm, az eszme, a megsemmisülés borzalma.

Ha van valami a halál gondolatánál borzalmasabb, úgy bizonyynyal az az elevenen eltemetés; és az elevenen eltemetés egyik legiszonyúbb neme: a polgári halál. Az élő ember egész életére kimondott ítélet, hogy nem szabad őt élőnek tekinteni, s nem szabad magát annak tartani: nagy átok, melyet az szívébe ütött tör, honlokára süttött bélyeg s arczára perzselő láng gyanánt hord örökre magával.

Az a szegény ember, a kiről épen itt szó van, egy szép verőfényes délután Budáról a várból jött lefelé. Míg fenn volt, szemeit inkább tévelyegve mint gyönyör-

ködve jártatta a főváros tömkelegének házai fölött. Mikor leért a várhegy tövébe, csüggedten elborult.

Valóban, mintha élet se lett volna benne, oly fá-sultan, oly közömbös részvétlenséggel bandukolt. Úgy járt, úgy haladt itt az élők között, mint az árnyék, mely nesztelenül vonul, mintha saját magának csakugyan hazajáró kísértő lelke lenne.

Szomorú volt. Arcza, szemei beestek a sok gyöt-rő aggodalom miatt.

Bár ruhája kopott volt, s balsorsot mutatott, oly illendőséggel viselt, oly tisztán tartott volt, hogy ez épen nem lehetett ok arra, hogy föltűnést, megbámu-lást vagy épen szánalmat idézzon elő. Ha volt rajta valami ilyen, mely a szívhez szól, mely némi megindu-lást, sőt valóban sajnálkozást gerjeszt, úgy az a te-nyérnyi széles gyászfátyol volt az, melyet félmagas fe-hér kalapján viselt. Ugy megegyezett az lehangolt szo-moruságával, mint a gyászkocsi a halottal.

A ki csak látta, meggyőződhetett, hogy az egy nagyon szerencsétlen ember, kit sok, nagyon sok csa-pás érhetett, hogy így összeroskadt.

Nem törődve senkivel és nem érdekeltetve sem-mi által, e fantóm, e hazajáró lélek, gépiesen odave-tette a vámpénzt a lánczhidfő jegyváltó asztalára, bá-gyadtan elvette a kis rézjegyet, azzal ismét lehajtotta fejét mellére, s vontatott, lassu léptekkel, mint egy láb-badozó beteg, ráballókált a gyalogosok járdájára. Bele ütközött valamely siető, nem szólt semmit. Fecsegve sétáló delnők elállták útját, nyugodtan várt.

Elért a budai középső oszlopig, ott megpihent. Reá borult a kőpárkányzatra, s elmélyedt a sebes folyásu, a hideg, a borzalmas, s innen a magasból még borzalmasabb vén nagy Duna epeszín hullámainak nézésébe.

Ki tudja? Talán gondolkozott is!

Hány boldogtalanságot temetett el e nagy folyam, e hideg, ez irtózatoss folyam.

Soká lehetett így a kőpárkányzatra leborulva, soká nézhette így a hullámokat, melyek mindig ugyanazoknak tetszettek, s melyeknek elseje mégis már azóta mértföldekre messze járt, soká nézhette őket, mert már az is akadt, a ki őt nézte.

A ki nézte, talán azt gondolta: Ez is jobb szeretne nyugodni odalenn, e boldogtalan bizonyosan az élet és halál kérdése között lebeg, bizonyosan szoktatja magát s barátkozik a lemondás, a csüggedés legkeserűbb gondolatával, s várja a percet, melyben felviharzó lelke egyszerre magával ragadja.

Az a szegény, félmagas fehér kalapu ember a gyászfátyollal, még annál a gondolatnál is keserűbben elmosolyodott volna e gyanításra. — Mosolyának fanyarságával tolmácsolta volna, hogy irigyelné s magát-

nál boldogabbnak tartaná a halandót, ki oly szerencsés helyzetben van, hogy ily kétségbeesett gondolattól az élet semmiféle kötelezettsége vissza nem tartja. Ő nincs abban a helyzetben.

Az, a ki nézte, egy magas, barna, egyenes tartású férfi, most hirtelen meghökkent, arcát fájdalmas meglepetés futotta be, könnyei, melyek szemébe lopóztak egyaránt szólottak a viszontlátás öröméről, mint szánalmas gyanításáról a csapásnak, melyet a gyászfátyolban fedezett. Megismerte az embert.

Keble elfogódott. Látta a csüggedést, látta a bánatot, és mind az, a mit látott, elég volt arra, miszerint sejtse, tudja, hogy a szegény embert őrangyala elhagyta.

A magas barna férfi bánatosan bölintgatott fejével, s a mint bölintgatott, szemei mindinkább megteltek könnyekkel.

Szeliden érintette a Duna hullámain elmerengő szegény ember vállát.

Az közömbös lomhasággal fordult felé.

Közömbössége azonban egy percze elriadt.

Nem kiáltott fel, nem hallatta a meglepetés bámuló felkiáltását, nem ragyogott fel tekintete, sem örömrézzenve meg nem rázkódott. Az ő közömbösségének el-tűnése egy hosszú mély nézésből, egy nehéz sóhajból és egy hosszú kifejezésteljes kézzorításból állott.

Ezek megmondtak mindent. Többet, mintha rebegő ajakkal susogta volna: „Meghalt őrangyalom!”

Nem szóltak semmit, csak így némán, bánatosan néztek egymásra. Értették egymást, egymás szívében.

mint tükörben a visszaemlékezések világa közé ádáz kezekkel benyuló fájdalmat látták. Az életnek többi nyomorúságai e pillanatban mind háttérbe vonultak a kis gyászfátyol mellett.

A hosszas kéztartásban ellankadtak, reszkettek a kezek, s minél hosszabb volt az a mély érzés, annál inkább homályosultak a szemek a könnyektől.

A szegény gyászfátyolos ember lassudan elvonta kezét, ajkai rángottak, kis fehér zsebkendőt, mely valaha gyöngye női ujjak közt forgott, vett elő s megtörölte szeméit.

Hiába törölte, e cselekmény csakhamar szükségesnek mutatkozott.

— Tehát, — kérdezte mély megindulástól reszkető hangon a jó barát — ő csakugyan nincs többé?

— Ugy van, — rebegte bánatosan a gyászfátyolos — ő nincs többé. Félév óta ő reá az örök világosság fényeskedik, reám az örök sötétség nehezül.

Ismét elhallgattak, s újra lehajtották fejüket, vagy is inkább azok maguktól hanyatlottak le mellükre, súlyától annak a nagy, terhes és szomorú gondolatnak, melylyel szemben az élet-bölcsesség elerőtlenedik . . .

A vigasztalást nem a bölcsességben, mely egy perczenek szülötte, hanem az időben, mely a messze elnyúló emlékezések erejét megtöri, találja meg a szív és lélek.

Az emlékezések még a fájdalomhoz is bűbájt, édeséget vegyitenek. Nem kín az, nem gyötirelem az, a léleknek jótékonyság, ha emlékezik.

Most sem kerülték az emlékezést. Emlegették a szelid, kedves mosolyt, a szeretetteljes biztató nézést, mely valaha a felejthetetlen arczról ragyogott. Emlegették szavait, tetteit, a boldogságot, a részvétet, a gyöngédséget, finomságot s a nagy lelkierőt, a hű feláldozást, a szenvedések bátor megosztását, s az örömök mesteri sokszorozását, melyeket éreztetett.

Emlegették, és maguk sem tudták, hogy a meleg megindulás ihletétől, mikor lelkük magasztosul, szívök kegyelettel telik meg, homlokukról a redők elsimulnak, s arczukon a sötét levertség után a bánatnak vihartalan halványsága maradt.

— És a gyermekek? kérdezte Szabadi a részvét következetességével.

— A gyermekek? — felelt a gyászfátyolos. — A gyermekek, édes barátom, mindig boldogabbak. A fák törvénről növe hajtás soha nem érzi ugy a törzs egyik főágának vesztét, mint a másik főág, mely vele volt összenöve s élete felét veszíti. Nekik sok évük van hátra vigasztalódni, nekem az, a mi még hátra van, nem elég ahhoz. Köszönöm kérdésedet. Róluk kívánsz tudni, értesítelek. Ödönt katonai intézetbe, Jenőt gépgyárba adtam, 19 éves az egyik, 15 éves a másik. Hadd igyekezzenek maguk ereje után megélni. Nekem ugy sincs módom, hogy további nevelésükről gondolkozhassam. Budán mag most épen abban fáradoztam, hogy Ferinek stipendiumotessközöljek. Szegény fiu, oly jól tanul, oly szép esze van, hogy hidd meg, fájna a lelkem, ha valami mesterségre adni kényszerülnék. Aranka és Szerena szinte velem van-

nak, az egyik kis gyermek még, a másik abban a korban van, mely csak annyi gyámolt, csak annyi tanácsot igényel, mint a gyermek, s e gyöngyöt nem dobhatom a világba, fényét veszítené el ottan. Az ő sorsuk aggaszt leginkább. Nehéz egy férfi helyzete, kire leány-árvák maradtak, nehéz egy anyátlan szegény leány sorsa. Oly nehéz, hogy az soha nem nyugvó aggodalom alapja. Szerena most különben angyalunk anyja helyett, — valószínűs anyja kisebb testvéreinek, a mit tőlem a sors megtagadott, hogy Arankát neveltethessem, ő pótolja, ő neveli, ő oktatja hálául és jutalmul azért a gondoskodásért, melyet az ő nevelésére fordítottam.

Szabadi kötelességének érezte a másik bátorságára arczát derültebbé, hangját nyugodtabbá tenni s mit amannak mindenesetre jól esett hallania, így szólott:

— Hála isten, háromnak jövőjéről mégis gondoskodva van. Ember lesz belőlök. Én féllábbal sem hagytam el magamat. Ők ifju erejökkel szembe fognak szállni az élettel, annál inkább, mivel a tanulmányt már zsenge éveikben kezdik. A leányok? A mi a leányokat illeti, azokat annak idején férjhez fogjuk adni. S hiszem, hogy nemsokára mint násznagy állok előtted.

A szegény ember, ki ezt csak vidítani akaró tréfába öntött vigasztalásnak vette, erőtetve mosolygott:

— Hagyd el, ki venne el egy szegény koldus leányt, kinek még a mellett atyja megvetésben részesül..

Szabadi ez utolsó szavak által úgy meg volt hatva, hogy az eshetőségről, melyre célozott, bár tudott volna még beszélni, nem szólott többet.

A helyett magában mérlegelte a szegény ember utóbbi szavainak döbrentő jelentőségét.

Nagy, néma megütődéssel bámult reá.

Amaz keserű mosolylyal szólalt meg:

— Ugy van barátom, én egy megvetett ember vagyok. Azok közé tartozom, kiket a közvélemény kérelhetlenül elítélt. Pária, kinek a többi emberek között magát mutatni is botránkozás. Én a bukott rendszer embere voltam, következésképen nem létezem többé.

— Igen, — szolt Szabadi, — ha a közvélemény rosszalásával találkozik is multad, nem menti-e azt kényszerúségd. Ha mint hazafi vétettél is elveid ellen, de mint ember becsületes maradtál, s az voltál honfitársaid, felebarátaid irányában, nem gyengíti-e ez a fölötted kimondott kárhoztatást. A szenvedélynek nem kell-e nyugodni egy békés átalakulási korszakban, s a szívnek higgadtan bírálni egyesek kényszerúségeit.

— Barátom! — felelt Morágyi szomoruan, — az áradat nem néz egyeseket, az az egészet elborítja . . . Én is voltam egykor oly véleményben, mint te, én is osztottam ily ábrándokat, mikor azt hittem, hogy a bejövendő változásoknak a becsülettel működő hivatalnok bátor szívvel, nyugodt lélekkel nézhet elébe, s mint ilyen, számot is tud adni tetteiről, s a ki ebben a számadásban ki nem mentheti magát, csak azt itéli el a közvélemény . . . Nem ugy van! Én is el vagyok ítélve. Pedig én számot tudtam volna adni magamról.

— Hogy ne. A ki tudta, a ki csak látta azt a nagy erkölcsi felelősséget, mely reád nehezült, az erről

tanuskodhatik melletted. Hogy napszámoskodni, vagy koldulni mentél volna, az épen oly absurdum mint könnyörtelen kivánság lett volna, melyet épen a zászlóján az emberiség szeretetét hordó szabadelvűség nem helyeselhet.

— Ha mindenki úgy ismerne, s ismerné viszonyaimat, s megtartott egyenességemet mint te, meg lehet, volna számomra bocsánat. Hisz az én mentésem nagyon rövid és nagyon egyszerű. Én Angrand d’Alerey szavaival felelek, ki a francia forradalom elől külföldre menekült fiainak segélypénzt küldözött. „Nem ismered-e — szólottak hozzá — a törvényt, mely megtiltja a menekülőknek pénzt küldeni, s így ellenségeket segíteni.“ „Ismerek egy régibb törvényt — felelt d’Aleray — s az a természeté és az istené, mely az atyának parancsolja, hogy kenyeret adjon gyermekeinek.“ Angrand d’Aleraynek e válasz fejébe került. S engem, hogy szinte e törvénynek engedelmeskedtem, egyetlen vagyonom: becsületem elvesztése, közmegvetés és annak megtagadása ért, hogy gyermekeimnek fáradsággommal ezután is kereshessek kenyeret. A büntetésnek pedig csak a rosszakat kell utolérnie.

— Édes barátom! te tulságos sötét színben látod helyzetedet. — Lehetetlen, elkerülhetetlen volt az, hogy ily tetemes változásoknak ilyen hatása ne lett volna. Engem nagyon szeretnek a falumban, mégis sokan gondolkoztak, hogy nem volna-e illendő helyemről elmozdítani. Azután úgy találták, hogy csakugyan nem lenne illendő. Persze, ezt féllábomak köszönhetem. —

Az első pillanat ily átalakulásokban mindig rohammal jár, a hatás mindig ellenhatást szül, azért hát nem kell mindjárt pálczát törni az emberek fölött s őket szívteleneknek, szabadelvü zsarnokoknak tartani. A közvéleménynek higgadni kell előbb, azután mentheti ki csak azok tetteit, kiket elkárhoztatott. A mint mondtam imént, épen a szabadelvőség, mely az emberiség szeretetét bírja jelszavául, nem engedhet páriákat iézni. Én egyes példákat is idézhetek már, mely az ilyenemü eseteknek, mint a tied, védelmére kelt. Sőt lapban is olvastam.

A szegény ember mosolygott.

— Talán a tizenharmadik sebet érted, mely egy magát bolondnak nevező lapban jelent meg, holott nem bolond, hanem okos és becsületes. Oh, jól festi, jól írja azt, hogy mi fáj nekünk. Hogy mi fáj legjobban olyanoknak, mint nekem, kinek a hazájáért szentelt multja is van. Hogy épen a szíven ütött hazaszeretet fájdalma fáj legjobban. Az elvesztett kenyér nem fáj, de fáj az elvesztett becsület.

Szabadi megfogta kezét s iparkodott őt vigasztalni.

— Meghalt! rám is azt mondták, mikor nevem előkerült, — folytatta ez szomoruan. — Meghaltam? Keserüen elmosolyodtam. Oh bár lett volna igaz. Hiszen akkor kifizették volna gyermekeimnek a huszezer forintot, melyre életemet biztosítottam . . . Oh! hiszen csak meg tudnék halni.

Ezzel ismét keserü elmerengéssel nézett a Duna lenn hömpölygő hullámaira.

Szabadi önkénytelenül megorzadt, magához vonta őt kezével s karját karjába öltötte . . .

— Jer . . . Jer innen! . . . te neked nem jó itt lenni . . .

— Miért? — kérdezte az, fájó mosolylyal tekintve reá . . .

Szabadinak még mindig arcán ült az a féltő, szorongó kifejezés, s szemei nyugtalansága még jobban elárulta gondolatát . . .

Amaz a fájó mosolyból fájó nevetésbe csapott át...

— Tudom, mit gondolsz. Tudom, hogy azt gondolod, a mi akkor is eszedbe ötlött, mikor elébb a kőpárkányzatra borulva láttál . . . Valld meg . . . megvallhatod, hogy azt gondoltad: ez az ember az öngyilkosság kényszerüsége fölött habozik . . . Csalódot barátom, én nem menthetem meg magamat az élet terheitől, nem csak azért, mert gyermekeim vannak, hanem azért is, mert én nemcsak a magam személyét, hanem egy másnak, egy társulatnak húsz ezer forint tőkáját képviselem. Én nekem nem szabad öngyilkosnak lenni, mert akkor gyermekeim nem kapnák meg azt a biztosított összeget. — Szomorú rendeltetés az enyim . . . Unom az életet, fáj nekem az élet, és még is tartozó kötelességem vigyázni életemre . . . nem szabad kockáztatni . . . Nekem kerülni kell minden eshetőséget, kerülni a veszélyeket, a tengert, a verekedést . . . a párbajokat . . . Megsérthet engem bárki, nekem azt el kell hallgatni . . . Azt hiszed talán különben, ha ez így nem volna, nem találtam volna én azóta embert, a ki

agyon üssön . . . Én az életnek szomorú rabja vagyok . . .

— Most már meg én mondom, szólott Szabadi erős, bátorító hangon . . . én mondom barátom, hogy hagyd el e keserű és életunt gondolatokat . . . Gondolj csak arra, hogy neked még mennyi örömed lehet gyermekeidben . . . Mindeniknek pályája külön-külön egy-egy szép mosolygó reménynek napról-napra való fejlődését tárja elődbe . . . Aggódni nincsen okod egyikért sem . . . Engemet hozzád, anyagi jószágú elhunyt nődhöz a legforróbb hála köt, a velem éreztetett számtalan szives jószágért . . . Már többször kértem tőled, hogy add nekem, kinek nincsenek gyermekeim, leányomul Aranka leányodat . . . Szerető atyja, és nőm szerető anyja leszünk . . . Az utat, hogy hálás lehessenek, nem szabad elzárnod tőlem, gondold meg, hogy jelen életemnek alapját te vetted meg . . . Te emelted fel a nyomorú koldust . . . Nézd tehát a következményekben az isteni kéz jutalmazó munkáját . . .

Morágyi kezét nyújtotta neki, s a köny, mely szeméből kicsordult, édesebb volt neki, mint a többi.

— Szerenát férjhez adom! . . . Egy derék, becsületes és szép állású férjhez, kinek birására bármely nő büszke lehetne.

Morágyi keserűen mosolygott, mintha még folyást csak hiu biztatást látna barátja szavai mögött . . .

— Szerenát viszem magammal, — folytatta, mosolyával mit sem törődve Szabadi . . . Most rögtön érte megyünk . . . Még ma este meg kell lenni szállá-

somon a jegyváltásnak . . . A leendő vőlegény ugyan már régen sürget, hogy ügyében tegyek lépéseket, de azt hittem, hogy a leány kora miatt még pár hónapig várhatunk . . . de látom, most már éppen a te nyugalmadért nem kell várnunk egy pillanatot sem . . . Már az elébb akartam közölni . . .

Szabadi csodálkozott, mikor Morágyit meglepett öröm helyett fejét csóválni látta . . .

— Édes barátom! — szólt Morágyi — nem kétkedem választásod helyességében . . . hanem azt csak gondolhatod, hogy a leány jövőjére nézve e dolgot el nem hirtelenkedhetem.

Szép és megható volt, hogy e szegény ember így nyilatkozott.

Szabadi sietett őt megnyugtítani, s elmondta, hogy azt hiszi, hogy ez ajánlattól Szerena sem ijedne vissza.

— Endrényi Gyula az! — szólott.

-- A derék öreg Endrényi fia. A képviselő? . . . kérdezte nagy csodálkozással Morágyi . . . azután kétkedve folytatta . . . És az elvenné az én leányomat, a bukott rendszer szolgájának leányát? . . .

Szabadi tréfás nevetéssel vágott közbe:

— Szerena nem tartozik a bukott rendszerhez.

A szegény Morágyi pedig ámulatában megfogta Szabadi mindkét kezét . Barátságosan megszorította, míg szemei boldog megilletődés fényében ragyogtak, szólott:

— Szívesen odaadnám neki! . . .

Fejbólintva mondta utána:

— Az nagyon jeles ember! . . . Igazad van, arra bárki büszke lehet . . .

Azután hirtelen felütve fejét, szemeiben az öröme-
nek némi villanása közt mondta:

— És becsületem tisztázása elkezdődik! . . .

Ugy lett, mint azt Szabadi kiszámította . . .

Szerenát vitték ma-
gukkal Szabadiék ven-
deglői szállására.

A leány nem tu-
dott semmit a boldog-
ságról, melyről gyakran
álmódott s ábrándozott..

Este Gyula is meg-
jelent . . .

Csinosan és ün-
nepi öltözékben volt . . .

Nem volt az feltűnő. Ő mindig úgy volt öltözve.

A leány csak most ébredt, most eszmélt, hogy
mi történik vele . . . Hol elpirult, hol elhalaványodott
. . . Szeretett volna szégyellettében a föld alá bujni . . .
Szeretett volna futni is, de nagyon szeretett volna ma-
radni is . . .

Azonban még sem merte fennhangon adni vála-
szát . . . A jó Szabadi bácsinak, kinek kebléhez huzó-
dott, sugta fülébe azt . . .

Az a hamis, az a jó bácsi nevetve árulta el:

— Rejtsd el jól Szerena, arcodat keblemre, mert

én itt nyíltan kifecsegem, hogy Gyulát nagyon szeretted . . . s hozzá mégy feleségül.

Morágyi lassan odalépett Gyulához s halkán kérdezte tőle:

— És nem fogja az önt soha bántani, hogy én a bukott rendszer hivatalnoka voltam . . .

Gyula bizalommal nyujtotta neki kezét, s hogy arra a mit mond, büszkeséget helyez a szándékossággal, melylyel a szavakat hangsúlyozta, elárulta:

— Én ugy tudom, hogy ön becsületes ember volt!

Morágyi örömkönnyekben tört ki . . .

Szép volt, jól esett neki a mit hallott, és ezt egy országgyűlési képviselő mondta neki . . .

Mintha az egész haza bocsátott volna meg neki.

Örömsuttogva szólt Szabadihoz:

— Vissza, vissza lesz adva még nekem elvesztett becsüLETEM.

XIV.

A RÉGI LEVÉL.

ZOKNAK a pillanatoknak egyikében, melyben a nők és Morágyi beszélgetésbe merültek, Gyula Szabadit karonfogta s félrevonta . . . Egy gyászpecsétjétől feltört levelet mutatott neki, régi meghalványodott irással. melynek külsejére évek előtt reszkető kéz írta rá: „Felbontandó fiaim által, tiz esztendő múlva.“

Miután elmondta neki, mily meghatott érzelmekkel s mily kegyelettel bontották azt fel a kitűzött határ-időben, s elbeszélte, mily megindulással olvasták sorait, mint borultak egymás nyakába testvérével, mint könyeztek s azután mint emelkedett keblök a fájdalomból a magasztulásba, Szabadinak olvasás végett átnyújtotta a levelet . . .

— Itt hordom mindig szivemen — mondotta Gyula érzékenyülve . . . Egy nagy sziv, egy nagy lé-

lek megtört erejéről tanuskodnak sorai. — A ki tagadná a lélek sejtelseit, meggyőződhetik itten, hogy csalódott . . . Olvasd . . . meglátod, hogy a lélek, mely izgalmas végperceiben felcsigázta gondolatait, ugyszólván víziókat látott maga előtt . . . Nemcsak nemes és lelkes tanácsokat fogsz itten találni, hanem ugyszólván jóslatokat . . . Halálának rejtélye szétfoszlik előt-

ted, ha meglátod, hogy e szegény öreg látnoki szemmel nézett a jövőbe . . . és elcsüggedt . . . Öreg volt, gyenge volt, szive, lelke össze volt zuzva és kétségbeesett . . .

Szabadi feltárta a levelet, olvasta, s mindjárt az első soroknál megteltek szemei könnyekkel:

Az öreg magyar urnak így szólt utolsó levele:

„A halál megkimélt engemet, mint a tél egy vén, összefonyadt gyümölcsöt, mely a fára rászáradt, s mely még a leveletlen ágak között akkor is rajta tapad, mikor már a fejszék csapásai kidöntötték a fát. Olyan vagyok, mint Ahasvérus, vén vagyok, de vénségemben időm megáll, nem tudok meghalni . . . Olyan vagyok, mint Jób, jótéteménynek nézem a halált . . . mint az ősz Marius ült Carthago romjai fölött, mint Éli ült karosszékében, fiai megérkezésével a közös öröm visszatértét várva, ülök

én csüggedve a múlt és jövő felett . . . Éli hátraesett karosszékében és meghalt . . . az én halálom, az én jóltevőm nem érkezik el magától. — Pedig az élet nekem kín, nagy teher, szívem olyan mint Prometheusé, mindennap eljön az a saskeselyű, a nagy, könyörtelen fájdalom, összemarczangolni és szívem még se fogy el soha, lelkem megsebzett, eltört szárnyu madár, itt a földön vergődik vérében s nem tud elrepülni szebb hazák felé.

„A nagy kínokat édes fiaim, én nem bírom elviselni, kimerültem, megtörtem, — én meguntam az életet, meguntam keserveit, — semmi reményt, semmi vigasztalást nem látok magam előtt. Ha számotokra jönének is valaha szebb napok, az Isten látja lelkemet, én nem bírom azokat bevárni . . . Én kínpadon ülök mindennap, én nem akarok tovább szenvedni.

„Mit látok én magam előtt? . . . Tölgyet, melyet a villám leütött; a fergeteg, mely a villámmal együtt járt, kérlelhetlen dühhel rárontott a fa legapróbb ágaira, leveleire, összetördelte, összezúzta, letépte őket, egyrészt világra szórta, másrészt a felhőszakadás büzhödő posványába dobálta; meggyalázta mind . . . A büszke tölgy bénán, nyomorultan marad néhány sárga, beteges levelével, árván, elhagyottan, mint egy léégett ház, megálázva, mint a jégtől vert gabonatábla, s kétségbeeséstől megtörtén, mint egy átkozódásából kifogyott agg, ki megmaradt gyér hajszálait is kitepi fájdalmában, hogy háza megbecstelenített . . .

„Ha ezek a soraim életben találnak benneteket, úgy sokkal erősebb s szilárdabb férfiak vagytok, mint én.

voltam, mert bizonynyal még sokkal több vizzálylyal és keserűséggel fogtok ez életben találkozni és kinoztatni, mint a milyenekkel én küzdöttem . . .

„Nekem multam kényelmes volt, és elmúlt időmnek sok, nagyon sok örömei voltak. Reátok mindezekből igen kevés várakozik . . . Kínjaimnak, aggodalmaimnak ez is egyik legnagyobbika. Vagyonotok van, de az oly viszonyok között, melyeket látok, ama kevés adósság mellett is, melyet rátok hagyok, meg fog semmisülni, össze fog omlani, mint az épület, melynek évenkénti javíthatására nem lehet erőt fordítani . . . Szegények lesztek . . . Voltak barátaim, azok közül nagyon keveset fogtok megtalálni, — az embereket a maguk baja, maguk gondja fogja elfoglalni, — a nagy rész pedig elrejtőzik a szerencsétlenség elől, melynek látása nagyon kellemetlen . . . Elhagyatottak lesztek . . . Multotokhoz szomorú emlék fűződik, még kárhoztatni is fognak benneteket, s elmondják rólatok, hogy sorsotokat magatok kerestétek . . . A közbajok, köznyomorúság felelőssége egészen rátok háramlik. A háládatlan emberi gyarlóság, mely tapsol a sikernek, a szerencsétlen bukásokban szándékot, célzt feled, örömet kisebbit majd és gyáván pálczát tör felettetek . . . Jelentéktelenek lesztek . . . Csupán magatok erejére lesztek hagyva, magatok iparkodása, esze, munkássága, fáradozása után kell megélnetek.

„Értem pedig, ki a szenvedések alatt elcsüggedtem, ki lelkem keserűségével nem látom semmi értelmét annak, hogy tovább éljek, mikor éppen most győződöm

még arról legjobban, hogy sem magamért, sem másokért, sem magános, sem nyilvános pályán mit sem tehetek többé az életben, bocsássatok egy engesztelő fohászt az egek urához . . .

„Elvonulok, elbúcsúzom e szomorú élettől, . . . fáj lelkemnek, hogy titeket annak martalékául kell itt hagynom . . .

„Mikor e soraimat olvassátok, mikor már én régen por vagyok, akkor fogjátok megérteni, miért kívántam én, hogy e soraimat csak hosszú tíz év lefolyása után olvassátok . . . Miért keseríteném én el ifjú lelkeket . . . miért ölnék én ki bennetek minden reményt, miért csüggesztenélek el titeket . . . Az ily szomorú kétségbeesésnek szavai, mint az enyém, csak kárhozatosak lehetnének meggondolástok és fájdalmatok ama nagy pillanatban, mikor szomorú végemről értesültök. —

„De irnom kellett még is . . . Irnom, hogy búcsúzom tőletek . . . Hogy bocsánatot kérjek tőletek, az általam okozott nagy és kínos fájdalomért . . . Hogy bocsánatot kérjek tettemért, melyet nem szavaim, csak kétségbeesésem magával ragadásával láttok igazolva. — Nem igazolom magam előttetek, édes fiaim, hanem mivel óhajtom, hogy édes emlékbem tartsatok meg, hogy ne pirulhassatok soha becsületesemért és lelkem gondolataiért, tartozó kötelességem, s jól esik lelkemnek, szívemnek, megkérni benneteket, hogy vallástalannak, Istenemről megfélekedzettnek soha egy perczre ne gondoljatok. — Tudom én azt, hogy cselekedetem egyike azoknak a tetteknek, melyek az Isten létében s annak jósá-

gában való kételkedést gyaníttatják, ámde szívemre tett kezemmel mondom el halálom előtt, hogy nem birva tovább szenvedni, erőmből kifogyva, bűnömnek bocsánata, s a siron túli boldogabb, szebb élet reményében hagyom el életemet . . .

„Legyetek áldottak. Legyetek boldogok . . .

„Ha szívetekben a minden szépnek és jónak szeretete, lelketekben a bátorság, szilárdság és józan gondolkozás megmarad, és mindenek felett, ha megtartjátok, megőrizitek mocsoktalanul becsületeketek: úgy, ha szégyen is, de azt hiszem, emberséggel meg fogtok élni, s ha egyéb nem, családi élet szelid nyugalma lesz jutalmatok . . . A családi élet után mindenestre iparkodjatok. A házasságot, mely emberi, polgári és egyéni kötelességetek, el ne mulasztjátok; ez adja meg a családi élet boldogságát, a nagy világ életéből rátok toluló keserűségekkel szemben ez ad vigasztalást. A vihar elől, mely a nagy szabadban ér, egy kisdud kunyhó ad boldog menhelyet. — Nem jelölök én ki itten leányokat számotokra, nem kötök házasságotokhoz feltételeket. Csak azt hagyom meg, hogy e szent lépésnél ne lebegjen egyéb czél előttetek s egyéb óhajlás, mint az, hogy a leány, kit életetek társává fogtok választani, jó és becsületes legyen és szeressétek. Ha ezt megtaláljátok, ne habozzatok . . .

„Legyetek jók felebarátaitokhoz, szeressétek őket... mint én szerettem, mindig segítsetek másokon tehetségetek szerint . . . Az igazi demokratikus érzelmeket én abban találom, — ott a hol lehet, örömet okozni, másoknak kellemetlent nemcsak nem tenni, hanem még nem

is mondani, legfőképen pedig könyvet letörteni. —
 Higyjétek nekem, engem, ki nem soká Isten színe előtt
 állok, ez utolsó perczen is aggodalommal, keserőséggel
 tölt el a sok között egy becsületes ember nyomora,
 kit elmúlt időkből ismerek, kinek pártfogást kérelmező
 levele itt fekszik asztalomon, . . . s e szomorú pillana-
 tokban tekintetemnek éppen reá kell esni . . . Morágyi-
 nak hívják. Morágyi jó, becsületes hazafi, lelkiismeretes
 és munkás tisztviselő volt egész életében, és ki tudja, reá
 is nem éppen az enyimhez hasonló sors várakozik-e? ...“

Szabadi itt megpihent a levél olvasásában s
 feltekintett Gyulára. Ez együtt érző mosolylyal nyuj-
 totta neki kezét . . . Megértették egymást. Szabadi
 folytatta: . . .

„Mindenek felett pedig, édes fiaim, bármi körül-
 mények között legelső legyen előttetek a haza! Sze-
 mélyi érdek, vagyon, életnyugalom s minden világi
 érzések, minden, de minden szoruljon háttérbe ez előtt
 szívetekben. Éljetek hazátokért. Hazátok javáért . . .
 Igyekeztek annak felvirulására, és szent ügyeinek
 előmozdítására áldozni életetek munkásságát . . .“

TARTALOM.

	Oldal
Egy haszontalan ember gondolata hasznossá is válhatik -----	1
Mire képes egy semmirevaló s mire egy becsü- letes ember -----	20
A myrthus mint babér -----	45
Mintha az égen egy felhő sem lenne -----	59
Nagyságos Blitz Ignác úr -----	83
Roszzabb mint Absolon -----	109
A kik hitöket, reményöket megtartották -----	130
A két jó madár -----	153
Egy jobb hit olvasóba füzött könyveikből min- den gyöngyszemet <i>S. Gy.</i> -----	180
Az uj korszak hajnalán -----	206
Szegény beteg leány -----	222
Móricz ritka jó ember -----	238
Az aki meghalt -----	267
A régi levél -----	287

BUDAPESTI HIRLAP.

... Ezt az elmét meg fogják érteni, ezzel a szívvel együtt fognak érezni azok, a kik konzerválói, fentartói e szép hazában a „hajdan erős magyarságnak“. Ennél szebb életet a halál után nem kívánhatott a szerény költő. De élni fog az ifjuság szeretetében is; pedig ennek még fontosabb szerep jutott abban, hogy a poéta nyoma halálával el ne vesszen.

Sebestyén Károly.

AZ UJSÁG.

... És Abonyi Lajos a nép embere volt. A paraszt a maga eredetiségeivel, örömeivel és fájdalomjaival: a kis és közép uri birtokos a maga családi életével, hazafias küzdelmeivel, olykor ósdias élőtételeivel; a vármegyei középnemesség s egy egy itthon magyarul élő főúr: ime ez volt az ő világa, a mit ismert és a mivel dolgozott, ama bizonyos „magyar légkör“ a melyben ő élt, örült és szenvedett... Abonyi Lajos hatalmas művészi tehetsége és életet ébresztő magyar lelke kétségtelenül túléli a korszellem divatos változásait.

Kenedi Géza.

EGYETÉRTÉS.

... S egy írói igéniummal megáldott magyar mennyi minden megfigyelni valót talál a magyarban! Különösen, ha elméjében úgy tükröződik a világ, mint Abonyi Lajos elméjében. A humor szemüvegén át látta a magyar világot. Még pedig a magyar humornak ama becses és mind ritkábbá váló szemüvegén át, a melyet táblabírói humornak neveznek...

Timár Szaniszló.

MAGYAR ÁLLAM.

... Vas Gereben vaskosabb, nyelve durvább, erősebb zamatu; Abonyi finomabb, nyájasabb, édesebb. Mert finomabb, szivesebben fogják ma olvasni, mint a sokszor rusztikus Vas Gerebent. Abonyi Lajos igenis kiváló magyar elbeszélő s kedves elbeszélő. A magyar közönség, ha elfelejtette volna szeretni életében, szeresse meg most halála után. ...

Dr. Sziklay János.

PESTI NAPLÓ.

... Abonyi Lajos is romantikus volt, de a valóságnak egész tengerét árasztotta el a maga népies elbeszéléseinek. Ez az áradás termékenyítő volt, akár a Nilus hies áradása. Bőséges termést érlelt. Abonyi Lajos a naiv humornak jeles mestere

□ □ □ ABONYI LAJOS MUNKÁIRÓL. □ □ □

volt. Legigazabban a humorjával ábrázolt és a humort ábrázolta. Az ő írásában erősebb a valóságos élet derűje, mint a romantikus képzelet borongása.

Gerő Ödön.

MAGYARORSZÁG.

Abonyi könyvét olvasva, önérzettel telik el a magyar ember. Rajongás, bámulat, valóságos áhitet az, a mivel magyarságát megbecsüli ez az író. Nagyobb írónk akadt már nála, magyarabb azonban nem. . . .

Thury Zoltán.

MAGYAR SZÓ.

Ő kétségen kívül nagy egyéniség volt. S a mit alkotott, annak becse, értéke nem hogy fogyna, de mennél inkább győz a mai beteges, ferde, szecsesszionista irodalmi izlés, annál értékesebbé válik. . . .

Sz. S.

BUDAPEST.

. . . Mai nap, a mikor a moderakedés s a dekadens majmolás, az idegen áramlat végkép tökre nyomoritja irodalmunkat, ebben a kozmopolita világban valósággal üdítő, megújító forrás nyílik Abonyi Lajos műveivel, melyek az olvasó világot ismét a jóra való izlésnek nyerik meg. . . .

A NAP.

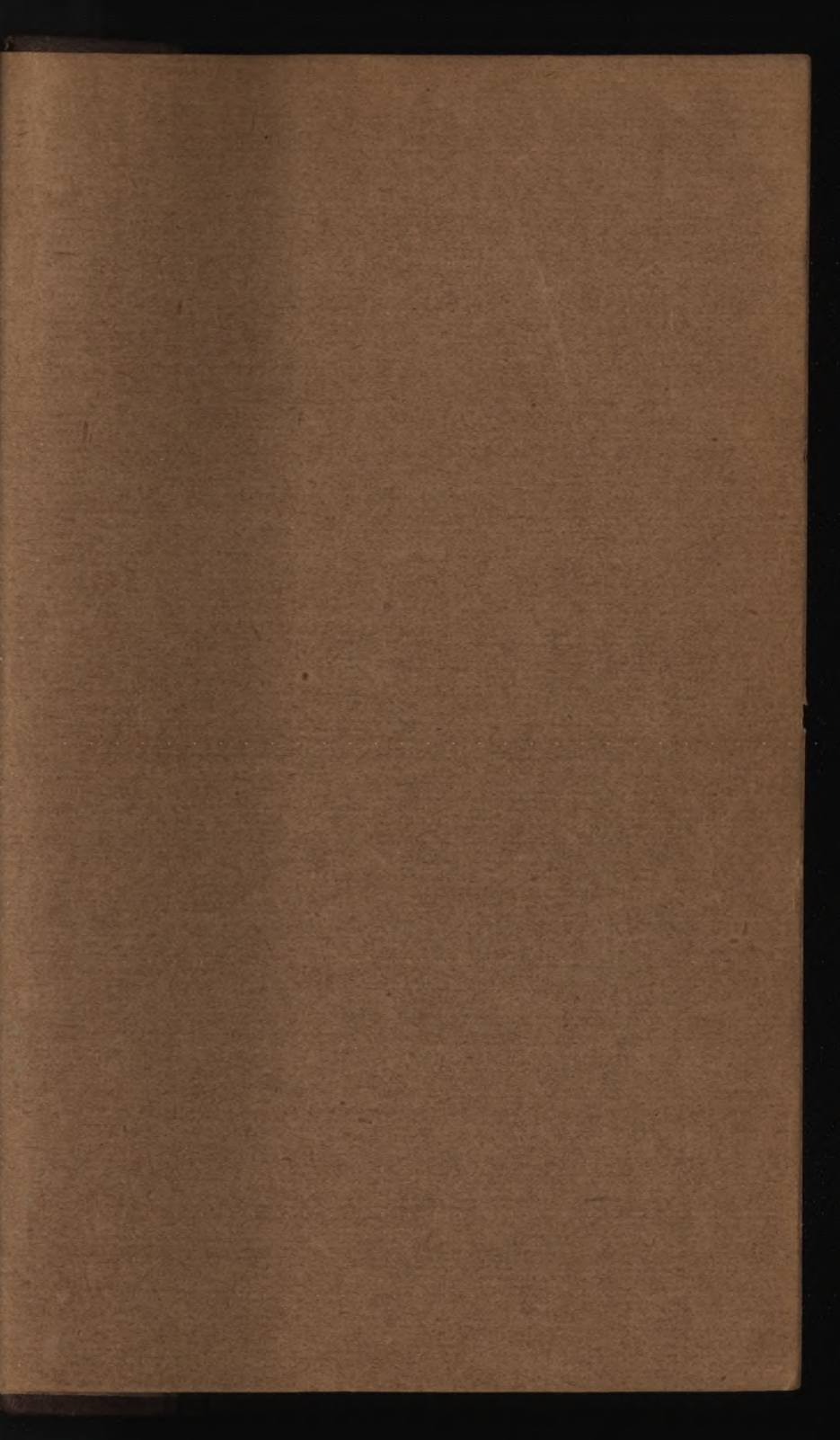
. . . Nemzeti vagyonnak tekintem azt, a mit Abonyi Lajos különböző regényeiben, elbeszéléseiben, szindarabjaiban ránk hagyott. Az Abonyi-kollekció fölér sok műtárlat híres és népszerű gyűjteményével. Egyelőre őt kötet fekszik előttünk. Mindben duzzad az életerő és a magyar föld zamata. Mindben remek pikturák vannak a magyar faj jelleméről.

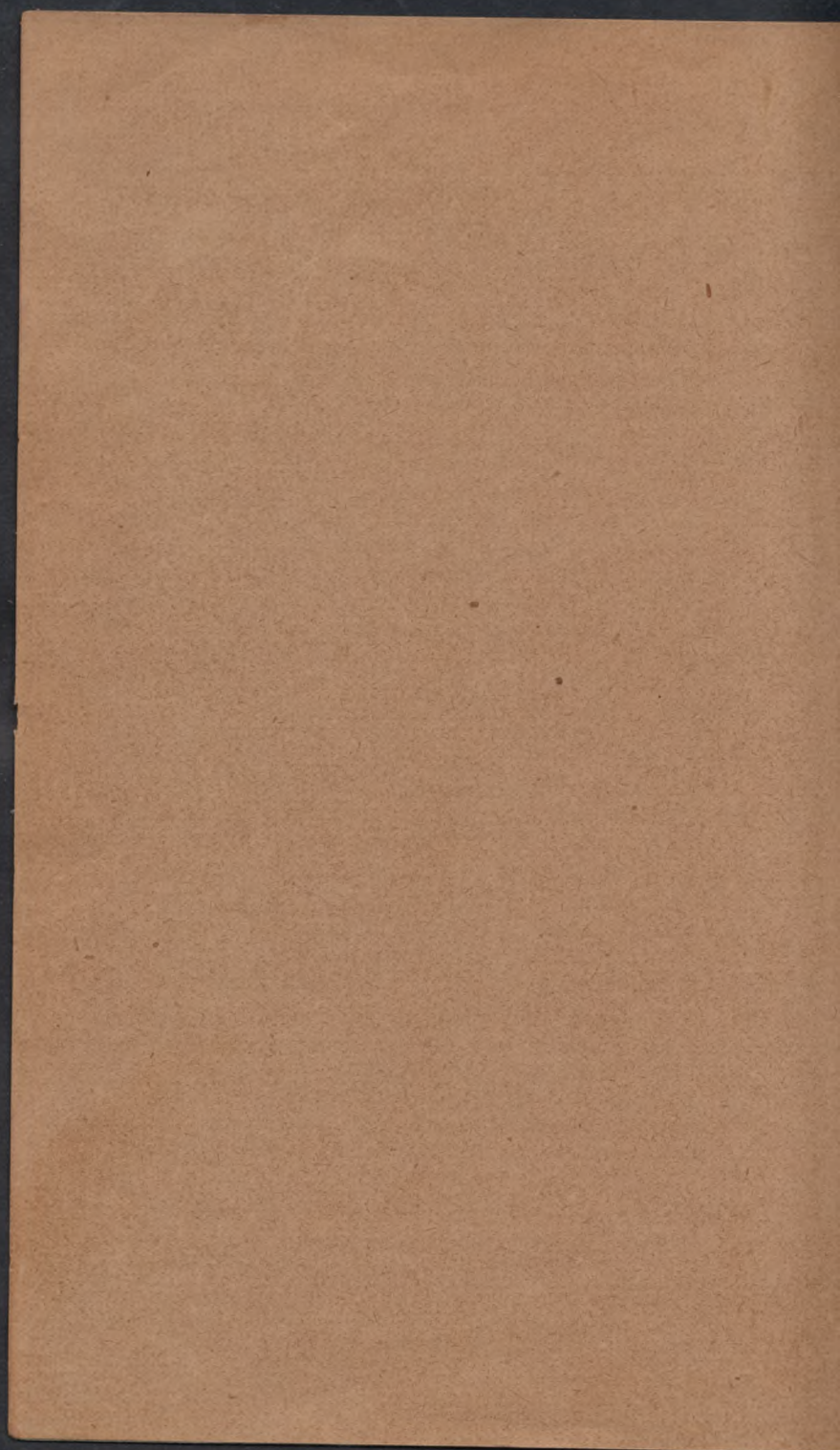
Ábrányi Emil.

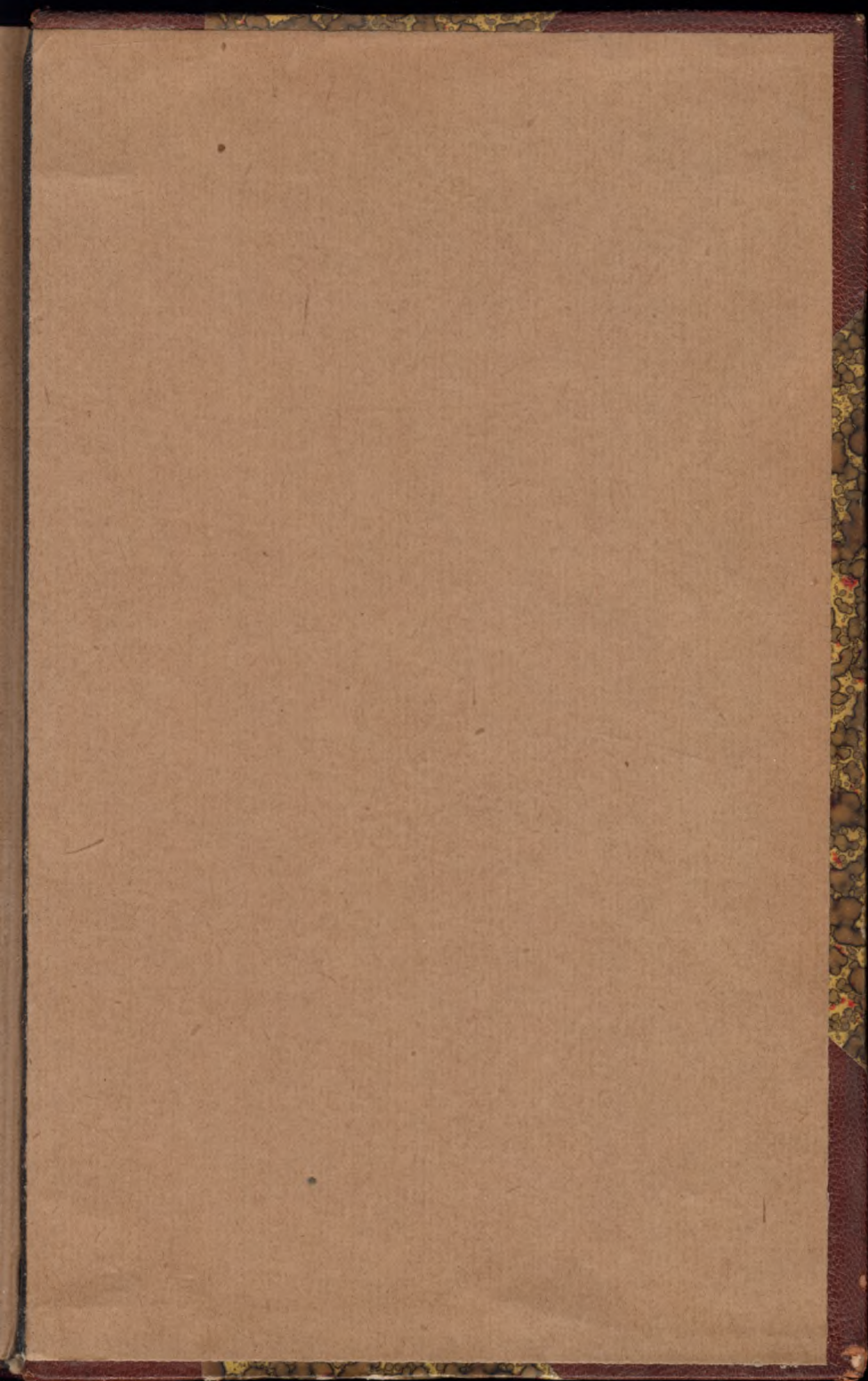
A POLGÁR.

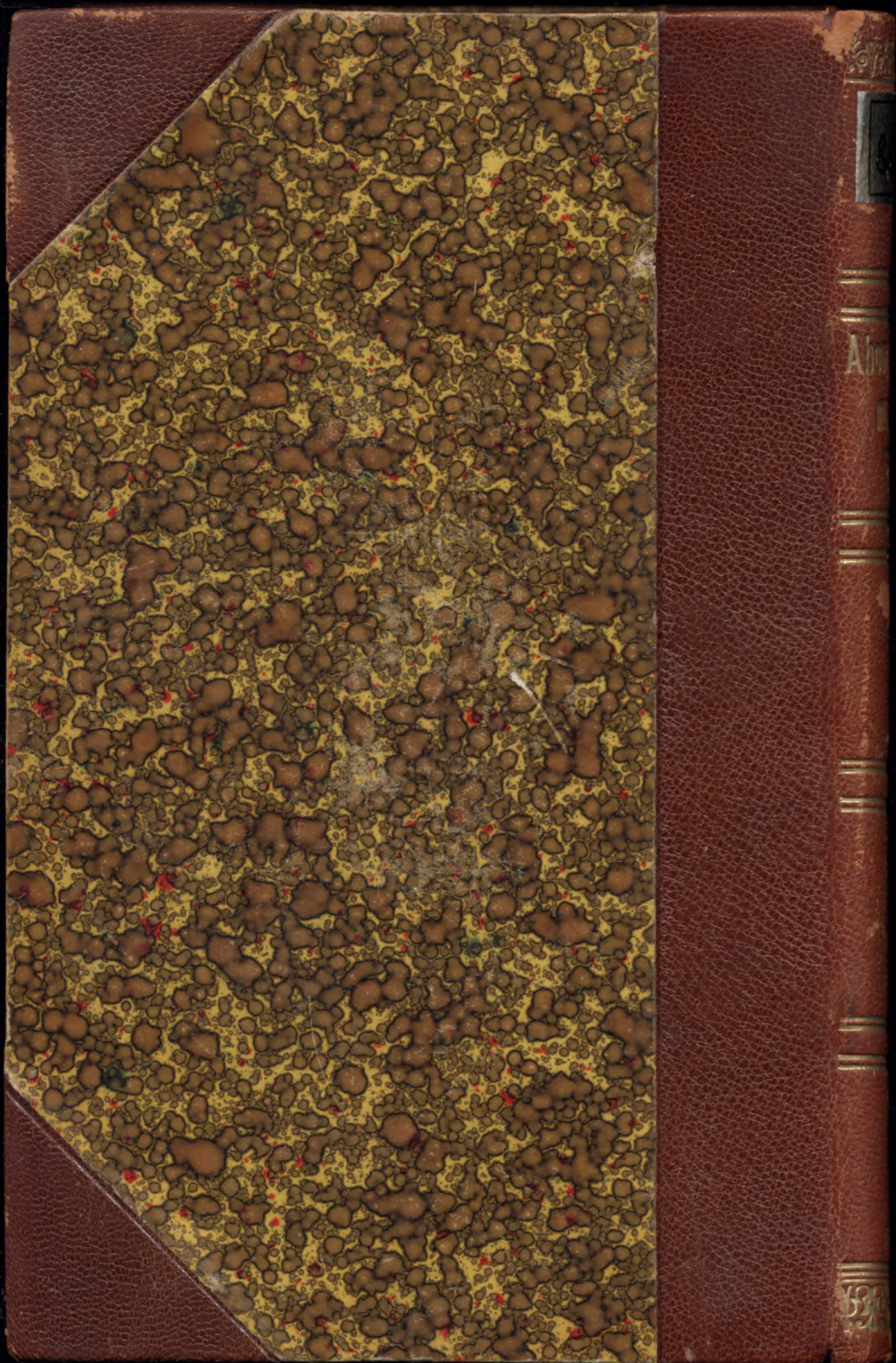
. . . Abonyi Lajos a magyar regényírók legérdekesebbjei közül való, a kinek épúgy ott kell szerepelnie a magyar irodalmat ismerni akarók könyvespolczán mint akár Jókainak, akár Mikszáthnak, vagy a többi, már klasszikusul elfogadott írónak, a kik nélkül a literatura teljessége ma már nem képzelhető. . . .

Gábor Andor.

88772

bonyi Lajos
munkái

12.

N. M.